
3 1761 07008329 0

EX LIBRIS
JIŘINA
KOHOUTOVÁ
CB

Nesmrtelné památce
Boženy Němcové

Babička.

Obrazy venkovského života.

Napsala

Božena Němcová.

Kreslil

Adolf Kašpar.

Lidové vydání

Nákladem České grafické akc. společnosti Unie v Praze

1913.

Tiskem „Unie" v Praze.

Božena Němcová

Vysokorodé Paní,

 Paní

Eleonoře hraběnce z Kouniců

rozené

hraběnce Voračické z Paběnic,

paní řádu hvězdokřížového,
členu mnohých dobročin=
ných ústavů a.t.d.

ve vší úctě

věnuje

Božena Němcová.

Vysoce Urozená Paní!

Je způsob, když koho milého z domu provázíme, že mu dáváme na cestu s sebou požehnání.

I já, posílajíc do světa dítko — prostinké to dítko své fantasie — žehnám je, vtiskujíc mu na čelo jméno, jež ode dávna národu milé a vážené bylo — a nyní ctěné je jako jméno příznivkyně lidu, podporovatelkyně všeho, co dobré a krásné, jméno Vaše, šlechetná Paní! — Nevím pro ně lepšího požehnání.

Všichni milujeme tuto zlatou knihu. Už ji několik generací četlo a její kouzelná prostota a okouzlující srdečnost, obojí řízené uměním, jaké jen vyrůstá z velikého nadání, jež prošlo žhavou výhní života, rozechvěla jejich mysli a uchvacovala jejich duše, aniž by v nejmenším síla této v pravdě česky klasické knihy polevila. „Babička“ Boženy Němcové stala se naší babičkou, a pěkně, důvěrně a rodinně zní dnes pojmenování líbezného koutku českého světa, kde tato dobrá a šťastná žena žila. „Babiččino údolí“. A. Jirásek je tak přezval a my je s radostí přijali za své.

Tato idyla malých lidí na dlani země, prožitá v zákoutí a mimo vášnivý rozmach velkého světa, dospívá svého padesátého roku. Už dávno měli jsme umělkyni, která ji krví svého srdce psala, a knize samé osvědčiti svoji úctu a vděčnost. Kniha „Babičky“ už dávno měla býti pokladem mezi našimi knihami, klenotem mezi nimi. Měla býti upravena a vystrojena s touže láskou, s jakou byla čtena: měla být uměleckým dílem už také po zevnějšku, aby každý pohleď a dotek živil poznání, že ctíme a milujeme tuto knihu všichni a nade vše. Tvárnost knihy je přece viditelným výrazem, kterakou má cenu pro nás její obsah, v jakém přátelství stojíme k jejímu autoru. A dobrý autor je přítelem v životě nejlepším, protože nejnezištnějším. Povoláváme umění výtvarné k holdu umění literárnímu, shledáváme nejlepší material pro knihu, věnujeme jejímu textu nejpozornější péči, napínáme svůj vkus do nejvyšší toniny, aby z harmonické součinnosti vzniklo dílo duší i tělem umělecké.

Toto vydání „Babičky“ je jubilejní a slavnostní v každém směru, věnované nesmrtelné památce Boženy Němcové, uctívající její klasické dílo, obšťast-

ňující nás, jeho dědičné majitele. Oblékáme ji do roucha, které svým vzhledem a svojí jakostí chce vypověděti, čím se stalo, kam dospělo naše knižné umění od těch dob, co z malé tiskárny pražské „Babička“ poprvé v skromničké úpravě vyšla do světa.

Objevil se mladý malíř, který tentokráte nad pomyšlení šťastně a krásně dovršil, k čemu kdysi Kvido Mánes učinil první náběh. A. Kašpar debutuje zde v „Babičce“ se vší svěžestí, pružností a radostností své mladé vlohy. Jeť ku podivu, kterak se tu mladistvá vřelost a hbitost snoubí s vážností a opravdovostí studia a práce, kterak pitoreskní a obrazová trefnost a technická dovednost a mnohostrannost stává se výraznou mluvou pro vše to, co vnímavá a živě rozehnaná mysl a celý cit prožily při čtení této drahé knihy. Kašparovy ilustrace a dekorace „Babičky“ nejsou běžné obrázky ku prolomení a přerušení typových řádek. Umělec v nich podnikl pravou výtvarnou rekonstrukci onoho světa, lidí a věcí, onoho života na Starém bělidle a v podzámčí ratibořickém z let dvacátých minulého věku, málem s adekvatním uměním, jako před půl stoletím péro Boženy Němcové. Jeho kresby, vložené na stránkách této knihy, nově budují před našima očima všestranný obraz zapadlého a už navždy zaniklého světa, jsou jeho optickou evokací od stavení a lesů, od babičky a jejího rodu až po nejdrobnější hračku dětí. A tato práce nenese stopy suché námahy a střízlivé vědeckosti: nese se i ona týmž upřímným, prostosrdečným a milým tonem, jakým nasytila B. Němcová každou svoji řádku. V tuto roztomilou práci A. Kašpara věru že přešlo fluidem dojímavého umění B. Němcové a jest ona takovým jeho výtvarným reflexem, jakým má dobrá ilustrační část literárně-uměleckého díla býti.

Ačkoliv to víme, opakujeme si bez ustání, že nás probudila kniha k novému životu. Na počátku minulého věku bylo slovo a toto slovo tělem učiněno jest. Čím dnes jsme a v budoucnosti budeme, přivodila naše kniha. Naše vděčnost k české knize nemůže nikdy vyrůsti z míry, byť by až k nebi sahala. A „Babička“ je českou knihou katexochén. Podoba, kterou jí tuto dáváme, chce býti a je holdem dneška, je vděčnou obětí manům Boženy Němcové.

V Praze, 6. prosince 1902.

KAREL B. MÁDL.

Daraus siehst du, daß die Armen nicht so ganz elend sind, wie wir uns denken; sie haben wirklich mehr Paradies, als wir uns einbilden und selbst besitzen!

(Gutzkow, Ritter vom Geiste.)

Dávno, dávno již tomu, co jsem posledně se dívala do té mírné tváře, co jsem zulíbala to bledé líce, plné vrásků, nahlížela do modrého oka, v němž se jevilo tolik dobroty a lásky; dávno tomu, co mne posledně žehnaly staré její ruce! — Není více dobré stařenky! Dávno již odpočívá v chladné zemi!

Mně ale neumřela! — Obraz její odtisknut v duši mé s veškerou svojí barvitostí, a dokud zdráva zůstane, dotud bude žít v ní! — Kdybych štětcem mistrně vládnout znala, oslavila bych tě, milá babičko, jinak; ale nástin tento, pérem kreslený — nevím, nevím, jak se komu zalíbí!

Ty jsi však vždycky říkala: „Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem.“ Dost na tom, když se najde jen několik čtenářů, kteří o tobě s takovou oblibou čísti budou, s jakou já o tobě píšu.

I.

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera šla pak na její místo. Syn řemeslník též byl již samostatným a přiženil se do městského domku. Babička bydlela v pohorské vesničce, na Slezských hranicích, žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice a již u rodičů sloužila.

Nežila osamotnělá ve své chaloupce; všickni obyvatelé vesničtí byli bratřími a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

Tu najednou přišel babičce list z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí vědomost dávala, že manžel její službu přijal u jedné kněžny, která má velké panství v Čechách, a sice jen několik mil vzdálenosti od pohorské vesničky, kde babička bydlí. Tam že se nyní s rodinou odstěhuje, manžel pak vždy jen přes léto že tam bude, když i paní kněžna se tam zdržuje. Ku konci listu stála vroucí prosba, aby babička k nim se odebrala navždy a živobytí svoje u dcery a vnoučat ztrávila, kteří se již na ni těší. Babička se rozplakala; nevěděla, co má dělat! Srdce ji táhlo k dceři a k vnoučátkům, jichž neznala ještě, dávný zvyk poutal ji k malé chaloupce a k dobrým přátelům! Ale krev není voda, touha přemohla dávný zvyk, babička se rozmyslila, že pojede. Chaloupku se

vším co v ní, odevzdala staré Bětce s doložením: „Nevím, jak se mi tam líbit bude, a jestli přece zde neumru mezi vámi.“ Když jednoho dne vozík u chaloupky se zastavil, naložil naň kočí Václav babiččinu malovanou truhlu, kolovrat, bez něhož být nemohla, košík, v němž byla čtyry chocholatá kuřátka, pytlík s dvěma čtverobarevnými koťaty, a pak babičku, která pro pláč ani neviděla před sebe. Požehnáním přátel provázena odejela k novému domovu.

Jaké to očekávání, jakého radování na Starém bělidle! Tak totiž nazýval lid osamělé stavení v rozkošném údolíčku, jež paní Proškové, babiččině to dceři, za byt vykázáno bylo. Děti vybíhaly každou chvilku na cestu dívat se, nejede-li už Václav, a každému, kdo šel kolem, vypravovaly: „Dnes přijede naše babička!“ Samy pak mezi sebou si ustavičně povídaly: „Jaká pak asi ta babička bude?“

Ony znaly více babiček, podoby jejich se jim v hlavě pletly, nevěděly však, ku které tu svou babičku připodobnit. Tu konečně přijíždí k stavení vozík! „Babička už jede!“ rozlehlo se po domě; pan Prošek, paní, Bětka, nesouc na ruce kojence, děti i dva velicí psové, Sultan a Tyrl, všecko vyběhlo přede dvéře vítat babičku.

S vozu slézá žena v bílé plachetce, v selském obleku. Děti zůstaly stát, všecky tři vedle sebe, ani s babičky oka nespustily! Tatínek jí tiskl ruku, maminka ji plačíc objímala, ona pak je plačíc též líbala na obě líce. Bětka přistrčila jí malého kojence, boubelatou Adelku, a babička se na ni smála, jmenovala ji malé robátko a udělala jí křížek. Pak ale ohlídla se po ostatních dětech, volajíc na ně tónem nejupřímnějším: „Moje zlaté děti, moje holátka, co jsem se na vás těšila!“ Ale děti sklopily oči a zůstaly stát, jakoby je přimrazil, a teprv na matčin rozkaz podaly svoje růžová líčka babičce k políbení. Nemohly se ani vzpamatovat! Jak pak, to byla babička zcela jinaká než všechny ty, co kdy viděly; takovou babičku ony ještě jaktěživy neviděly! Div na ní oči nenechaly! Kamkoli se postavila, obcházely si ji kolem do kola a prohlížely od hlavy do paty.

Obdivujou tmavý kožíšek s dlouhými varhánkami vzadu, řásnou zelenou mezulánku, lemovanou široce pentlí; líbí se jim červený květovaný šátek, jejž babička na placku vázaný má pod bílou plachetkou; posedají na zem, aby dobře prohlídnout mohly červený cvikel na bílých punčochách a černé pantoflíčky. Vilímek poškubuje barevné klůcky na rohožové mošince, kterou babička drží na ruce, a Jan, starší z dvou chlapců, spolehounka zdvihá babičce bílý, červeně pasovaný fěrtoch, neboť nahmatal pod ním cosi tvrdého. Byl tam veliký kapsář. Jan by byl také rád věděl, co v něm je, ale nejstarší z dětí, Barunka, odstrčila ho, šeptajíc mu: „Počkej, já to povím, že chceš sahat babičce do kapsáře!“ — To šeptnutí bylo ale trochu hlasité — bylo je slyšet za devátou stěnou. Babička si toho všimla, nechala řeči s dcerou, sáhla do kapsáře, řkouc: „No, podívejte se, co tu všecko mám!“ A na klín vykládala růženec, kudlu, několik

chlebových kůrek, kousek tkanice, dva marcipánové koníčky a dvě panenky. Poslední věci byly pro děti; když jim to babička podala, doložila: ,,Ještě něco vám babička přivezla!“ a hned vyndávala z mošinky jablka a kraslice, z pytlíku osvobodila koťata, z košíku kuřátka. To bylo radosti, to bylo skákání! Babička byla nejhodnější babička! ,,To jsou koťata májová, čtyr barev, ty chytají výborně myši, dobré jsou v domě. Kuřátka jsou ochočeny, a když si je Barunka naučí, budou za ní běhat jako psíčkové!“ povídala babička, a děti se hned ptaly na to i ono, nic se neupejpaly, hned byly s babičkou dobří kamarádi. Matka je okřikovala, aby daly babičce pokoj a nechaly jí oddechu, ale babička zase řekla: ,,Přej nám tu radost, Terezko, vždyť jsme rády, že se máme,“ a děti poslechly babičku. Jeden sedí jí na klíně, druhý stojí za ní na lavici, a Barunka stojí před ní a dívá se jí do tváře. Jednomu je divno, že má babička bílé vlasy jako sníh, druhému, že má babička scvrklé ruce, třetí povídá: ,,Ale babičko, vy máte jen čtyry zuby!“ Babička se usmívá, hladí tmavohnědý vlas Baruščin, řkouc: ,,Když jsem stará; až vy budete staří, budete taky jinaky!“ a děti to nemohou pochopit, že by ty jejich bělounké, hladké ruce mohly kdy tak svraštělé být jako ruce staré babičky.

Babička si hned první hodinu srdce svých vnoučátek zcela osvojila, však se jim ale hned také všecka vzdala. Pan Prošek, babiččin zeť, jehož ona také nebyla dříve osobně znala, dobyl si srdce její na první setkání milou svojí srdečností a pěknou tváří, v níž se jevila dobrota a upřímnost. Jedna věc jen jí při něm vadila, a sice to, že neuměl česky. A ona prý to, co někdy německy rozuměla, už dávno zapomněla. A přece by byla tak ráda s Janem si pohovořila! — Jan ji ale potěšil tím, že české řeči rozumí; babička slyšela hned, že se vede rozmluva v domácnosti dvojitá. Děti a služky mluvily na pana Proška česky, a on jim odpovídal německy, čemuž ony již rozuměly. Babička doufala, že se časem srozumí, a zatím si pomáhala, jak mohla.

Dceru svoji by byla babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka! — Babička viděla také hned, že ta domácnost dceřina jest zcela jinaká, než ta, na kterou ona posud byla navyklá. První dni byla radostí a překvapením jako omámena, ale poznenáhla začalo jí být nevolno, nepohodlno v novém domovu, a kdyby těch vnoučátek nebylo, ona by záhy zase do své chaloupky se byla vrátila.

Paní Terezka měla sice některé svoje panské libůstky, ale pro ty se nemusel nikdo na ni horšit, neboť byla paní velmi dobrá a rozšafná. Matku svoji milovala paní Prošková velmi, a nerada byla by ji od sebe pustila, již proto, že musela zastávat službu kastelánky v zámku, a tudy nikoho neměla, komu by zcela odevzdat mohla hospodářství i děti, jako matce.

Nebylo jí tedy milé, když zpozorovala, že se babičce jaksi stýská, a ona to hned zpozorovala a uhodla též, co babičce chybí! Jednoho dne pravila paní Terezka: ,,Já vím, mamičko, že jste zvyklá práci, že by se vám stýskalo, kdybyste měla celý den jen s dětmi chodit. Chcete-li příst, mám na hůře trochu lenu; budem ho mít hodně, jestli se nám na poli zvede. Nejmilejší by mi ale bylo, kdybyste si neobtěžovala přihlídnouti trochu k hospodářství. Tou dohlídkou v zámku a tím šitím a vařením ztrávím všecek čas, to ostatní musím přenechat cizím lidem. Prosím vás tedy, buďte mi k ruce a poroučejte se vším, jak se vám líbí.“

,,To já ti s radostí udělám, jen když ti přijdu vhod; víš, že já jsem takové práci zvyklá,“ odpověděla babička všecka potěšena. Ještě ten samý den vylezla na hůru podívat se, jak to s tím lenem dopadá, a druhý den viděly děti poprvé ve svém živobytí, jak se přede na vřetánko.

První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vší úcty zachází, ani do díže ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřežehnává, jakoby cihly v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopistem díž požehnala, a to žehnání opakovalo se, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. Nesměl jí také žádný otevřhuba přijít do rány, aby jí ,,boží dar neuhranul“, i Vilímek, když vešel do kuchyně při pečení chleba, nezapomněl, že má říci: ,,Pánbůh požehnej!“ —

Když babička pekla chléb, měly vnoučata posvícení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablky plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat, dávat pozor na drobty. ,,Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smítala se stolu drobečky a do ohně je házela. Když ale některý z dětí udrobil chleba na zem, a babička to zhlédla, hned mu kázala drobečky sebrat a říkala: ,,Po drobečkách se šlapat nesmí, to prý duše v očistci pláčou.“ Také se mrzela vidouc, že se chléb při krájení nerovná: ,,Kdo se nesrovnává s chlebem, nesrovnává se s lidmi,“ říkala. Jednou prosil Jeník, aby mu babička zakrojila po straně do kůrky, že on to rád jí; babička to ale neudělala, řkouc: ,,Neslyšel jsi, když se zakrojuje do chleba, se že ukrajujou Pánubohu paty? Nechť je jak je, ty se neuč vymýšlet v jídle,“ a pan Jeníček musel si nechat laskominky zajít.

Kde jaký kousek chleba ležet zůstal, i kůrky, co děti nedojedly, strčila babička do kapsáře; trefilo-li se jít okolo vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům, když šla s dětmi, nebo ptákům v lese, zkrátka ona nezmařila jediného sousta a vždy napomínala: ,,Važte si božího daru, bez něho je zle, a kdo si ho neváží, toho Bůh těžce tresce.“ Jestli dítě chléb z ruky upustilo, muselo jej pak políbit, jako za odprošení; tak i kdyby kde zrnko hrachu bylo leželo, zvedla je babička a vyznamenaný na něm kalíšek s úctou políbila. Tomu všemu babička i děti učila.

Jestli leželo na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala řkouc: „Shýbni se, Barunko!" Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, co pak je o jedno pírko?" Z toho ji babička ale hned kárala: „Musíš si myslit, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pírko přes plot skočit!"

Paní Prošková měla v pokojích moderní nábytek: babičce se ale nehrubě líbil. Zdálo se jí, že se na těch vycpaných seslích s těmi vyřezávanými lenochy nedobře sedí, že musí mít člověk strach, aby se nezvrátil, a když se podepře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku sedla všeho všudy jednou; když poprvé sedla, a péra pod ní povolila, tak se chudák stará lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly na pohovku a houpajíce se volaly babičku, aby jen šla, že se to nezboří; ale babička nešla: „Jděte mi k šípku," povídala, „kdo pak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás."

Na lesklé stolky a skříně bála se co postavit, aby se lesk nepokazil, a ta skříně se skleněnými stěnami, za nimiž bylo všelijakých heblat narovnáno, stála v pokoji jen pro hřích, jak babička říkala. Děti si velmi rády okolo ní skákaly, a obyčejně něco vyvedly, začež se jim dostalo od matky notného hřešení. Ráda ale sedla, když chovala malou Adlinku, ke klavíru, neboť dítě když rozplakané

bylo, umlklo, když mu babička začala zpolehounka na klapky břinkat. A Barunka někdy učila babičku jedním prstem hrát: „To jsou koně, to jsou koně," a babička kývala hlavou a notovala si, a vždy říkala: „Co si ti lidé všecko nevymyslejí! Člověk by myslil, nic jinak, než že je v tom ptáče zavřené; jako hlásky to zní."

Když babička nemusela, to do pokoje nešla. Když neměla ani venku ani v domácnosti co šukat, seděla nejraději ve své sedničce, která byla hned u kuchyně a čeledníku.

Sednička ta byla zřízena dle bab'ččiny chuti. U velikých kamen byla lavice, podél zdi babiččino lože; hned u kamen za ložem malovaná truhla, a při zdi druhé lože Barunčino, která spávala s babičkou. Uprostřed stál lípový stůl s trnožemi, a nad ním visela od stropu dolů holubička, na podobenství Svatého Ducha. V koutku u okna stál kolovrátek, přeslice s naditým kuželem, v kuželi zastrčené vřetánko; na hřebu bylo motovidlo. Na zdi viselo několik obrázků svatých, nad babiččiným ložem krucifix, okrášlen kvítím. Mezi oknem zelenal se v okrouhlíku muškát a bazalka, a v plátěných pytlíčkách viselo tam rozličné koření, lípový květ, bezový květ, rmen a podobné, babiččina to apatyka. Za dveřmi visela cínová kropenička. V šuplíku ve stolku bylo babiččino šití, svazek nábožných písní, křížová cesta, svazek šňůr do zásoby na kolovrat, tříkrálová křída a hromničná svíčka, kterou babička vždy při ruce měla a v čas bouřky rozsvítila. Na kamnech stál troudník s křesáním. V pokoji sice užívali k rozžehnutí lahvičky fosforem naplněné, ale babička nechtěla s tím šlakovitým nástrojem nic mít. Jen jednou to zkusila, a kdo ví jak se stalo, propálila si fěrtoch, který měla již pětadvacet let, a ještě prý se div nezadusila. Od té doby nevzala lahvičky do rukou. Hned si zaopatřila troudník, děti přinesly hadrů na troud, dělaly sirky, omáčely špičky v síře, a babička, když měla svoje obvyklé křesací nádobí na kamnech, s uspokojenou myslí lehala. Dětem to bylo také milejší, a každý den se ptaly babičky, jestli nepotřebuje sirky že jí jich nadělají.

Co se dětem v babiččině sedničce nejlépe líbilo, byla malovaná její truhla. Rády si prohlížely na červené půdě namalované modré a zelené růže s hnědými listy, modré lilie a červenožluté ptáčky mezi tím; ale větší radost měly, když babička truhlu otevřela. Bylo se však nač dívat! Spodní strana víka celičká polepena byla obrázky a modlitbičkami, samé to dárky z poutí. Pak tam byl přítruhlíček, a v něm jakých to věcí! Rodinné spisy, listy od dcer z Vídně, malý sáček plátěný, plný stříbrných peněz, poslaných to babičce na přilepšenou od dětí, jichž ale ona nepouživši pro radost si nechávala. Dřevěná škatulka, v ní pět šňůrek granátů, na nich pak zavěšený stříbrný peníz, s podobiznou Josefa císaře a Marie Terezie. Když tu škatulku otevřela, a ona to vždycky udělala, kdy ji děti žádaly, říkávala: „Vidíte, milé děti, ty granáty dal mi ne-

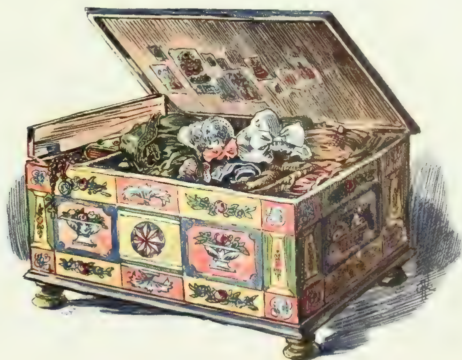
božtík váš dědeček k svatbě, a ten tolar dostala jsem od Josefa císaře vlastnoručně. To byl hodný pán, Pánbůh mu dej věčnou slávu! No, až jednou umru, bude to vaše," doložila vždy, škatulku zavírajíc. — „Ale babičko, jak pak to bylo, když vám císař pán dal ten tolar, povězte nám to!" ptala se jednou Barunka.

„Až jednou mi připomeňte, pak vám to povím," odpověděla jí babička.

Mimo tyto věci měla babička v přítruhlíčku dva růžence dotýkané, fábory k čepcům a mezi t m vždy nějaký pamlsek pro děti.

Dole v truhle leželo babiččino prádlo a šatstvo. A všecky ty mezulánky, fěrtochy, kabátky letní, šněrovačky i šátky ležely v nejlepším pořádku a na vrchu byly dva škrobené bílé čepce, vzadu s holubičkou. V tom se děti babičce přebírat nesměly, když ale dobrou chvíli měla, zdvihla kousek po kousku, říkajíc: „Vidíte, děti, tuhle kanafasku mám už padesát let, tenhle kabátek nosívala vaše prababička, tento fěrtoch je tak starý jako vaše matka, a všecko jako nové. A vy máte šaty hned zmícené. Ale to je to, že neznáte, jak drahé jsou peníze! Vidíte, tenhle hedvábný kabátek stál sto rýnských, ale tenkráte platily bankocetle," a tak pokračovala babička dále, a děti poslouchaly tiše, jakoby tomu rozuměly.

Paní Prošková chtěla sice, aby babička se převlíkala do jiného šatu, jak v dobrém úmyslu se domnívala, pohodlnějšího, ale babička nezměnila na sobě ani té nejmenší lemovky, a vždy říkala: „Pánbůh by mne starou ženu trestat musel, kdybych se chtěla chytat světa. Pro mne takové novoty nejsou, starý můj rozum by se do toho nehodil." Zůstalo tedy při starém. Brzy se v domě řídilo všecko dle babiččina slova, každý ji jmenoval „babičko", a co babička řekla a udělala, bylo dobře.

II.

V létě vstávala babička ve čtyry, v zimě v pět hodin. První její bylo požehnat se a políbit křížek, visící na klokočovém růženci, jejž ona vždy při sobě nosila, v noci pak pod hlavou měla. Pak s Pánembohem vstala, a jsouc ustrojena, pokropila se svěcenou vodou, vzala vřetánko a předla, prozpěvujíc si při tom ranní písně. Ona sama chudák stará neměla už spaní, ale vědouc jak je sladké, přála ho jiným. Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšet odměřené klapkání pantoflíčků, vrzly jedny, druhé dvéře, babička se objevila na zápraží. V tom samém okamžení zakejhly husy v chlívku, svině zachrochtaly, kráva bučela, kury křídlama zatřepetaly, kočky odkudsi přiběhše otíraly se jí okolo nohou. Psi vyskočili z bud, protáhli se a jedním skokem byli u babičky; kdyby se byla nechránila, byli by ji zajistě porazili a ošatku se zrnem pro drůbež z rukou vyrazili. Babičku měla všecka ta zvířátka tak velmi ráda, a ona je. Bůh chraň, aby viděla, že kdo týrá zbytečně, i kdyby to červíčka bývalo. „Co je člověku ke škodě nebo k užitku a zabit se musí, no s Pánembohem zabte to, jen ne mučit,“ říkávala. Děti ale nesměly se dívat, ani když se kuře zařezávalo, jen proto, že by je litovaly, a ono pak umřít nemohlo.

Jednou se ale na oba psy, Sultana a Tyrla, převelice rozhněvala; bylo se ale proč hněvat! Vždyť se podkopali do chlívku a roztrhali za jednu noc

deset kačátek, pěkných žlutých, které se měly k světu až milo. Babičce ruce sklesly, když otevřela ráno chlívek a husa s třemi pozůstalými kačaty ven se vyhnala, zděšeně kejhajíc, jakoby naříkala pro svoje zavražděná mláďata, která vyseděla na místě jich nestálé, toulavé roditelky. Babička měla v domnění kunu škůdnici, ale přesvědčila se podle stopy, že to udělali psi. Psi, ti věrní hlídači! Babička ani svým očím nevěřila. A ještě přišli a lichotili se, jakoby nic, a to babičku nejvíc rozhněvalo! ,,Pryč ode mne vy sloto! Co vám udělaly ty kačátka? Máte snad hlad? nemáte; z pouhé svévolnosti jste to udělali! Pryč ode mne, ani vás vidět nechci!" Psi schlípli ohony, loudali se do bud, babička ale zapomenouc, že je časně, šla do pokoje povědít dceři svoji žalost.

Pan Prošek myslil ne jinak, než zloději že vykradli komoru, anebo že Barunka mrtva, když viděl babičku uslzenou, bledou do pokoje vcházet. Když ale vyslechl celý případ, musel se babičce usmát! Což jemu bylo o pár kačátek! On je nenasazoval, on neviděl, jak se z vajíček klovají, jak roztomilé jsou, když na vodě plynou, hlavičky pod vodu strčí a nožkama nad vodou capají. Panu Janovi bylo jen o několik pečínek! Proto udělal právu a spravedlnosti zadost, vzal bejkovec a šel ven, dát psům pamětného. Babička zastrčila si uši, když slyšela ten rámus venku, ale myslila: ,,Co je platno, musí to být, ať si to pamatujou!" Když ale ani za hodinu ani za dvě psi z bud nevylízali, musela se jít podívat, zdali se jim příliš neublížilo: ,,Co je tam, to je tam, a je to přece jen němá tvář!" povídala si, nahlížejíc do bud. Psi začali skučet, žalostně na ni pohlíželi, skoro po břichu k jejím nohoum se plazíce. ,,Je vám toho teď líto, viďte? Vidíte, tak se stává nezdárníkům! Pamatujte si to!" Psi si to pamatovali. Kdykoli se housata neb kačata na dvoře batolila, obrátili raději zraky své na stranu, nebo odešli a tak nabyli zase úplně babiččiny náklonnosti.

Když babička obstarala drůbež, vzbudila, jestli už nevstaly, služky; po šesté hodině teprv přistoupila k loži Baruščinu, zaťukala jí zlehka na čelo — to prý se duše nejdřív probudí — a šeptala: ,,Vstávej děvečko, vstávej, je čas," pomohla jí ustrojit se, pak šla se podívat, je-li ta malá drůbež vzhůru; jestli se jeden neb druhý na loži povaloval, poplácala ho po zádečkách, pobízejíc: ,,Vzhůru, vzhůru, kohoutek již devětkrát smetiště obešel, a ty ještě spíš, což se nestydíš?" Umyti se dětem pomohla, ale se strojením jí to nechtělo chodit. Do těch knoflíčků, háčků a tretek na bundičkách a šatičkách nemohla se veznat, obyčejně co patřilo vpřed, obrátila vzad. Když byly děti ustrojeny, poklekla s nimi před obraz Krista Pána, žehnajícího maličké, pomodlila se otčenášek, pak šlo se k snídani.

Když nebylo právě důležitého zaměstnání v domácnosti, seděla babička v zimě ve své sedničce při kolovrátku, v létě ale s vřetánkem svým na dvoře pod lipou neb v sadě, aneb si vyšla s dětmi na procházku. Při tom sbírala

byliny, které pak doma sušila a schovávala pro potřebu. Zvláště do sv. Jana Křtitele chodívala na byliny za rosy, to prý jsou nejlepší. Když byl někdo nemocen, to už babička hned měla některé koření přihotově, hořký jetel pro vytrávení, řepíček pro krku bolení a p.; lékaře ona jaktěživa neměla.

Mimo to přinášela léčivé koření do domu jakás baba z Krkonošských hor, a to babička ve zvláštní opatrnosti měla a množství ho odkoupila. Baba kořenářka přicházívala každý podzim v určitou dobu, a to byla na Starém bělidle hospodou, kdež ji vším dobrým častovali přes den a noc. Každý rok dostaly děti od baby kornout čemerky pro kýchání, domácí paní rozličné vonné kouřidlo a mech, a mimo to povídávala baba celý večer dětem o Ribrcoulovi, jaký je to ferina a co on provádí na těch horách. Líčila dětem hrůzy, když se stěhuje Ribrcoul k své Kačence princezně, tam kdesi na Kačenčiny hory, kde ona přebývá. Ale ta jistá princezna, ona ho u sebe dlouho netrpí, a zase za čas ho odhání, a to on prý tak přeukrutně pláče, až všecky potoky v horách se rozvodní. Ale když ho k sobě volá, to se k ní stěhuje s takovým spěchem a s takovou radostí, že všecko, co na cestě mu leží, kácí, vyvracuje a odnáší. Lesy vyvrací, kameny metá s vrchů, střechy snáší, slovem: na cestě, kudy táhne, bývá všecko jako božím dopuštěním v niveč uvedeno.

Kořenářka přinášela každý rok stejné koření a stejné pohádky, ale dětem zdály se vždy nové být, a vždy se na babu těšily. Jak se ukázaly na louce naháčky, to říkaly: „No, už přijde brzy bába z hor,“ a jestli se několik dní

opozdila, babička říkala: „Co pak se stalo babě, snad na ni Pánbůh nedopustil nemoc, aneb snad dokonce umřela?" A bylo povídání o ní, až se opět octla s košem na zádech ve dvoře.

Začasté chodila babička s dětmi na delší procházky, třebas do myslivny, nebo do mlýna, nebo si zašly do lesa, kde ptáčkové líbezně zpívali, kde byly pod stromy nastlané měkounké podušky, a tolik vonných konvalinek rostlo, petrklíčů, podlések, kohoutků, celé keříčky lýkovce, a ten pěkný zlatohlávek (lilium martagon). Ten jim přinášela bledá Viktorka, když viděla, že sbírají květiny a v kytice vážou. Viktorka bývala vždy bledá, oči jí svítily jako dva uhly, černé vlasy měla vždy rozcuchány, nikdy neměla pěkné šaty a nikdy nepromluvila. U paty lesu byl veliký dub, tam stávala Viktorka celé hodiny, upřeně dívajíc se dolů k splavu. Za soumraku sešla až k samému splavu, sedla na omšený pařez, dívala se do vody a zpívala až dlouho, dlouho do noci. „Ale babičko," ptaly se děti babičky, „pročpak nemá Viktorka nikdy pěkné šaty, ani v neděli? A pročpak nikdy nemluví?"

„Když je bláznivá!"

„A jak je to, babičko, když je bláznivý?" ptaly se děti.

„Inu, když nemá člověk dobrý rozum."

„A co to dělá, když nemá dobrý rozum?"

„Ku příkladu, Viktorka na nikoho nemluví, chodí otrhaná, zůstává v lese v jeskyňce v létě v zimě."

„A v noci také?" ptal se Vilím.

„I ovšem že také; vždyť ji slýcháváte, že do noci u splavu zpívá, pak jde do jeskyně spat."

„A nebojí se světýlek, ani vodníka?" s velikým udivením se ptaly děti.

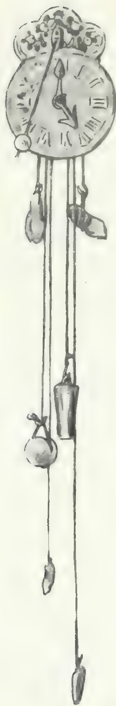
„I vždyť není žádný hastrman," pravila Barunka; „tatínek to povídal."

V létě přicházívala Viktorka málo kdy k stavení prosit, ale v zimě přicházela jako ta vrána, zaťukala na dvéře neb na okno a jen ruku natáhla, dostavši pak kus chleba neb cos jiného, mlčky odcházela. Děti vidouce na zmrzlém sněhu krvavou stopu její nohy, běžely za ní, volaly: „Viktorko, pojď k nám, maminka ti dá bačkory, můžeš u nás být!" ale Viktorka se ani neohlídla, utíkajíc k lesu.

Za letních krásných večerů, když nebe jasné, krásné bylo, hvězdy požáry házely, sedla si babička ráda s dětmi ven pod lípu. Dokud byla Adelka maličká, posadila si ji na klín, Barunka s chlapci stáli u kolenou. To ani jinak být nemohlo, jak babička cosi vypravovat začala, musely se jí dívat všecky přímo ve tvář, aby jim ani slůvka neušlo.

Babička jim povídala o světlých andělích, již tam nahoře přebývají a ta světla lidem rozžehují. O andělích strážcích, kteří střehou dítky na všech cestách života, se radujou, když hodnými jsou, pláčou, když poslouchají. Děti obracely

3

zraky své k jasným nebesům, kde se třpytily tisíce tisíců světel, malých mihavých i velkých lesknoucích se v barvách nejkrásnějších. „Která z těch hvězdiček je asi moje?“ ptal se jednoho večera Jan.

„To jen Pánbůh ví. Ale pomysli si jen, bylo-li by možno mezi těmi miliony hvězdiček ji nalézt?“ odpověděla babička.

„Komu pak asi patří ty krásné hvězdy, co se tak lesknou?“ povídala si Barunka.

„To jsou oněch lidí, jež si Bůh zvlášť zamiloval, vyvolených to božích, kteří mnoho dobrých skutků vykonali, Pánaboha nikdy nehněvali,“ odpověděla babička.

„Ale babičko,“ ptala se Barunka opět, když zazněly od splavu žalostné zvuky nesouvislé písně, „Viktorka má také svoji hvězdu?“

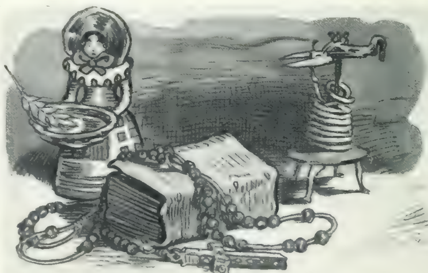
„Má, ale je zakalena; a nyní pojďte, ať vás uložím, je čas k spaní,“ dokládala, když už se hodně setmělo. Pomodlila se s nimi: „Anděle boží, strážce můj,“ pokropila je svěcenou vodou a uložila na hnízdečko. Ty malé spaly hned, ale Barunka mnohdy ještě přivolala babičku k loži a prosila: „Sedněte si ke mně, babičko, já nemohu usnout,“ a babička vzala ruku vnuččinu do své ruky a začala se s děvčátkem modlit a modlila se, až oči zavřelo.

Babička chodila spat v deset, to byla její hodina, tu ona cítila na očích. Do té doby měla úkol, který si ráno dala, udělaný. Než šla spat, nahlídla, zdali vše uzavíráno, svolala kočky a zavřela na půdu, aby na děti do pokoje se nedostaly a je nedusily, ulila v kamnech každou jiskřičku, uchystala si na stůl troudník a louč. Byl-li strach před bouřkou, uchystala si hromničnou svíčku, do bílého šatu zaobalila bochník chleba, a kladouc jej na stůl, říkala služebným: „To si pamatujte, v čas ohně má být nejprvnější, co člověk k sobě vzít má, chléb, pak se nezmate.“

„Ale babičko, vždyť neuhodí,“ říkaly služebné; ale to jí nepřišly vhod.

„Jen Pánbůh je všemohoucí, co vy můžete vědět. Opatrnosti nikdy nezbývá, to si pamatujte.“

Když bylo vše v pořádku, klekla před krucifix, pomodlila se, pokropila sebe i Barunku ještě jednou svěcenou vodou, klokočový růženec položila si pod hlavu a s Pánembohem usnula.

III.

Kdyby člověk, zvyklý na hlučný život velikých měst, putoval údolím, kde stojí osamělé stavení, v němž Proškovic rodina žila, pomyslil by si: ,,Jak tu jen ti lidé mohou žít celý rok. Já bych tu nechtěl být, leda co růže kvetou. Bože, jakých pak tu radostí!" A přece tam bylo velice mnoho radostí v zimě v 'étě! Pod nízkou střechou přebývala spokojenost a láska, kterou jen okolnosti někdy zakalily, na příklad odjezd pana Proška do hlavního města, aneb nemoc někoho v domě.

Bylo to stavení nevelké ale hezoučké. Okolo oken, obrácených k východu, táhla se vinná réva, před okny pak byla malá zahrádka, plná růží, fial, resedky i salátu, petrželky a jiné drobné zeleniny. Na severovýchodní straně byl ovocný sad a za ním táhla se louka až ke mlýnu. Velká stará hruška stála při samém stavení, kladouc se všemi svými ratolestmi na šindelem krytou střechu, pod níž hnízdilo mnoho vlaštovic. Uprostřed dvorku stála lípa, pod ní lavička. Na jihozápadní straně bylo menší stavení hospodářské a za tím táhlo se chrastí a křoví až k splavu nahoru. Okolo stavení vedly dvě cesty. Jedna vozová, kterou mohl nahoru podél řeky k Riesenburskému dvorci a na Červenou Hůru aneb dolů ke mlýnu a vždy podél řeky až do nejbližšího městečka malou hodinku cesty vzdáleného. Řeka ta je divoká Úpa, která utíká s hor Krkonošských, vrhajíc se přes sráze a skály, proplítajíc se úzkými údolinami až do roviny, kudy bez překážky do Labe pospíchá, ustavičně mezi zelenými břehy, majíc s jedné strany vysoké stráně, porostlé rozličným stromovím.

Z předu stavení, těsně vedle zahrádky, byl chodník podél strouhy, kterou si vedl mlynář od splavu na mlýn. Od stavení přes strouhu byl můstek na stráň, kde byla pec a sušírna. Na podzim, když v sušírně byly plné lísky švestek, křížal a hrušek, to běhával Jan a Vilém velmi často přes můstek; dávali ale pozor, aby je babička neviděla. Ale což to bylo všecko platno, babička jak do sušírny vešla, už viděla, kolik švestek chybí, a kdo na nich byl. „Jeníku, Vilíme, pojďte sem!" volala hned, jak sešla dolů. „Mně se zdá, že jste mi přidali na lísku švestek?" — „I ne, babičko," zapírali chlapci zardíce se.

„Nehrdlouhejte!" hrozila babička, „nevíte, že vás Pánbůh slyší!" Chlapci mlčeli a babička už věděla všecko. Děti se tomu divily, jak to ta babička hned ví, když něco udělají, a kterak to může být, že jim to na nose pozná. Proto také netroufaly si ničeho před ní tajit. V létě, když bývalo velmi horko, svlékla babička děti do košilky a vedla je do struhy koupat; to muselo ale být vody jen po kolínka, sice měla strach, aby se jí neutopily. Anebo sedla s nimi na lávku, která ve vodě k máchání prádla přidělána byla, a dovolila jim nožky koupat a zahrávat si s rybkami, které se co střely ve vodě míhaly. Nad vodou klenuly se temnolisté olše; děti rády trhaly proutky, házely je do vody, dívajíce se za nimi, jak je voda dál a dále unáší.

„Musíte hodit proutek hezky do proudu, u břehu když zůstane, zachytí jej každá travička, každý kořínek, a dlouho, dlouho by to trvalo, než by přišel k cíli," poučovala je babička.

„Ale jak potom, babičko, když připluje k stavidlu, nebude moci dále?" ozval se Vilém.

„Může," tvrdil Jan; „nevíš, jak jsem onehdy hodil proutek do vody před samé stavidlo, točil se točil a najednou byl pod ním, sjel přes vantroky na kola, a než jsem mlejnici přeběhl, byl v potoku a plynul do řeky."

„A kam potom plyne?" ptala se Adelka babičky.

„Od mlýna pluje k Zličskému mostu, od mostu pod stráněmi k požiradlu, od požiradla přes splav dolů, okolo Barvířského kopce k pivováru; pod skalou převleče se přes hrubé kameny pod školu, kamž budete na přes rok chodit. Od školy pluje přes splav, k velkému mostu do luk a ke Zvoli, od Zvole k Jaroměři do Labe."

„A kam potom ještě plyne, babičko?" ptalo se děvčátko.

„Daleko plyne po Labi, až přijde do moře."

„Ach je, do moře! A kde je a jaké je to moře?"

„Ach moře je široké, daleké, stokrát dále je k němu než do města," odpověděla babička.

„A co se tam stane s mým proutkem?" smutně otázalo se děvčátko.

„Bude se houpat na vlnách, a ty jej vyhodí na břeh; na břehu bude se

procházet mnoho lidí a dětiček, a nějaký chlapeček proutek zdvihne a pomyslí si: „Odkud pak ty proutečku asi plyneš? kdo pak tě pustil po vodě? Zajisté tam kdesi daleko sedělo děvčátko u vody, a ta tě utrhla a pustila po vodě!" A chlapeček donese si proutek domů, zasadí do země; z proutečku vyroste hezký stromeček, ptáčkové budou na něm zpívat, a stromeček se bude radovat."

Děvčátko si z hluboka vzdychlo, upustilo v zamyšlenosti vykasané sukénky do vody, a babička musela ždímat. Pan myslivec šel právě kolem a přezděl Adelku: „že je malá hastrmanka." Adelka zakroutila rusou hlavinkou a povídala: „Však ne, hastrmanky žádné není."

Když šel pan myslivec kolem, tož babička vždy říkala: „Stavte se, pane kmotře, jsou doma!" a chlapci vzali ho za ruce a vedli k stavení. Někdy se pan myslivec brániával, vymlouvaje se, že musí dohlížet na mladé bažanty, že se mu líhnou, nebo do lesa a kdo ví co, ale tu zahlídl ho pan Prošek nebo paní, a chtě nechtě musel se zastavit.

Pan Prošek rád měl skleničku dobrého vína v domě pro hosta milého, a k těm pan myslivec patřil. Babička hned přinesla chléb a sůl, a co tak právě bylo, a pan myslivec rád zapomínal, že se mu líhnou bažanti. Když pak zapomněl, zaklel si notně na svoji zapomenutost, rychle přehodil pušku přes rameno a šel. Na dvoře pohřešil psa. „Hektore!" křikl, ale psa tu nebylo. „Po kterých peklích lítá zase!" hněval se, a chlapci ochotní běželi, že ho přivedou, že běhá někde se Sultanem a Tyrlem. Chlapci šli, pan myslivec se posadil zatím na lavičku pod lipou. Konečně když už na cestě byl, zastavil se ještě, volaje na babičku: „Dejte se přece vidět nahoře, má stará schovává pro vás vejce od tyrolek k násadce." Pan myslivec znal slabé stránky těch hospodyň! — Babička hned také přisvědčila: „Pozdravujte doma, že přijdeme!" Tak se pokaždé přátelé rozcházeli.

Pan myslivec chodíval ne-li každý den zajisté přes den okolo starého bělidla, celý rok a po roce zas.

Druhá osoba, kterou každý mohl den jak den potkat okolo desáté na chodníku u Starého bělidla, byl pan mlynář. To byla jeho hodina, kdy chodil dohlížet k stavidlu nad stavením u splavu. Babička říkala o panu mlynáři, či lépe o panu otci, jak ho vůbec každý nazýval, „že je rozšafný člověk ale čtverák".

To bylo tím, že pan otec rád škádlil, rád si zažertoval; ale on sám málo kdy se smál, jen se tak „šklíbil". Oči ale zpod visutého hustého obočí vesele se do světa dívaly. Byl prostřední výšky, zavalitý a celý rok nosil bělavé spodky, čemuž se chlapci jednou divili, až jim pan mlynář řekl, že je to mlynářská barva. V zimě nosil dlouhý kožich a těžké boty, v létě modrou kamizolu, bílé kopice a pantofle. Na hlavě nosil všední den nízkou čepici s beránkem, spodky měl vždycky vyhrnuty, ať bylo sucho nebo bláto, a bez pyksly neviděl

ho nikdo ještě. Jak ho děti zahlédly, běžely mu naproti, dávaly dobré jitro a šly s ním k stavidlu. Na cestě škádlil obyčejně pan otec Vilímka a Jana, ptaje se jednoho: „ví-li, kam pěnkava nosem sedá?“ druhého: „ví-li, kde je z vola hospoda?“*) anebo se ptal Jeníka, umí-li už spočítat, zač bude krejcarová houska, když bude korec pšenice deset rýnských platit. Když mu chlapec, směje se, dobře odpověděl, říkal: „No, už vidím, že jsi kos. Mohli by tě už udělat na Kramolně rychtářem.“**) Vždy dával chlapcům šňupat, a když pak hodně kýchali, šklíbil se. Adelka se vždy schovávala za babiččiny sukně, když viděla pana otce; ona neuměla ještě dobře mluvit, a pan otec ji pokaždé zlobil, aby říkala po něm: „Naše lomenice je mezi všemi lomenicemi ta nejlomenicovatější!“ a hodně rychle, třikrát po sobě. Věru, bylo té malé chudince mnohdy až k pláči, že ji ten pan otec tak zlobí. Za to dostala od něho začasté košíček jahod, nebo mandlové oříšky, nebo jiný mlsek, a když jí pan otec hodně chtěl polichotit, říkal jí malá čečetko! —

*) Zvol je vesnice a je tam hospoda.
**) Kramolna je malé místo, sestávající z několika stavení, a tudy žádného rychtáře tam není.

Také chodíval denně v soumraku okolo Starého bělidla dlouhý Mojžíš, panský hlídač. Byl velmi vysoký jako tyč, škaredohledý, a nosil přes rameno pytel. Bětka služka povídala dětem, že do toho pytle sbírá neposlušné děti, a od té chvíle zůstaly děti, kdy zhlídly dlouhého Mojžíše, jakoby je krví polil. Babička sice takové tlachy Bětce zakázala, ale když Vorša, druhá služka, řekla, že je Mojžíš Poberto, že mu zůstane všecko pod prstem, neřekla babička na to pranic. Musel to být tedy přece nekalý člověk ten Mojžíš, a dětem zůstal hrozným, byť již i byly nevěřily, že má v pytli děti. — V létě, když byla vrchnost na panství, vídívaly děti mnohdy krásnou kněžnu jeti na koni, a v průvodu jejím panstvo; pan mlynář vida ji jednou povídal babičce: „Mně to přichází, jak o když vyjde metla boží (hvězda, kometa) a vleče za sebou ohon."

„To je ale rozdíl, pane otče, že metla boží světu zlé zvěstuje, to panstvo ale, když se tu ukáže, lidem k radosti bývá," odpověděla babička.

Pan otec točil pykslou mezi prsty jako mlýnským kolečkem, což byl jeho zvyk, a šklíbil se, neříkaje již tak ani tak.

K večeru přicházívala babičku a děti navštívit Kristla, dcera z hospody u mlýna, děvče jako karafiát, čerstvá, čiperná jako veverka, veselá jako skřivánek; babička ji vždy ráda viděla a říkala jí smíšek, protože se Kristla velmi ráda smála.

Kristla přiběhla vždy na skok, na slovíčko, pan myslivec se zastavil, pan mlynář přicházíval jen na okamžení, paní mlynářka, když za čas jednou se vybrala na Staré bělidlo, přišla s vřetánkem na přástvu, paní myslivcová chodila na táčky, neboť mívala k chování malé děcko s sebou, ale když paní správcová ze zámku poctila svojí přítomností Proškovic stavení, říkala paní Prošková: „Dnes dostanu visitu!"

To babička s dětmi odešla; ona neměla srdce, by koho nenáviděla, ale paní správcová nebyla jí pěkna v očích, a sice proto, že se nesla výše, než narostla. První čas, když babička k dceři přišla a ještě v domácnosti ani s okolními lidmi obeznámena nebyla, přišla jednoho dne paní správcová se dvěma ještě paničkami na visitu. Paní Prošková byla právě kdesi na stráni. Babička dle svého obyčeje pobídla hosty, by se posadili, a přinesši chléb a sůl, podala s celou upřímností, aby si vzácné paní ukrojily. Vzácné paní se ale s pohrdlivým vyhrnutím nosíčků děkovaly, že nebudou jíst, pak se úsměšně na sebe podívaly, jakoby chtěly říci: „Ty sprosťačko, co si myslíš, že jsme my ňáké jen tak ledabylo!" Paní Prošková přijdouc viděla hned, že babička chybila proti panským obyčejům, a řekla matce, když paní odešly, aby takovým paním chléb nepředkládala, ty že jsou na jiné věci zvykly.

„Víš ty co, Terinko," řekla jí babička popuzena, „kdo u mne nepřijme chléb a sůl, ten není hoden, bych mu židli podala. Ale dělej si, jak ty chceš, já vašim novotám nerozumím."

Z výročních hostů, kteří na Staré bělidlo přicházeli, byl to nejprve kupec Vlach; přijel vždy s vozíkem o jednom koni, na vozíku měl plno sladkého zboží, mandle, rozinky, fíky, voňavky, pomeranče, citrony, drahé mýdlo a podobné. Paní Prošková z jara i na podzim mnoho kupovávala, začež on dětem vždy kornoutek sladkostí podstrčil. Babička měla z toho radost a říkala: „To je zdvořilý človíček ten Vlach; jen to se mi nelíbí, že by vymámil od jalové krávy týle!“

Babička raději kupčila s olejkářem, který také dvakrát za rok přišel; babička koupila vždy od něho lahvičku jerusalemského balsamu na rány a přidala k platu ještě kus chleba.

Také dráteníka i žida přivítala vždy s laskavou upřímností; byli to vždy ti samí a tudy známí již, jakoby spřáteleni byli s Proškovic rodinou. Jen když jednou do roka se přihodilo, že se toulaví cikáni v sadu ukázali, tu se babička ulekla. Honem vynesla jim jíst ven a říkala: „S užitkem bývá, vyprovodí-li jich člověk až na rozcestí.“

Nejmilejší však ze všech těch výročních hostů byl dětem i celé rodině pan Beyer, myslivec to z hor Krkonošských, který přicházel každé jaro dolů, jsa dozorcem při plavení dřeva, které se pouštělo po Úpě dolů.

Pan Beyer byl člověk vysoký, suchý, sval jen a kost. Měl vysmáhlý dlouhý obličej, veliké jasné oko, prohnutý podlouhlý nos, kaštanové vlasy a velikánské kníry, které si hladil dolů. Riesenburský pan myslivec byl zavalitý, červený v tváři, měl malé knírky a byl vždy hezky učesán; pan Beyer měl vlasy rozdělené nad čelem a vzadu viset až přes límec. Děti ho hned viděly. Riesenburský šel vždy pohodlným krokem, pan Beyer jakoby přes propasti kráčel. Také nenosil Riesenburský tak vysoké těžké boty až nad kolena, měl pěknější ručnici i řemen i mošnu, nosil čepici a na ní sojčí pírka; pan Beyer měl ale vyrudlý šat, silný řemen u ručnice a na zeleném plstěném klobouku jestřábí, luňáčí a orlí péra.

Tak vypadal pan Beyer. Děti ale jak ho poprvé viděly, měly ho rády, a babička tvrdila, že děti a psi hned poznají, kdo má je rád. Tenkráte to babička trefila. Pan Beyer měl děti velmi rád; miláčkem jeho byl Jan, rozpustilý Jan, jemuž všickni láli, že je luciper; pan Beyer ale tvrdil, že bude z něho hodný hoch, a kdyby se mu zalíbilo myslivectví, že by si ho vzal sám na starost. Riesenburský pan myslivec, který vždy také na Staré bělidlo přišel, když se dostavil pan bratr z hor, říkal: „Nu, což je o to, kdyby se mu zachtělo být myslivcem, vezmu já ho k sobě, můj Frantík musí beztoho také myslivcem být.“

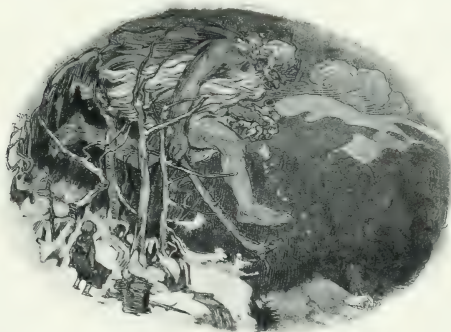
„Nic to, pane bratře, zde by měl domov u huby, a za druhé bývá lépe, když se naučí mladý člověk znát i obtížnosti stavu svého, a vám myslivci tu dole je hej, vy nevíte nic, co je zle.“ A tu začal lesník vyličovat obtížnosti stavu svého zimního času, mluvil o vichřicích a vánicích, o příkrých cestách,

o propastech, ohromných závějích a mlhách. Vypravoval, kolikráte byl již v nebezpečenství života, když noha jeho sklouzla na srázné cestě, kolikráte zbloudil a o hladu dva tři dni se v horách toulal, nevěda kudy z labyrintu toho ven. „Za to ale," dokládal, „neznáte dolané, jak krásně je být v horách v létě. Jak sníh ztaje, zazelenají se údolí, kvítí úprkem rozkvétá, lesy plné vůně a zpěvu, všecko to je pojednou jako učarováním; pak je radost chodit po lese, chodit na čekání. To si dvakrát za týden zajdu na Sněžku; když vidím slunce vycházet, a tu boží svět pod nohou mi leží rozprostřen, tu si myslím, že bych přece z hor nešel, tu zapomínám na všecky obtíže!" —

Pan Beyer přinášel dětem pěkné krystaly, povídal jim o horách a jeskyních, kde je nalézá, přinesl jim mech vonný co fialky, a rád jim vypravoval o Ribrcoulově zahrádce, která je překrásná, a do níž pan Beyer bloudě jedenkráte v hrozné vichřici a sněžné vánici po horách přišel.

Celý den, co býval myslivec u nich, nehnuli se chlapci od něho, chodili s ním u splavu, dívali se, jak se dřeva plaví, jezdili na vorách. Když se pak druhý den ráno pan Beyer rozloučil, plakali a šli ho na kus vyprovodit s babičkou; paní Prošková dala mu vždy na cestu jídla, co jen unést mohl. „No, na přes rok, dá-li Bůh, uvidíme se zase; buďte zdrávi!" tak se loučíval, odcházeje dlouhými kroky.

Děti pak kolik dní si povídaly o divech a hrůzách v Krkonoších, o panu Beyerovi, a těšily se už zase na druhé jaro.

IV.

Mimo výroční svátky byla to každá neděle, na kterou se děti zvláště těšívaly. V neděli, to je babička nebudila, když měly vstávat; to bývala dávno již v městečku v kostele, na ranní, na kteroužto mši ona co stará hospodyně chodit uvyklá byla. Matka, a když byl otec doma, i on chodili na hrubou, a to šly, bylo-li pěkné počasí, děti s nimi, babičce naproti. Z daleka, jak babičku spatřily, na ni volaly, úprkem k ní se ženouce, jakoby rok ji byly neviděly. V neděli se jim zdála babička vždy trochu jinačí, tvář jasnější, laskavější; také bývala pěkněji přistrojena, na noze nové černé pantoflíčky, na hlavě bílý čepec s holubičkou ze škrobených bílých kalounů. Seděla jí v týle jako opravdová. Děti si povídaly, že je babička v neděli ,,hrozně hezká"! — Obyčejně, když k babičce přišly, chtěl každý něco nést. Jeden dostal tedy růženec, druhý šátek, Barunka ale co nejstarší vždy nesla mošinku. Z toho ale povstaly vždy nechvalné křiky, poněvadž chlapci všetečni byli a do mošinky nahlídnout chtěli a Barunka zase dovolit to nechtěla. Přišlo pokaždé k žalobě, Barunka musela se obrátit na babičku, aby chlapcům vylála. Ale babička sáhla místo lání do mošinky, podělila děti buď jablky, buď něčím jiným, a byl hned svatý pokoj. Paní Prošková říkala sice každou neděli: ,,Prosím vás, babičko, nenoste jim ničeho více!" ale babička každou neděli jí odpovídala: ,,Jak pak by to bylo, abych jim z kostela ničeho nepřinesla. Vždyť jsme my nebývali lepší!" Zůstalo tedy při starém.

S babičkou přicházívala zároveň panímáma, to jest paní mlynářka a leckdy ještě některá kmotra ze Žernova, vesnice to, kteráž nejblíže nade mlýnem leží. Panímáma nosila dlouhé šaty s kabátkem a stříbrný čepec. Byla to ženská nízká, buclatá, s černýma veselýma očima; měla krátký rozpláclý nosejček, přívětivá ústa, malou bradičku a pod bradou lalůšek. Na krku nosívala v neděli drobné

perly, ve všední den granáty. Na ruce měla košík, v němž bylo trochu toho koření krámského, co panímáma pro domácnost potřebovala.

Za ženskými chodíval pan otec, obyčejně s některým kmotrem. Bylo-li horko, nesl si kabát světlošedý na španělce přes rameno. V neděli míval vyleštěné boty do půl lejtek a nahoře střapce na nich, což se chlapcům velice líbilo. Nohavice měl úzké do bot. Na hlavě vysokou černou beranici, na níž po jedné straně od hora až dolů modré mašličky byly. Druhý kmotr byl též tak ustrojen jako pan otec, jen že dlouhý kabát, v zadu s faldy a velikými olověnými knoflíky posázený, byl zelený a ne šedý, jakoužto barvu pan otec co mlynář miloval.

Lidé jdoucí na hrubou vítali je od slova božího, oni je pak k slovu božímu. Někdy se zastavili, poptali se jedni druhých, jak se mají tu, jak tam, co se přihodilo na Žernově, co ve mlýně. V zimě potkal málo kterého Žernovského, aby šel do městečka do kostela, cesta byla po příkré stráni nebezpečná, v létě si z toho ale nic nedělali, zvláště mladá chasa. V neděli dopoledne se cesta po lukách k městečku netrhla Tu jde volným krokem stařena v kožichu a plachetce, a vedle ní podpíraje se o hůl kráčí starý muž; ba že starý, vždyť pak nosí v hlavě hřeben, tu módu mají jen stařečkové. Ženy v bílých čepcích

s holubičkami, muži v beranicích neb furiantských vydrovkách je předhoní, ženouce se přes dlouhou lávku k stráni. S hůry dolů ale přicházejí tancujícím krokem děvčata jako laně, a za nimi pospíchají bujní junkové jako jeleni. Tu prokmitne stromovím nadýchaný rukávec bílý, tu zachytne se na křoví červený vlající od ramene fábor, tu strakatí se vyšívaná kamizolka chlapce, až konečně celý veselý sbor vyžene se na zelený pažit.

Přišedši domů, převlékla se babička ze svátečního šatu, vzala na se kanafasku a šukala po domě. Po obědě bylo jí nejmilejší sednout, položit hlavu Barunce do klínu a nechat si hledat živé vlasy, které prý ji velmi svědí. Obyčejně při tom vískání usnula, ale nikdy na dlouho. Když se probudila, vždy se divila, že usnula, říkajíc: ,,Inu to nevím ani, že se mi ty oči tak sklížily!"

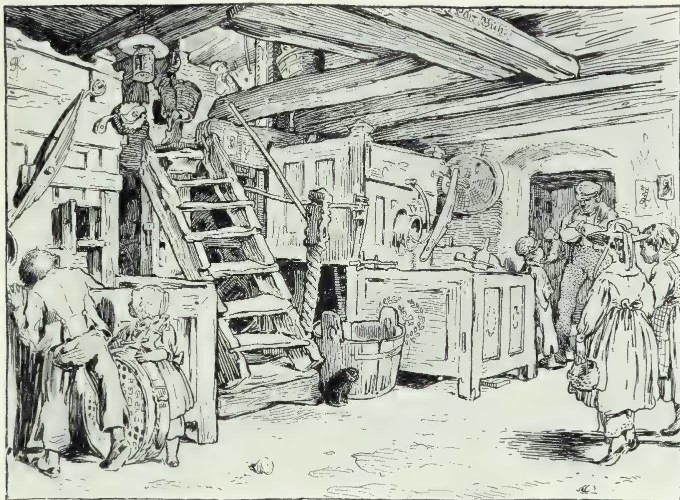
Odpoledne chodívala s dětmi do mlýna; to bylo už jako vyjednáno, děti se na to odpůldne velmi těšily. Mlynářovic měli také dcerku, v stáří Barunky, říkali jí Mančinka, a to bylo děvče dobré a hravé.

U mlýna před vraty stála socha svatého Jana Nepomuckého mezi dvěma lipama; tam sedávala v neděli po obědě panímáma, někdy také Žernovská kmotra, co zůstávala na stráni, a Mančinka. Pan otec stál před nimi pohrávaje pykslou, cosi ženám povídaje. Jakmile zahlídli babičku s dětmi okolo struhy přicházet, běžela jim Mančinka vstříc, a pan otec, maje již zase pantofle a vyhrnuté nohavice i šedou kamizolu na sobě, šoural se pomalu za ní s Žernovskou kmotrou. Panímáma ale obrátila se do mlýna, ,,těm dětičkám něčeho přichystat, aby to dalo pokoj," při tom dokládajíc. A než ty dětičky přišly, už byl přichystán stolek, buď pod okny, v zahradě nebo na ostrůvku, aneb v zimě v sednici; na stolku byly dobré buchty, chléb, med, pomazánka, smetana, a ještě na konec přinesl pan otec v košíku čerstvě načesaného ovoce, anebo panímáma přinesla ošatku suchých křížal a švestek. Káva a podobné panské pití, to nebylo tenkráte mezi lidem v módě.

,,To jste hodná, babičko, že jste přišla," říkala panímáma, podávajíc jí židličku; ,,já nevím, kdybyste k nám nepřišla jednu neděli, mně by se neděle nezdála být. Teď ale pojezte, čeho Pánbůh udělil!" —

Babička málo jídala, také prosívala, by panímáma dětem takové porce nedávala, ale tomu se tlustá panímáma jen smála. ,,Vy jste stará, nedivíme se, že mnoho nejíte; ale děti, och Bože, to má kachní žaludky! Koukněte se na naši Manču, kdy chcete, ona vám řekne vždycky, že je lačná!" Děti se ušklíbily a dávaly panímámě zcela za pravdu.

Když jim panímáma naložila po buchtách, odklidily se za stodolu; tam o ně babička starost mít nemusela, tam si házely míčem, hrály na koně, na barvy a podobné hry prováděly. Čekali tam na ně vždy jedni už a ti samí společníci, šest dětí to, jeden menší než druhý, jako píšťaly u varhan. Byly to

děti z pazderny nad hospodou; otec jejich chodil po okolí s flašinetem, matka na ně prala a záplatovala a podělkovala za kousek stravy. Neměli svého jmění více než těch šest pandurů, jak jim pan otec říkal, a trochu té muziky. Na vzdor tomu nebylo ani na dětech ani na flašinetláři a jeho ženě vidět jakou nouzi; děti měly tváře jako slabikáře, a mnohý den vycházela z pazderny vůně, že se až okolojdoucím laskominy dělaly, a když děti s mastnými, lesklými ústy ven vyšly, myslili si sousedé: ,,Co pak to Kudrnovic pekou?" — Jednou přišla Mančinka od Kudrnů a vypravovala panímámě, že jí dala Kudrnová kus zajíčka, ale to že byla taková dobrota, že to ani vypovědít nemůže, zrovna jako mandle.

,,Zajíce," myslila si panímáma, ,,kde pak by ho vzali, snad nechodí pytlačit Kudrna; ten by si posvítil."

Přišla Cilka, nejstarší děvče Kudrnovic na táčky; to děvče mělo vždy co chovat, poněvadž měli každý rok maličké, a panímáma hned se jí ptala: ,,Co pak jste měli dobrého k obědu?" — ,,I nic; jen bandory," odpověděla Cilka. — ,,Co že nic, co bandory; vždyť povídala Manča, že jí dala vaše máma kus zajíčka, že byl tak dobrý?"

„I panímámo, to nebyl zajíček, to bylo kousek kočky. Tatíček ji dostal na Červené Hůře, byla tlustá jako vepř, maminka vypekla z ní sádlo, a tatík bude se jím mazat. Kovářka mu to radila, když začínal kašlat, aby nedostal souchotě.“

„Spaste duši! ono to jí kočky!“ zvolala panímáma s ošklivostí si odplivnouc.

„Och, kdybyste věděla, panímámo, to je dobrota! A veverky jsou ještě lepší. Také přinese někdy tatík vrány, ale na těch si nepochutnáme. Tuhle jsme měli dobře; děvka ve dvoře zardousila husu, a pak nám ji dali. O maso nám není zle, někdy dostaneme ovci, někdy i prase, když dostane závrať a musí to šafář nechat zabít; jenže škoda, když se k tomu tatík netrefí, oni to . . .“ Ale panímáma přetrhla děvčeti řeč, řkouc: „Jdi mi, jdi mi, fi, až mne zima pochází! — Mančo, ty bezbožná holka, jestli mi budeš ještě jednou jíst zajíčky u Kudrnů! Hned se mi jdi umýt, ať mně nic do ruky nebereš,“ takovou vedla panímáma vystrkujíc Cilku ze dveří.

Mančinka plakala, ujišťujíc matku, že byl zajíček dobrý, a panímáma pořád se uplívala. Pan otec přišel, a slyše, co se stalo, zatočil pykslou v prstech řka: „Co se durdíte, panímámo, kdo ví po čem děvče bude tlusté! Proti gustu žádný dišputát! Kdo ví, jestli já sám se jednou nepozvu na dobrou veverku!“ šklíbil se pan otec.

„S takovou mi zůstaňte za dveřmi, pantáto, přestaňte s tlachy!“ hněvala se panímáma, a pan otec mhouřil očkem a smál se.

Nejen panímáma, štítilo se i více lidí od Kudrnovic čeho přijmout, ba vzít je za ruku, a to jediné proto, že jedli kočky a všelicos prý, co by žádný člověk nejedl. Dětem Proškovic bylo to ale lhostejno, jestli Kudrnovic chasa k obědu měla paštiky z bažantů, nebo z vran, jen když přišly za stodolu s nimi hrát. Věrně s nimi rozdělily buchty a co měly, jen aby měly radost. Cilka, děvče to již desítileté, strčilo malému děcku, jež chovat mělo, kus buchty do ručiček, položilo je do trávy a hrálo zároveň s druhými, anebo pletla z lodyh jitrocelových chlapcům čepice a děvčatům košíčky. Když se do umdlení vydováděly, táhlo celé pásmo do dvora, a Mančinka zvěstovala mamince, že mají všecky velikánský hlad! Panímáma se tomu pranic nedivila a nakrmila všecky, i ty, jichž úst se štítila. Pan otec ji ale vždy škádlil, a když se přihnaly děti, začal: „Já nevím, ňákou tíži mám na prsou; jak pak, Cilko, nemáte doma kousek zajíčka, mohla bys —“ Ale panímáma se vždy uplivla a šla pryč, a babička panu otci zahrozíc říkala: „Ale, ale, jaký jste čtverák, pane otče; já být panímámou, upekla bych vám, na mou tě věru, hodnou vránu na hrách!“ — Pan otec zatoče pykslou přimhouřil oko, šklíbě se potutelně.

Když sedávali staří v zahrádce, přisedl k nim obyčejně také stárek, a to se povídalo o ranním výkladu a kázání, povídalo se, jaké byly vyhlášky, za koho bylo modlení, s kým se kdo na mši sešel; z toho se přišlo na úrodu zvlášť i vůbec, na povodeň, bouřky a krupobití, na tkaní a bílení plátna, jak se leny daří, a konečně se začalo o Kramolenských zlodějích a o kriminálu. Stárek byl velmi povídavý, ale k večeru, když se sjížděli mleči, pamatující na přísloví: „kdo dřív přijde, ten dřív mele", musel stárek do mlýna, pan otec šel se podívat trochu, jak se daří v hospodě, a paní kmotry, jsouce samy, pověděly si ještě něco o tom a o onom.

V zimě to bývaly děti skoro celého půldne na peci za kamny; pec byla veliká, bylo tam lože služčino, a Mančinka měla tam všechny svoje hračky a panny. Když se tam děti slezly, byla jich plná pec, a na svrchním schůdku seděl ještě domácí veliký pes. Na té peci slavila se každou neděli svatba některé panny. Ženich byl kominík, a Mikuláš byl jako pan páter. A pak se jedlo, pilo a tancovalo, při čemž obyčejně některý šlápl psovi na nohu, až zaškvěkl a společnost v sednici z rozprávky vytrhl. Panímáma křikla na děti: „Prosím vás, vy čeládko, nezbořte mi pec, vždyť chci zítra péci!" Ale na peci bylo už zase ticho, děti hrály už zase na tatínka a maminku, té mladé mamince přinesl čáp děťátko, a Adelka, která neuměla strojit hody, musela být jako paní bába, a Vilím a Jan byli jako kmotři a dali mu říkat Honzíček. A byly zase hody, jídel bylo přepodivných a pes byl také hostem, aby se na ně udobřil. Honzíček hned vyrostl,

a tatínek ho vedl do školy, a Jan byl panem kantorem a učil ho slabikovat. Ale jeden žák, to nešlo, musely se všecky učit, a usneslo se: „budeme hrát na školu". Chodily tedy k Janovi do školy, ale žádný nepřinesl úlohu, pan učitel se rozhněval a každý měl dostat dvě fláky na ruce; když už jinak nebylo, nechaly si to líbit, ale pes, které také byl žákem a dokonce ničeho neuměl, než na peci funět, tomu usoudil pan učitel k těm dvěma flákám ještě pověšení černé tabulky na krk, a to se také na něm vykonalo. Pověsily mu na hrdlo desku, rozhněvaný chlupáč skočil s pece dolů s hrozným rámusem, trhaje se sebe hanlivé znamení. Stárek skočil leknutím s lavice, babička si odplivla, a pan otec pohroze pykslou na pec volal: „Sak na ryby, pytel na raky, půjdu-li na vás!" a zatoče jí zase v prstech, usmál se, ale aby to děti neviděly.

„To udělal zajisté ten náš luciper!" mínila babička; „nejlepší když se domů sebereme, ještě by mlýn vzhůru nohama obrátily ty děti!"

Ale mlynářovic bránili; ještě nebylo ukončeno vypravování o té francouzské vojně a o těch třech potentátích. Babička je znala všecky tři, ona měla mnoho zkušenosti, znala vojenský stav, jí každý věřil.

„A kteří to byli, ti tři ledoví mužové, které poslal Rus na Bonaparta?" ptal se babičky mládek, hezký to, veselý hoch.

„Což ti to nemůže napadnout, že to byly tři měsíce, prosinec, leden a únor," vysvětlil mu stárek. „To je v Rusích taková zima, že musejí lidé na tvářích nosit futrály, sice by jim nosy zmrzly. Francouzové nejsou na zimu zvyklí, jak tam přišli, hned to všecko pomrzlo. A Rus, ten to dobře věděl, že ta takové bude, proto je zdržoval. Ach, to je kos!"

„A Josefa císaře jste osobně znala?" ptal se jeden z mlečů babičky.

„Jak pak bych byla neznala, vždyť jsem s ním mluvila, vždyť mi tuhle ten tolar vlastní svou rukou dal," řekla babička berouc na granátech zavěšený tolar do ruky.

„I prosím vás, a jak se to stalo, kde vám jej dal?" ptali se mnozí. Děti se byly na peci trochu ztišily a slyšíce tu otázku, sběhly s pece a prosily babičku, aby povídala, že ony to také ještě neslyšely.

„Ale panímáma a pan otec to už slyšeli," namítla babička.

„Hezký výklad může člověk dvakrát i třebas kolikráte poslouchat bez omrzení, jen povídejte," pravila panímáma.

„Nu tak vám to povím, jen vy, děti, sedněte a tiše mi seďte." Děti se hned usadily a tichy byly jako pěny. „Když se stavěl nový Ples (Josefov), byla jsem výrostek. Já jsem z Olešnice; víte kde je Olešnice?"

„I víme, to je za Dobruškou, v horách, na Slezských hranicích, ne?" ozval se stárek.

„Tam odtud, tam. Vedle našeho statku bydlela vdova Novotná, v malé chaloupce. Živila se děláním vlněných houní; když měla trochu díla pohromadě, nesla je do Jaroměře nebo do Plesu na prodej. Bývala u nebožky mámy pečená, vařená, a my děti bývaly u ní kolikrát za den. Náš tatík stál jejímu synu kmotrovstvím. Když jsem už kousek práce zmoci mohla, říkávala mi Novotná, když jsem k ní přišla: „Pojď sednout k stavu a uč se, bude ti to někdy k dobrému. Čemu se člověk z mládí naučí, k stáru jakby našel!“ Já byla jakživa do práce jako oheň, nedala jsem se k nižádné pobízet; poslechla jsem a brzy jsem se tomu řemeslu tak naučila, že jsem ji dobře zastat mohla. Tu dobu býval císař Josef velmi často na Novém Plese; povídalo se všude o něm, a kdo ho viděl, vážil si toho jako nevím čeho.

Jedenkráte, když šla Novotná s dílem, prosila jsem naše, aby mně dovolili s ní jít, že bych se ráda podívala do Plesu. Máma viděla, že má kmotra těžké břímě, a řekla: „Jdi si, můžeš pomoci kmotře nést.“ Druhý den za chladu jsme šly a před poledním přišly jsme na luka před Ples. Leželo tam srovnaných dřev; sedly jsme na ně a obouvaly se. Kmotra právě povídá: „Kam pak já asi smutná děvka ty houně nejdřív zanést mám?“ Tu přichází od Plesu jakýs pán a přímo k nám. V ruce nesl cosi podobného floutně; chvilku po chvilce kladl

si to k tváři a začal se pomalu kolem do kola točit. ,,I podívejte se, kmotra," povídám, ,,to je nějaký muzikant, on píská na floutnu a sám se k tomu točí."

,,Hloupá holka, to není floutna ani muzikant, to bude nějaký pán, co dohlíží k stavění, však je tu vidívám chodit. To má takovou rourku a v ní je sklíčko, a skrze to se dívá; a to prý je daleko vidět. To vidí všude, kde a kdo co dělá."

,,Ale kmotra, jestli nás viděl, když jsme se obouvaly?" povídám.

,,Nu a co z toho? Vždyť to není nic zlého," smála se mi kmotra. Mezi tou řečí přišel pán až k nám. Měl na sobě šedivý kabát, malý klobouk na tři facky, jak se říká, vzadu visel mu cop s mašlí. Byl ještě mladý pán a krásný, jak by ho namaloval."

,,Kam pak jdete, co to nesete?" ptal se a zůstal u nás státi. Kmotra řekla, že nese do Plesu na prodej dílo. ,,Jaké je to dílo?" ptal se dále. ,,Vlněné houně, panáčku, na přikrývání, snad by se vám některá líbila," řekla Novotná, rozvázala rychle uzel a rozložila jednu po dřevách. Byla to na místě hodná žena, ta kmotra, ale když se dala do prodeje, to byla až hrůza řečná.

,,To dělá tvůj muž, ne?" zeptal se jí zase pán.

,,Dělával, dělával, zlatý panáčku, ale už je to o žněch dvě léta, co dodělal. Dostal úbytí. Já někdy k stavu přihlídla, naučila se tkát a teď je mi to k dobrému. Já také říkám Madle: Jen se uč, Madlo, čeho se naučíš, o to tě ani dráb neoloupí."

,,Je to tvoje dcera?" ptal se zase pán.

,,Není moje, je to kmotřina. Ale pomáhá mi někdy. Nekoukejte se na ni, že je malá, za to je sporá a do práce jako hrom; tuto houni ona dělala sama a sama." Pán mně poklepal na ramena a pěkně se na mne podíval; jaktěživa neviděla jsem tak pěkné modré oči, nic jinak než jako charpa.

,,A ty nemáš žádných dětí?" obrátil se pán na kmotru.

,,Mám jednoho hocha," pravila kmotra, ,,dala jsem ho do Rychnova na učení. Pánbůh mu dává dar Ducha svatého, učení jde mu jak by hrál, hezky zpívá na kruchtě, ráda bych tedy ten nějaký groš na něho obětovala, aby z něho byl pan páter."

,,A což nebude-li chtíti jím býti," řekl pán.

,,I bude, panáčku, Jiřík je dobrý hoch!" povídala kmotra. Já zatím dívala se ustavičně na tu trubičku a myslela jsem si, jak to asi skrze ni kouká ten pán. Ale on mi to musel zrovna na nose vidět, najednou se obrátí ke mně a povídá: ,,Ty bys asi ráda věděla, jak je skrze ten dalekohled vidět, ne?"

Já se začervenala a nemohla jsem ani oči pozdvihnout, kmotra ale vyjela: ,,Ona myslela Madla, že je to floutna a vy že jste muzikant. Já jí to ale pověděla, kdo jste."

„A ty to víš?“ smál se pán.

„Inu, já nevím, jak vám říkají, ale to vy jste jeden z těch, co tu chodí dohlížet na ty lidi a skrze tu trubičku se na ně díváte, ne-li?“

Pán se smál, až se za boky bral. „No,“ povídal, „to poslední jsi, matko, trefila. Chceš-li se skrze tu trubičku podívat, tedy se podívej,“ obrátil se ke mně, když se byl notně vysmál, a pěkně mi položil trubičku k oku. To jsem vám lidičky své divy spatřila; v Jaroměři zrovna lidem do oken jsem viděla a každého pěkně pozorovala, co dělá, jako bych stála u něho, a daleko až na polích lidé co pracovali, viděla jsem jako před sebou. Chtěla jsem to dát také kmotře, aby se podívala, ale ona mi povídala: „Co pak si myslíš, to by pěkně slušelo pro mne, starou ženu, abych si hrála.“

„Ale to není k hraní, to je k potřebě, matko,“ řekl jí pán.

„Inu nechť si je, ale pro mne se to nehodí,“ řekla kmotra a mermomocí se podívat nechtěla. Mně tak napadlo, kdybych viděla skrze to sklíčko Josefa císaře, a dívala jsem se na všechny strany, a že byl ten pán tak velice hodný, řekla jsem mu, koho bych ráda viděla.

„Což ti tolik na císaři záleží, máš ho ráda?“ zeptal se pán.

„Bodejť bych neměla,“ povídám, „když ho každý člověk pro jeho dobrotu a hodnost chválí. Však se za něj také každý den modlíme, aby mu dal Pánbůh dlouhé panování a té jeho panímámě.“

Pán se jako usmál a povídá: „Chtěla bys s ním také mluvit?“

„I zachraň Pánbůh, kampak bych oči dala?“ povídám.

„Vždyť se mne také nestydíš, a císař je přece člověk jako já!“

„Ono to přece není takové, panáčku,“ ozvala se kmotra; „císař pán je císař pán, a to je přec jen něco říci. Já slýchala, že když se člověk podívá císaři do očí, zima pochází a horko rozpaluje. Náš konšel s ním už dvakráte mluvil a říkává to.“

„Váš konšel nejspíš že nemá dobré svědomí, a proto nemůže směle se podívat nikomu do očí,“ řekl pán a psal při tom něco na malý lístek. Ten lístek dal pak kmotře a povídal jí, aby šla do Plesu do zásobárny, a na ten lístek že se jí houně zaplatí. Mně dal ten stříbrný tolar, řka: „Nech si ten peníz na památku, abys nezapomněla na Josefa císaře a jeho panímámu. Modli se za něho, modlitba vroucího srdce je Bohu milá. Až přijdete domů, můžete říci, že jste mluvily s Josefem císařem!“ — Dořekl a rychle odešel. My klekly a žádná nevěděly jsme, co děláme leknutím a radostí. Kmotra začala mi lát, že jsem se tolik opovážila, a sama se opovážila také dost. Ale kdo pak by si to byl pomyslil, že to císař pán. Těšily jsme se z toho, že snad přece nemusel se mrzet, když nás obdaroval. V zásobárně vyplatili Novotné třikrát tolik za houně, než co žádala. My domů zrovna letěly, a když jsme tam přišly, nebylo vypravování

konce a všichni nám toho záviděli. Máma mi dala tolar provrtat, a od té doby jej nosím na krku. Už mi bylo tolikráte dost zle, a přece jsem se ho nevzdala. — Škoda, věčná škoda, že toho pána zem kryje!" dokončila babička svoje vypravování s povzdechem.

„Ba škoda," dotvrdili ostatní. Děti poznavše historii tolaru, teprv si ho ze všech stran obracely a teprv se jim stal znamenitý. Babička pak stála všem ve světle ještě vyšším od té doby, co věděly, že mluvila s císařem Josefem. —

Nedělním večerem započal se již ve mlýně nový týden. Mleči se sjížděli, mlýny začaly pomalu svým obyčejným taktem drkotat, stárek chodil po mlejnici, přehlížeje znaleckým okem, kde by co chybělo, mládek zpívaje běhal s hora dolů, z dola nahoru, od koše ke koši, a pan otec stál před mlejnicí, vítal veselou tváří své lidi, kteří mu přinášeli výdělek, podávaje jim šňupec tabáku.

Panímáma s Mančinkou vyprovodily letního času babičku až k hospodě. Byla-li tam právě muzika, zastavily se trochu u plotu, kamž obyčejně k nim přistoupilo několik kmoter, dívajíce se na tancující chasu. Do vnitř se podívat nebylo možná, bylo tam nabito; sama Kristla, když nesla pivo ven do sadu, kde páni seděli, holby nad hlavou nést musela, aby jí je nevyrazili.

„Vidíte je pány," říkávala panímáma, ukazujíc hlavou k sadu, kde seděli zámečtí pánové, a kdykoliv Kristla k nim přišla, zadržovat ji chtěli, „vidíte je! To věřím, to by bylo děvče, takové hned nenajdete. Ale nemyslete si, že je nechal Pánbůh schválně pro vás vyrůst a vy abyste mu svět zkazili!"

„Není strach, panímámo, že se dá Kristla těm zbalamutit," mínila babička. „Ta jim ukáže, kudy cesta ze dveří!" — Zdálo se tak. Jeden z těch panáčků na deset honů pižmem zavánějících, šeptal děvčeti cosi do ucha, ale ona mu se smíchem odsekla: „Jen složte, panáčku, složte, nekoupíme!" skočila do síně a veselou tváří položila ruku do mozolovité pravice vysokého junka, nechala se obejmout a vést k tanci, nedbajíc na volání: „Kristinko, pojďte nalívat!"

„Ten je jí milejší než zámek se všemi pány a poklady," usmála se babička, dala panímámě dobrou noc a ubírala se s dětičkami domů. —

V.

Jednou za čtrnáct dní neb tři neděle, když byl právě krásný den, říkala babička: „Dnes půjdeme na přástvu k myslivcům,“ děti těšily se od rána až od té chvíle, kdy babička vzavši vřetánko na cestu se vydala. Za splavem vedla cesta pod příkrou strání k mostu, za mostem pak šlo se topolovým stromořadím ustavičně až do Riesenburku. Babička ale volila cestu pod stráněmi podél řeky až k pile. Nad pilou byl holý vrch, na němž rostla vysoká divizna, pro kterou Barunka ráda lezla. Za pilou se údolí víc a víc úžilo, a řeka v těsnějším korytu bystřeji utíkala přes veliké kameny, které jí v cestě ležely. Vrchy porostlé byly jedlemi a smrčinami, které svým stínem skoro celou šíři údolí zatemňovaly. Tím údolím šly děti s babičkou, až došly pod zbořeniny hradu Riesenburského, které z temného stromoví čněly, porostlé mechem.

Opodál hradu nad starým sklepením, kterým se prý mohlo chodit tři míle cesty pod zemí, do něhož ale nikdo vstoupit nemohl pro vlhkost a zkažený vzduch, vystavěn byl altán s třemi vysokými špičatými okny. Vrchnost když na lovu byla, držívala tam druhé snídaní. K tomu altánku děti zaměřily, lezouce po příkrém vrchu nahoru jako kamzíci. Babička chudák stará sotva se vyškrábala; v pravo i v levo stromků se chytala. „No, vy jste mi daly, sotva že dechu popadám,“ povídala jsouc konečně nahoře.

Děti ale vzaly babičku za ruce, vedly do altánu, kde byl příjemný chlad a pěkná vyhlídka, a posadily ji na židlici. Na pravé straně altánu viděly děti na zbořeniny hradu; pod hradem točilo se do polokruhu údolíčko, jež zavíraly při dolním a horním konci vršky, porostlé jedlemi. Na jednom z těchto vršků stál malý kostelíček. Šum vody a zpěv ptactva oživoval jedině panující vůkol tichost.

Jan zpomněl si na silného Ctibora, ovčáka pána Riesenburského; tam dole na louce to bylo, kde ho pán přistihl, jak nesl na ramenou celou i s kořeny vytrhnutou jedli, kterou byl v panském lese ukradl. Když se ho pán ptal, kde ji vzal, upřímně ze své viny se vyznal. Pán mu to odpustil, ba ještě ho pozval na hrad, s dodáním, aby si vzal s sebou pytel, že mu dá tolik poživy, co unese. Ctibor byl neomalen, vzal ženě devítiloketní cíchu a šel do zámku, kde mu hrachu a uzených kýt do ní naložili. Pro jeho sílu a upřímnost rytíř si ho zamiloval, a když v Praze veliký turnaj od krále vypsán byl, vzal ho s sebou. Ctibor silou svojí zvítězil nad jedním německým rytířem, nad kterým nikdo zvítězit nemohl, a král udělal ho též rytířem.

Dětem se ta povídka líbila a od té doby, co jim starý ovčák ji povídal, měly hrad i luka větší pro ně zajímavost.

„A jak se to tam jmenuje, co ten kostelíček je, babičko?" ptal se Vilím.

„To je na Boušině. Dá-li nám Pánbůh zdraví, také se tam jednou podíváme, až tam bude pouť!" řekla babička.

„A co se tam stalo, babičko?" ptala se Adelka, která by byla babičku poslouchala od rána do večera.

„Zázrak se tam stal. Nevíte již, jak to jednou Vorša povídala?"

„Nevíme už nic. Povídejte vy nám to, pěkně vás prosíme," škemraly děti, a babička se nedala dlouho prosit.

„Tedy seďněte hezky na lavici a nevyhýbejte se mi z okna, ať nepřepadnete dolů a nesrazíte vaz. Za tímto vrchem a těmi lesy jsou vesnice Turyň, Litoboř, Slatina, Mečov, Boušín; ty všechny před dávnými časy patřily jednomu rytíři, který se jmenoval Turynský a na Turyni v hradu svém bydlel. Pán ten měl paní a jedinou dcerušku, hezkou dívčinku, ale bohužel byla hluchá i němá, čeho bylo rodičům veliký žal.

Jedenkráte procházela se po hradu ta holčinka, a tu si usmyslila, podívat se, co dělají ti malí beránkové v Boušínském dvorci, a jak as vyrostli od té doby, co je neviděla. — Musím vám říci, že tenkráte ještě ten kostelíček tu nebyl, ani vesnice, jen dvorec tu byl, v němž čeleď bydlela Turynského pána a kde se chovala jeho stáda. Kolem do kola byl samý les a v lese mnoho divoké zvěře.

Dceruška Turynská byla kolikráte ve dvorci, ale to jela vždy s otcem; myslila bláhová, že když se tam rozběhne, také hned tam bude. Šla tedy, šla, kam ji oči vedly; myslila, cesta jako cesta, byla ještě mladá, nerozumná, jako vy jste. Když ale dlouho už šla, a ještě bílý dvůr neviděla, začínalo jí být ouzko; napadlo ji teprv, co řekne otec a matka, že utekla ze zámku, dostala strach a vrátila se nazpět. Ale když je člověk ve strachu, lehko se pomate, dokonce ·kové dítě. Spletla si holčina cestu a nepřicházela ani domů ani do dvorce,

dostala se do hustého lesa, kde nebylo ani stopy ani světla. Teprv poznala, že zabloudila!

Můžete si myslit, jak jí bylo! — Vám by ale přece tak zle nebylo, máte sluch a mluv, čeho děvčátko nemělo. Běhala ve zmatku kříž a kříž, a tím více se pletla. Na konec i žízeň i hlad ji trápil, nohy ji také bolely, ale to vše nebylo tak hrozné, jako strach, který mělo děvče před nocí, zlou zvěří, a ouzkost, která ji tížila, že se otec a matka na ni hněvat budou. Ustrašená, uplakaná octla se najednou u studánky; dychtivě klekla si k ní a napila se; když se pak okolo sebe ohlédla, viděla dvě ušlapané cestičky. Ale nevěděla, kterou se dát, už ji bloudění přestrašilo a naučilo, že nevede každá cestička k domovu. Tu si zpomněla, že její matka, když v strachu a úzkosti je, vždy do své komůrky jde a se modlí; i klekla tedy na zem holčinka a modlila se, aby ji Pánbůh vyvedl z lesa.

I slyší najednou divný zvuk, hučelo a znělo jí to v uších víc a více, jasněji a jasněji, děvče nevědělo, co se to s ní děje, jaké to jsou zvuky; začala se strachy třást a plakat, chtěla utíkat — a tu hle, běží k ní z lesa po cestičce bílá ovce, za ní druhá, třetí, čtvrtá, pátá a šestá a více jich, vždy více, až je u studánky celé stádo. Každá ovce měla na krku zvonec, ty zvonce zvoní a děvčátko je slyší! To jsou ovce otcovy a tu běží ovčákův bílý pes a tu přichází Barta ovčák, a děvčátko vykřikne „Barto!“ a běží k němu. Zaradoval se Barta, když slyšel, že slečna mluví a slyší, vzal ji do náručí a pospíchal k dvorci, od

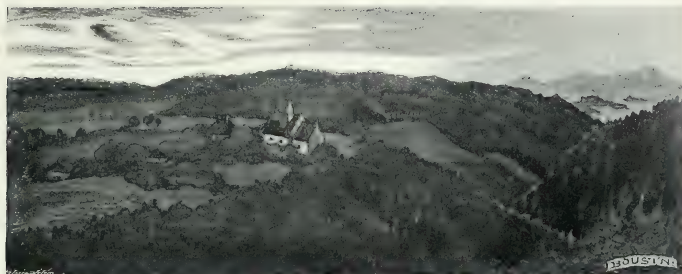
něhož nebyli daleko vzdáleni. Byla tam paní Turynská, všecka sklíčená; nevěděli, kam se jim dcerka náhle z hradu byla poděla a co se s ní stalo. Rozeslali po lese kde koho, otec také hledal, a paní čekala v bílém dvoře. Můžete si myslit, jakou radost ta maminka měla, když jí Barta dceru přinesl a ke všemu tomu ještě uzdravenou. Když se i otec vrátil a dcera jim všecko pověděla, umínili si rodiče, že u té studánky na poděkování Bohu vystaví kostelíček. A to také udělali. Ten kostelíček, co tamto vidíte, je ten samý, a ta studánka u něho ta samá studánka, u níž děvče pilo a se modlilo, a zde v těch lesích bloudilo. Ale děvčátko už dávno dávničko umřelo, a pan Turynský umřel i paní Turynská, a Barta umřel a zámek na Turyni je zbořen."

„A kam přišly ovce a pes?" ptal se Vilím.

„Inu, pes pošel, staré ovce zkapaly, mladé vyrostly a měly zase beránky. A tak to na tom světě chodí, milé děti, jeden zajde, druhý přijde."

Děti obrátily zraky do údolí, viděly v mysli rytíře jezdit, děvčátko bloudit — a tu hle! najednou vyjíždí z lesa paní na krásném koni, jedouc údolím dolů,

za ní podkoní. Paní má tmavý kabátek, dlouhá hnědá sukně visí jí přes třemeny dolů, na hlavě černý klobouček, od něhož vlaje zelený závoj okolo havraních kadeří.

,,Babičko, babičko, rytířka, podívej se!" vykřikly děti.

,,I co vám napadá, což jsou nějaké rytířky? To je paní kněžna," řekla babička podívajíc se z okna dolů.

Děti se skoro mrzely, že to nebyla rytířka, jak si ony myslily.

,,Paní kněžna jede k nám nahoru!" volali všickni.

,,Kdo ví, co vidíte; jak by sem kůň vylezl," řekla babička.

,,Opravdu, Orland leze jako kočka; jen se podívej!" volal Jan.

,,Dej mi pokoj, ani to vidět nechci. Ty vrchnosti mají divné vyražení," povídala si babička, zdržujíc děti, aby se nevyhýbaly z okna.

Netrvalo to dlouho, kněžna byla nahoře. Lehce svezla se s koně, hodila dlouhou sukni přes rámě a vešla do altánku.

Babička vstala uctivě ji vítajíc. ,,To je rodina Proškovic?" ptala se kněžna, přehlédnouc tváře dítek.

,,Ano, milostivá paní, jest!" odpověděla babička.

,,Tys jistě jejich babička?"

,,Jsem, milostivá paní, matka jich matky."

,,Můžeš mít radost, máš to zdravá vnoučata. Jestli pak ale, vy děti, také posloucháte své babičky?" ptala se kněžna dětí, které s ní oka nespouštěly. Na její otázku ale sklopily oči, šeptajíce: ,,Posloucháme."

,,No, ujde to s nimi; někdy ovšem — ale co dělat, vždyť jsme my také lepší nebyly," řekla babička.

Kněžna se usmála; vidouc stát na lavici košíček jahod, ptala se, kde jich děti nasbíraly. Babička hned pobídla Barunku řkouc: „Jdi, děvčátko, podej milostivé kněžně. Jsou čerstvé, děti je po cestě nasbíraly, snad přijdou milostivé paní k chuti. Když jsem mladá byla, také jsem to ovoce ráda jídala, ale co mi děcko umřelo, nevzala jsem žádnou do úst."

„A proč?" ptala se kněžna, berouc od Barunky košíček s jahodami.

„To je tak mezi námi, milostivá paní, jak umře matce dítě, nejí do svatého Jana křtitele ani třešně ani jahody. To prý chodí Panna Maria po nebi a rozdává to ovoce těm malým dítkám. Kterého dítěte matka ale zdrženlivá nebyla a od toho ovoce jedla, tomu řekne Panna Maria: „Vidíš, holátko, na tebe se málo dostalo, matka ti to snědla." Proto se zdržujou matky od požití toho ovoce. No a když se zdrží do Jana, zdrží se po Janě taky," doslovila babička.

Kněžna držela v prstech jahodu, sladkou, červenou jako její krásný ret, ale při babiččině řeči položila ji mimovolně nazpět do košíku, řkouc: „Nemohu nyní jíst, a vy dítky neměly byste ničeho na cestu."

„I to nic nedělá, paní kněžno, jen jezte, anebo si je vezměte domů i s košíčkem, my si nasbíráme jiných," rychle namítla Barunka, odstrkujíc podávaný jí košíček.

„Přijímám tedy váš dárek," řekla kněžna usmívajíc se prostosrdečnému děvčeti, „zítra ale přijďte si pro košíček do zámku a babičku přiveďte s sebou, rozumíte?'

„Přijdeme přijdeme," přisvědčily děti právě tak, jako to dělaly, když je zvala panímáma do mlýna. Babička chtěla cosi namítat, ale už nebylo platno nic, kněžna zlehka babičce se uklonila, usmála se na děti a z altánu vystoupila. Košík podavši podkonímu vyhoupla se na Orlanda a zmizela mezi stromovím jako krásné zjevení.

„Babičko, já se těším do zámku! Tatínek říká, že tam má paní kněžna krásné obrazy!" řekla Barunka.

„A je prý tam papoušek a ten mluví. Počkejte, babičko, to se podivíte!" zvolal Jan, tleskaje si do rukou.

Malá Adelka se ale podívala po sobě a povídala babičce: „To si nenechám tyhle šaty, viďte že ne, babičko?"

„I pro pána krále, vždyť pak jsem si toho děvčete ani nevšimla. Ty jsi krásná, co jsi dělala?" křižovala se babička, vidouc, jak je děvče zmazané.

„Já za to nemohu, Jan mne strčil, upadla jsem do jahod," omlouvala se malinká.

„Vy dva se jen kočkujete vždy. To si paní kněžna pomyslila o vás čistou řekne, že jste diblíci. Teď ale pojďte, ať přijdeme k myslivcovům. To vám

ale povídám, vy chlapci, budete-li zase dovádět, jako to děláváte, nevezmu vás vícekráte s sebou,“ přikazovala babička.

„I my budeme hodni, babičko,“ ujišťovali chlapci.

„Uvidíme,“ povídala si babička, kráčejíc za dětmi lesním chodníkem k myslivně.

Nešly daleko a octnuly se mezi listnatým stromovím, skrze něž viděly již bílý dvorec a myslivnu před sebou. Před stavením bylo prostranství zelené, ohražené, posázené lipami a kaštany, pod nimiž bylo několik laviček a stolků v zemi upevněných. Po trávě procházeli se pávi, o nichž babička říkala, že mají andělské peří, ďábelský křik a zlodějský krok, hejno kropenatých, krhavých perlin, a bílí králíci seděli v trávě, stříhali ušima, na každý hluk bojácně se rozprchnuvše. Pěkná srna s červeným obojkem ležela na zápraží a několik psů toulalo se po dvoře. Sotva že na ně děti křikly, radostně zaštěkli, přiskákali k dětem, začali do kruhu běhat a div je samou radostí na zem nepovalili. Také srna na zavolání Adelčino přišla a svým modrým okem tak mile na děvčátko hleděla, jakoby chtěla říci: „Ach, tys to, co mně dobrá sousta nosíš, vítám tě!“ Adelka jí to musela na očích vidět, protože honem do kapsičky sáhla a kousek žemle srně podala, kterou tato vzala, běžíc pak za děvčátkem.

„Co vás všickni všudy berou, vy roto!“ volal odkudsi hlas, a za chvíli vyšel z komory myslivec, v lehkém zeleném kabátu, domácí čepičku na hlavě. „I toť jsou milí hosté,“ zvolal, vida babičku; „vítáme — jen dál. Hektore, Diano, Amino, půjdete! Vždyť není svého slova slyšet,“ obořil se na psy. Babička vešla do stavení, nad jehož vchodem byly veliké jelení parohy. V síni viselo několik pušek, ale hodně vysoko, aby jich dítě dosáhnout nemohlo. Babička se velmi bála pušky, i když nabita nebyla, a když se jí pan myslivec smál, říkala: „Kdož může vědět, co se mu stane, čert nespí!“ — „Pravda,“ říkal myslivec, „když Pánbůh dopustí, i motyka spustí.“

Babička odpustila panu myslivci, když ji začasté poškádlil, jen když nebral v její přítomnosti jméno boží nadarmo a když neklel; to babička nemohla slyšet, hned si uši zacpala, řkouc: „No, nač je to potřeba, ta nevymáchaná huba — aby člověk po vás vykropil.“ Pan myslivec měl babičku rád a proto se před ní měl na pozoru, aby nezavadil o čerta, který, jak on říkal, maně se mu do řeči plete.

„A kde máte paní kmotru?“ ptala se babička, když vešli do světnice a nikoho tam nebylo.

„Jen se posaďte, hned ji zavolám; to víte, ona vždy jen jako kvočna mezi kuřaty se batolí,“ řekl myslivec, jda zavolat ženu.

Chlapci se postavili u skříně, v níž se leskly pušky a lovecké nože, a děvčata hrála se srnou, která s nimi do pokoje vběhla; babička ale přehlídnouc

jedním pohledem celý ten přívětivý, čistě uspořádaný pokoj, povídala si: „To je pravda, ať sem přijde člověk ve svátek, nebo v pátek, vždy je všecko jako sklo," a když jí padla do oka příze, která svázána a znamením opatřena u kamen na lavici ležela, přikročila blíže a prohlížela předivo.

V tom se otevřely dvéře a do nich vkročila paní, ještě dost mladá, v čistém domácím obleku, bílý čepeček na hlavě; na ruce nesla malé, rusovlasé děvčátko. Srdečně babičku i děti vítala, a na její jasné, přívětivé tváři bylo vidět, že má v skutku radost. „Byla jsem polívat plátno. Mám radost, letos bude bělounké jako labuť;" pravila myslivcová, omlouvajíc se ze své nepřítomnosti.

„To je vidět pilnost," řekla babička, „kus na bělidle, a tu se už zase chystá tkalcovi. Tuhle to bude plátěnko jak pergament. Jen aby vám je dobře udělal a neošidil vás. Jste spokojena se svým tkalcem?"

„I to víte, milá babičko, on každý ošidí," pravila myslivcová.

„I vy ženské, rád bych věděl, jak by vás tkadlec ošidil, vždyť to máte všecko vypočteno," smál se myslivec. „A přece si sedněte a nestůjte!" pobízel babičku, které se nechtělo od příze.

„I vždyť je dost času," pravila babička, berouc za ruku malou Aninku, kterou byla paní myslivcová k lavici postavila, by nepadla, neboť začínala teprv běhat.

Jak paní domácí ode dveří odstoupila, objevili se za jejími zády dva opálení chlapci, jeden světlovlasý po matce, druhý černohlávek po otci. Byli se sice s matkou s celou chutí do dveří přihnali, ale když se pustila matka s babičkou do řeči, nevěděli honem jak a co dětem říci, začali se stydět a schovali se za máminy sukně. „Copak, vy vojáci," začal otec, „je způsob vlézt za mámu, když máte hosti vítat? Hned podejte babičce ruku."

Hoši ochotně postoupli k babičce ruce jí podávajíce; babička jim do nich naložila jablek. „Tu máte a hrejte si, a po druhé se nestyďte; to se na hochy nesluší, držet se máminých faldů," napomínala babička a hoši sklopili oči a koukali na jablka.

„A teď alou ven," rozkázal táta; „ukažte dětem výra a hoďte mu sojku, co jsem dnes zastřelil; ukažte jim mladá štěňata a mladé bažanty. Ale ať mi mezi tou drůbeží nelítáte jako jestřábi, sice vás —" Tento dodatek děti již neslyšely, neboť sotva že řekl otec: „alou ven!" již se to hrnulo jedním valem ze dveří.

„To je hon!" smál se myslivec, ale bylo vidět, že mu ten hon není proti mysli.

„Děti jsou děti, mladá krev!" řekla babička.

„Jen kdyby ti chlapci tak diví nebyli. Ale věřte, babičko, že mi sedí strach celý den v zádech. To vám to jen po líčkách leze, po stromech, kotrmelce dělá, kalhoty trhá — až hrůza povídat. Děkuju Hospodinu za to dobré děvče, to je dobrá hodina," povídala paní myslivcová.

„Co chcete, paní kmotra, po matce dcera, po otci syn se poznává," prohodila babička. Paní domácí s usmáním podala dcerušku manželu, aby ji trochu pochoval; „jen co bych přinesla něco k snědku, hned tu budu," dodala.

„Dobrá žena," řekl myslivec, když vyšla ze dveří, „hřích jí ublížit, jen kdyby neměla ustavičně strach, že se ti kluci zabijou; co do hocha, když není v něm ohně?"

„Všeho moc škodí, pane kmotře, kdyby jim dal člověk celou vůli, ono by to po hlavách chodilo," povídala babička, ačkoliv se ne vždy dle těch slov zachovávala.

Netrvalo dlouho a do dveří vešla hospodyně s plnýma rukama. Na dubovém stole octnul se bílý ubrousek, majolikové talíře, nože se střenkami ze

srnčích parohů, octly se tam jahody, vaječníky, smetana, chléb, med, máslo i pivo.

Hospodyně vzala babičce vřetánko z rukou, řkouc: ,,Teď nechte přádla, babičko, a berte si. Ukrojte si chlebíčka, namažte. Máslo je dnes tlučené, pivo je nekřtěné. Vaječníky nejsou tuze kalé, upekla jsem je dnes na zdařbůh, ale když přijde člověku cos z nenadání, chutná to. Jahody vy nejíte, ale děti rády, když jim je poleju smetanou." Tak pobízela paní myslivcová a při tom krájela krajíc za krajícem, mazala máslem, kapala medem.

Babička náhle, jakoby si na něco byla zpomněla, plácla se do čela, řkouc: ,,To je stará hlava nepamětlivá! Vidíte, ani mi ještě nenapadlo, povědít vám, že jsme mluvily v altánku s paní kněžnou."

,,Není divu, vždyť pak ty děti člověka tím křikem zpitomí," řekla paní myslivcová, on ale hned se ptal, co jim paní kněžna říkala.

,,Nepovídejte, babičko, dokud se nevrátím," prosila myslivcová; ,,musím dříve ty děti spokojit, aby trochu poseděly."

Děti zrejdily zatím kde co, a chlapci myslivcovi, Franěk a Bertík, všude v čele, a všecko jim vykládali. Právě stáli před domem na trávě a malá Amina prováděla před nimi svoje umění, skákajíc přes stůl a přinášejíc hozené jí věci v tlamě, když se zjevila na prahu matka, volajíc je k svačině. Nedaly se dvakrát volat: ,,Sedněte hezky pod stromy, jezte a neumažte se příliš!" napomínala je, rozkládajíc jim jídlo na stolky. Děti sedly a okolo nich postavili se psi a čuměli jim do tváře.

Když přišla paní myslivcová zase do světnice, prosila babičku, aby povídala o paní kněžně, a babička pověděla vše slovo od slova, jak a kterak v altánku bylo.

,,Vždycky to říkám, že má dobré srdce," ozvala se myslivcová. ,,Kdykoliv sem přijede, vždy se ptá, co dělají děti, a malou Anušku políbí na čelo. Kdo má děti rád, je dobrý člověk. Ale to služebnictvo ji roznáší, jakoby kdo ví jaká byla."

,,Čiň čertu dobře, peklem se ti odslouží," ozvala se babička.

,,Tak, tak babičko," pravil myslivec, ,,pravdivé to přísloví. To je má řeč, nemuseli bychom si lepší paní přát, kdyby neměla těch drábů okolo sebe, ti ji štvou a lhou jí. A není ta čeládka k ničemu na světě, nežli Pánubohu den ukrádat. Když to tak všechno, milá babičko, na světě pozoruju, myslím si kolikrát: kdyby do vás tisíc — karlátek uhodilo! — Není-li to k zlosti, když takový halama, který nic neumí, k ničemu není, než aby za vozem stál jako dřevěný panák a v pokoji dřepěl, že ten tolik má co já; že ten více platí než já, který musím v dešti, v blátě, v sněhu cachat po lesích, ve dne v noci s pytláky se hrdlit a za všecko tu stát a všecko obstarávat. Nemám nač na-

říkat, jsem spokojen, když mi ale přijde takový fouňa sem a vyhrnuje po mně nosem, tu bych mu, na mou tě kuši — ale darmo se zlobit.“ A pan myslivec vzal sklenici a napil se na zlost.

„Ale jestli pak ta paní o všem ví, co se děje, a proč si nevezme někdo to srdce a neřekne jí, když se mu křivda stane?“ zeptala se babička.

„I šlaka, kdož pak se rád spálí? Já s ní mnohdy mluvívám, a mohl bych říci to i to, ale vždy si myslím: Fraňku, mlč, ať se to na tebe nesveze. A konečně ona by mi to nemusela věřit, zeptá se těch vyšších, a tu to máte, je po všem. Ti drží při sobě, to je nerozdílná ruka. Mluvil jsem s ní před několika dni, chodila po lese s tím cizím knížetem, co tu s ní je. Potkali kdesi Viktorku a ptali se mne na ni; kněžna se jí lekla.“

„A co jste jí řekl?“ ptala se babička.

„Inu, co jsem měl říci; řekl jsem, že je bláznivá, ale že nikomu neubližuje.“

„A co na to řekla?“

„Sedla do trávy, kníže sedl k jejím nohám, a mně kázali, abych přisedl a povídal jim o bláznivé Viktorce, a kterak se to stalo, že se zbláznila.“

„A tys rád povídal, viď?“ usmála se myslivcová.

„To víš, ženo; kdož by nebyl rád k službám krásné paní. A naše kněžna není sice už tak mladá, ale šlakovitě krásná paní. Ostatně, co dělat, musel jsem povídat.“

„Vy jste čtverák, pane kmotře; dvě léta tomu, co jsem zde, a to mi slibujete povědít zevrubně, jak se to s Viktorkou přihodilo, a posud to nevím, jen tak páté přes deváté. Krásná paní nejsem, poručit vám nemohu, to já se toho asi nikdy nedovím, viďte?“

„Oh, babičko, vy jste mně milejší než ta nejkrásnější paní na světě, a je-li vám libo poslouchat, povím vám tu historii třebas hned.“

„Když pan kmotr chce, umí hedbávný polštářek podložit, to je pravda,“ usmála se babička. „Jest-li je to paní kmotře vhod, vezmu vás za slovo. Starý člověk podobá se dítěti, a děti, jak víte samy, rády mají povídačky.“

„I, já nejsem ještě stará a také ráda poslouchám. Jen povídej, tatíku, povídej, hezky nám ujde chvilka,“ odpověděla paní myslivcová.

„Maminko, prosím tě, dej nám ještě chleba, my nemáme už ani kouska,“ ozval se ve dveřích Bertíkův hlas.

„To není možná, kam by to ty děti byly kladly!“ divila se babička.

„Polovic snědly, polovic daly psům, srně a veverkám; to máte vždycky tak. Och, já mám s nimi peklo,“ vzdychla myslivcová krájejíc poznovu chléb. Co podruhé děti venku dělila a malou dcerušku chůvě na starost dávala, cpal si pan myslivec dýmku. „Můj nebožtík, dej mu Pánbůh nebe, měl také ten

zvyk; než co povídat začal, musela být dýmka přichystaná,“ povídala babička, a zář blahé zpomínky zaleskla se jí v oku.

„To já nevím, ti muži jakoby si řekli, všickni mají ten ošklivý zvyk,“ povídala myslivcová, zaslechnouc ve dveřích babiččina slova.

„Jen se nedělej, jakobys to ráda neměla, sama mi z města tabák přinášíš,“ řekl myslivec, zapaluje si dýmku.

„Inu, jaká pomoc. Chce-li mít člověk od vás pěkné oko, musí vám pomyšlení udělat. Začni tedy povídat,“ řekla hospodyně, sedajíc s vřetánkem vedle babičky.

„Jsem hotov, tedy poslouchejte!“ To řka pustil myslivec první obláček dýmu vzhůru ke stropu, položil nohy křížem, podepřel se pohodlně o židli a začal vypravovat o Viktorce.

VI.

Viktorka je dcera sedlákova ze Žernova. Rodiče její jsou už dávno pochováni, ale bratr a sestra žijou podnes. Před patnácti lety byla Viktorka děvče jako malina; daleko široko nebylo jí rovně. Svižná jako srna, pracovitá jako včelka, nikdo nemohl by si byl lepší ženy přát. Takové děvče, a když má ještě podíl na statku k očekávání, nezůstane pod pokličkou, to se samo sebou rozumí. Také o Viktorce šla pověst po celém okolí, a námluvníci podávali si dvéře. Tatíkovi a matce by se mnohý byl líbil, nejeden byl hospodář zámožný, a dcera by byla přišla, jak se říká, do plného, ale ona tomu nechtěla rozumět; jen ten měl u ní dobré oko, kdo nejpěkněji tancoval, a to jen při muzice.

Někdy to přece vrtalo tátovi mozkem, že dcera ženichy jen tak ledabylo odbývá, spustil na ni zhurta, aby se pro jednoho rozhodla, sice že jí sám ženicha vybere a přinutí, aby si ho vzala. Děvče ale pustilo se do pláče, prosila, aby ji z domu nevyháněli, že nemá zmeškáno, že jí teprv dvacet let, že neužila světa, a Bůh že ví, komu se dostane a jak se jí povede. Tatík měl děvče velmi rád, a když slyšel takovou lamentaci, bylo mu jí líto, a vida její krásnou tvářičku, myslil si:

„Na tebe je dost času, ty ženichů ještě dost najdeš.“

Lidé si to ale všecko jinak vykládali; povídali si, že je Viktorka hrdá, že čeká, až pro ni přijedou v kočáře, prorokovali, že pýcha předchází pád, kdo dlouho vybírá, že přebere, a podobné pranostiky.

Toho času leželi ve vsi myslivci; jeden z nich začal chodit za Viktorkou. Šla-li do kostela, šel za ní, v kostele stál zajisté nedaleko ní, a místo co měl koukat na oltář, koukal na ni. Šla-li na trávu, zajisté se vyskytnul na blízku, zkrátka ať šla, kam šla, všude ji následoval jako stín. Lidé si povídali o něm, že nemá dobrý rozum, a Viktorka když vešla mezi kamarádky a stala se zmínka o něm, říkala: „Co ten voják za mnou chodí? Ani nemluví, jako ten morous.

Já se ho bojím. Když ho na blízku cítím, jakoby po mně lezlo, a z těch očí jde mi hlava kolem.“

Ty oči, ty oči, každý říkal, že ty na nic dobrého neukazujou; v noci mu prý i svítily, a ta černá obočí, která nad nimi jako havraní křídla roztažena byla a uprostřed se stýkala, ta byla patrným znamením, že jsou to oči uhrančivé. Někteří ho litovali, řkouce: „Můj Bože, kdo pak může za takovou chybu, když se s ní narodil. A takové oči mají moc jen na některé lidi, každému se není před nimi co bát.“ Nicméně sousedky, kdykoliv jim na děti pohlídl, lekly se a honem běžely přetřít je bílým šatem, a kdykoliv které dítě ve vesnici zastonalo, už říkaly: „Že je uřknul černý myslivec.“ Konečně uvykli lidé na tu pošmournou tvář, a mezi děvčaty ozývaly se i hlasy, že by nebyla ošklivá, kdyby přívětivější byla. Všeobecné jejich mínění ale bylo to: „Co s takovým podivínem. Bůh ví kdo a odkud je; snad ani to není člověk; skoro aby udělal před ním kříž a řekl: Pánbůh s námi a zlý pryč! Vždyť netančí, nemluví, nezpívá; nechme ho!“ I nechaly ho. Ale což to bylo všecko platno! Jim bylo lehko říci: nechme ho, když za nimi nechodil; ale Viktorka s ním měla peklo.

Už ji mrzelo vycházet, kam právě nemusela, jen aby na chvíli těch očí se zprostila, které ji všady pronásledovaly. Už ji přestala muzika těšit, protože vždy z některého kouta v sednici pošmurný obličej na ni se díval; už nechodila tak ráda na přástvy, neboť věděla jistě, jestli nesedí ve světnici, že stojí venku u okna černý myslivec, a děvčeti vázl hlas v hrdle a nit se jí trhala. Trápilo ji to. Každý pozoroval změnu na ní, ale nikdo si nepomyslil, že by myslivec snad tím vinen byl; považovaliť ho za blázna a myslilo se, že ho nechává Viktorka za sebou chodit, protože si právě jiné pomoci neví. Jednou ale povídala Viktorka kamarádkám: „To mi věřte, děvčata, kdyby teď právě ženich pro mne přišel, ať by si byl chudý nebo bohatý, pěkný nebo ošklivý, hned bych si ho vzala, jen kdyby byl přespolní.“

„Co ti to vlezlo do hlavy? Máš snad doma zlou vůli, že se's tak zbrkla a že by se ti už ani u nás nelíbilo?“ ozvala se děvčata.

„Nemyslete si to o mně. Ale já to nemohu vydržet, dokud tu bude ten černý voják. Vy si to nemůžete ani pomyslit, jak mne ten člověk dotěravý trápí a zlobí. Už se ani s pokojem vyspat ani pomodlit nemohu, všude mne ty oči pronásledujou,“ žalovala s pláčem Viktorka děvčatům.

„Ale božínku, proč pak mu to nezakážeš, ať za tebou nechodí? Proč mu neřekneš, že ho nemůžeš vystát, že je ti sůl v očích?“ radily jí holky.

„Což pak jsem to neudělala? S ním jsem nemluvila; jak pak naň promluvit, když jde za mnou jako stín. Ale vzkázala jsem mu to po jeho kamarádu.“

„No a neposlechl?“ ptala se děvčata.

„Ba že ne; povídal tomu jistému, že mu nemá nikdo co poroučet, že on si může chodit, kam chce a ke komu chce. Ostatně že mně ještě neřekl, jestli mě má rád, abych mu tedy nevzkazovala, že ho nechci!“

„Považme nezdvořáka,“ durdily se holky; „co pak si o sobě myslí? Měly bychom se mu pomstit za to.“

„Jen si s takovým nic nezačínejte, mohl by vám udělat,“ mínily povážnější.

„Larifari, co nám může udělat. K tomu by musel mít něco, co jsme na těle nosily, a to žádná z nás nedá, a od něho také ničeho nepřijmem, jaké pak tedy strachy? — Jen ty se, Viktorko, nic neboj, však my budem s tebou chodit, a jednou toho čerta přece vyplatíme,“ křičely smělejší z děvčat.

Ale Viktorka bázlivě kolem sebe se ohlížela a nepotěšena jejich domluvou vzdychla si: „Kdyby mi jen Pánbůh z toho kříže pomohl.“

To, co Viktorka děvčatům svěřila, nezůstalo tajemstvím, rozneslo se dost brzy, až přes pole do druhé vsi.

Za několik dní octnul se jakýs úslužný člověk ze sousední vsi ve dvoře Viktorčina otce. Mluvilo se o tom a onom, sem a tam, až vylezl s barvou ven, že by totiž soused syna svého rád oženil, a ten syn že by rád Viktorku, že ho poprosili za starosvata, aby jim vyjednal, zdali by směli přijít námluvy držet, nebo ne.

„Sečkejte chvilku, já se zeptám Viktory; ona ať vám řekne. Co se mne týče, já znám Šímu, i syna jeho Tondu, a nemám nic proti tomu; mají pořádnou živnost," řekl starý námluvčímu, a šel zavolat dceru do komory, aby se s ní poradil.

Jak to Viktorka slyšela, beze všeho rozmyšlování řekla: „Ať přijdou!"

Otci se to zdálo divné, že se tak najednou rozhodla, ptal se jí, jestli Toníka zná, aby je darmo neondala; ale Viktorka zůstala při svém slovu a řekla ještě otci, že ona Toníka Šímovic dobře zná, že je hodný hoch.

„Já mám radost z toho," řekl otec, „ostatně jak sis udělala, tak máš. S Pánembohem tedy, ať přijdou."

Když otec šel, by starosvata odbyl, přišla matka k Viktorce do komory, dělala jí křížek a přála štěstí.

„Co mne při tom nejvíc těší, že nepřijdeš ke tchyni ani k švakrové, že budeš sama hospodyně," dodala.

„I mamičko, já bych si ho vzala, kdyby měl dvě tchyně," odpověděla Viktorka.

„Inu to je tím lépe, když se máte tak rádi."

„I to ne, mamičko, já bych i jinému hodnému hochu byla slovo dala."

„Prosím tě, co to mluvíš, vždyť se jich dost hlásilo, a žádného jsi nechtěla."

„Tenkráte nechodil za mnou ještě ten voják s těma zlýma očima," šeptala Viktorka.

„Tyť nemáš všech pět pohromadě; co to mluvíš o vojáku, co je ti do něho, ať si chodí, kde chce, nech ho, ten tě přece nevyžene z domu?"

„Ba, mamičko, ten, jen ten, já se trápím, soužím, nemám nikde stání ani pokoje," zaplakalo děvče.

„A proč jsi mi to už dávno neřekla, byla bych s tebou šla ke kmotře kovářce, ta umí od takových věcí pomáhat. Jen to nech, zítra k ní dojdem," potěšila matka dceru.

Druhý den šla matka s dcerou k staré kovářce. Ona zná prý mnoho věcí, co jiní lidé neznají. Když se někomu něco ztratí, když krávy nedojí, když

kdo koho uhrane, ode všeho pomáhá kovářka, ona umí všecko uhádnout. Viktorka důvěrně všecko kovářce pověděla, jak a co jí je.

„A tys nikdy s ním nemluvila, ani jediného slovíčka?“ zkoumala na ní kovářka.

„Ani slovíčka.“

„Nedal ti také, anebo neposlal po vojácích ničeho k jídlu, jablko nebo marcipán?“

„Nic, kmotra, nic; ti ostatní vojáci ani s ním nedrží, on prý je tuze pyšný a jakživ je takový samotář. Povídali to u nás.“

„To je už ten pravý morous,“ tvrdila s jistotou kovářka; „ale ty se nic neboj, Viktorko, však já ti pomohu, prozatím není ještě zle. Přinesu ti zítra něco, a to budeš nosit ustavičně při sobě. Ráno když vyjdeš z komory, nikdy se nezapomeň pokropit svěcenou vodou a řekni: „Pánbůh se mnou a zlý pryč.“ Když jdeš polem, nikdy se nedívej ani za sebe ani kolem sebe, a kdyby i voják k tobě promluvil, nic nedbej, a kdyby mluvil jako anděl. On dovede i hlasem učarovat; raději si hned uši zacpi. Pamatuj si to. Nebude-li ti za několik dní lépe, musíme se pokusit o něco jiného, jen ty ke mně zase přijď.“

Viktorka odešla s radostnější myslí a doufala, že jí bude zase dobře a lehko, jako jí bývalo kdy jindy. Druhý den přinesla jí kovářka cosi v červeném klocu zašitého a zavěsila to sama děvčeti na krk, přikazujíc, aby to od sebe nedávala, aniž komu ukazovala. Na večer, když žala trávu, zhlídla sice, že tam nedaleko u stromu kdosi stojí, cítila, že se jí krev do tváří hrne, ale zmužila se, ani jednou neohlédla se kolem sebe, a hotova jsouc s prací, chvátala domů, jakby za ní hořelo. Třetí den byla neděle. Matka pekla koláče, tatík šel pozvat pana kantora a několik starých sousedů na odpoledne, a po vesnici sestrkovali hlavy: „U Mikšů budou držet námluvy!“

Odpoledne přišli do dvora tři muži ve svátečních kabátech, dva měli rosmarinu na rukávech. Hospodář přivítal je na prahu, a čeládka stojíc na zápraží přála: „Dej vám Pánbůh mnoho štěstí!“

„Dejž to Pánbůh!“ odpověděl tlampač za otce a syna.

Ženich vešel poslední přes práh, a venku ozývaly se ženské hlasy: „Čistý to hoch, ten Toník, hlavu nese jako jelen, a jaký to má krásný prut rosmariny na rukávě, kde pak ji asi koupil?“ a zase mužské hlasy na to odpovídaly: „Což je o to, ten může hlavu vypínat, když si odvede ze vsi nejlepší děvče, nejlepší tanečnici, dobrou hospodyni a k tomu i možnou. Tomu je hej!“ Tak si myslili i po vsi mnozí rodiče a hněvali se, proč právě přespolního si Viktorka volila, proč jí nebyl ten a onen dobrý dost, k čemu ten spěch a ty vrtochy, a kdesi cosi, jak to už při takových příležitostech bývá.

Do večera bylo po námluvách. Pan kantor napsal svatební smlouvu, svědkové a rodiče podepsali ji třemi křížky místo jmen, jež pan kantor připsat musel, a Viktorka slíbila Toníkovi rukou dáním, že bude za tři neděle jeho ženou. Druhý den přišly kamarádky přát štěstí, a když vešla Viktorka na náves, všude ji pozdravovali: ,,Dej ti Bůh štěstí, nevěsto!" ale mladá chasa když začala: ,,Škoda tě bude od nás, proč pak odcházíš, Viktorko?" tu jí vstoupily slze do očí.

Několik dní byla Viktorka veselejší, a když musela jít za ves, šla bez ouzkosti, kterou byla vždy obtížena, dokud ještě škapulíř od kovářky neměla a nevěstou nebyla. Zdálo se jí, že všecek strach s ní spadl, a děkovala za to Bohu a kovářce, která jí tak dobře poradila. Ta její radost však neměla dlouhého trvání.

Jednoho dne seděla s ženichem pod večer v sadě. Povídali si o budoucím hospodaření spolu a o svatbě. Tu se náhle Viktorka zamlčela, oči měla upřené na křoví před sebou, a ruka se jí třásla. ,,Co je ti?" ptal se jí ženich podiven.

,,Podívej se mezi ty ratolesti naproti, nevidíš tam nic?" šeptala Viktorka.

Ženich se podíval řka: ,,Já nevidím nic, a cos ty tam viděla?"

,,Mně se zdálo, že se na nás černý voják díval," šeptala nevěsta ještě tišeji.

,,Nu počkej, tomu uděláme konec," vykřikl Toník; vyskočil a všecko prohledal — ale darmo, nikoho neviděl. ,,Já mu to přece nedaruju, jestli se bude pořád na tebe koukat ještě teď, zasolím mu notně!" zlobil se Toník.

,,Nezačínej s ním žádné hádky, Antoníne, za to tě prosím, voják je voják. Sám otec byl na Červené Hůře, a byl by i něco za to dal, kdyby ho tamější důstojník z naší vsi byl dal, ale on řekl, to že nemůže udělati i kdyby chtěl, a že prý to není žádné provinění, když se dívá muž na děvče. Otec tam slyšel mezi vojáky, že prý je ten voják z velmi bohatého rodu, že prý se dal sám mezi vojáky a že může jít pryč, kdy chce. To bys pěkně pochodil, s takovým si něco začít." Tak řekla Viktorka Toníkovi, a on jí slíbil, že nechá vojáka být vojákem.

Na Viktorku ale přicházely od večera zase předešlé těžké chvíle, a jakkoli s důvěrou škapulíř k srdci tiskla, kdykoli nešťastné oči na blízku byly, ono nepřestalo přece nepokojně tlouci. Viktorka šla zase na radu ke kovářce. ,,Já nevím, to je snad už trest od Pánaboha na mne uložený, že mi to nic platno není, co jste mi dala. Já vás přece ve všem poslechla," naříkala si Viktorka.

,,Nech jen, holka, nech, však já mu posvítím, a kdyby i sám ancikrist byl. Musím ale od něho dvě věci mít. Než si je zaopatřím, chraň se ho, co můžeš. Modli se k andělu strážci a za ty duše v očistci, za které se nikdo nemodlí. Když některou vykoupíš, bude za tebe orodovat."

„Však to je to nejhorší, kmotra, že se nemohu už pokojnou myslí pomodlit,“ plakalo děvče.

„Vidíš, vidíš, holka, proč jsi to tak dlouho nechala, až tě ta zlá moc přemohla. No, ale dá Pánbůh, že toho ďábla přemůžem.“

Viktorka sebrala všecku svoji sílu, modlila se vroucně, a když chtěly myšlenky jinam zabíhat, hned si myslila na umučení Páně, na Pannu Marii, aby jen zlá ta moc odstoupila. Chránila se jeden, dva dni, třetí den ale vyšla si na nejzazší cíp otcova pole, na jetelinu; čeledínu přikázala, by záhy přijel za ní, že si s kosením popílí. Šla tam, jako srna si kráčejíc, lehkým krokem, až se lidé zastavovali, dívajíce se za ní, jak pěkně jí to sluší. Tak šla tam, a domů přivezl ji čeledín na zelené jetelině, bledou, poraněnou. Měla nohu zavázanou tenkým bílým šátkem, a museli ji snést s vozu do stavení. „Rodičko Svatohorská!“ bědovala matka, „holka, co se ti to stalo?“

„Zabodla jsem si do nohy trn, hluboko, přišlo mi od toho zle. Doneste mne do komory, já si lehnu!“ prosila Viktorka.

Donesli ji na lože, a otec běžel hned pro kovářku. Kovářka přiběhla jako na koni a s ní houf nezvaných kmoter, jak to už bývá. Jedna radila mateří líčko, druhá psoser, třetí zaříkat, čtvrtá kouřit, kovářka ale nedala se mejlit a přikládala na oteklou nohu bramborový škrob. Pak poslala všechny pryč, uvolujíc se, že bude sama Viktorku hlídat, a že bude co nevidět zase všecko v pořádku.

„Pověz mi pak, holka, jak to bylo, tys nějaká zlekaná? A kdo pak medle zavázal ti nohu tím bělounkým, hebounkým šátkem? Já ho raději schovala, aby si ho ty trajdy nevšimly,“ pravila opatrná kovářka, ukládajíc jí nohu na lůžku.

„Kam jste ho dala, kmotra?“ ptala se kvapně Viktorka.

„Máš ho pod poduškou.“

Viktorka sáhla pro šátek, prohlížela krvavé na něm skvrny, prohlížela vyšité jméno, jež neznala, a tvář její měnila se z bleda do červena.

„Holka, holka, ty se mi nelíbíš, co si mám o tobě myslit?“

„Myslete si, že mne Pánbůh opustil, že jsem ztracena na věky věkův, že mi není pomoci.“

„Snad má horkost a blábolí?“ myslila si kmotra, sahajíc Viktorce na tváře, ale ty byly studené a ruce také byly studené, a jen oči děvčete hořely, obráceny jsouce na šátek, který před sebou oběma rukama držela.

„Slyšte, kmotra,“ začala tiše, „ale nikomu to nepovídejte, všechno vám povím. Ty dva dni jsem ho neviděla, však víte koho myslím — ale dnes, dnes mi od rána v uších znělo: „Jdi na jetelinu, jdi na jetelinu,“ jakoby mi to někdo pošeptával. Já věděla, že je to nějaké pokušení, neboť on tam nejvíc

bývá, blízko pole, sedává pod stromem na stráni, ale přece mi to nedalo pokoje, až jsem vzala loktuši a kosu. Na cestě přišlo mi na mysl, že jsem sama svým škůdcem, ale v uších jen vždy šeptalo: ,,Jdi jen, jdi na jetelinu, kdo ví, jestli tam bude; proč by se's bála, přijde za tebou Tomeš." Tak mne to poháněło až na pole. Koukla jsem k stromu, nikdo tam: ,,No, když tam není, to už je vyhráno," myslila jsem, vzala kosu a chtěla jsem žat. Tu mi napadlo, abych zkusila svoje štěstí, chtěla jsem nalézt čtverlistý jetelíček a při tom myslila jsem: ,,Najdeš-li ho, budeš s Antonínem šťastna!" Hledám, hledám, div jsem na jetelině oči nenechala, ale nic jsem nenašla. Tu mi přišlo podívat se na stráň, a koho tam pod stromem vidím — vojáka! Rychle se obrátím pryč, ale v tom okamžení šlápla jsem na trní, co u cesty leželo, a nohu jsem si poranila. Nekřikla jsem, ale bolestí dělaly se mi před očima mžitky, a já sklesla na zem. Jako ve snu viděla jsem, že mne bral někdo do náručí a odnášel, až mne pak silná bolest probudila. U potoka klečel voják, smáčel v něm bílý svůj šátek a vinul mi ho okolo nohy. ,,Pane Bože," myslila jsem, ,,co se bude s tebou dít, teď nemůžeš těm očím utéci. Nejlepší když se nebudeš do nich dívat!" Dost mne bolest trápila, hlava se mi až motala, ale ani jsem nešpetla, oči neotevřela. Kladl mi svou ruku na čelo, bral mne za ruku; mne mráz procházel — ale mlčela jsem. Pak mne pustil a začal mne kropit vodu do obličeje, zdvihal mi hlavu; co jsem měla dělat, musela jsem přece oči otevřít. — Ach, má milá kmotra, ty jeho oči na mne zasvitly, jako to boží slunko; já musela svoje oči zakrýt! Ale což to bylo všecko platno, když začal na mne mluvit! Och, vy jste měla pravdu, milá kmotra, že učaruje i hlasem; mně zaznívá ustavičně v uších jeho hlas, jeho slova, když mi povídal, že mne miluje, že jsem jeho blaho, jeho nebe!"

,,Jaká to hříšná slova, to je vidět ďábelské líčky, kterému pak člověku by takové řeči napadly! Nešťastná holka, cos to myslila, žes mu uvěřila," bědovala kmotra.

,,Bože, jak pak neuvěřit, když vám řekne, že vás miluje!"

,,Leda povídali, co pak je do toho, samé balamutění. Chce tě o rozum připravit."

,,Já mu to také řekla, ale on se mi Bohem a duší dokládal, že mě miloval hned od prvního uvidění se, a že se jen proto vyhýbal se mnou mluvit a říci mi to, protože nechtěl připoutat mne k nešťastnému svému osudu, který ho všude pronásleduje, který mu nedovolí, štěstí jakého požívat. Och, já nevím již ani, co mi všecko povídal, bylo to až k pláči. Já mu všecko věřila, řekla jsem mu, že jsem se ho bála, že jsem ze samého strachu nevěstou se stala; řekla jsem mu, že nosím na srdci škapulíř, a když ho žádal, dala jsem mu jej," řekla Viktorka.

„I ty můj Spasiteli," bědovala kovářka, „ona mu dá svěcený škapulíř, ona mu dá věc na těle svém zahřátou! Už jsi v jeho moci, už ti ani Pánbuh z jeho drápů nepomůže, už ti učaroval do čista!"

„On řekl, to kouzlo že je láska, a jinému abych nevěřila," ozvala se Viktorka.

„Ano, ano, povídali — láska; já bych mu pověděla, co je láska; ale už je všecko darmo, co jsi to jen udělala; vždyť je to morous, a on ti bude nyní krev z těla ssát, až ti všecku vyssaje, zadáví tě, a duše tvoje nebude mít ani po smrti pokoje. A jak jsi mohla býti šťastna!"

Viktorka se kmotřiných slov zděsila, za chvíli ale povídala: „Už je darmo; já za ním půjdu, a kdyby mne i do pekla vedl. Už je darmo. Přikryjte mne, mrazí mne!" řekla po krátkém pomlčení.

Kmotra naházela na ni peřin, kde jaká, a Viktorce vždy zima bylo, a slovíčka již více nemluvila.

Kovářka měla Viktorku opravdu ráda, a byť se i na ni rozhněvala, že dala škapulíř z rukou, přece ji osud děvčete, jež za ztracené měla, velice rmoutil. O všem tom, co jí Viktorka pověděla, nesvěřila se nikomu.

Viktorka ležela od toho dne jako zabitá. Nemluvila, leda jako ve snu nesrozumitelná slova, nežádala si ničeho, nevšímala si nikoho. Kovářka se od ní nehnula a všechno umění svoje vynaložila na to, aby děvčeti pomohla. Ale nic nebylo platno, a rodiče každým dnem byli smutnější, a ženich odcházel každý den tesklivější. Kovářka kroutila hlavou a myslila si: „Tohle není samo sebou; jak pak by to bylo, aby jí žádný z těch prostředků nepomohl, co už kolika jiným pomohlo. Ale ten voják jí udělal, a to je to!" — Takové byly myšlenky její dnem i nocí, a když jednou v noci náhodou vykoukla z okénka u komory a viděla v sadu u stromu stát zahaleného muže, jehož oči k ní obrácené svítily jako žžavé uhly — ona se alespoň na to dušovala — byla jista, že domnění její je pravdivé.

Měla tedy velikou radost, když jednoho dne Mikeš zprávu tu domů přinesl, že dostali myslivci rozkaz k odchodu. „Pro mne si tu mohli zůstat všickni, ten jeden ale že odejde, jsme radši, než kdyby mi někdo stovku vysázel. Toho nám tu byl čert dlužen. Mně se všecko zdá, co u nás je, že Viktorka není, jako bývala, a že jí snad přece udělal!" řekl otec, a matka i kovářka mu přisvědčily. Kovářka ale doufala, že po odstranění té ďábelské moci všecko k dobrému konci se obrátí.

Vojáci odešli. Tu samou noc bylo Viktorce tak zle, že kovářka pro kněze poslat chtěla; ale k ránu bylo jí líp a vždy líp a líp, až za několik dní sama z lože vstala. Kovářka ovšem sama u sebe počítala zlepšení tomu, že se ďábelské moci zbavila, ale ráda přece slyšela, když lidé povídali: „Ta ko-

vářka, to je metr; kdyby té nebylo, už by Viktorka víc nechodila.“ A když to tak všude slyšela, uvěřila konečně i sama, že svým uměním děvče zachovala.

Ale nebylo ještě vyhráno. Viktorka sice chodila, šla už i na dvůr, ale každému zdála se cizí být. Posud nemluvila a nikoho si nevšímala, a pohled její byl matný. Kovářka ale těšila všecky, to že se podá, a neuznávala již za potřebné u ní bdít; sestra Mařenka spala s ní v komoře zase jako dříve.

První noc když byla děvčata sama, sedla si Mařenka k Viktorce na loži a lichotným hlasem, — je to velmi dobrá duše, — ptala se jí, proč je tak divná, a jestli jí něco schází? Viktorka se na ni podívala a neříkala nic.

„Vidíš, Viktorko, já bych ti ráda něco řekla, ale netroufám si, abys nebyla zlá.“

Viktorka zakroutila hlavou a řekla: „Jen povídej, Mařenko!“

„Večer než vojáci odešli,“ začala Mařenka; sotva ale doslovila, popadla ji Viktorka za ruku, kvapně se tázajíc: „Vojáci odešli? A kam?“

„Pryč, kam — to nevím.“

„Chvála Bohu," vzdychla si Viktorka a položila se nazpět do podušek.

„Tak poslouchej, Viktorko, ale jen se na mne nehněvej; já vím, že tys toho černého vojáka vystát nemohla a že mi to budeš za zlé mít, že jsem s ním mluvila."

„Ty jsi mluvila s ním?" zase kvapně vyvstala Viktorka.

„Inu, jak pak jsem mu mohla odepřít, když mne tak prosil; ale já na něho ani jedenkrát nekoukla, bála jsem se. On často obcházíval okolo stavení, já ale vždy utekla, až mne v sadě dostihl. Dával mi jakési koření a prosil, abych ti je uvařila, že ti bude líp; já mu ale řekla, že nic od něho nepřijmu; bála jsem se, aby ti neposlal laskavec. Když jsem nechtěla a nechtěla koření vzít, řekl: „Tedy mi alespoň to udělej a vyřiď Viktorce, že odcházím, nikdy ale nezapomenu na svůj slib; ať také ona nezapomíná, že se shledáme!" To jsem mu slíbila, a teď ti to vyřizuju. Ale neboj se nic, však on víc nepřijde, a budeš mít pokoj před ním," mínila Mařenka.

„Dobře, Mařenko, dobře, jsi hodna; zdrávas vyřizovala. Jdi teď spat, jdi!" řekla jí na to Viktorka a pohladila jí buclaté rámě. Mařenka urovnala jí pod hlavou podušku, dala dobrou noc a lehla si.

Ráno, když Mařenka se probudila, bylo Viktorčino lože už prázdné. I myslila, že snad šla do světnice ke své obyčejné práci, ale ona nebyla ani ve světnici, a ve dvoře jí také nebylo. Rodičům to bylo divné, poslali hned ke kovářce, jestli snad s ní nešla; ale ani tam jí nebylo. „Kam pak se poděla?" ptal se jeden druhého, prohledávajíce každý kout. Také běžel čeledín k ženichovi. Když nikde nebyla, a když i ženich přišel ze sousední vsi a také o ní nevěděl, tu teprv vylezla kovářka s barvou ven, řkouc: „Já myslím, že utekla za vojákem!"

„To není pravda!" křičel ženich.

„To se mejlíte!" mínili rodiče; „vždyť pak ho nemohla vystát, jak by to mohlo být!"

„No, už je to tak a nejinak," tvrdila kovářka a vypravovala poněkud, co se jí byla Viktorka svěřila. Také Mařenka začala povídat, co byla sestře večer vyřizovala, a konečně když se přidalo jedno k druhému, vysvítalo všem, že šla Viktorka za vojákem, nemohouc odolat tajné moci ďábelské, která nad ní vládla.

„Jí vinu nedávejme, ona za to nemůže, leda to, že se mi měla dříve svěřit, dokud bych jí byla mohla ještě pomoci. Ale teď je pozdě, on jí udělal, a dokud on bude chtít, musí za ním chodit. A kdybyste nyní na krásně za ní šli a domů ji přivedli, musí zase za ním,' tak rozhodla kovářka.

„Já přece jen za ní půjdu, ať je to již jakkoli. Snad si dá říci, ona byla vždy tak hodná holka," mínil otec.

„Já jdu s vámi, táto!" zvolal Toník, který vše poslouchal jako vyjeven.

„Ty zůstaneš doma," určitě zakázal sedlák. „Když je člověk v hněvu, neradí se s rozumem, snadno mohl bys dostat se do chládku nebo do bílého kabátu. K čemu by to vedlo; tys zkusil dost, ten poslední čas i s námi, nedělej si větší bolesti. Tvou ženou už být nemůže, to vypusť z hlavy. Chceš-li si počkat rok na Mařenku, dám ti ji, je to dobrá hodina. Rád bych tě měl za syna, ale nutit tě nebudu, dělej, jak ti rozum káže." Všecko to plakalo, otec ale je těšil: „Neplačte, už je darmo; nepřivedu-li ji nazpátek, musíme ji poručit Pánubohu."

Tatík vzal si na cestu několik rýnských na útratu, nařídil domácím, co se má stát, a vydal se na cestu. Po cestě ptal se všude, jestli viděli lidé takovou a takovou osobu, popsal dceru od hlavy do paty, ale nikdo podobné neviděl. V Josefově řeklo se mu, že odešli myslivci do Hradce, v Hradci ale mu řekli, že tam černý voják k jinému oddělení se dostal a že chtěl i dokonce vystoupit. Kam přišel, to nemohl říci ten myslivec; byl to ten samý, co ležel v Mikšovic statku. To ale jistil, že Viktorku nikdo neviděl. Radili mu mnozí, aby šel na úřad, to že bude nejlíp, ale sedlák nechtěl mít s ouřady nic co dělat. „S úřadem nechci ničeho začít," pravil, „nechci, aby mi ji přivedli šupem jako poběhlici a prstem na ni ukazovali. Tu hanbu jí neudělám. Ať je kde je, všude je v rukou božských, bez jeho vůle nespadne jí s hlavy vlas. Má-li se vrátit, vrátí se, nemá-li, Bohu poručíno. Roztrubovat po světě ji nedám. Na tom se rozhodl. Myslivce poprosil, aby Viktorce, kdyby ji viděl, anebo o ní čeho se dopátral, vědět dal, že on otec ji hledal a kdyby chtěla domů, aby jí zaopatřil za dobré slovo a za peníze člověka, který by ji dovedl. Myslivec mu vše slíbil, vždyť užil u něho dobrých časů, a sedlák vrátil se domů, upokojen ve svém svědomí, že vše udělal, sečkoli ho jen bylo.

Plakali pro Viktorku všickni, dávali na mše a na modlení, ale když přešlo půl roku, tři čtvrti ro-

ku, a ještě o ní ani sluchu ani vidu nebylo, vzpomínalo se na ni jako na nebožku. Uplynul i rok! —

Jednoho dne přinesli ovčáci novinu do vsi, že viděli v panském lese ženskou, která je zrovna tak velká a takové černé vlasy má, jako Viktorka. Hned běžela Mikšovic čeládka do lesa, proběhali jej kříž na kříž, ale o podobné osobě ani památky.

Byl jsem tenkráte první rok mládencem, zde u svého předchůdce, nebožtíka tchána. Slyšeli jsme ovšem také o tom, a starý mi řekl, když jsem šel do lesa druhý den, abych se poohlédl, jestli bych neviděl takovou osobu. Vskutku také ještě tentýž den viděl jsem na stráni, zrovna nad Mikšovic polem pode dvěma jedlema, které se dohromady splétají, sedět prostovlasou ženskou. Já Viktorku dříve znal, ale v té zpustošené, zvlčené postavě ztěžka jsem ji jen poznat mohl. Ale byla to ona! Šat její měl panský kroj, a musel bývat pěkný, ale teď byl všecek sedrán. Na postavě její shledal jsem, že je matkou! — Tiše jsem se uklidil ze svého stanoviska a pospíšil domů k svému starému. Ten zase to šel zvěstovat na Žernov. Rodiče náramně plakali a raději byli by ji poručili Pánubohu. Než co dělat. Umluvili jsme, že budem po ní pást, kam chodí, kde spí, abychom ji ukrotili. Jednoho dne přišla pod večer na Žernov až k otcově živnosti do sadu. Sedla pod strom, kolena obejmula oběma rukama, bradou se o ně opřela, a tak seděla dívajíc se upřeně na jedno místo. Matka k ní chtěla přistoupit, ale ona se rychle vzchopila, přeskočila plot a ta tam v lese. Můj starý řekl, aby se jí položilo jídlo a nějaký šat do lesa k jedlím, že si toho snad všimne, a Mikšovic přinesli hned, co za potřebné uznali. Já to sám tam položil. Druhý den jdu se podívat — chybělo tam z jídla chléb jen a ze šatstva sukně, lajblík a košile. Ostatní bylo tam vše, i třetí den ještě. Vzal jsem to pryč, aby to jiný nepovolaný neodnesl. Dlouho jsme nemohli vyzkoumat, kde nocuje, až jsem já vyčíhal, že pod třemi jedlemi v jeskyňce — snad tam někdy kámen vylamovali. Vchod je chrastím zarostlý, že by to nepovědomý nenašel, a ještě ho zatarasila chvojem. Vlezl jsem tam jednou. Jeden neb dva lidé mají tam místa, a Viktorka nemá tam ničeho, než trochu suchého stlaní a mechu. To je lože její. — Známí a příbuzní, a dokonce otec její a Mařenka, která už byla Toníkovou nevěstou, číhala na ni leckdes, rádi by s ní přec byli mluvili a ji do stavení přivedli, ale ona se lidem tuze vyhýbala, a ve dne bylo ji málokdy vidět. Když zase jednou pod večer ke statku si přišla sednout, tichounce k ní Mařenka přistoupila a svým lichotným hláskem ji prosila: „Pojď, Viktorko, pojď se mnou do komory spát, už si dávno se mnou nespala; stýskalo se mi po tobě, a všem. Pojď se mnou!“ Viktorka se na ni podívala, nechala se vzít za ruku, nechala se vést až do síně; najednou se ale uškubla a pryč. Kolik dní ji potom u statku neviděli.

Jednou v noci stál jsem na čekání, na stráni nad Starým bělidlem; měsíc svítil jako ve dne. Tu vidím vycházet Viktorku z lesa. Kam jde, nese ruce pod prsama přes sebe položené, hlavu k předu schýlenou, a běží tak lehce, až člověku se zdá, země že se nedotýká. To utíkala také tak z lesa a zrovna k splavu. Já ji vídíval již tenkráte začasto u vody sedět, aneb na stráni pod tím velikým dubem, a tudy jsem si toho hned nevšimnul. Ale když jsem dobře přihlídl, vidím, že cosi do vody zahazuje, a slyším ji tak divoce zasmát se, až mi vlasy se zježily. Pes můj začal hrozně výt. Já se tenkráte hrůzou třásl. Viktorka sedla si ale potom na pařez a zpívala, nerozuměl jsem ani slova, ale nota byla k ukolébavce, co zpívají matky dětem:

Spi, děťátko, spi,
Zamhuř očka svý,
Pámbůh bude s tebou spáti
Andělíčci kolébati
Spi, děťátko spi!

Ta nota tak žalostně zaznívala v noci, že jsem sotva úzkostí na místě vydržel. Dvě hodiny seděla a zpívala. A od té doby je každý večer až do noci u splavu a zpívá vždycky tu ukolébavku. Ráno jsem to starému svému povídal, ale tomu hned napadlo, co asi do vody hodila — a vskutku tak bylo. Když jsme ji zase viděli, byla postava změněna již. Matka se děsila i ostatní, ale co platno: Nevědomost hříchu nečiní! — Pomalu se navykla chodit i k našim dveřím, obyčejně když ji hlad dohnal; ale jako nyní dělá, tak i tenkráte; přišla, postavila se jak ostatně a nic. Ale moje žena — tenkráte ještě byla holčina — hned jí dala něco k jídlu; vzala to mlčky a utíkala do lesa. Když jdu lesem a potkaje ji chleba jí podávám, vezme ho, ale kdybych s ní chtěl mluvit, uteče a nevezme ničeho. Květiny má zvláště ráda; jestli nenese kytku v ruce, má ji za lajblíkem, ale když vidí dítě, nebo někam přijde, rozdá je. Ví-li, co dělá, kdož to může vědět? Rád bych sám věděl, co se v té pobloudilé hlavě její děje, ale kdož by to mohl vysvětlit, a ona — stěžkem kdy!

Když měla Mařenka s Toníkem svatbu a ke kopulaci na Černou Hůru odjeli, přiběhla Viktorka — Bůh ví, jestli náhodou, nebo o tom slyšela — do statku. Měla v klíně květiny, jak přišla k prahu, rozhodila květiny po dvoře. Matka se pustila do pláče, přinesla jí ven koláče a co dobrého měli, ale ona se obrátila a utekla.

Otec se nad tím tuze trápil; měl ji rád. Třetí rok umřel. Já byl právě ve vsi, Toníkova žena i on s pláčem se mne ptali, jestli jsem neviděl Viktorku. Rádi byli by ji přivedli do statku a nevěděli jak. Otec prý nemohl skonati, a všickni soudili, že ona mu duši drží. Vrátil jsem se do lesa, jestli bych ji

kde viděl, a myslil jsem, že jí to řeknu, ať mi již rozumí nebo ne. Seděla pod jedlemi; já okolo ní jakoby nic a jen tak mimochodem, abych ji nesplašil, povídám: ,,Viktorko, tatík tvůj umírá, mohla bys jít domů."

Ona nic, jakoby neslyšela; myslím si, to je darmo, a jdu jim to do vesnice vyřídit. Ještě mluvím s Mařenkou na prahu, volá čeledín: ,,Viktorka jde opravdu do sadu!"

,,Toníku, vyvolej kmotry a schovejte se, ať ji nesplašíme!" řekla Mařenka a šla do sadu.

Za chvíli vedla Viktorku mlčky do sednice. Ta hrála si s petrklíčem, a ty krásné, ale matné černé oči ani se s něho nepozdvihly. Mařenka vedla ji jako slepou bábu. V sednici bylo ticho. S jedné strany lože klečela matka, u nohou jediný syn; starý měl ruce složené přes prsa, oči byly obrácené již do nebe, zápasil se smrtí. Mařenka přivedla Viktorku až k samému loži; umí-

rající obrátil oči po nich a blahé usmání přelítlo mu tvář. Chtěl ruku zdvihnout, ale nemohl. Viktorka snad myslila, že něčeho chce, položila mu do ruky petrklíč. Ještě jednou na ni nemocný se podíval, vzdechl —a byl mrtev. Přinesla mu šťastnou hodinku. Matka se pustila do nářku; a jak Viktorka slyšela tolik hlasů, divě se kolem sebe ohlídla a ze dveří ta tam. —

Nevím, byla-li kdy více uvnitř svého rodinného statku. Za těch patnácte let, co tu již v lese obývá, uslyšel jsem ji jednou mluvit. Nezapomenu to do smrti. Šel jsem jednou dolů k mostu; po silnici jeli panští pacholci s dřevem, po louce vidím jít Zlatohlávka. To byl písař ze zámku; děvčata přezděla mu tak, protože si jeho německé příjmení pamatovat nechtěla, a že měl velmi krásné vlasy, polodlouhé, zlatové barvy. Byl Němec. Šel po louce, a že bylo teplo, sundal si čepici a šel prostovlas.

Tu najednou, jakoby s nebe spadla, vyřítí se naň odkudsi Viktorka, vjede mu do vlasů, začne ho trhat a lomcovat jím, zrovna jako by to mudínek z marcipánu byl. Němec křičel, co hrdla měl, já letím s kopce dolů, ale Viktorka jen soptila, kousala mu do rukou a hlasem plným vzteku křičela: „Teď mám tebe v moci, ty hade, ty ďáble! Já tě roztrhám! Kams dal mého hocha, ty ďáble, ďáble dej mi ho!" a tak se rozvzteklila, že jen sípala, že jí ani rozumět nebylo. Němec nerozuměl jí, byl jako zmámen. Ale nebyli bychom ani my obadva s ní čeho pořídili, kdyby pacholků nebylo. Viděli tu rvačku, přiběhli na luka, a teprv jsme chudáka písaře jí vyrvali z rukou. Když jsme ji ale chtěli sevřít, vytrhla se nám vší mocí, utíkala k lesu a od lesa házela na nás kameny a zlořečila, až se oblaka otřásala. Potom jsem ji kolik dní ani neviděl.

Němec dostal z toho nemoc, a tak se Viktorky bál, že raději odtud odešel. Děvčata se mu vysmála, ale co z toho, kdo uteče, vyhraje, a i bez něho se rodit bude na polích. Nezasesklo se nám ještě.

Nu tak, babičko, to máte celou tu historii o Viktorce, jak jsem to slyšel od nebožky kovářky dílem, dílem od Mařenky. Co se jinak dělo, kdož to ví, ale muselo se zle dít podle všeho, a kdo tu duši na svědomí má, těžko nese!"

Babička si utřela uslzenou tvář a pravila s přívětivým usmáním: „Tedy, vám pěkně děkuji; zdrávi povídali. To se říci musí, že umí pan kmotr vykládat jako písmař, člověk by ho poslouchal a poslouchal, a zapomněl by, že slunce za horami." Při tom ukázala babička na stíny, které se v pokoji dělaly a skládala vřetánko.

„Malou chvilku se zdržte, co nasypu drůbeži, abych vás mohla s kopce vyprovodit," prosila myslivcová, a babička ráda posečkala.

„A já jdu s vámi až k mostu, musím ještě do lesa," řekl myslivec, vstávaje od stolu.

Paní myslivcová běžela pro zrno, a v malé chvilce ozvalo se na dvoře hlasité volání: „na puť, puť, puť, púť!“ a drůbež sletovala se ze všech konců. — Nejprvnější bylo hejno vrabců, jakoby jim to volání platilo. Paní myslivcová také povídala: „No, vy jste nejpřednější!“ ale oni si toho ani nevšimli.

Babička stála na prahu a držela děti při sobě, aby drůbež nesplašily, na kterou ona s patrným zalíbením se dívala. Co tu bylo drůbeže! Bílé i sivé husy s housaty, kachny s kačaty, černé kachny turkyně, krásné slípky domácího chování, i tyrolky na vysokých nohách, chocholaté s rozčepejřeným okružím. Závi, perliny, ťopky s ťopanem, který hudrkoval a se nadíral, jakoby na něm kdo ví co záleželo, holubi obyčejní i rousní. Všecko se to strkalo na jednu hromadu, hnalo se to po zrnu, šlapali si na paty, jeden skákal přes druhého, podlézal a prolézal, kde se dalo, a vrabci ti uličníci, když měli plné žaludky, skákali hloupým husám a kachnám po zádech. Nedaleko seděli králíci, ochočená veverka dívala se na děti s kaštanového stromu, majíc ocas nad sebou jako přílbici přehrnutý. Na plotě seděla zase kočka dívajíc se chutiplným okem na vrabce. Srna nechala se od Barunky škrábat na hlavě, psi však seděli tiše okolo dětí neboť paní myslivcová držela v ruce proutek. Přece však když černý kohout se hnal po houseti, které mu vzalo zrno u samého zobáku, a house utíkajíc okolo samého čumáku Hektorovi proběhlo, nemohl se zdržet, by po něm nechňapl.

„Vidíme ho!“ křikla hospodyně, „starého osla, jak si bude zahrávat. Tu máš pamětného!“ a švihla ho proutkem.

Zastyděl se Hektor před svými mladšími kollegy za to pokárání a se sklopenou hlavou šoural se do síně. Babička ale řekla: „Bodejť by byl lepší syn než táta.“ Hektor byl totiž táta Sultánův, který zakousl babičce tolik krásných kačátek.

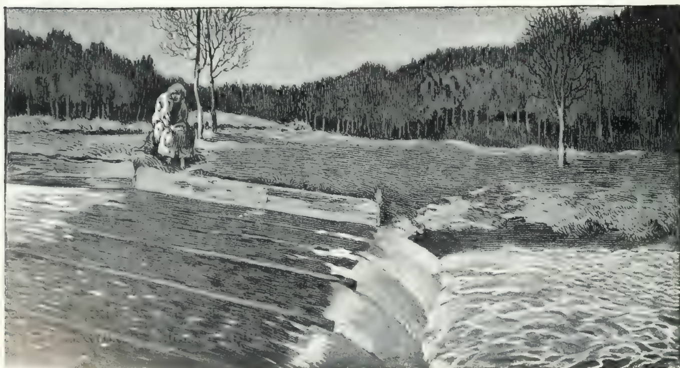
Bylo po krmení. Drůbež odebrala se na hřad. Děti dostaly od Frantíka a Bertíka krásná paví péra, paní myslivcová dala babičce násadky od tyrolek, vzala Anušku za ruku, pan myslivec přehodil pušku přes rameno, zavolal na Hektora a vybrali se z přívětivého stavení. Srna šla také s nimi jako psík.

Pod kopcem dala paní myslivcová všem dobrou noc, šla s dětmi nazpět; u mostu podal pan myslivec babičce opálenou pravici a šel do lesa. Jan se za ním dlouho díval, pak povídal Barunce: „Až budu ještě trochu větší, půjdu s panem Beyrem a také budu chodit na čekání.“

„Ale to aby s tebou ještě někoho poslali, vždyť ty se bojíš lesních žen a ohnivých mužů,“ posmála se mu Barunka.

„I co pak ty víš,“ hněval se Jan na ni; „až budu větší, nebudu se bát!“

Babička ale, jdouc okolo splavu, ohlédla se na omžený pařez a pomyslíc na Viktorku vzdychla: „Ubohé děvče!“

VII.

Druhý den před polednem vyhrnula se babička s dětmi ze dveří.

„Ať se mi slušně chováte," přikazovala matka přes práh je vyprovázejíc; „ať mi v zámku na nic nesaháte a paní kněžně pěkně ruku políbíte."

„Vždyť my to nějak spravíme," ujišťovala babička.

Děti byly jako kvítí, a babička také měla sváteční oblek: mezulánku hřebíčkové barvy, bílý fěrtoch jako led, damaškový kabátek oblakové barvy, čepec s holubičkou, na krku granáty s tolarem. Pod paždí nesla si plachetku s sebou.

„Nač máte plachetku s sebou, pršet nebude, je vybráno," mínila paní Prošková.

„Člověk je jako bezruký, když není co držet, je to už zvyk, abych si něco nesla," řekla babička.

Zatočili okolo zahrádky na úzkou stezičku.

„Teď jděte hezky jeden za druhým, abyste si neurousali v trávě kalhoty. Ty, Barunko, jdi napřed, Adelku povedu já, ona neumí dávat pozor na cestu," rozkazovala babička, berouc Adelku za ruku, která s velikým zalíbením po sobě se dívala. V sadě skákala Černá, Adelčina to slepice, jedna z těch čtyř, co babička dětem z pohorské vesničky přivezla. Babička ji tak ochočila, že zobala dětem z ruky, a vždy když snesla vajíčko, přiběhla si k Adelce pro kousek žemle, který jí děvče od své snídaně nechávalo.

„Jdi si k mamince, Černá, já jsem ti tam nechala žemli, já jdu k paní kněžně," volala Adelka na slípku; ale ta jakoby nerozuměla, hnala se úprkem k ní a chtěla ji zobákem tahat za šaty.

„Co pak nevidíš, h'oupá, že mám bílé šaty? Všššа!" odhánělo ji děvčátko, ale slípka nechtěla odejít, až ji pak babička plácla přes křídla plachetkou.

Šli zase kousek dále. Tu, nastojte, nová nehoda hrozila bílým šatům. Se stráně ženou se oba psi, přebrodí struhu, na břehu se trochu otřepou a jedním skokem jsou u babičky.

„I vy zatrolenci, kdo pro vás poslal! Hned se mi kliďte!" hněvala se babička, hrozíc jim. Psi slyšíce hněvivý hlas babiččin a vidouce napřaženou ruku s plachetkou, zarazili se, myslíce: co pak to má být? Děti také na ně lály, a Jan zdvihl kamínek, chtě jej po nich hodit, ale kamínek zalítl do struhy. Psi uvyklí přinášeti hozené jim věci i z vody, domnívali se, že chtějí děti s nimi jen tak zahrávat, hnali se radostně do vody, ale v okamžení byli zase venku a vesele začali okolo dětí rejdit. Děti křičely, schovávaly se za babičku, a babička nevěděla si rady. „Já půjdu domů a křiknu na Bětku," mínila Barunka. — „Nevracej se, nepřináší prý to štěstí na cestu," pravila babička. Tu na štěstí přicházel pan otec a ten psy odehnal. — „Kam pak se ženete, na svatbu či na hody?" ptal se pan otec, otáčeje pykslu v prstech. — „Není komu pane otče, zatím jen do zámku," odpověděla babička. — „Do zámku, totě něco. Co tam?" divil se pan otec. — „Paní kněžna nás pozvala," vyjely děti, a babička vypravovala hned, jak se s paní kněžnou sešla v altánku. — „Tudy na to," řekl pan otec, šňupnuv si; „no, tedy jděte, a pak mi Adelka poví, co tam viděla. A co ty, Jeníku, bude-li se tě paní kněžna ptát, kam pěnkava nosem sedá, ty to nevíš, viď?" — „Však ona se nebude ptát," mínil Jan a utíkal napřed, aby ho pan otec už nezlobil. Pan otec se ušklíbl, pozdravil babičku a šel k splavu.

U hospody hrály si Kudrnovic děti, dělaly mlýnky, a Cilka chovala. „Co tu děláte?" ptala se jich Barunka. — „Nic," odpověděly, prohlížejíce vystrojené děti. — „Hečte, my jdeme do zámku," začal Jan. — „Hm, to je toho," hodil hubou Vavřínek. — „A budeme tam vidět papouška!" řekl zase Vilím. — „Až jen budu veliký, budu ho také viděti, tatík mi povídal, že půjdu do světa," zase na to odpověděl rozpustilý Vavřínek. Ale druhý hoch Václav a Cilka řekli: „Kýž bychom mohli se tam také podívat!" — „No mlčte, já vám něco přinesu," řekl jim Jan, „a povím vám, jak to tam bylo."

Konečně se přece dostala babička s dětmi k parku, kde na ně pan Prošek už čekal.

Knížecí park byl každému přístupen, nebyl také daleko od Starého bělidla vzdálen, ale babička s dětmi zřídka kdy tam vešla, zvláště když tam vrchnost byla. Obdivovala se sice vkusnému spořádání všeho, překrásným květinám, vzácnému stromoví, vodotryskům i zlatým rybičkám v rybníku, přece však šla raději s dětmi na louku neb do lesa. Tam se mohly směle provalovat

po měkkém zeleném koberci, tam mohly si přivonět ke každému kvítku, třebas i natrhat si jich na kytice a věnce. V poli nerostly sice pomeranče ani citrony, ale sem tam stála košatá třešně ptáčnice aneb planá hruška, ovoce bylo na nich obsypáno, a mohl si každý načesat do vůle. V lese zase bylo jahod borůvek, hub a mandlových oříšků dost a dost. Vovotrysků žádných nebylo, ale ráda zastavila se babička s dětmi u splavu. Dívaly se, jak vlny po splavu prudce dolů stékají, vzhůru vyhoupnuvše se v milliony kapek roztřískány nazpět padají, ještě jednou v pěnivém kotli se převalí a teprv spojené v proudu jednom tiše dále plynou. Nad splavem nebyly žádné zlaté ryby, naučené na žemlové drobty, ale jak šla babička okolo, sáhla do kapsáře, vyprázdnila Adelce do zástěrky chlebové drobečky, a jak je děti hodily do vody, vyhrnulo se z hluboké tůně

množství ryb. Nejvýše k povrchu vyplavaly stříbrolesklé bělice a honily se po drobtech, mezi nimi jezdili střelhbitě okouni s naježeným hřbetem, opodál se prosmykla sem a tam štíhlá parma s dlouhými vousy; také břichaté kapry a pleskohlavé mníky vidět bylo.

Na louce potkávala se babička s lidmi, kteří hned pozdravovali: ,,Pochválen buď Ježíš Kristus," aneb ,,Dej Pánbůh dobrý den." Kteří se zastavili, zeptali se: ,,Kam pak, babičko? Jak se máte? Co dělají vaši?" a hned od nich se něčeho dověděla.

Ale v zámku? Tam nebylo žádného pořízení! Tu běžel premovaný sloužící, tu komorná v hedvábí, tu pán a zase pán a každý nesl hlavu výše, než mu narostla, a vyšlapoval si jako ti pávi, co jedině právo měli, na trávníku se procházet. Jestli některý z nich babičku pozdravil, řekl jen tak zběžně: ,,Guten Morgen," nebo ,,Bon jour," a babička se začervenala a nevěděla, má-li říci: ,,Až na věky," nebo ,,Dejž to Pánbůh." Vždy říkávala doma: ,,Tam v tom zámku je pravý Babylon!"

Před zámkem seděli dva premovaní sloužící, s každé strany dveří jeden; ten v levo měl složené ruce na klíně a chytal lelky; ten v pravo měl složené ruce přes prsa a zevloval Pánubohu do oken. Když pan Prošek k nim došel, pozdravili ho po německu, každý jiným přízvukem. Předsíň byla vyložena bílými mramorovými dlaždicemi, uprostřed stál vkusně pracovaný kulečník. Okolo zdí stály na zelenomramorových podstavcích bílé sochy sádrové, představující mythologické osoby. Čtvero dveří vedlo do panských pokojů. U jedněch seděl v lenošce komorník v černém fraku; spal. — Do té síně vedl pan Prošek babičku s dětmi. Komorník slyše šust, trhl sebou; ale vida pana Proška, pozdravil a ptal se, jaká záležitost pána do zámku přivádí. ,,Paní kněžna přála si, aby ji tchyně moje s dětmi dnes navštívila. Prosím, pane Leupolde, ohlaste je," pravil pan Prošek. Pan Leupold vyhrnul obočí, pokrčil ramenoma, řka: ,,Nevím, bude-li je chtít přijmout, je ve svém kabinetu, pracuje. Mohu je ale ohlásit." Vstal a volným krokem vešel do dveří, u nichž byl seděl. Za chvilku se vrátil a nechav dvéře otevřené pokynul milostivou tváří, aby vešli. Pan Prošek šel zpět, a babička s dětmi vstoupila do skvostného salonu. V dětech se zatajil dech, nožky se jim sklouzaly po podlaze hladké jako led. Babička byla jako u vidění, rozmýšlela se, má-li šlápnout na ty protkávané koberce. ,,Je to věčná škoda," povídala si. Než co dělat, ležely všude, a pan komorník také po nich chodil. Vedl je skrze koncertní salon a knihovnu až ke kněžninu kabinetu, pak se vrátil do své lenošky, bruče si pod nos: ,,Ty vrchnosti mají divných libůstek; aby člověk byl k službě sprosté babě a dětem."

V kněžnině kabinetu byly čalouny světlozelené, zlatem protkané, též takové byly záclony u dveří a u jediného okna, jež skoro tak velké bylo jako

dvéře. Po zdech viselo mnoho větších i menších obrazů, představujících naskrze jen podobizny. Proti oknu byl krb z šedého, černě a bíle žíhaného mramoru, na něm pak stály dvě vázy z japanského porculánu, a v nich byly překrásné květiny, jichž vůní kabinet nadchnut byl. Po obou stranách byly přihrádky z drahého dřeva, vkusně pracované, a na nich vyloženy byly rozmanité věci, vzácné dílem umělou prací, dílem drahocenností, i přírodniny, jako krásné lastury, korály, kameny a p. Byly to samé památky z cest a dárky drahých osob. V jednom rohu u okna stála socha Apollova z kararského mramoru, v druhém rohu jednoduchý ale velmi vkusně pracovaný psací stůl. U stolu v lenošce tmavozeleným aksamitem potažené seděla kněžna v bílém ranním obleku. Právě odložila péro z ruky, když babička s vnoučaty do dveří vstoupila. ,,Pochválen buď Ježíš Kristus!" pozdravila babička uctivě se poklonivši. — ,,Na věky! Vítám tě, stařenko i s dětmi!" odpověděla kněžna. Děti byly všecky omámeny, ale babička na ně mrkla, a hned šly políbit paní kněžně ruku. Ona je políbila na čelo a pokynuvši na krásné sedátko, aksamitem potažené, zlatými třísněmi zdobené, zvala babičku, aby se posadila. ,,Děkuju, milostivá paní, nejsem ustálá," upejpala se babička, a to jen proto, že se bála na sesličku se posadit, aby s ní neujela anebo se neprobořila. Paní kněžna však určitě pobídla. ,,Sedni jen, stařenko!" a babička, prostřevši bílou plachetku přes sesli, opatrně sedla řkouc: ,,Abychom neodnesly milostivé paní spánek."

Děti stály jako pěny, oči jejich skákaly s jedné věci na druhou; kněžna se na ně podívala a s úsměvem ptala se jich: ,,Líbí se vám zde?" — ,,Ano," pokynuly všecky najednou. — ,,Což je o to, těm by se tu hezky rejdilo, a nedaly by se prosit, aby zde ostaly," pravila babička. — ,,A tobě by se tu nechtělo líbit?" ptala se kněžna babičky. — ,,Je tu jako v nebi, ale bydlet bych tu přece nechtěla," zakroutila hlavou babička. — ,,A proč ne?" tázala se kněžna s podivením. ,,A co bych tu dělala? Hospodářství nemáte, peřím ani kolovratem bych se tu rozložit nemohla, co bych si tu počala?" — ,,A nechtěla bys bezstarostně živa být a na stará léta si pohovět?" — ,,Však to bude dříve než déle, že bude slunce nad mojí hlavou vycházet a zacházet, a já budu bezstarostně spát. Dokud ale žiju, a Pánbůh mi zdraví popřává, náleží, abych pracovala. Lenoch je darmo drahý. A zcela bez starosti není žádný člověk; jednoho tlačí to, druhého ono, každý nese svůj křížek, jenom že každý pod ním neklesá," pravila babička. V tom rozhrnula bílá ručka těžkou záclonu u dveří, a mezi ní objevila se rozkošná tvář mladého děvčete, ovinutá světlokaštanovými pletenci: ,,Smím?" ptala se lahodným hlasem. — ,,Jen dále, Hortensie, najdeš milou společnost," odpověděla kněžna.

Do kabinetu vstoupila comtessa Hortensie, schovanka to kněžnina, jak se povídalo; postava její byla štíhlá, nevyvinutá ještě. Oděna byla v jednoduchý

bílý šat, slaměný klobouk kulatý nesla si na ruce, kytici růží držela v hrsti. ,,Ach, jaké to roztomilé dětičky!" zvolala; ,,zajisté to jsou Proškovic, od nichž jsi mi přinesla ty dobré jahody?" Kněžna přisvědčila. Comtessa shýbla se, podala každému dítěti po růži, jednu podala babičce, jednu kněžně, poslední zastrčila sobě za pas. ,,To je takové čerstvé poupátko jako vy, milostslečno," řekla babička přivoněvši si k růžičce. ,,Pánbůh vám ji, milostivá paní, zachovej," dodala, obrátivši se ke kněžně. — ,,To je také moje nejvroucnější přání," řekla kněžna a políbila jasné čelo milené schovanky. — ,,Smím ty dětičky trochu odvést?" zeptala se comtessa kněžny i babičky; kněžna přisvědčila, ale babička mínila, že budou milostslečně za obtíž, ti chlapci že jsou jako ohaři, a Jan to že je ten pravý! Ale Hortensie usmávši se, podala obě ruce dětem, ptajíc se jich: ,,Chcete se mnou?" — ,,Chceme, chceme," zaradovaly se děti a hned se chopily jejích rukou. Poklonivši se kněžně a babičce zmizela s nimi ve dveřích. Kněžna pak vzala stříbrný zvonek se stolu a zazvonila; v okamžení ukázal se ve dveřích komorník Leupold. Kněžna mu poručila, aby kázal přichystat v salonu snídaní, a odevzdala mu balík listů k obstarání dalšímu. Leupold se uklonil a odešel.

Tu chvíli, co mluvila kněžna s komorníkem, ohlížela se babička po podobiznách v čele kabinetu visících. ,,Ty můj pane Bože!" povídala, když komorník odešel, ,,jakých tu přepodivných krojů a tváří. Tuhle ta paní je zrovna tak ustrojena, jako nebožka Halašková, dej jí Pánbůh nebe. Ta se také nosila na vysokých špalíčkách, sukně vyduté, v půli jakby ji bičem přeťal a na hlavě kokrhel. Její pán byl v Dobrušce radním pánem, a když jsme tam přicházívali někdy na pouť, vídívali jsme ji v kostele. Chlapci naši říkali jí ,,maková panenka", protože tak vypadala v těch sukních a v napudrované hlavě, jako když makovičce přehrne sukýnky. Povídali, že je to francouzský kroj." — ,,Ta paní je moje babička," řekla kněžna. — ,,Nu, proč pak ne; to je pěkná paní," odpověděla babička. — ,,V pravo to je děd, v levo otec," dále ukazovala kněžna. — ,,Čistí lidé; milostivá paní otce nezapře. A kde je panímáma?" — ,,Tamto moje matka i sestra," řekla kněžna, ukazujíc na dvě podobizny nad psacím stolem. — ,,Pěkné to paní, radost se na ně dívat," mínila babička; ,,ale sestřička není podobna ani otci ani matce; to už někdy bývá, že se děti zvrhnou po někom z kolikátého kolena. Ale ten mladý pán tuhle je mi povědom, nemohu se ale zpamatovat odkud." — ,,To je ruský císař Alexander," rychle odpověděla kněžna, ,,toho tys neznala. — ,,Ano, jak pak bych neznala, stála jsem od něho asi dvacet kroků. To byl krásný člověk, jenom že tuto je mladší, ale přece jsem ho poznala. Ten a Josef císař, to bylo pár čistých lidí." — Kněžna ukázala na protější zeď, kde visel obraz, poprsí to životní velikosti. ,,Josef císař!" spráskla ruce babička, ,,jako by mu z oka vypadl. Vidíme, jak

je tu máte hezky pohromadě. To jsem si nemyslila, že uvidím dnes Josefa císaře. Pánbůh mu dej věčnou slávu, byl to hodný pán, zvláště na chudý lid. Tu ten tolar dal mi svou vlastní rukou,“ řekla babička, povytáhnouc ze zášadří tolar. Paní kněžně zalíbila se babiččina prostosrdečnost a trefné nápady, i požádala ji, aby vypravovala, kterak a kde ji císař tím penízem obdaroval. Babička se nedala prosit a vypravovala paní kněžně, což jsme již ve mlýně slyšeli. Paní kněžna zasmála se tomu srdečně. — Když se tak babička po pokoji rozhlížela, vidí podobiznu krále Bedřicha. „I totě pruský král!“ zvolala, „toho potentáta jsem já dobře znala. Můj nebožtík Jiří sloužil v pruském vojsku, a já strávila v Slezku patnácte let. Dal si Jiříka nejednou z řady vyvolat a obdaroval ho. Měl rád velké muže, a můj Jiří byl nejvyšší muž v celém pluku a urostlý jak panna. Nenadála jsem se, že se jemu do hrobu dívat budu; takový člověk jako skála, a už je dávno na věčnosti a já jsem ještě tu,“ vzdychla stařenka, a slza splynula po vráskovité tváři. — „Padl tvůj muž v boji?‘ ptala se kněžna. — „Ne právě, ale od střelné rány umřel. Když vypukla ta rebelie v Polsku, a Pruský král s Rusem tam vtrhli, byl náš pluk při tom. Já šla s sebou i s dětmi; měla jsem dvě, a to třetí narodilo se mi v poli. Je to Johanka, co je nyní ve Vídni, a snad proto je tak kurážná, že od narození všemu přivykat musela jako voják. Byla to nešťastná patálie. Z první bitky přinesli mi Jiříka do táboru na nosítkách. Kulka dělová utrhla mu nohu. — Uřízli mu ji. Já ho ošetřovala, co síly stačily — Když se z toho trochu vykřísal, poslali ho zpátky do Nisy. — Já měla radost, doufala jsem, že se uzdraví, že ho jako mrzáka nebudou chtít, a že budem moci vrátit se do Čech. Ale naděje mne zklamala. Začal najednou chřadnout, a nebylo rady ani pomoci, musel umřít. Kde jaký groš byl, dala jsem za léky, a přece to nic nepomohlo. Myslila jsem tenkráte, že o rozum přijdu, že mi srdce žalostí se rozpukne. Ale člověk mnoho vydrží, milostivá paní! — Zůstali mi tři sirotci, na penězích ani haléře, jen trochu těch kloců. V tom samém pluku, co Jiří sloužil, byl šikovatelem jistý Lehotský, a to byl Jiříkův nejmilejší přítel, ten se mne ujal, zaopatřil mi stav, když jsem řekla, že bych dělala húně, a vše ostatní, čeho jsem potřebovala k tomu. Pán Bůh mu to zaplať! Hodilo se mi dobře, čemu jsem se z mládí od nebožky tchyně naučila. Dílo mi šlo dobře na odbyt, a brzy zaplatila jsem Lehotskému dluh a ještě s dětmi pořádně se živila. Musím říci, že tam byli hodní lidé v tom městě, ale mně se přece přenáramně stýskalo; od té doby, co Jiřího nebylo, cítila jsem se tak opuštěná a osamělá jako hruška v poli. Pozdávalo se mi, že by přece lépe mi bylo doma než v cizině, a posteskla jsem si Lehotskému. On mne ale zrážel z toho a ujišťoval, že dostanu zajisté nějakou pensi, a že král se bude o moje děti starat. Já byla tomu povděčná, ale umínila si, že se pak přece jen vrátím domů. — Také mi vadila německá

řeč. Dokud jsme byli v Kladsku, bylo mi líp, to jsem byla jako doma, tam se mluvilo více česky než německy, ale v Nise už převládala němčina, a já se nikterak německému jazyku naučit nemohla. — Sotva jsem si trochu pomohla, přišla na nás povodeň. Je to zlý živel ta voda, když se rozbouří, a člověk mu ani na koni neuteče. Byl to takový kvap, že lidé sotva živobytím ušli. Já sebrala na rychlo, co nejlepšího bylo, vzala uzlík na záda, nejmladší dítě do náručí, starší dvě za ruce, a tak jsem s nimi utíkala brodíc se po kůtka vodou. Lehotský nám přišel k pomoci a vyvedl nás do hořeního města, kde nás dobří lidé přijali pod střechu.

Rozneslo se to hned po městě, že jsem skoro o všecko přišla, a tu mi ti dobří lidé hned přispěli k pomoci; také si mne ten pan generál dal zavolat a řekl mi, že budu dostávat ročně několik tolarů a stálou práci z milosti královské; chlapec že přijde do vojenského ústavu, a děvčata že mohu dát do královského ústavu pro ženské. To mne nic netěšilo, i prosila jsem, aby mi dali raději pár zlatých peněz, chtějí-li mi nějakou milost prokázat, a že půjdu domů do Čech. Děti ale že od sebe nedám, že si je vychovám podle své víry a ve své řeči. To mi ale nechtěli dovolit a řekli mi, když tam nezůstanu, že nedostanu nic. „Když nic, tak nic, vždyť mi Pánbůh nedá hlady umřít," myslila jsem a poděkovala se panu králi za všecko."

„Myslím ale, že by děti tvoje dobře tam bývaly zaopatřeny?" namítala kněžna.

„Dost možná, milostivá paní, ale byly by se mi odcizily. Kdo by je tam byl učil milovat svoji otčinu a mateřskou svoji řeč? — Nikdo. Byly by se cizí řeči, cizím mravům naučily a konečně zcela zapomněly na svoji krev. Jak pak bych se mohla z toho před Pánem Bohem zodpovídat? Ne, ne, kdo z české krve pochází, ať zůstane při českém jazyku. — Žádala jsem o propuštění, sebrala těch pár kloců, co mi zůstaly, vzala děti a rozloučila se s městem, kde jsem zakusila tolik trpkých i šťastných dnů. Hospodyně naložily dětem plné klíny pečiva a mně daly kolik tolarů na cestu. Pánbůh zaplať těm lidem na dětech, co mi dobrého udělali. Lehotský, chudák, vyprovázel mne na míli cesty a Johanku mi nesl. Byl nerad, že jsem odešla, u nás byla jeho Praha. Plakali jsme obadva při loučení. Dokud byl v Nise, chodíval se modlit na Jiříkův hrob otčenášek, oni se měli rádi jako rodní bratři. Ve francouzské vojně vzal za své. Pánbůh mu dej lehké odpočinutí."

„A jak jsi se dostala s těmi dětmi do Čech?" tázala se kněžna dále.

„Mnoho jsem zakusila, milostivá paní, po cestě. Nebyla jsem povědoma cest, a tudy jsme blouděním mnoho času zmařily. Nohy jsme měly plny krvavých mozolů, děti i já, a mnohdy plakaly hladem umdlením a bolestí, když jsme dlouho na místo dorazit nemohly. Šťastně dostala jsem se s nimi

do Kladských hor, a to jsem už byla jako doma. Já pocházím z Olešnice, ze Slezských hranic, ale milostivá paní nebude beztoho vědět, kde je Olešnice. Když jsem se ale blížila k domovu, tu mi padl jiný kámen na srdce. Myslila jsem, zdali ještě rodiče na živu zastihnu, a jak mne asi přijmou. Dali mi s sebou hezké vybytí, a já se vracela skoro s holýma rukama a přiváděla si tři sirotky. Co mi asi řeknou? To mi celou cestu zaznívalo v uších. Bála jsem se také, jestli se smutná změna nestala po ta dvě léta, co jsem o nich neslyšela."

„A což jste jim nikdy nepsali, aspoň tvůj muž, když ty ne?" divila se kněžna.

„Ten způsob mezi námi není, abychom si posílali listy. Vzpomínáme na sebe, modlíme se jeden za druhého, a při příležitosti, když se trefí známý člověk, pošleme vzkázání, jak se komu vede. Takový lístek, člověk neví, kdo ho do rukou dostane a kam se octne. Můj tatík psával někdy listy vojákům, rodilým z naší vsi, co leželi kdesi až daleko za hranicemi, když se chtěli rodiče dovědít, jsou-li přece živi neb ne, anebo jim pár zlatých peněz poslali. Ale když se pak vrátili, říkávali, že nic nedostali. A tak to je, milostivá paní, když přijde takhle psaní od sprostého člověka, to leckdes uvázne."

„To si nemysli, stařenko," vskočila jí do řeči kněžna, „každý takový list, buď si kohokoliv, musí přijít do rukou toho, na koho je nadepsán. Nikdo jiný nesmí jej podržet, ani jej otevřít, je na to veliký trest."

„Slušná věc to, a já, milostivá paní, věřím, ale což je to všechno platno, když my se přece raději svěříme dobrému člověku. Na takový kousek papíru nedá se přece všecko důkladně napsat, člověk by se ještě rád zeptal na to a na ono, a nemá koho; ale když přijde takhle handlovní člověk neb ti poutníčkové, ti už povědí všecko spravedlivě od slova k slovu. Byla bych já se také o našich více dověděla, ale že byly ty nepokoje, málo lidu přicházelo.

Svečeřívalo se, když jsem dorazila s dětmi do vesnice; bylo to v létě, a v tu dobu věděla jsem, že jedí. Šla jsem zadem skrze sady, aby mne lidé nepotkávali. Z našeho statku vyběhli psi a štěkali na nás. Volala jsem je, ale oni ještě více štěkali. Polily mne slze, tak mi to bylo líto. — Já jsem blázínek nevzpomněla, že je tomu patnáct let, co jsem z domova odešla, a to že nejsou ti psi, jež jsem krmívala. — V sadě bylo mnoho mladých stromků vysázeno, plot byl opraven, na stodole byl nový kryt, ale hrušku, pod kterou jsem s Jiřím sedávala, zasáhl boží posel (blesk), měla sražený vršek. U vedlejší chalupy nezměnilo se nic; tu přejmul tatík od nebožky Novotné za výminek. Novotná byla ta, co dělala ty húně, a můj nebožtík byl její syn. U chaloupky byla maličká zahrádka, nebožka vždy mívala záhon petrželky, cibule, nějaký keříček kadeřavého balšamu, šalvěj, a jak toho třeba bylo v domácnosti, a ona byla milovnice

koření jako já. Jiří upletl jí z proutí plot okolo té zahrádky. Ještě to byl ten samý plot, ale zahrádka byla travou zarostlá, jen trochu té cibule tam bylo. Z boudy vylezl starý pes na polo slepý. „Chlupáčku, znáš mne?“ volám na něho, a on se mi začal třít okolo nohou. Já myslila, že mi srdce lítostí pukne, když mne ta němá tvář poznala a vítala. Děti se na mne chuděrky dívaly, proč pláču, já jim totiž neřekla, že jdu k bábě jejich, myslila jsem, jestli by se na mne přece hněvali, aby to ty děti nevěděly. Kašpar, nejstarší, povídal: „Proč pláčeš, mámo, což nedostaneme zde nocleh? Sedni si a odpočiň, my počkáme, a já ponesu ti uzlík. Hlad nemáme.“ Johanka a Terezka přisvědčily, že nemají hlad, a měly, neboť jsme šly kolik hodin lesem a na žádné stavení jsme nepřišly. „Ne děti,“ povídám, „tady v tom stavení narodil se váš otec, a tu vedle narodila se vaše matka, a zde zůstává baše bába a děd. Pomodleme se Pánubohu, že nás šťastně až sem doprovodil a prosme ho aby nám zde dopřáno bylo otcovského přijmutí.“ Pomodlily jsme se otčenášek, pak jsem šla k chalupě ke dveřím. Tatík a máma byli na výminku, statek měl bratr; to mi bylo povědomo. Na dveřích byl ještě přilepen obrázek, který byl Jiří mámě z Vambeřic přinesl, panna Maria a čtrnácte pomocníků. Jakoby mi od srdce odpadlo, když jsem je viděla. „Vy jste mne vyprovodili, vy mne zase vítáte,“ myslím si a s celou důvěrou vešla jsem do sednice. Tatík, máma i stará Bětka seděli u stolu, jedli polívku z jedné mísy — byla to hladká anča,*) vím to jakby dnes to bylo. „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravím. — „Až na věky,“ odpověděli. — „Prosila bych vás, hospodáři, o nocleh s těmi dětmi. Jdeme z daleka, jsme lačni a ušli,“ povídám, ale hlas se mi třásl. Nepoznali mne. Bylo v sednici šero. „Odložte si břemeno a posaďte se za stůl,“ řekl otec a odložil lžíci. „Bětko,“ kázala máma, „jdi uvařit ještě trochu polívky. Zatím si sedněte, matko, a ukrojte si chleba a dejte dětem. Pak vás uložíme na hůru. Odkud pak jdete?“ — „Až ze Slezska, z Nisy,“ povídám. — „Tam je naše Madlena,“ zvolal tatík. — „Prosím vás, osobo, neslyšela jste o ní?“ ptala se máma a přistoupla blíž ke mně. „Madlena Novotná, její muž je voják. Je to naše holka, a už jsme dvě léta neslyšeli, jak se s ní děje. Mám pořád ošklivé sny; onehdy se mi zdálo, že mi vypadl zub, a bolelo mne to, tak mám jen vždy tu holku a ty děti na mysli, a jestli se Jiříkovi něco nestalo, když jsou pořád ty patálie; to Pánbůh ví, že si ti lidé nedají pokoje.“ — Já plakala, ale děti, když slyšely bábu tak hovořit, potáhly mne za sukni a ptaly se: „Mamičko, je to naše babička a dědeček?“

Jak to řekly, tu mne hned máma poznala, vzala okolo krku, a tatík vzal děti do náručí, a tu jsme si teprv pověděli, jak a co. Bětka běžela

*) Anka je polévka z mléka, zakloktaná moukou a vejcem.

hned pro bratra a pro sestru, švakrovou a švakra, a netrvalo to dlouho, byla celá ves pohromadě a nejen moji příbuzní a vrstevníci, ale každý mne vítal, jakobych mu rodná sestra byla. ,,Dobře's udělala, že's přišla domů s těmi dětmi,“ řekl tatík; ,,je pravda, všude je zem Páně, ale svá vlast je každému nejmilejší, a nám naše, a tak to má být. Dokud nám Pánbůh chleba dává, nebudeš ani ty ani tvoje děti nouzi mít, i kdybys pracovat nemohla. To ostatní, co tě potrefilo, je těžká rána, ale i to odlož na vrchní poličku. Mysli si: koho Pánbůh miluje, křížkem ho navštěvuje.“ — Tak jsem byla zase mezi ně přijata a jako jejich. Bratr chtěl mi postoupit sedničku, ale raději zůstala jsem s rodiči v chaloupce, kde někdy Jiří přebýval. Děti byly záhy jako doma, a rodiče měli s nimi radosti dost. Posílala jsem je do školy pilně. Za mého mládí se děvčata v písmě neznala, dost na tom, uměla-li trochu číst, a to jen městské holky. A je to přece jen škoda a hřích, když má člověk dar ducha svatého a nechává ho bez úroku. Ale když není k tomu příležitosti, co si může člověk pomoci. Můj nebožtík, to byl člověk světa zkušený, znal se i v písmě, zkrátka, ten se hodil do vozu i do kočáru A to je dobře; mohl by tak každý být. —

Já dělala húně jako dříve a hezký groš jsem vydělala. Byly tenkráte zlé časy, vojny a nemoce i hladu dost. Korec žita stál 100 zlatých na bankocetlích. To je něco říci! — Ale Pánbůh nás miloval, že jsme vše jakž takž přestáli. Tak bylo zle, že chodili lidé s penězi v hrsti nemohouce koupit. Náš tatík, to byl člověk, aby ho pohledal, ten pomohl jakživ každému, kde a jak jen mohl; k němu také každý přišel, když nevěděl kudy kam. Když přicházeli chudší sousedé prosíce: ,,Přenechte nám korec žita, nemáme na chléb ani zrna,“ říkal: ,,Dokud mám, rád dám; až nebudu já mít, dá jiný,“ a hned musela máma naměřit do pytle obilí Peníze ale nevzal, to, to. — ,,Vždyť jsme sousedé,“ říkal, ,,jestli my si nevypomůžem, kdo pak by nám měl vypomoci. Až vám Pánbůh obrodí, splaťte mi zrnem, a budeme spraveni.“ A tak to bylo. Za to měl tatík tisíceré zaplať Pánbůh; matka, jestli nepřišel jeden den žebráček, byla by ho šla hledat na rozcestí, to byla její radost. Proč by také nebyli pomáhali lidem; najedli jsme se do syta, v čem chodit bylo, proč by z toho přebytku se nebylo udílelo? To ještě není tak velká zásluha, jen povinnost křesťanská, ale když si od úst utrhne a dá, to je pěkná ctnost. Však to přišlo i s námi tak daleko, že jsme jídali jednou za den, aby měli jiní lidé také co jíst. No, i to jsme přestáli, a zase slunce zasvitlo. V zemi byl pokoj, a bylo vždy líp a líp.

Když Kašpar školu odbyl, chtěl se učit tkalcovství, a já mu nebránila. Řemeslo je pán. Vyučiv se musel do světa. Jiří vždy říkal, že řemeslník za pecí válený ani za babku nestojí. Za několik let se vrátil, usadil se v Dobrušce, a dobře se mu vede. Děvčata přidržovala jsem ke vší práci domácí, aby se

mohla dát do pořádné služby, tu ale přijela sestřenice moje z Vídně do vsi, Terezka se jí zalíbila, a hned že si ji vezme a o ni starat se bude. Bylo mi dost těžko, ale myslila jsem, že bych nedobře udělala, bránit jí v štěstí, když má chuť do světa jít. A Dorotka je hodná žena, mají pořádnou živnost ve Vídni a žádných dětí! Starala se o Terezku jako matka a pěknou věc jí dala, když se vdávala. To mne trochu mrzelo, že si ta holka vyvolila Němce, ale teď si z toho nic nedělám. Jan je člověk na místě dobrý a rozšafný, nyní již dobře si rozumíme. Nu, a vnoučata ta jsou moje. — Na místě Terezky šla do Vídně Johanka. Líbí se jí tam a má se prý dobře. — Ten mladý svět má již jiný rozum; mně se jakživo z domu nechtělo, dokonce mezi cizí lid.

Po kolika letech zemřeli mi rodiče, v šesti nedělích po sobě. Tiše šli ze světa, jakoby svíčku shasil. Pánbůh je trápit nenechal, a nemusili si po sobě zastesknouti; byli spolu šedesáte let. Měkce si ustlali, měkce budou spát. Pánbůh dej jim věčnou slávu!“

„A nestýskalo se ti po dětech, když ti všecky tři odešly?“ ptala se kněžna.

„Inu, milostivá paní, krev není voda. Dost jsem mnohdy plakávala, ale nezmínila jsem se dětem, abych jim štěstí nekalila. A sama jsem nikdy nebyla, děti se rodit nepřestávají, a tak má člověk vždy, čím se obírati. Když jsem to viděla u sousedů vyrůstat od kolébky a kaše, zdálo se mi, že jsou to moje vlastní. Musí mít člověk k lidem srdce, tak ho mají také rádi. — Naprosili se mne dost, abych přijela do té Vídně; inu, já vím, že bych tam byla našla hodných lidí jako jinde a že bych tam byla dobře schována, ale je to kus země, a se starým člověkem není na cesty nic, ten je jako pára nad hrncem. Mohl by Pánbůh na mne vzpomenout, a já bych přece ráda kosti svoje v domácí zemi složila. — Ale milostivá paní, já se pustila do povídání, jakobych na přástvě tu byla; promiňte mé sprostnosti,“ doložila babička, končíc své vypravování a vstala se židličky.

„Tvé vypravování, stařenko, bylo mi velmi milé, nevíš ani, jak ti jsem za ně povděčna,“ řekla kněžna, kladouc ruku na babiččino rámě. „Nyní ale pojď se mnou k snídani, myslím, že i děti nabyly chuti k jídlu.“ — To řkouc vyvedla babičku z kabinetu do salonu, kde byla přichystána káva, čokoláda a rozličné lahůdky. — Komorník čekal na pokynutí; na rozkaz kněžnin hned běžel pro comtessu a děti. — V malé chvíli se to přihnalo, comtessa jako dítě s nimi dováděla — „Dívejte se, babičko, co nám slečna Hortensie dala!“ volaly všecky najednou, ukazujíce rozličné drahé dárky. — „I považme, co jsem na svoje nohy vstala, jsem to neviděla; jestli pak jste se ale pěkně poděkovaly?“ Děti přisvědčily. — „Co pak ale bude říkat Mančinka, až to uvidí, a Cilka a Václav?“ „Kdo pak je ta Mančinka a Cilka a Václav?“ ptala se kněžna

ráda chtíc věděti všemu konec i začátek. — ,,To já ti povím, milá kněžno, vím to od dětí,“ rychle řekla comtessa. ,,Mančinka je mlynářovic dcerka, a ta Cilka a Václav jsou děti jistého flašinetláře, a má ještě čtyři. Barunka mi povídala, že jedí kočky veverky a vrány, že nemají co jíst a žádného oděvu, a že se jich lidé štítí!“ — ,,Proto snad že jsou chudi?“ ptala se kněžna, ,,či že jedí kočky a veverky?“ — ,,Proto,“ dosvědčila babička. — ,,Nu veverka není špatné jídlo, sama jsem ji okusila,“ mínila kněžna. — ,,Inu, milostivá paní, ono je jinak jíst něco z pouhé rozkoše a jíst to z hladu. Flašinetlář je od Pánaboha obdařen zdravým žaludkem, děti samo sebou se rozumí, že mnoho spotřebujou, a to všecko má se tou muzikou vydělat. Kam by se tedy dělo; není na sebe ani do sebe mnoho, a v stavení jak na dlani!“

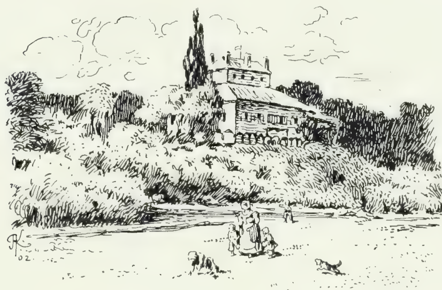
Mezi řečí sedla kněžna ke stolu, Hortensie rozesadila děti okolo sebe, a babička musela také přisednout. — Comtessa chtěla nalít jí kávy aneb čokolády, ale babička se děkovala řkouc, že nepije kávu ani to druhé. ,,A co snídáš?“ ptala se kněžna. — ,,Jsem od malička naučena snídat polívku, nejvíc kyselo, na to my v horách držíme. Kyselo a brambory k snídani, k obědu brambory a kyselo, a k večeři jakby smet; v neděli kousek ovesného chleba. To je strava chudého lidu v Krkonošských horách celý rok, a děkujou Pánubohu, když o to nouze není, ale bývá často, že se ani otrubů nenajedí. Více do kraje to už má každý trochu hrachu, bělejší mouky, zelí a všelicos, také kousek masa do roka; těm je už hej. Ale na panská jídla se nesmí sprostý člověk navykat; to by brzy ve psí byl. Také by mu ty lahůdky málo síly dodaly.“ — ,,To se mejlíš, stařenko, taková jídla jsou velmi silná, a kdyby ti lidé mohli mít každý den kus masa a dobrého napití, myslím, že by jim to více síly dodalo, než všecka ta jídla, co za celý den snědí,“ řekla kněžna. — ,,No vidíme, člověk se vždy něčemu přiučí; játť vždy myslila, že jsou ti velcí páni jen proto tak bledí a mnohdy i suší, že jedí takové lahůdky, co nepřidá žádné síly.“ —

Kněžna se usmála, neříkala nic, ale podala babičce malý kalíšek naplněný sladkým vínem, řkouc: ,,Pí, stařenko, to žaludku tvému prospěje!“ — Babička pozdvihnouc kalíšek, pravila: ,,Na zdraví milostivé paní,“ a trochu se napila; také přijmula kousek pečiva, aby hostinnost neurazila.

,,Co je to v těch skořápkách, co paní kněžna jí?“ ptal se Jan Hortensie pošeptmo. — ,,To jsou mořská zvířátka a jmenují se ústřice,“ řekla comtessa hlasitě. — ,,To by Cilka nejedla,“ mínil Jan. — ,,Rozličných je na světě krmí, rozličných chutí, milý Jene,“ odpověděla slečna. — Co se tak mluvilo, Barunka, sedící vedle babičky, strkala jí něco do kapsáře a šeptala: ,,Schovejte to, babičko, jsou to peníze; slečna mi je dala pro Kudrnovic děti, a já bych je třeba mohla ztratit.“ — Paní kněžna však zaslechla, co Barunka šeptala, oko její s nevýslovnou

radostí utkvělo na sličné tváři comtessky. — Babička nemohla radost svoji přes srdce přenést; pohnutým hlasem pravila: „Pánbůh vám to, milostslečno, zaplať!" Slečna se zarděla a pohrozila Barunce prstem, která se zase nad tím zarděla. „To bude radosti!" pravila babička; „teď se to bude moci ošatit!" „A přidáme něco k tomu, aby si i jinak pomohli," mínila kněžna. — „Udělali byste dobrý skutek, milostivá paní, když byste těm lidem pomohli, ne ale almužnou," řekla babička. — „A jak tedy?" — „Tak, aby měl Kudrna po čas svého dobrého chování jistou práci, a to myslím, že by bylo u něho stálé, neboť je člověk poctivý a přičinlivý. Zaplať Pánbůh za všecko, ale almužna, milostivá paní, takovým lidem spomůže jen na čas. Koupí se to a to, někdy i nepotřebná věc, když jsou peníze v rukou, a když se to sní a roztrhá, sedí zase na holičkách, po druhé přijít si netroufá. Ale když má denně své jisté, to mu je spomožíno, a milostivé paní též, když získá pracovitého dělníka aneb věrného služebníka, a ještě k tomu udělá milostivá paní dobrý skutek." — „Pravdu máš, stařenko, ale jakou službu mu dám, muzikantovi?" — „I milostivá paní, to se snadno najde. Já vím, že by rád byl hlídačem nebo poklasným. Když by tak po těch polích chodil, mohl by nosit flašinetl s sebou; bez toho když jde po poli, hraje si cestou, aby prý se vyrážel. Je to veselá kopa," doložila babička s usmáním. — „Tedy se o něho postaráme," řekla kněžna. — „Ty moje drahá, milá kněžno!" zvolala comtessa a vstala, by políbila kněžně překrásnou ruku. — „Jen při dobrých lidech stojí andělé!" pravila babička, pohleděvši na kněžnu a její schovanku. — Kněžna se odmlčela chvilku, pak tiše povídala: „Že mi ji Bůh dal, za to mu nepřestanu děkovati," a hlasitěji doložila: „Takového přítele, který by mi vždy pravdu přímě a upřímně řekl, jako ty, stařenko, přála bych si mít." — „I milostivá paní, když budete chtít, najdete ho. Přítele snadněj najde, než udrží." — „Ty si myslíš, že bych si ho neuměla vážit?" — „Proč bych si to o milostivé paní myslila, to se tak vůbec stává; někdy bývá upřímné pohovoření milé, ale maně přijde v nevhod, a je po přátelství!" — „Máš zase pravdu. Ty ale máš ode dneška právo přijít ke mně kdykoli a říci mi cokoli, vždy tě ráda vyslechnu, a přijdeš-li s prosbou, a bude-li mi jen poněkud možná, buď jista, že ti ji vyplním." — Tak řekla kněžna, vstavši od snídaně. Babička chtěla jí ruku políbit, ale ona shýbla se, políbila stařenku v líce a ruku políbit si od ní nedala. — Děti sebraly svoje krásné dárky, ale ani se jim od milé comtessy nechtělo: „Přijďte také k nám, milostslečno," zvolá babička berouc jí Adelku z rukou. — „Přijď, přijď, slečno Hortensie!" prosily děti, „my ti nasbíráme zase jahody." — „Přijdu jistě," usmála se slečna. „Děkujeme za všecko, milostivá paní, a buďte tu s Pánembohem!" loučila se babička. — „Jdi s Bohem!" pokynula kněžna, a slečna šla s nimi přes práh.

Komorník, přicházeje sklízet se stolu, ohrnul nos a myslil si: „Divný to rozmar takové dámy, bavit se se sprostou babou.“ Kněžna ale stála u okna a dívala se za odcházejícími, dokud vidět bylo bílé šaty děvčat a bílou holubičku babiččinu zelenem prokmitat. Odcházejíc pak do kabinetu šeptala si: „Šťastná to žena!“

VIII.

Na panské louce kvítí až strakato; u prostřed louky mez, na mezi mateří doušky, jakby nastlal. V mateří doušce jako v podušce sedí Adelka! Dívá se po malé berušce, která jí běhá po klíně sem a tam, z klína na nožku, s nožky na zelenou botku. „Neutíkej malá, zůstaň u mne, vždyť já ti nic neudělám," povídá děvčátko berušce, berouc ji do prstů a opět si ji na klín sázejíc. — Nedaleko od Adelky u mraveneční hromádky sedí na bobku Jan a Vilém. Dívají se na hemžení mravenců vůkol sebe. „Koukej se, Vilíme, jak to běhá, a vidíš, tenhle mravenec ztratil vajíčko, a tu ten druhý je vzal a běží s ním do hromádky." „Počkej, já mám kousek chleba v kapse, já jim dám drobeček, co pak budou dělat." Vzal z kapsy chléb a kousek ho položil na cestu. „Podívej se, podívej se, ti se okolo toho hrnou a myslí, kde se to asi najednou vzalo. A hlehle, oni strkají ten kousek dál a dál; vidíš, jak se to žene se všech stran; ale jak to jen vědí ti druzí, že tu něco je?" V tom byli vytrženi ze svého dívání jasným hlasem, který se ptal: „Co tu děláte?" Byla to comtessa Hortensie, která přijela na bílém koníku skoro až k nim, aniž ji byli slyšeli. „Já mám berunku!" řekla Adelka, ukazujíc zavřenou pěst comtesse, která byla s koně slezla a k ní přistoupila. — „Ukaž mi ji!" — Adelka rozevřela ručku, ale byla prázdná. „Oh,

je, ona mi utekla,“ zamračilo se děvčátko. — ,,Počkej, ještě neutekla, ale chce,“ pravila slečna a vzala opatrně berušku děvčeti s holého ramínka. ,,A co s ní budeš dělat?“ — ,,Nechám ji uletět. Počkej, jak poletí; dívej se!“ Adelka položila berunku na plochou dlaň, zdvihla ruku vzhůru říkajíc: ,,Pinka linka, pinka linka, uletěla Pánubohu do okýnka.“ — ,,Rozlila tam hrnek mlíka!“ doložil Vilém, klepna Adelku zlehka do ruky. V tom pozdvihla berunka černý červenokropenatý pláštík, rozhrnu'a pod ním složená heboučká křidélka a uletěla do povětří. — ,,Počkej ty, proč pak jsi ji postrčil,“ hněva'a se Adelka. — ,,Aby dříve uletěla,“ smál se chlapec a obrátiv se k Hortensii vzal ji za ruku, řka: ,,Pojď, slečno Hortensie, pojď se podívat, já jsem dal mravencům kouštíček chleba, a to ti jich na něm je!“ doložil s posuňkem velikého divení se. — Comtessa sáhla do kapsičky černého aksamitového kabátu, vytáh'a kousek cukru a podala Vilémovi řkouc: ,,Ten jim polož tu do trávy, a budete vidět v okamžení, co se jich naň sesype. Sladké věci mají rádi.“ — Vilém poslechl, a když viděl, že v malém okamžení mravenci přibíhají se všech stran, na cukru leptají a drobty jak puntíčky malé si odnášejí do hromady, svého to stavení, bylo mu to divné, a ptal se comtessy: ,,Ale pověz mi, slečno, jak to ti mravenečkové vědí, že zde něco dobrého, a co to dělají s těmi vajíčky, že je ustavičně vynášejí a odnášejí?“ — ,,To jsou jejich dětičky, a ti, co je nosí, jsou jich chůvy a opatrovnice. Když slunce svítí a horký den je, vynášejí je na slunce z tmavých komůrek, aby se vyhřály a lépe rostly.“ — ,,A kde jsou jejich maminky?“ ptala se Adelka. — ,,Jsou v domečku, sedí a snášejí vajíčka, aby mravenečkové nevymřeli. A tatínkové chodí okolo nich, všelicos jim povídají a je veselí, aby se jim nestýskalo, a ti ostatní mravenci, co tu vidíte běhat, to jsou pracovnice.“ — ,,A co pracujou?“ ptal se Jan. — ,,Snášejí pokrm, stavějí a opravují stavení, opatrují pupy, ty rostoucí děťátka, čistí dům; když umře některý mravenec, odnesou ho, dávají pozor, aby je nepřátelé nepřepadli, a když pak se to stane, brání proti nim společnou svoji obec; to všecko musí zastat pracovnice.“ — ,,A jak pak si rozumějí, když neumějí mluvit?“ divily se děti. — ,,Třebas neuměli takovou řeč, jako rozumnější tvorové a dokonce lidé, přece mezi sebou si rozumějí. Viděli jste, jak ten první, co našel cukr, hned ostatním běžel povídat, a jak se to sbíhalo; vidíte, jak se jeden s druhým zastavuje, tykadly jak se dotýkají, jakoby si mimochodem chtěli pohovořit, a leckdes jich hromádky stojí, kdo ví o co se radíce.“ — ,,A mají v těch hromádkách také pokoje a kuchyň?“ ptala se Adelka. — ,,Kuchyně nepotřebujou, protože nevaří, ale komůrky mají v těch hromádkách pro děťátka a maminky, sály pro pracovnice, a mají dům na kolikero pater rozdělený a uvnitř chodby z jednoho patra do druhého.“ — ,,Ale kterak pak si to tak vystavějí, že se jim nesesype?“ ptaly se zase děti. — ,,Však oni pevně stavějí, a když jim to silnější moc nezkazí,

tak snadno se jim stavba nezboří. Zdi si udělají a krovy, a vše z drobouninkých třištěk, stebel, jehličin, suchých lístečků, trávy a země, kterou v malinké kuličky schoulí, a je-li suchá, v ústech slinami svlaží, uhnětou a tak jí potřebujou jako zedníci cihel. Nejmilejší je jim stavět při drobném dešti, když země vlhká.“ ,,Ale kdo pak ta zvířátka tomu naučil?“ ptal se Vilém. — ,,To už Bůh dal zvířátkům přirozeností takový pud, že vědí hned od malička, jak se živit, že vědí, čeho jim k zachránění potřeba, a některá zvířátka s takovou umělostí a chytrostí potřeby svoje dobývají a domácnost svoji si zřizují, že se to skoro rozumu lidskému podobá. Až budete chodit do školy a knihám rozumět budete, pak se o zvířátkách a jich živobytí mnoho dovíte, jako já se dověděla,“ doložila comtessa.

Mezi tou řečí přišla babička s Barunkou, nesouce plné klíny květin a plné náruče koření, které byly na louce natrhaly. Děti hned babičce vypravovaly, co jim pověděla comtessa o mravencích, ale ta ptala se babičky, k čemu nese všecko to koření. ,,I milostslečno, to je kmín a trochu řepíčku. Kmín ten se usuší, a semínko potřebuje se v domácnosti do jídel a chleba, sláma dětem do koupele; řepíček výborně poslouží, když koho v krku bolí, musí se vyplachovat. Okolní lidé vědí, že já vždy trochu toho koření mám, a tudy si pošlou. Dobře je, když člověk takový lék v domě má, třebas ho pro sebe nepotřeboval, trefí se pro jiného.‘ — ,,A což tu není v městečku lékárny?‘ zeptala se comtessa. — ‚V městečku ne, ale hodinu cesty odtud. Ale což je to všecko platno, kdyby i na krásně v městečku byla; latinská kuchyně je drahá kuchyně, a proč bychom draze kupovali, co sami si vařit dovedeme.“ ,,A to vám napíše recept lékař a řekne, jak to máte uvařit?“ — ,,I to, to, milostslečno, kam pak by člověk přišel, aby hned při každém malém stonku měl doktora. On je odtud hodinu cesty, trvá to půl dne, než se ho člověk dočká, zatím by mohl někdy umřít, kdyby neby o domácí pomoci. A když přijde, tu je toho: hned léky na kolikero, a flastry a pijavice, a toto ono, že neví člověk, kde mu hlava stojí, a nemocný se z toho teprv pořádně roznemůže. Já, milostslečno, nic na ně nevěřím, a když mi něco je anebo těm dětem, dostačí moje koření, proto ale, když se lidé rozstůňou, říkám: ,,Pošlete si pro doktora.“ Ale co, když zpomene Pánbůh s těžkou nemocí, jsou doktoři s rozumem v koncích a přenechají to nátuře, aby si pomohla. Pánbůh zůstane tedy přece nejlepším lékařem; má-li člověk žít, i bez doktora se uzdraví, má-li umřít, nepomůže mu ani celá apatyka.“ — ,,A to si nesete v klíně samé koření?“ ptala se comtessa. — ,,I ne, slečno Hortensie,“ rychle odpověděla Barunka. ,,V klíně neseme kvítí na věnce. Zítra je božího těla, a já a Mančinka budeme za družičky.“ — ,,A já taky, já půjdu s Hélou,“ doložila Adelka. — ,,A my budeme sedláčkové!“ vykřikli chlapci. — ,,A kdo je ta Héla?“ ptala se com-

tessa. — ,,To je Héla paní kmotry z města, z toho velikého domu, co je na něm lev.“ — ,,Musíš říci z hostince,“ poučovala babička děťátko. — ,,Půjdeš také na processí?“ ptala se Barunka comtessy. — ,,Ovšem že půjdu,“ přisvědčila tato, a sednouc do trávy, pomoh'a rovnat babičce a Barunce květiny. — ,,Ty slečno, nebyla's ještě nikdy za družičku o božím těle?“ ptala se Barunka. — ,,Nikdy; ale když jsem ještě u své pěstounky byla ve Florencii, byla jsem jednou o slavnosti Madonny za družičku, nesla jsem Madonně růžový věnec.“ — ,,Kdo je ta Madonna?“ — ,,Madonna se říká v Italii panně Marii,“ odpověděla comtessa. — ,,A milostslečna pochází z Italie? To je tam, co naši vojáci leží?“ ptala se babička. — ,,Ano; jen že v tom městě, odkud já pocházím, neleží. Ale tam pletou se ty krásné klobouky, co máte, z rejžové slámy. Tam roste na polích rejže a kukuřice, na pahorcích sladké kaštany a olivy, jsou tam cypřišové a vavřínové háje, krásných květin, bezoblačné modré nebe.“ — ,,Ah, já už vím!“ vskočila jí do řeči Barunka, ,,to je to město, co máš namalované ve svém pokoji, viď, slečno? V prostřed je široká řeka, a nad řekou je do vrchu vystavěné město. Ach, babičko, tam vám jsou krásné domy a kostely! Na druhé straně jsou samé zahrady a domečky, a u jednoho domečku hraje si děvčátko, a vedle ní sedí stará paní — to je slečna Hortensie se svou pěstounkou; viď, slečno, tys nám to povídala, když jsme byly v zámku?“ — Slečna hned neodpověděla, byla se zamyslila, ruce její ležely nepohnutě v klínu, po chvíli teprv vzdychla zhluboka: ,,Oh bella patria! Oh cara amica!“ a krásné oči zvlhly jí.

,,Co's to povídala, slečno Hortensie?“ ptala se jí zvědavě Adelka, lichotivě se k ní tulíc. Hortensie podepřela hlavu o hlavinku děvčete a nebránila slzám, které jí splynuly po tváři na klín. — ,,Milostslečna vzpomněla si na svůj domov a na svoje přátele,“ pravila babička; ,,to vy děti ještě nevíte, jak to je, když musí člověk opustit místo, kde vyrostl. Kdyby se mu i dost dobře vedlo potom, přece na ně nemůže zapomenout. Však to jednou také pocítíte. A milostslečna zajisté tam má příbuzné?“ — ,,Nemám na světě žádných příbuzných, o nichž bych věděla,“ odpověděla comtessa smutně; ,,moje dobrá pěstounka, moje přítelkyně Giovanna žije ve Florencii, a po té se mi mnohdy zasteskne a po mém domovu. Ale kněžna, moje dobrá matka, slíbila mi, že se tam brzy zase podívám.“ — ,,A kde paní kněžna až tam daleko vás, milostslečno, našla?“ ptala se babička. — ,,Paní kněžna znala dobře moji matku, byly si přítelkyně; můj otec v bitvě u Lipska těžce byl poraněn, a když se na svoji villu do Florencie navrátil, za několik let umřel, následkem té rány; Giovanna mi to mnohdy povídávala. Matka se nad tím trápila a umřela též. Mne sirotka malinkého tu zanechali. Když se o tom paní kněžna dověděla, přijela tam a byla by si mne s sebou vzala, kdyby mne Giovanna nebyla milo-

vala jako matka. Nechala mne u ní, zámek a vše, co v něm, dala jí pod moc, a ona mne vychovala a ve všem vyučila. Když jsem vyrostla, vzala si mne paní kněžna k sobě. Oh, já ji velice miluju, tak jakobych svoji matinku byla milovala!“ — ,,Však i vás paní kněžna nejinak miluje, než jako svoji vlastní dceřušku,“ pravila babička; ,,já to dobře viděla, jak jsem to v zámku byla, a to se mně od té paní velmi líbilo. — Ano, abych nezapomněla milostslečně povědít o Kudrnovic. Když jim Barunka peníze od vás odevzdala, div radostí do stropu neskákali; ale když dostal starý službu za hlídače panských polí, a dvojnásobný deputát se mu vykázal, to bylo takové podivení a radost, že to vypovědít nemožno. Do smrti nepřestanou se za paní kněžnu a milostslečnu modlit.“ — ,,To mají jen tobě co děkovat, babičko, tvému dobrému slovu,“ odpověděla slečna. — ,,I, milostslečno, co pak je to všecko platno, kdyby to dobré slovo nebylo padlo na dobrou půdu, bylo by nevzešlo z něho požehnání,“ pravila babička.

Kytice byly urovnány, babička sebrala se s dětmi na cestu k domovu. ,,A já s vámi půjdu až na rozcestí,“ řekla slečna, vzavši koníka, který se byl popásal, za uzdu. ,,Chcete-li, chlapci, posadím vás každého na kousek cesty na koně?“ —

Chlapci radostí poskočili, a Jan byl v okamžení na vrch koně. — ,,Což, to je kacafírek!“ mínila babička, vidouc jak směle si Jan počíná. Vilím dělal také, jakoby se nebál, ale zčervenal až po uši, když ho slečna vysadila, a teprv když se mu Jan smál, zmužil se. Také malou Adelku comtessa vysadila na Ponynka, ale šla při ní a držela ji; děvčátko mělo radost, ale chlapci se mu smáli, že sedí nahoře jako úkropek, jako opička, a kdo ví, jak na ni pokřikujíce, až jim to babička zakázat musela. Na rozcestí vyhoupla se comtessa sama na svého bílého koníka, spustila modrou suknici přes třemeny dolů, připevnila si černý klobouček, pokynula ještě jednou dětem bičíkem, a jak zaslechl koník hlasité poručení ,,avanti!“, letěl s ní stromořadím nahoru jako vlaštovka. Babička pak s dětmi pomalu ubírala se k Starému bělidlu.

Druhý den bylo krásné ráno, obloha čistá jakoby vymetl. Před stavením stojí kočár, na kočáře stojí Jan i Vilím v bílých kalhotkách, červených kamizolkách, věnce na rukou. Pan Prošek obchází si krásné koně, poplácává jim po lesklých kýtách, přebírá bujnou hřívu a prohlíží znaleckým okem těla jich i náčiní. Chvilkami popojde k stavení, volaje do oken: ,,Ještě nejste hotovy? Dělejte pak už!“ — ,,Hned, tatínku, hned!“ ozvou se ze vnitř hlasy. To hned trvá ještě hodnou chvilku, ale konečně vyhrnou se ze stavení děvčata, mezi nimiž i Mančinka, za nimi paní Prošková, babička, Bětka i Porša. — ,,Dejte [illegible] všecko pozor, ohlédněte se po drůbeži!“ přikazuje babička. Sultan chce [illegible]e se lichotit, čuchá k věncům, které nese v ruce, ale ona zdvihá obě

ruce vzhůru, a babička odhání ho řkouc: „Nevidíš, ty hloupý, že je Adelka družičkou!“

„Jako andílkové jsou,“ povída Bětka Vorše, když děvčata do vozu sedají. Pan Prošek sedá na kozlík vedle kočího Václava, vezme uzdu do ruky, mlaskne jazykem, koně vyhodí hlavy pyšně do povětří, a vůz vyjíždí ke mlýnu, jakby ho vítr unášel. — Psi pustili se za ním, když jim ale pán pohrozil, vrátili se nazpět, mrzutě lehli do slunce na zápraží a pustili se konečně do chrápání.

Jaká to krása v městečku! Na domkách ratolesti, pod celým podloubím okolo náměstí jako v háji. Po silnici i po všech cestách nastláno zeleného rákosí. Na čtyřech stranách náměstí oltáře, jeden krásnější než druhý. U prostřed, kde statue sv. Jana Nepomuckého, pod zelenými lipami, uchystán moždíř, okolo něho houf výrostků stojí. „Z toho budou střílet!“ ukazuje pan Prošek dětem. — „Ale já se budu lekat!“ starala se Adelka. — „I co pak bysi se lekala, to

bouchne jen asi tak, jako když spadne se stolice hrnec," těšila ji Mančinka. Takové rány slýchala Adelka doma začasté, to ji tedy upokojilo.

U velkého domu, na němž visel štít s bílým lvem a velký hrozen, zůstal kočár stát. Na prahu ukázal se pan kmotr Stanický, smekaje s vlídným pozdravem aksamitovou čepičku s dlouhým třapcem. Paní kmotra v stříbrném čepci a v krátkém hedvábném kabátku ne méně vlídně na příchozí se usmívala, a když se malá Héla chtěla za ni schovávat, vzala ji za ruku, Adelku za druhou, postavila je podle sebe, pravíc: ,,No, tak se pak okažte, jak vám to sluší!" — ,,Jako dvojčátka," usoudila babička. Děvčátka po očku na sebe koukla, ale pak zase stydlivě hlavy sklopila. Pan Stanický vzal pana Proška pod paždí a obrátiv se do stavení, pobízel ostatní, aby šli dále: ,,Než začne processí, povíme si něco při sklenici vína," doložil vesele. Paní Prošková šla, ale babička zůstala s dětmi venku, řkouc paním: ,,Vy máte vždy dost času, když jdete při panstvu, já bych se ale mezi lidem do kostela později nedotlačila. Zůstanu tu při dětech." Zůstala s nimi stát na prahu. — Za nedlouho otočili okolo rohu z ulice dva chlapci v červených kamizolkách, za nimi zase, a dva a dva, a Jan vykřikl: ,,Už jdou!" — ,,Adelko a ty Helenko," napomínala babička, ,,až půjdete processím, dávejte také pozor na cestu, abyste neupadly. Barunko, ty se po nich ohlédni. Vy chlapci jděte slušně, abyste neudělali neštěstí se světly. A také se v kostele u oltářů modlete, aby měl Pánbůh z vás radost!" Mezi tímto napomenutím došel učitel se školními dětmi. — ,,Pozdrav Pánbůh, pane učiteli, přivedla jsem vám ještě trochu chasy, mějte už s těmi malými strpení!" oslovila babička starého učitele. — ,,I vždyť je dobře, paní babičko, mám to tu, jak stádo běží, velké, malé," smál se učitel, řadě chlapce k chlapcům, děvčata k děvčatům.

Babička zůstala v kostele u dveří mezi starými sousedkami, děti seřadily se okolo oltáře. Po třetí začalo se zvonit lid hrnul se do kostela, kostelník přinesl chlapcům-sedláčkům rozžaté třínožky, malý zvonek zazněl, kněží vstoupli k oltáři — začala mše. Holčinky sepialy ruce a dívaly se dlouho upřeně na oltář; ale když se dost vynadívaly, zatočily hlavy v levo v pravo, a tu setkaly se zraky jejich s líbeznou tváří comtessy, která seděla nahoře v oratorium. Musely se na ni usmát, jak pak jinak. Ale za comtessou seděla matka, a otec tam stál, a ten děvčatům přísně pokynul, aby obrátily se k oltáři. Adelka tomu nerozuměla, ona se také na tatínka usmála, až ji Barunka potáhla za šaty a šeptala: ,,Dívej se na oltář!"

Bylo po pozdvihování. Kněz vzal do ruky velebnou svátost, lid začal v chóru: ,,Beránku boží, Kriste smiluj se!" a zvony slavně přizvukovaly. V předu šly děti, sedláčkové s hořícími třínožkami, ověnčená děvčátka, stelouce po cestě o závod kvítí. Za nimi kněžstvo, přednostenstvo města, honorace celého okolí,

za těmi městský i selský lid obecný, mezi těmi šla babička. Korouhve rozličných cechů šuměly nad hlavami lidu, vůně kadidla mísila se s čerstvou vůní klestí a rozházených květin, zvuk zvonů roznášel se povětřím. Ti, kteří na průvod jít nemohli, stavěli se na zápraží a k oknům, aby to alespoň viděli.

Jaká pastva očím, ten strakatý průvod! co tu krojů! co tu nádhery! Tu vystrojené děti, tu skvostný ornát kněžský, tu pán v moderním fraku, tu poctivý soused v kabátu padesátiletém, tu junák ve vyšívané kamizole, tatík v dlouhém po paty kabátu. Paní jednoduše ale elegantně ustrojené vedle vyšperkovaných, nevkusně přistrojených. Měšťanky v krajkových čepcích i v zlatých a stříbrných, selky v škrobených čepcích a v bílých plachetkách, děvčata ve vínkách i v červených šátkách. — Jako každý poznal, že je Slanických dům hostinec, podle štítu, tak byl šat toho lidu vývěsním štítem jejich smýšlení a dílem i zaměstnání. Na jisto byl k rozeznání kapitalista a řemeslník od ouředníka, sedlák od chalupníka, a dle kroje bylo vidět, kdo starých mravů a obyčejů se přidržuje, a kdo světa nového se chytá, jak babička říkala.

Při oltářích hleděla babička vždy, aby přišla na blízko dětem, by při ruce byla, kdyby se něco šustlo. Ale vše se dobře skončilo, ačkoliv při každém vystřelení Adelka sebou trhla a po každé první ráně uši si zacpala a oči zavřela.

Po slavnosti sebrala babička děti a vedla je do hostince, kde již kočár čekal. Kristinka šla také z kostela, a babička hned jí nabídla, aby jela s sebou. ,,Naši tu zůstanou přes oběd, máme dost místa,“ doložila. — ,,Ráda bych s vámi jela, a také bych ráda šla s děvčaty,“ odpověděla Kristla, a oko její zapolétlo do řady junáků, kteří stáli na hřbitově, čekajíce na děvčata, by je vyprovázeli domů. Jeden byl mezi nimi, urostlý jako sosna, velmi sličné tváře a milého pohledu. Zdálo se, že se po někom ohlíží, a když se — náhodou — sešly oči jeho s očima Kristly, zarděli se oba. — Babička zavedla Helenku k paní kmotře, a paní kmotra zdržela hned děti i babičku, častujíc je pečivem a babičku vínem. Že nechtěla Kristinka do sednice vejít, kde seděli samí páni, vynesla jí babička zavdanou do síně, ale mnohem rychlejší než babička byl štíhlý junák. Vklouzl do šenkovny, dal si nalít sladké rosolky a přinesl Kristince zavdanou. Děvče se upejpalo, ale když hoch skoro smutně řekl: ,,Tak ty nechceš ode mne přijmout poctu?“ vzala rychle kalíšek a napila se na jeho zdraví. V tom přišla babička, a museli si oba i od ní zavdat. ,,Přišel jsi jako na zavolanou, Mílo,“ pravila babička, a okolo úst pohrával jí dobrotivý úsměšek; ,,já se právě starala, kterému z těch hochů bych řekla, aby s sebou jel; já s těmi divými koňmi bojím se jeti, když není s sebou Jan aneb někdo rozumný. Kočí Václav nepovážně jede. Pojeď s sebou.“ — ,,I s radostí,“ řekl Míla, a obrátiv se na opatku běžel zaplatit. — Děti rozloučivše se s Hélou, paní

kmotrou a rodiči, sedaly do kočáru; Kristla k nim přisedla, Míla vymrštil se k Václavu na kozlík, a ujížděli. ,,Vidíte Mílu, jakého dělá pána!" volali chlapci jdoucí po chodníku, když okolo nich kočár jel. — ,,To věřím, vždyť se mám nač pyšnit!" zvolal Míla rozjařen a hodil okem nazpátek do vozu. Hoch však, který byl na Mílu volal a jeho nejmilejší kamarád byl, hodil čepičku do povětří, zpívaje si: ,,Láska, boží láska, kde ji lidé berou? Na hoře neroste, v poli ji nesejou." — Ostatek v kočáře nedoslechli, neboť koně rychlým cvalem domů utíkali.

,,Jestli pak jste se ale přece modlily?" ptala se babička malé chasy. — ,,Já se modlil, ale Vilím se myslím nemodlil," ozval se Jan. — ,,Nevěřte mu, babičko, já se modlil otčenáš pořád, ale Jan mě šťouchal, nedal mi pokoje na cestě!" vymlouval se Vilím. — ,,Jeníku, Jeníku, tys bezbožný hoch, letos budu přece muset svatému Mikuláši žalovat na tebe!" kývnula babička přísně hlavou na hocha. — ,,A nedostaneš nic vázaného, počkej," hrozila Adelka. — ,,Vždyť je pravda, máme za několik dní Jana Křtitele, váš svátek," ozvala se Kristinka. — ,,A co mi dáš vázaného?" ptal se Jan, jakoby se nic nebylo přihodilo. — ,,Dám vám vázaného povříslo, když jste takový neposeda," smála se Kristla. — ,,To nechci," zamračil se hoch, a děti se mu vysmály. — ,,Co pak ty dostáváš vázaného?" ptala se Barunka Kristly. — ,Nic; to není u nás způsob, jenom u pánů. Jednou jsem ale dostala vinč od jednoho preceptora, co byl v zámku u správců. Však ho tu mám v knížkách," — a vyndala z knížek složený list, na němž bylo přání psané ve verších, okolo nichž byl malovaný věneček z růží a z pomněnek, špendlíkem vypíchán ,,Schovala jsem si ho k vůli tomu věnečku; tomu vinči beztoho nerozumím." — ,,Což pak není český?" ptá se babička. — ,,Je to česky, ale hrozně učeně; poslyšte, jak to začíná: ,,Slyš mne, drahá krásotinko, Lady schovanko!" — Prosím vás, tomu já za mák nerozumím, a takové hamonění máte ustavičně. Já nejsem schovanka, vždyť mám chvála Bohu mámu; ten člověk měl z těch kněh rozum všecek zmodrchaný." — ,,To si nesmíme myslit, milá holka, to byl člověk vytřelého rozumu, v školách zběhlý, takový se už ovšem s naším rozumem neshodne. Když jsem byla v Kladsku ještě, býval vedle nás takový mistr písmař; jeho hospodyně — oni se tací písmaři prý odříkají ženění — chodívala začasté k nám a povídávala nám o něm, jaký je bručivý podivín. Celý den byl zahrabán v knihách jako krtek, kdyby mu byla Zuzanka neřekla: ,,Pane, pojďte jíst," nebyl by jedl celý den. Zuzanka ho musela na všecko pamatovat, kdyby jí nebylo, byli by ho moli sežrali. Každý den šel hodinu na procházku, to ale sám a sám, on společnost nemiloval. Když odešel, zaskočila jsem někdy k Zuzance, ona milovala sladkou rosolku, a já, ačkoliv o to pálené nedbám, musela jsem jí to k vůli udělat a kalíšek vypít. To mi vždy říkala: ,,Náš starý to nesmí vidět, on pije jen

vodu, leda že kápne si do ní trochu vína; mně vždy říká: Zuzanko, voda je nejzdravější nápoj, zůstala vždy při vodě, bude zdráva a šťastna — a já si myslím: Vždyť je dobře, mně jde rosolička také k duhu. Chtěl by, abych živa byla jako ptáče; jíst a pít je mu nic, jen tak aby člověk byl živ. On má žaludek zasycen těmi knihami, pěkně děkuju za takovou stravu." — Tak vedla Zuzanka vždy svou. Jednou mne vedla také do jeho pokoje; jaktěživa jsem neviděla tolik kněh, co tam, jako stohy dřeva jich tam bylo nahromaděno. „No vidíte, Madlenko," říkala mi vždy, „tohle má ten náš starý všecko v hlavě; já se divím, že se z toho ještě nezbláznil. — To máte tak: kdyby mne nebylo, že ho hlídám jako malé dítě, Bůh ví co by z něho bylo; já musím mít rozum ze všeho, on nerozumí ničemu, než těm svým lejstrám A svatou trpělivost musíte s ním mít. No, někdy si na něj ale také houknu a to jde, jakby ho pes kousl, ani nemukne, až mně ho je líto Ale někdy je potřeba vypeskovat, když s ním není k vydržení; pomyslete si, Madlenko, měl vám v tom svém pokojíku prachu jako u prostřed návsi, a pavučin všude jako v staré zvonici, a myslíte, že jsem mu směla přijít se smetákem? Ne. I myslila jsem si: však já tě vyčíhám; co pak o něho, ale šlo tu o moji pověst; moje to hanba, když k němu někdo vešel a viděl ten pořádek. Poprosila jsem jednou známého pána, s kterým on nejraději bývá, aby ho zdržel, a zatím jsem všecko všude umyla, osmejčila, že to bylo k světu podobno. A vidíte, Madlenko, jaký to člověk! ani nepoznal, že je umyto, až třetí den. To se mu prý zdálo, že je v pokojíku světleji — bodejž ho, aby nebylo světleji. Tak vám musí člověk umět s těmi podivíny zacházet." — Pokaždé, když jsem k ní přišla, nebo ona k nám, měla co na starého žalovat, ale pro celý svět nebyla by se od něho odloučila. Jednou jí ale nahnal strachu. Vyšel si také na procházku, a tu se potká s tím svým známým, který byl na cestě do Krkonošských hor. Nabídl mu, aby jel s ním, že se brzy vrátí, a milý pán jel s ním, tak jak byl. Zuzanka čeká, čeká, pán nepřichází; noc přišla, on nikde. Přiběhla k nám celá poplašená, plakala, a měii jsme s ní co dělat. Ráno teprv dověděla se, že odjel; to činila a lála mu až hrůza. Asi šestý den přijel, a ona pro něho každý den vařila oběd i večeři. — Když byl doma, přiběhla k nám a povídala: „Nu vidíte, to máte tak, když jsem se do něho pustila, povídal mi: No, no, nekřičela, šel jsem na procházku a stavil jsem se na Sněžce, proto nemohl jsem hned přijít." — Jednou nám přinesla několik knížek a povídala, že to její starý sepsal, abychom to četli. Můj nebožtík Jiří byl dobrý čtenář, četl tedy, ale my tomu nerozuměli; také verše dělat uměl, ale ani těm jsme nerozuměli, bylo to všecko tuze učeno. Zuzanka ale povídala: „No, to stojí za to, že si tím hlavu láme!" Ale lidé ve městě měli před ním velikou vážnost; a každý říkal, že ten jeho rozum ani k pochopení není."

„Já jsem jako ta Zuzanka," pravila Kristla; „pranic mi na té učenosti nezáleží, když tomu rozumět nemohu. Když slyším hezky zpívat a vás, babičko, vypravovat, to je mi milejší, než jakýkoli výklad. — Ale jestli pak jste slyšela tu píseň, co udělala Barla z Červené Hůry?" — „Milá holka, mně ty světské písně už teď nejdou do hlavy, ani se o ně mnoho nestarám; ty časy, kde jsem pro písničku kus cesty běžela, už pominuly, teď já jen ty svoje pobožné zpívám," pravila babička.

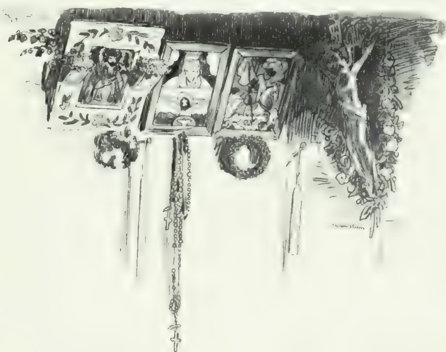
„Jaká je to, Kristlo?" ptala se Mančinka a Barunka. — „No počkejte, však já vás jí naučím, začíná se: Copak ten ptáček povídá, co na dubě sedá?" - „Tu mně, Kristinko, musíš dnes zazpívat, až k vám přijdem," obrátil se Míla do vozu. — „Třebas dvakrát. Byli jsme na robotě na panském hrabat, Barla také přišla, a když jsme odpočívaly pod strání, povídá Anča Tichánkovic: „Barlo, udělej nám písničku!" — Barla se chvilku rozmejšlela, pak se usmála a začala zpívat: „Co ten ptáček povídá, co na dubě sedá? Která panna hocha má, že je vždycky bledá." Anča se ale o to skoro rozhněvala, myslila, že to padá na ni; to víte, že má Tomše, že je nevěstou. Ale Barla jak to na ní pozorovala, jen to fiklo, udělala druhý verš na udobřenou: „Mlč, ptáčku, mlč, ty lžeš, nepovídáš pravdu, já také hocha mám a mám přece barvu." — Líbila se nám dost a dost, a notu tak pěkně k ní vzala, až milo. Žernovská děvčata budou poslouchat, ona ji ještě neznají," doložila Kristla. — Mančinka a Barunka si notovaly poněkud novou písničku a v tom jeli okolo zámku. Před vraty stál nejmladší komorník v černém obleku, chlapisko nevelké, vyzáblé; jednou rukou pročesával si černý vous, druhá ruka palcem zavěšena byla v zlatém řetízku, který mu na šíji visel, aby vidět bylo třpytící se na prstech prsteny.

Když jel kočár okolo něho, zasvítily mu oči jako mackovi, když vidí vrabce, usmál se milostně na Kristlu a pokynul rukou. Ale ženské sotva se po něm obrátily, a Míla s nechutí vydrovku popošinul. „Raději bych věru čerta viděla, než toho Taliana,' povídala Kristla. „To už zase číhá, až by šlo několik děvčat samotných, aby mezi ně vletěl jako jestřáb." — „No, onehdy ve Žliči dostal na hřbet," začal Václav; „přišel si tam k muzice a hned k těm nejhezčím děvčatům, jakoby pro něho je tam byl kdo přivedl a chlap neumí promluvit česky, ale ‚esky olka mám rád' to si hned pamatoval. — „To mně také v jednom repetí když přijde na pivo," vskočila do řeči Kristla, „a kdybych mu desetkrát po sobě řekla: Já vás ne ráda' — přece nejde s krku jako ta zimnice." — , No, hoši mu vyprášili kanduš notně a kdyby mne nebylo, teprv byl by zvěděl, po čem perník v Pardubicích." — „Ať si dá pozor, aby mu to na jiném místě nepověděli," řekl Míla, pohodiv hlavou.

Kočár zastavil u hospody. „No, zdrávi jste svezli," děkovala se Kristla, podávajíc ruku Mílovi, který jí pomáhal s kočáru. — „Ještě slovíčko," zadržela

ji babička; ,,nevíš, kdy půjdou Žernovští a kdy Červeno-Hůrští do Svatoňovic?" — ,,Snad jako kdy jindy: Červeno-Hůrští mezi matičkama, a Žernovští na první Marianský svátek po Janu. Já jdu také". — ,,To chci také," mínila babička. — ,,Já jdu letos také s sebou," smála se Barunka. — ,,Já také," přisvědčila Mančinka. Ostatní děti pravily, že také, ale Barunka je odbývala, že by tři míle cesty neušly. Zatím švihl Václav zase do koňů, a jeli ke mlýnu, kde složili Mančinku, a kde odbyla babička svěcených několik věnečků pro panímámu přichystaných. Když dojížděli domů, přiběhl jim Sultan a Tyrl velikými skoky vstříc, a nemohli se radostí ani uklidnit, že mají babičku zase doma. Babička však děkovala Pánubohu, že šťastně domů dojeli, ona stokrát raději pěšky šla, než se vezla, neboť na tom voze, a když ti bujní koně v jednom cválu uháněli, zdálo se jí ustavičně o sražení hlavy.

Bětka i Vorša čekaly na zápraží. ,,Co vy, Václave, kde máte věneček?" ptala se mluvná Bětka kočího, když babička s dětmi do sednice vešla. — ,,I holka, to jsem já dávno zapomněl, kde jsem ho nechal," ušklíbl se potutelně Václav, toče povoz k silnici. — ,,Nemluv s ním," potáhla Bětku Vorša; ,,to víš, ten si nevidí do huby ani na Boží hod!" — Václav směje se, švihl do koňů, a hned ho tam nebylo. Čerstvé věnečky pověsila babička mezi okno a na obrázky a lonské hodila ,,božímu ohníčku".

IX.

V babiččině světnici jako v zahradě, kam se člověk obrátí, všude plno růží, resedy, střemchy i jiného rozmanitého kvítí, a mezi tím celé náruče dubových listů. Barunka, Mančinka vážou kytice, a Cilka vije veliký věnec. Na lavici u kamen sedí Adelka s chlapci a odříkávají si přání.

Je předvečer svatojanský, druhý den otcův svátek, slavný to rodině den. Ten den sezval si pan Prošek své nejmilejší přátele na hostinu, to byl už obyčej. Proto byl takový rámus po celém stavení; Vorša drhla a smejčila, aby nebylo ani prášku nikde, Bětka pařila drůbež, paní pekla koláče, a babička přihlížela tu k těstu, tu k peci, tu k drůbeži; jí bylo všude třeba. Barunka prosila, aby babička zavolala Jana ven, že jim nedá pokoje, a když byl venku, naříkala Bětka a Vorša, že se jim plete pod nohama. Vilém chtěl aby ho babička vyslýchala, Adelka chytala ji za faldy, škemrajíc o koláč, a na dvoře krákaly slepice,

dávajíce znamení, že chtějí na hřad. „Pro pána krále, vždyť pak nemohu všem všudy najednou posloužit!“ naříkala si ubohá babička. Tu volá Vorša: „Pán jde domů.“ — Pletačky se zamknou, paní uklízí, co ještě tajemstvím zůstat má, a babička přikazuje dětem: „Ne potom abyste tatínkovi všecko vybreptaly!‘ — Otec přichází na dvorek, děti jdou mu vstříc, ale když jim dává otec dobrý večír a po matce se táže, zůstanou zaraženy stát, nevědí, co mají říci, aby nevyzradily tajemství. Adelka však, tatínkův mazánek, jde přece k němu, a když ji béře na rámě, šeptá mu: „Maminka peče s babičkou koláče, zítra bude tvůj svátek.“ — „No počičkej“ přetrhnou jí chlapci slovo; „ty dostaneš, povědít to,“ — a běží žalovat mamince. Adelka zčervená, zaražena sedí na otcově loktu, až konečně se pustí do pláče. „No, neplač,“ chlácholí ji otec; „vždyť já to vím, že je můj svátek a že peče matka koláče.“ — Adelka si utře rukávem slzy, ale dívá se se strachem na matku, kterou chlapci vedou. Než ono se to všecko vyrovná, a chlapci dovědí se, že Adelka ničeho nevyzradila. To tajemství však všecky tři tak tlačí, že otec slyše nesmí slyšet a vidě nesmí vidět. Barunka musí při večeři ustavičně na ně mrkat a šťouchat je, aby se dokonce neprozradili, a Bětka se jim potom posmívá, že jsou „slepičí trepky“.

Konečně je vše uděláno, přichystáno, i vůně pečiva se rozešla; služky ulehly, jen babička ještě klapká ztichounka po stavení. Zavírá kočky, zalívá jiskry v kamnech, a rozpomněvši se, že se topilo také v peci na stráni, že by tam byla mohla nějaká jiskřička zůstat, nevěří ani své opatrnosti a jde se raději ještě podívat.

Sultan a Tyrl sedí na lávce; když vidí babičku, jaksi podiveni se na ni podívají; v tu dobu ona nebývá venku, ale když je pohladí po hlavě, začnou se lichotivě okolo ní třít. „No, už jste zase číhali na myši, vy hastrmani? To je vám dovoleno, jen se mi do chlívku nedobývejte,“ povídá jim, jdouc na stráň. Psi v patách za ní. Otevře pec, opatrně šťourá pohrabáčem v popelu, a nevidouc ani jiskry, zavře pec a jde nazpět. U lávky stojí vysoký dub; v rozložených jeho ratolestech sedí v létě drůbež. Babička se podívala nahoru, zaslechla v ratolestech povzdech, tichounké šepotání a típání „O něčem se jim zdá,“ povídala si a šla dál. — Co ji opět u zahrádky zastavilo? Naslouchá líbeznému klokotání dvou slavíků v zahradním křoví? či nesouvislé písni Viktorčině, která smutně od splavu zaznívá? Či se babička zahleděla na stráň, kde tolik svatojanských mušek, těch živých hvězdiček, se kmitá? — Pod strání nad loukou vznášejí se lehké obláčky v ustavičném kolotání. To nejsou mlhy, povídá si lid a snad babička také věří, že v těch průzračných stříbrošedých závojích zahaleny jsou lesní ženky, a dívá se na jich divý tanec při svitu měsíce? — Ne, ani tak, ani tak; babička dívá se na louku, která vede ke mlýnu. Tam od hospody přes potok vběhla na louku postava ženská, zahalená v bílou plachetku.

Tiše stojí, naslouchá jako srna, když ze zákrytu lesního vyběhne na širou pláň, by se popásala. Nic neslyší, než táhlé zvuky slavíka, temné hrkotání mlýna a ševelení vln pod temnými olšemi. Otočí bílý šat okolo pravé ruky a trhá ní kvítí, kvítí devatero, každé jiné. Majíc kytici hotovou, shýbne se ještě, umyje se čerstvou rosou a neohlížejíc se v levo ani v pravo spěchá nazpět k hospodě. ,,Kristla je to! bude dělat svatojanský věneček; myslila jsem si, že má toho hocha ráda,' povídala si babička, nespouštějíc s děvčete očí. Již jí neviděla, a ještě stála v zamyšlení! Duše její kochala se v zpomínkách! Viděla před sebou louku, viděla pohorskou vesničku, nad sebou zářící měsíc a hvězdy — byl to ten samý měsíc i hvězdy, věčně krásný, nestárnoucí — ale ona byla tenkráte mladá, svěží holčina, když v svatojanské noci na osudný věneček devatero kvítí trhala. Jako by to právě bylo, tak cítila babička strach, který měla, aby jí nikdo v cestu nepřišel a kouzlo nepřekazil. Vidí se v komůrce své, vidí na lůžku ty květované podušky, pod něž uvitý věneček klade. Vzpomíná, jak vroucně se modlila, aby jí dal Pánbůh sen, v němž by se jí zjevil ten, jehož si duše její byla ob ibila. Důvěra, kterou na osudný věneček kladla, nezklamala jí; viděla ve snu muže vysokého vzrůstu, jasného, upřímného vzhledu — toho, jemuž rovného pro ni ve světě nebylo. Usmívá se babička té dětinské chtivosti, s jakou před slunce východem do zahrady pospíchala k jabloni, by nazpátek přes jabloň věneček přehodila a ještě se dověděla, zdali Jiřího svého brzy aneb dlouho neuvidí. Pamatuje se, jak ji vycházející slunce plačící dostihlo v zahradě, plačící proto, že věneček daleko přes jabloň přelítl, a tudy nebyla čáka, že se s Jiřím brzy shledá. — V zamyšlení stojí babička dlouhou chvíli, mimovolně ruce sepne, mírný její, důvěrný zrak obrátí se

vzhůru k zářícím hvězdám, a z úst vyplyne tichá otázka: ‚Kdy se asi Jiří shledáme?" — Tu převěje větřík lehounce bledou tvář stařenky jako by ji líbal duch zvěčnělého. Stařenka se zachvěje, udělá kříž, a dvě slzy padnou na sepiaté ruce. Po chvíli vejde tiše do stavení.

Děti vyhlížely z oken, kdy rodiče přijedou; byl v městečku v kostele. Otec dal ten den na mši svatou, a babička dala ten den na modlení za všecky Jany svého rodu, počínaje od kolikátého kolena. Krásný věnec, přání, dary — všecko leželo na stole přichystáno; Barunka vyslýchala jednoho i druhého, ale samým chvatem vynechalo se tu slůvko a tam slůvko, a musila začít znova. Babička měla díla plné ruce, ale chvilkami otevřela dveře, nahlídla do pokoje a s napomenutím: „Buďte hodny, nic tu nevyvádějte!" zase odešla.

Právě šla babička nařezat čerstvé petržele do zahrádky, tu běží Kristla po stráni, nesouc něco v šátku zabaleného. „Dej Pánbůh dobré jitro, babičko," pozdravuje s tváří veselou, zářící, že se babička na ni až zakoukala. — „Tyť vypadáš, děvče, jakobys na růžích se byla vyspala," povídá jí babička, usmívajíc se. — „Uhodla jste, babičko moje podhlavničky jsou samý květ," odpověděla Kristla. — „Ty čtveračko, nechceš rozumět, ale nechť je tak nebo tak, jen když bude dobře, viď holka?" — „To, to, babičko," přisvědčila Kristla, ale dovtípivši se smyslu babiččiných slov, trochu se zarděla. — „Co pak to neseš?" — „Nesu vázaného Jeníkovi; vždy se mu líbí naši rousní holubi, přinesla jsem mu pár mladých, ať si jich hledí." — „Ale což si's dělala škodu, vždyť ono to nemusilo být," mínila babička. — „Rádo se stalo, babičko; já mám děti ráda, a děti mají zase z takových věcí radost, tedy jim ji nechme. Ale mně se všecko zdá, že jsem vám nepověděla, co se na včerejšek v noci u nás dělo?" — „Včera bylo u nás jako na Pražském mostě, nepřišly jsme ani k řeči, ale vím, že jsi mi chtěla něco povídat o tom Talianu. Tedy povídej, ale musíš vzít z každého verše slovo, čekám naše už z kostela, a hosté budou tu co nevidět," pobízela babička Kristlu. — „Tak si pomyslete, on ten obejda, ten Talian přicházel k nám každý den na pivo — to by nebylo zle, hospoda je pro každého člověka — ale ne aby jako pořádný člověk za stolem seděl, vysmejčil jako pometlo celý dvorek i do kravína vlezl, zkrátka, kam se já vrtla, tam byl v patách. Tatík se na to mračil, ale znáte ho, je dobrý člověk, nerad ublíží kuřeti a nerad si také hosty odrazí, zvlášť zámecké. Spolehl tedy na mne; já ho několikrát zhruba odbyla, ale on jako bych mu nejpěkněji řekla, a vím, že rozumí česky, třebas i mluvit neuměl. Vedl ustavičně jen svou: „esky olka, mám rád," ruce přede mnou spínal, ba i klekl. — „To je kůže!" povídala babička. — „I to máte tak babičko, ti páni, ti vám toho nahamoní, až vás uši brní; kam by člověk přišel, aby jim to věřil, takové řeči se mi v hlavě ani neomží. Ale ten Talian mne domrzel. Předevčírem byly jsme na louce

hrabat, tu se tam namátl Míla — (babička se tomu namátnutí usmála) — mluvili jsme všelicos, řekla jsem mu taky, jaký to máme s tím Talianem kříž. — „No, jen to nech, však já se postarám, aby k vám nešel.“ — „Ale abyste tatíka nerozhněvali,“ povídám, neboť já znám Žernovské hochy, to jsou prošívané podšívky. — Večer přijde milý Talian zase; ale za malou chvilku přihrnuli se hoši, byli čtyři, mezi nimi Míla a jeho kamarád Tomeš — znáte Tomše, ne? Dobrá kopa, bude si brát Anču Tichánkovic, moji kamarádku. Já měla radost, když přišli, jakoby mi na nové šaty někdo dal. Běžím s chutí nalívat a každému jsem připila. Talian se zamračil zle; jemu já nikdy nepřipiju, šlak mu věř, aby člověku něčeho nedal. Hoši sedli za stůl a začali hrát v karty, ale to jen tak na oko, přitom se ustavičně Talianovi pošklebovali. Vítkovic povídá: „Koukejte se na něho, vyhlíží jako sůva z nudlí!“ — Tomeš zas na to: „Já se ustavičně na něho dívám, brzo-li si neukousne zlostí nos. Mnoho práce by mu to nedalo, sahá mu beztoho až na bradu!“ — Tak vám to šlo; Talian všecky barvy přeměňoval zlostí, ale ani necekl. Konečně přece hodil peníze na stůl, nechal pivo stát a bez pozdravení odešel. Já udělala za ním kříž, hoši ale povídali: „Kdyby nás byl mohl pohledem probodnout, bylo by po nás.“ Když odešel, šla jsem po svých; to víte, co máma postonává, na mně se všecko zavírá a otvírá. Hoši také odešli. — Už bylo snad po desáté, když jsem šla do komory spat: Začnu se svlékat, tu na okénko: ťuk, ťuk, ťuk. Myslím si, to je zajisté Míla, snad si něco zapomněl; on vždy něco zapomene, já mu říkám, že jednou hlavu u nás nechá!‘ — „Už se stalo,“ přikývla babička na dosvědčenou. — „Přehodím si šátek,“ pokračovala Kristla s usmáním, „a jdu rychle okno otevřít; a hádejte, kdo to byl? — Talian! Bouchnu oknem a leknutím jsem si uplivla! On mne vám začne prosit a mluvit, a ví, že mu nic nerozumím, pak mi podával zlaté prsteny s prstů. Já se však dopálila, vezmu džbán s vodou, jdu k oknu a povídám: „Jdi odtud, ty posituro, a hledej si frejů tam u vás, ne zde, sice tu vodu na tebe vychrstnu!“ Trochu ucouvl od okna, ale v tom vyskočili z křoví hoši, popadli ho do hrsti a ústa mu zacpali, aby nemohl křičet. „Počkej, Taliane talianskej, teď ti dám co proto,“ ozval se Míla. Já ale prosila Mílu, aby ho nebili, a zavřela jsem okno — vlastně jen přivřela, nedalo mi to, abych se nepodívala, co s ním budou dělat. — „No Mílo, co s ním? Chlapíka je kde nic tu nic, a srdce zaječí, třese to s ním, jakoby měl klepavku.“ — „Vyšlehejme mu žehavkama,“ navrhl jeden. — „Namažme ho kolomazí,“ druhý. — „Nic to,“ rozhodl Míla „Tomši, ty ho drž a vy, hoši, pojďte se mnou.“ — Odběhli. Za malou chvilku se vrátili, přinesli tyčku a kolomaznici. „Hoši, zujte mu botky a vykasejte nohavice,“ poroučel Míla. Hoši hned poslechli; když je začal kopat, chlácholili ho jako zlého koníka: „Hahou, malý, hahou!“ — „Nedostaneš podkůvky, neboj se,“ povídal mu

Míla; „jen ti nožky namažem, aby se ti běželo líp domů!“ — „Alespoň načichneš zdravou vůní,“ smál se Tomeš; „beztoho smrdíš tou vonivou, jakby facky dával.“ — Když mu namazali nohy, jakoby botky měl, položili mu tyčku na plece, ruce mu roztáhli a přivázali ho na ni jako na kříž. Talian chtěl křičet, ale Tomeš položil mu dlaň na ústa a držel ho jako v skřipci. „Takovým hochům, jako tys, povídal, „neškodí hnáty trochu natáhnout, beztoho se ti žíly zkrátí.“ — „Hoši,“ poroučel zase Míla, „svažte mu botky, hoďte mu je přes rameno, a vyvedem ho na silnici; ať jechá, odkud přišel.“ — „Počkejte, dáme mu kytku za knoflík, aby přece viděli, že jde od holky,“ řekl Vítkovic, utrhl kopřivu a bodlák a zastrčil mu to na frak. — ‚Tak, teď to máš, jsi celý pěkný, můžeš jít s dary!“ smál se Míla; vzali ho s Tomšem pod paždí a šourem ho vyvedl. tiše ze sadu. Za chvilku přišel Míla ještě k okénku, povídal, jakou měl chlapík zlost a jak s bidlem utíkal. „Ale jak jste ho vyčíhali?“ ptám se Míly. — „Inu,“ povídá, „já ti chtěl dát dobrou noc, řekl jsem tedy hochům, aby na mne posečkali ve mlýně, sám jsem stál v sadě. Tu vidím přes stráň dolů někoho se plížit jako zloděje a krást se k tvému okénku. Jakmile jsem

ho poznal, tichounce vyjdu ze sadu a pro hochy. Tak se nám to dobře podařilo. Mně se zdá, že se bude bát vícekrát sem přijít.“ — Včera jsem se té posituře celý den smála, ale večer byl u nás ponocný Kohoutek, on je u nás každý den rád si zavdá a pak co ví, to vykokrhá! Ten nám začal vypravovat, jak přišel Talian v noci domů. „To byli nějaké šelmy, ti ho zdělali,“ povídá, a začal ho popisovat až hrůza; to víte, že udělal z komára velblouda. Psi se prý na něho sápali, jaký byl hrozný — a žena měla prý do rána co drhnout, aby mu kolomaz smyla. Dal jim stříbrný tolar, aby nic neříkali v zámku, a zaříkal se prý strašně, že se těm chlapům pomstí! Já se teď bojím o Mílu; povídá se, že jsou ti Taliani zlí lidé. A ještě to povídal Kohoutek tátovi, že chodí Talian k Mariance správcovic, a že si myslejí staří, když ho má paní kněžna ráda, že mu dá dobrou službu na panství, a pak že by si mohl dceru vzít. No a vidíte, babičko, Míla chce do dvoru se dát za pacholka na rok, aby nemusel být vojákem; to víte, jak to chodí, ale když by Talian na něho přištíval, správce ho nevezme, a bude v bryndě. To jsem si všecko rozmyslila, a už mne to nic netěší, co ti hoši vyvedli; — dnešní sen mne ovšem zase potěšil, ale což je to platno. Co vy tomu říkáte, babičko?“ — „Moudré to nebylo od těch hochů, ale dejme chase rozum, dokonce když se do toho láska vplete. Můj Jiří také vyvedl takový kousek a trpěl za to.“ — „Copak, babičko?“ — „Inu snad bys nechtěla, abych se pustila do rozprávky; až při příležitosti povím ti to. Beztoho jsme se zapomněly, a zdá se mi, že slyším dusot koňů; to jsou už naši. Pojďme! Já si to musím všecko rozmyslit, cos mi řekla, snad budu vědět pak nějaké rady,“ doložila babička vcházejíc přes práh.

Děti slyšíce Kristinčin hlas, vyběhly do síně, a když Jan dostal krásná holoubátka, popadl děvče okolo krku a tak ji radostí silně stiskl, že jí zůstala na bílém hrdle červená pruha. Byl by si je také nejraději hned sám do holubníku donesl, kdyby nebyla Barunka zvolala: „Už je tatínek zde!“ Skoro zároveň s kočárem došli k Starému bělidlu i pan otec a pan myslivec. Pan Prošek vida se v kole milých přátel a rodiny, kterou tak vroucně miloval a jíž tak málo do roka užil, byl velice pohnut, a když začala Barunka přát, polily ho slze. Děti vidouce otce plakat, i matku i babičku, zajíkaly se v řeči a pustily se také do pláče. Bětka a Vorša, poslouchajíce u dveří odříkávání, přikryly si oči modrými zástěrami a plakaly též jedna víc než druhá. Pan otec točil pykslou jako mlýnským kolem, pan myslivec šoustal rukávem krásný lovecký nůž (neboť byl v celé parádě), aby své pohnutí zakryli; ale Kristinka stála u okna a pranic se za slze nestyděla, až pan otec k ní přistoupiv pykslou na rameno jí klepl, šeptaje: „Viď, to si myslíš: až mně budou tak přát!“ „Vy, pane otče, vždycky musíte člověka škádlit,“ povídalo děvče a oči utřelo.

Slzy v oku ale radost a spokojenost v srdci, přistoupil pan Prošek ke stolu, nalil do poháru vína. „Na zdraví všech!" pravil, vyprázdniv první pohár. Na to pili všickni na zdraví hospodáře, a brzy zářily jim tváře veselostí. Jeník byl nejblaženější: dostal od myslivce dva králíky, od panímámy velikánský koláč, vším kořením mazaný, co on rád, od babičky jeden z těch dvacetníků, co měla schované v plátěném pytlíčku v truhle, od rodičů dary, a po obědě se tu z nenadání vyskytla v sadě paní kněžna s comtessou, a když pan Prošek i paní s babičkou a s dětmi ven vyběhli přivítat jej, dostal Jeník krásnou knihu od comtessy, v níž byla rozličná zvířata vymalována.

„Já se přijela podívat, Jene, jak se dnes veselíš," přívětivě oslovila paní svého štolbu.

„U své rodiny a s několika dobrými přáteli vždy dobře, Osvícenosti," odpověděl pan Prošek. — „Kdo je u tebe?" — „Sousedé moji, mlynář se svou rodinou a Riesenburský myslivec." — „Nenechej se mnou zdržovat, vrať se mezi ně, já též hned odjedu." — Pan Prošek se poklonil, netroufaje si velitelku svoji zdržovat, ale prostosrdečná babička začala hned: „I to by bylo krásné, abychom milostivé paní kněžně a milostslečně ani koláč nepodaly. Jdi, Terezko, jdi, přines; co přijde z nenadání, přijde k chuti. Barunko, ty odběhni pro košíček, načešu trochu třešní. Snad by milostivá paní také trochu smetany nebo vína?" — Jan i Terezka byli v rozpacích, báli se, aby to prosté pobídnutí kněžnu neurazilo, ale naopak, s přívětivým usmáním skočila s koně, podala uzdu Janovi a sedajíc na lavičku pod hruškou pravila: „Vaše pohostinství bude mi milé, nechci však, abyste hosti zanedbávali; ať tedy přijdou mezi nás."

Paní Prošková odběhla, pan Prošek uvázav koně u stromu, donesl ven stolek, a za chvíli přišel pan myslivec s velikou poklonou a pan mlynář s velikým upejpáním, ale když se ho paní kněžna ptala, jak se mele, mnoholi užitku mlýn mu nese, byl ve svém živlu a tak dalece se osmělil, že podal kněžně šňupec tabáku. Když byla s každým vlídně slovíčko promluvila, přijmula od paní Proškové koláč a od babičky sklenici smetany

Děti zatím obklopily Jana, který jim ukazoval svoje zvířata, a comtessa stála u nich, těšila se z radosti a z obdivu jejich, mileráda odpovídajíc na každou jejich otázku.

„Maminko, podívejte se, to je naše srnka!" volal myslivcův Bertík na matku, když jim Jan ukazoval srnu, a matky i děti sestrčily hlavy do knihy.

„Sultan! to je Sultan!" zvolal Vilém, a když na to vykřiknutí Sultan mezi nimi se vyskytl ukazoval mu Jan knihu řka: „Vidíš, to jsi ty!" I velikánský slon tam byl, jehož se Adelka až lekla; kůň tam byl, i krávy, zajíček, veverky, slepice, ještěrky a hadi, ryby, žáby, motýlci, berušky i ten mravenec; to všecko děti znaly, a babička si povídala vidouc štíry a hady: „Co ti lidé

všecko neudělají, i tu havěť vymalujou.“ Když však paní mlynářka chtěla vidět zlou saň, které z huby oheň srší, povídala comtessa, takové zvíře že není, to že je vymyšlená potvora. Ale pan mlynář zaslechl to, zatočil pykslu v prstech, ušklíbl se, řka: „I milostslečno, není to vymyšlenost, takových zlých saní s ohnivými jazyky je dost na světě, ale patří k člověčímu pokolení, proto nejsou mezi těmito nevinnými zvířaty.“ Comtessa se usmála, ale panímáma klepnouc pana otce přes ruku, pravila: „Mnoho řečí, pantáto.“

Kněžna zatím s myslivcem a Janem o všeličem mluvila, až se ptala také, je-li v okolí mnoho pytláků.

„Ještě mám dva takové taškáře; byli tři, ale toho nejhloupějšího jsem několikráte pokutoval, teď sedí doma; ale ti dva jsou po šlaku chytří, není možná jich dostihnout, leč bych jim trochu broků do těla vehnal. Pan nadlesný mi to ovšem vždycky poroučí, ale je na pomyšlenou k vůli zajíci člověka zmrzačit.“

„Nechci, abyste to kdy udělal,“ řekla kněžna.

„Já si také myslím, že pro tu maličkost milostivá vrchnost nezchudne, a na vysokou zvěř se pytlák neodváží v revíru.“

„Slyším ale, že mi lid v lesích mnoho krade?“ ptala se kněžna.

„Inu,“ řekl myslivec, „já sloužím milostivé vrchnosti hezkých pár let, ale škoda, co mi lid za ten čas v lesích nadělal, nestojí za mnoho. Ono se mnoho mluví; ku příkladu, já bych mohl dát pokácet kolik stromů do roka, prodat, a když bych to nemohl fortelně súčtovat, řekl bych: ukradlo se. K čemu si ale obtěžovat svědomí lží a podvodem. Na podzim, když přijdou hrabačky na stlaní, chudý lid na dříví, jsem vždy na blízku, hromuju, až se les otřásá, aby měli strach a žádnou škodu mi netropili; ale což mám takovou starou babku napolo zabit, když si někdy ňáké tlustší topurko přibere, jako to někteří dělají? Proto milostivá vrchnost živa bude, myslím si, a chudý lid se také obživí a řekne tisíckrát zaplať Pánbůh. To vše já nepočítám za škodu.“

„Dobře tak děláte,“ přisvědčila kněžna. „Než ale musí tu být na blízku přece jen zlý lid. Předevčírem v noci šel Piccolo z městečka, a v bažantnici chtěli ho obrat; když se ale bránil a křičel, zbili ho, až zůstal ležet; posud je churav. To se mi řeklo.“

„To se mi zdá víře nepodobno, Osvícenosti,“ kroutil hlavou pan Prošek.

„Jaktěživi jsme neslyšeli, aby tu bylo zbojníků jakých v bažantnici, aniž kde na blízku,“ ozvali se myslivec a mlynář.

„Cože se to mělo stát?“ ptala se babička, přistoupivši blíže. Myslivec jí to pověděl. „I totě kůže prolhaná,“ povídá babička, podepřevši si v rozhorlení ruku o bok. „Že pak se nebojí Pánaboha. Povím já to milostivé paní jinak.“ A tu začala povídat, co jí byla Kristla ráno svěřila. „Ne snad abych

chválila, co ti chlapci udělali, ale což je platno. každý hájí své. Kdyby kdo byl toho větroplacha viděl stát u okna děvčete v noci, rozneslo by se to jako po troubách, a děvče by mělo dobré jméno a štěstí zkažené; už by se řeklo: „I což ta, chodili k ní páni, nehodí se mezi nás.“ Děvče má ale strach, aby se jim ten člověk nemstil,“ doložila babička.

„Ať se nebojí, já to srovnám,“ řekla kněžna; na to pokynula comtesse k odjetí, obě vsedly na koně a vlídně pozdravivše společnost, rychlým cvalem ujížděly k zámku.

„To je pravda, že by si málo kdo troufal s paní kněžnou tak mluvit jako naše babička,“ mínila paní Prošková.

„I ono je někdy lépe mluvit s císařem nežli s písařem, a dobré slovo najde dobrého místa. Kdybych se byla nezmínila, kdo ví, co by z toho bylo pošlo,“ pravila babička.

„Vždyť já to říkám, že je ta paní bledě v tom, že ji obelhávají kde kdo,“ mínil myslivec, jda s panem Proškem a mlynářem nazpět do světnice.

K večeru přišel Kudrna, a jak slyšely děti flašinetl, pustily se s Kristlou Bětkou i Voršou do tance. Také šampaňské se pilo, paní kněžna je poslala hospodáři, aby pili na její zdraví. Ani na Viktorku se nezapomnělo, babička nesla, když se smrklo, ke splavu na omšený pařez dobrou výslužku.

Druhý den žalovala panímáma babičce, že měl pantáta mnoho řečí a že po cestě šněroval, ale babička s usmáním povídala: „I panímámo, vždyť je to jednou do roka, a není kapličky, aby nebylo jednou do roka kázáníčko!“

X.

Po Žernovském kopci nahoru kráčí pět poutnic; je to babička a panímáma, Kristla, Mančinka a Barunka. První dvě mají bílé plachetky přes hlavu, nad obličej jako stříšku stáhnuté; děvčata kulaté klobouky. Také si sukničky vykasaly jako Kristla a starší ženy, a na zádech nesly si malé ranečky, v nichž měly potravu. „Mně se zdá, že slyším zpěv,“ řekla Kristla, když došly na vrch kopce. — „Já také slyším.“ — „Já také,“ ozvala se děvčata; „pojďte rychle, babičko, aby nám neutekli,“ pobízela babičku a chtěla se pustit do běhu. „I vy bloudkové, když vůdce o nás ví, nepůjde bez nás,“ zdržela je babička, a děvčata upokojena kráčela s ostatními stejným krokem. Na vrchu pásl ovčák ovce a zdaleka je pozdravoval. „Nezmoknem, Józo?“ ptala se ho panímáma. — „Buďte bez starosti, do pozejtří to vydrží. Vzpomeňte i na mne s Otčenáškem. Šťastnou cestu!“ — „Dejž to Pánbůh, vzpomeneme.“ — „A babičko, jakpak to Józa ví, když má pršet a když má být hezký čas?“ ptala se Barunka. — „Když má pršet, tu lezou červíci ze země k vrchu a vyrývají budky; černí štíři (mloci) vykukují

z děr, ještěrka se ale schovává, i pavouk, a vlaštovičky lítají až u samé země. Ovčáci jsou celý boží den venku, a když nemají co dělat, tu ta zvířátka pozorujou, jak to žije a tyje. Nejlepší můj kalendář jsou hory a obloha. Podle jasnosti hor a barvy oblohy poznám, kdy nastává pěkný, kdy špatný čas, kdy větry, kroupy a sněhy přijdou,“ doložila babička.

U Žernovské kapličky stojí houf poutníků, muži, ženy i děti, ne jedna matka nese si dítě v peřince s sebou, aby je obětovala Matce boží a buď zdraví ztracené, buď štěstí pro ně vyprosila.

Vůdce Martinec stojí na prahu kapličky; jeho vysoká postava vyniká nad všechny ostatní, tak že jedním pohledem svěřený sobě houfek přehlídnout může. Vida babičku i s ostatními přicházet, povídal: „Nyní jsme všickni, můžeme se tedy vydat na cestu. Dříve se ale pomodleme Otčenáš za šťastnou cestu.“ Poutníci před kapličkou klekli, modlíce se, a vesničané stojící po návsi modlili se s nimi. Po modlitbě pokropili se svěcenou vodou, jeden z výrostků vzal vysoký kříž, na nějž nevěsta Tomšova pověsila věnec a Kristla červený fábor obětovala, muži sestavili se s vůdcem okolo něho, za nimi ženy, spolčujíce se k sobě dle stáří. Ale ještě se nehnuli, ještě měly hospodyně cosi k vyřizování, hospodáři napomínali chasu, aby dala pozor na oheň a statek, děti škemraly: „přineste nám pouti“; babičky prosily: „obětujte za nás Zdrávasek“ — tu zazpíval Martinec zvučným hlasem: „Zdrávas dcero Boha otce!“ poutníci vpadli plným chórem do jeho noty, mládenec vyzdvihl do výše ověnčený kříž a houf putoval za ním na cestě k Svatoňovicům. Při každém kříži neb kapličce drželo se zastavení, obětoval se Otčenáš a Věřím ke cti a chvále boží! — u každého stromu, na nějž zbožná mysl obraz Panny Marie zavěsila, u každého kříže, kde se nějaké neštěstí kdy stalo, modlili se.

Barunka i Mančinka dávaly dobrý pozor na Martince a zpívaly zároveň s druhými. Když však přišly na Červenou Hůru, začne se najednou Barunka ptát babičky: „Prosím vás, babičko, kde byla Turyň, odkudž bylo to němé děvčátko?“ Ale tentokráte nepochodila dobře; babička jí odpověděla: „Když jdeš na pouť, musíš mít obrácenou mysl k Bohu a nemyslit na jiné věci. Zpívejte, anebo se tiše modlete.“ — Děvčata zase chvilku zpívala, ale tu přišli do lesa, leckdes červenaly se ještě v trávě jahody, bylo by škoda bývalo nechat jich; děvčata si je raději sutrhala, přitom se jim pošinuly klobouky a sukně spadly, bylo zase co pracovat, a konečně si vzpomněla jedna i druhá na buchty v mošničce a po kousku je vytahovaly. Babička i panímáma si jich tak nevšímaly, byly všecky v pobožnost pohříženy, ale Kristla jdouc s Ančou leckdys po nich se ohlédla a pokárala je. „Vy jste mnoho platny na pouti a velikou zásluhu získáte si, to je pravda,“ usmála se jim. — S večerem došli poutníci k Svatoňovicům; před městečkem se zastavili, ženské se obuly, upravily si

trochu šat a teprv šly do městečka. Nejprv se šlo pod kostel k studánce, která vytéká sedmi prameny z pod stromu, na němž obraz Panny Marie. U té studánky poutníci kleknou, modlíce se; pak se každý z pramene napije a třikrát přetře oči a líce. Ta čistá, studená voda je zázračná, jejíž moci tisíce lidu zdraví svoje děkuje. Od studánky šli poutníci nahoru do osvětleného kostela, z něhož se ozýval hlahol rozličných melodií, neboť přicházela procesí s rozličných stran, a každé z nich mělo jinou píseň. „Ach, babičko, zde je krásně!“ šeptá Barunka. — „Jakž by nebylo; klekni a modli se,“ odvětí jí babička. Děvče kleká k stařeně, která hlavu až na zem kloní, vroucí modlitbu zasílajíc k nejsvětější Rodičce Boží, jejíž obraz na oltáři se skví ozářen množstvím světel, ozdoben věnci a kyticemi, jež nejvíce obětovaly nevěsty a panny, by nejsvětější Panna zdaru přála jejich lásce, oděn v drahé roucho, ověšen skvostným šperkem, obětmi to těch, kdož stísněni chorobou pomoc u jejích nohou hledali i také našli. Po skončené modlitbě zařídil si vůdce u sakristiana, co měl k pořízení, a pak vedl svoje ovečky na nocleh. Objednávat jim jej nemusel; jako vlaštovice, když z jara přilítnou a do svých starých hnízd zasedají, tak šli i poutníci tam, kde našli [illegible] byť i ne štědré uhostění, ale přece vlídnou tvář, chléb a sul a čisté

lůžko. Panímáma a babička bývávaly u správce uhelných dolů; byli to staří lidé, babička říkala „ze starého světa“ a proto cítila se u nich jako doma. Paní správcová zaslechnouc, že přišli Žernovští poutníci, obyčejně už k večeru na lavičce před stavením na ně čekala, aby si je domů zavedla. Než šly spat, ukázala hospodyně panímámě svoje poklady, celé vrchy plátna, kanafasu a příze, co nejvíce sama napředla a rok co rok rozmnožovala. „Pro koho, vzácná paní, to všecko chystáte, když už dceru jste vdala?“ divívala se panímáma. — „Ale mám tři vnučky, a to víte, plátno a vinutí je základ vybytí!“ — S tím byly panímámy ovšem zcela srozuměny; ale když se k tomu trefil pan správec, říkal: „No, maminko, vykládáte už zase; mám nechat vybubnovat na trh?“ — „Oh, pantáto, to je jak plech, z toho nebude trh*) ani za padesáte let.“ — To bylo však paní správcové líto, že nemohla babičku ničím lepším uctít než chlebem, neboť babička, když putovala, žila jen od chleba a vody. Takový slib však byl svatý, a nedalo se proti němu ničeho namítati. Panímáma si též velice u správců libovala v noclehu, a když lehala do prachových podušek, vždy si říkala s velikou rozkoší: „Milé poleženíčko, jakoby člověk do sněhu zapadl.“

Kristla s Ančou byly u jedné vdovy, domkářky; spávaly na půdě na seně, kam jim hospodyně ustlala. Ony by byly na kameně také dobře spaly. Tu noc ani nezůstaly na půdě, nýbrž slezly po žebříku dolů do sadu. „Není-li pak tu tisíckrát lepší než nahoře; zahrada je naše komora, hvězdičky naše svíce, a tráva zelená naše peřina,“ notovala si Kristinka, zabalujíc se do sukně a lehajíc pod strom. — „Tam budeme spávat, holka rozmilá,“ odpovídala jí Anča, lehajíc podle ní. „Ale jen poslouchej, stará Fousková chrápe, jako když kamení sype,“ smála se. — „Ba, to je roztomilé pospání vedle ní. Ty Frantino, co myslíš, přijdou zejtra?“ ptalo se děvče, obracejíc se ke své družce. — „Bodejť by nepřišli,“ tvrdila s jistotou Anča; , Tomeš je tu jako na koni, a Míla aby nepřišel, je víře nepodobno, vždyť tě má rád.“ — „Kdo ví, nebyla ještě řeč o tom mezi námi.“ — „A k čemu potřeba řeči, to se pozná; ani nevím, jestli mi Tomeš kdy řekl, že mne má rád, a máme se přece rádi dost, a je už před svatbou.“ — „A kdy bude přece na jisto svatba?“ — „Tatík nám chce předat živnost a jít do chalupy, až ji bude tedy mít dostavenou, bude svatba; někdy ke Kateřině. Hezké by to bylo, abychom měli svatbu jeden den.“ — „I jdižiž, ty mluvíš, jako by už byla ruka v rukávě, a ono je to ještě za horami.“ — „Co není, může být. Mílovic budou rádi, když se Jakub k vám přižení, a tvůj tatík by dostal šikovného syna; lepší by se nikdo k vaší živnosti ani nehodil, a k tobě také ne. Co je pravda, to je pravda, Jakub je nejhezčí hoch z celé vsi, a Lucina rychtářovic by tušim naříkala pro něho.“ — „Vidíš, to je také jeden kámen,

*) Hra ve slově trh (roztrhování).

který nám v cestě leží,“ vzdychla Kristla. — ,,Holečku, to je víc než jeden kámen, či myslíš že Lucina málo váží, ta je dost vydatná o sobě, a tatík jí přihodí na váhu ještě pytlík renčáků.“ — ,,Tím hůř.“ — ,,Proto si ale hlavu nelam, byť byl i tatík rychtářem, to není ještě Pánbůh, a Lucina i se všemi penězi přece ti vody nepodá. Však on má Míla zdravé oči.“ — ,,Ale jestli se to na něho sesype, a jestli ho nepřijmou do dvora, a bude muset být vojákem“ — ,,Nemysli si na takové věci; když bude pan správec černě koukat, zamažou se mu oči, rozumíš?“ — ,,Což to by se spravilo, ale vždycky to také nejde. Ovšem v svatojanské noci se mi zdálo, že Míla ke mně přišel, a tedy bychom se měli sejít, ale sen je sen, a babička říká, že pověrám nesmíme přikládat víry, aniž se chtít od Pánaboha dovídat, jak s námi naloží.“ — ,,Vždyť není babička evangelium.“ — ,,Já věřím babičce jako zákonu, ona člověku upřímně poradí, a každý to říká, že je žena dokonalá; co ona řekne, je pravda svatosvatá.“ — ,,Vždyť já ji též za to mám, ale chci se vsadit o malík, že když mladá byla, věřila co my. To už ty staré lidi takové máš; naše máma ustavičně nad námi naříká, to prý ta mládež teď jen do radosti, do tance a veselosti,

a rozumu ani za mák. To prý za jejich let nebývalo, a já vím bezpečně, že prabába naše ani o vlas lepší nebyla v mladosti, a my až budeme báby, budeme také tak zpívat. Teď ale poručme se pod ochranu matky Boží a spěme,“ doložila Anča, schoulila se do sukně a za chvilku, když se jí podívala Kristla do tváře, byla již v limbu.

Na půdě také ještě konejšila jedna z žen, co tam spaly, dítě, ale ono se nedalo upokojit. „A což, matko, vám to dítě každou noc tak dovádí?“ ptala se druhá, ze spaní se probudivši. — „Ba už po čtrnácte dní každou. Vařila jsem mu, kdo co radil, makovice, božcovo koření, nic platno. Kovářka povídala, že se mu vrazily uročky na střívka. Umínila jsem si obětovat je na oltář matky Boží, buď ať se uzdraví, buď ať si je Pánbůh k sobě vezme.“ — „Položte je zítra pod prameny, aby se voda třikrát přes ně přehrnula, to pomohlo mému děvčeti též,“ poradila žena, obrátila se na druhou stranu a spala.

Ráno, když si poutníci před kostelem shromáždění ruce podávali, obyčejnými slovy: „odpusťme si“, neboť šli ke stolu Páně, ozvaly se za Kristlou a Ančou dva známé hlasy: „I nám budiž odpuštíno.“ — „I bez zpovědi dáváme vám rozhřešení,“ odpověděla Anča podávajíc ruku Tomšovi, Kristla pak s uzarděním podala svoji Mílovi. Chlapci dali se pod vůdcovství Martince a šli s ostatními do kostela.

Po kostele šli se všickni do lázní vykoupat, při čemž si starší ženy a muži dávali obyčejně baňky sázet, to patřilo k celku. Po koupeli kupovalo se pouti. Panímáma nakupovala celé balíky obrázků, růženců, figurek a rozličných jiných dárků. „Mám tu čeládku, přijdou mleči, každý kouká, abych mu dala pouti,“ povídala babičce. Vedle babičky stála stará Fousková, také babička, ráda byla by koupila klokočový růženec, ale když jí řekl kupec, že stojí dvacet krejcarů dobrých peněz, smutně jej položila zase na krám, pravíc, že je drahý. — „Drahý, ten drahý,“ rozhorlil se kupec; „to jste neměla, osobo, jaktěživa klokočový růženec v ruce. Kupte si perníkový!“ — „Inu, pantáto, jinému nebude drahý, ale mně je, poněvadž nemám víc než půl zlatého šajnu svého jmění.“ — „Za to nekoupíte klokoč,“ řekl kupec. Fousková odešla, ale babička šla za ní a povídala jí, aby s ní šla k jinému kupci, ten že má velmi laciné zboží. A vidíme! ten kupec dával všecko za pac, jak to babička sama chtěla, tak že Fousková za půl zlatého nejen klokočový růženec, ale i obrázky a jiné drobotiny dostala. Ale když od krámu odešly, povídala Barunka: „Viďte, babičko, vy jste tomu kupci to zaplatila, co scházelo; však já dobře viděla, jak jste na něj mrkala, aby Fousková neviděla.“ — „Když jsi viděla, viděla, ale nepovídej dále; co dává pravice, nesmí vědět levice,“ odpověděla babička. Kristla koupila si stříbrnou obroučku, na níž byly dvě hořící srdce; Míla hned koupil si také obroučku, na níž dvě v sebe složené ruce byly. Všecky ty dárky dali si poutníci dotýkat

a světit, a růženec, obroučku, obrázek aneb knížku dotýkanou choval každý jako relikvii.

Majíce vše to zařízeno, poděkovali poutníci svým hostitelům, ještě jednou se pomodlili u divotvorné studánky a pod ochranu matky Boží se poroučejíce vydali se na cestu k domovu. Ve Rtínském lese, nedaleko devíti křížů, u studánky se odpočívalo; žíznivi jsouce, shrnuli se okolo pramene, a když viděli, že dává Kristla Mílovi pít z dlaně, přišli, aby jim také nalila, což ona ráda udělala. Na to staří rozsadili se do trávy, povídali si, co a zač nakoupil kdo na pouti, a o těch processích, co tam zároveň s nimi byla. Děvčata rozešla se po lese trhat kvítí na věnce, a chlapci opravovali zatím velký hrob a dřevěné na něm křížky. — ,,Povězte mi, Ančinko, proč je zde těch devět křížů?" ptala se Barunka, rovnajíc Anči kytici na věnec, jejž uvila. — ,,Poslouchejte, já vám to povím. Nedaleko odtud je starý hrad rozbořený, na Vizmburku tam říkají. Před dávnými časy byl na tom hradě panoš, a ten se jmenoval Heřman. Měl on rád děvče tu nedaleko z jedné dědiny. Chodil za ní ještě jiný, ale ten se jí nelíbil, a ona dala slovo Heřmanovi. Měla být svatba. Ráno ten den přišla Heřmanova matka k němu a přinesla mu červená jablka a ptala se ho, proč je tak zamyšlen, a on na to, že sám neví. Matka prosila ho, aby nejezdil, že se jí nehezky snilo, ale on vyskočil, dal matce s Pánembohem a vyskočil si na brůnu. Ale brůna nechtěla s ním ze vrat; matka ho zase prosí: ,,Synu, zůstaň doma, zlé to znamení, nedobře se ti podaří;" on ale neposlechl, bodl koně a vyjel přes most. Brůna se vzepnula a nechtěla dál, a matka ho do třetice prosila; ale Heřman na nic nedal a přece jen jel k nevěstě. A když jeli na svatbu a sem na toto místo dojeli, zaskočil je ten druhý hoch, co se o nevěstu ucházel, se svými kamarády. Začali se bít ti dva sokové, a Heřman byl zabit. Když to nevěsta viděla, vrazila do sebe nůž, svatebníci zabili toho soka, a tak prý tu devět lidí zahynulo. Pochovali je všecky do jednoho hrobu a dali jim na památku devět křížů. Od té doby se ty kříže vždy opravujou, a když tudy jdeme letního času, zavěsíme někdy věneček na ně, a každý obětuje Otčenáš za jejich duše." Tak dokončila Anča; stará Fousková však, která byla na blízku houby hledala a vypravování částečně poslouchala, kroutíc hlavou pravila: ,,Tomu není tak, Anče; Heřman byl panoš z hradu Litobořského, a ne z Vizmburského, a nevěsta byla ze Svatoňovic. A to byl zabit, dříve než přijel k nevěstě, s mládkem a starosvatem; nevěsta ho čekala, ale nedočkala se ho. Sedli ke stolu, a tu zvonili hrana; nevěsta se ptala po třikrát matky, komu zvoní hrana, matka se vždy vymlouvala, tu že tomu, tu že onomu, až nevěstu dovedla do komory, kde ležel Heřman zabitý. Nevěsta, když to viděla, probodla si srdce. Pochovali je tu všecky. Tak jsem to já slýchala," doslovila Fousková. — ,,Kdož to může rozsoudit, která z nás má pravdu, když se to stalo před pradávnými časy. Ko-

nečně ať se to stalo jak stalo, dost zle, že se stalo. Lépe kdyby se byli mohli vzít a šťastně žít." — „Pak by ale nikdo o nich byl nezvěděl, nevzpomínali bychom na ně, ani jim hrob nevěnčili," ozval se Tomeš, opravuje jedlový křížek, který byl porouchán. — „I což je to platno, já bych přece nechtěla být takovou nešťastnou nevěstou," mínila Anče. — „Ó já také ne," pravila Kristla přicházejíc ze zástromí s hotovými věnečky. — „Inu, já bych si také nepřál, v svatební den být zavražděn," řekl Míla; „ale přece byl Heřman šťastnější, než ten jeho sok. Velká to musela být muka, když viděl, že tu, kterou miloval, jiný domů si veze. Za toho patří nám tím vroucněji se modlit, neboť umřel ve zlém a v neštěstí, Heřman v štěstí a v milosti boží."

Děvčata pověsila věnce na kříže, rozházela ostatní kvítí po rovu mechem obrostlém a pomodlivše se vrátila se k poutníkům. Za nedlouho vzal vůdce hůl, chlapec zvedl kříž, a zpívajíce ubírali se poutníci k domovu. Na rozcestí nedaleko Žernova čekali na ně domácí lidé; jak zaslechly zpěv a zdaleka viděly vlát červený fábor, běžely děti úprkem matkám vstříc, nemohouce se dočkati pouti. Než došlo processí do vesnice, troubili si už chlapci na nové trubky, pískali na píšťalky, proháněli se s dřevěnými koníky, děvčata nesla si panenky, košíčky, obrázky a srdéčka z marcipánu. Po modlení v kapličce poděkovali poutníci svému vůdci, mládec postavil svěřený kříž do kapličky, věnec s fáborem pověsil se na oltář, a pak se rozešli všickni do svých obydlí. Když podávala Kristla Anči ruku při rozchodu, podívala se tato na stříbrný kroužek, jenž se Kristle na prstu třpytil, a s usmáním povídá: „To není ten, co's koupila?" —

Kristla se trochu zarděla, ale než odpověděla, přišeptal Míla Anči: „Ona mi dala srdce, já jí ruku.“ — „Slušná to výměna; dej Pánbůh zdaru,“ přisvědčila Anče.

U štatue pod lipami u mlýna seděla Proškovic rodina a pan otec; chvilkami díval se na Žernovský kopec. Čekali poutníky. A tu když slunce poslední paprslek na vrch zasílalo, a koruny širokých dubů a ztepilých jasanů zlatým světlem polívalo, zabělely se v stínu níže rostoucího křoví bílé plachetky, a slaměné kloboučky rychle míhaly se mezi zelenem. „Již jdou!“ zvolaly děti, které se byly nejpilněji na stráň dívaly, a všecky tři pospíchaly k lávce, která vedla přes řeku k stráni. Proškovic s panem otcem, který si točil pykslou a trochu oči přimhuřoval, šli za nimi babičce a panímámě naproti. Děti babičku líbaly a obskakovaly, jakoby ji rok nebyly viděly. Barunka zase chlubila se rodičům, že ji ani trochu nohy nebolely. Babička ptala se dětí, jestli si na ni přece vzpomínaly, a panímáma ptala se pana otce: „Co je nového?“ — „Že ostříhali holého; byla to rána, milá panímámo,“ odpověděl pan otec velmi opravdickou tváří. — „Od vás se člověk nikdy pravdy nedoví,“ zasmála se panímáma a plácla pana otce přes ruku. — „Když jste doma, to vás škádlí, a když jste pryč, chodí zamračen a nemá nikde stání,“ povídala paní Prošková. — „To máte tak, paní kmotra, muži nás jen tenkráte znají ocenit, když nás pohřešujou.“ Tak se povídalo sem tam, vypravování nebylo konce. Svatoňovská pouť byla obyvatelům malého údolíčka, byť i ne vzácnou událostí, neboť se rok co rok opakovala, ale vždy tak znamenitou, že bylo co mluvit o ní celých čtrnácte dní. Jestli se někdo ze sousedství do Vambeřic vypravil, mluvilo se o tom čtvrt roku před a čtvrt roku potom, a o poutnici Marii-Celské vypravovali si lidé od léta do léta.

XI.

Paní kněžna odjela, s ní comtessa Hortensie, odjel i otec, a švitorné vlaštovice z pod střechy se také odstěhovaly. V Starém bělidle bylo kolik dní jako po vyhoření; matka plakávala, a děti, když ji viděly plakat, plakaly také. ,,No, Terezko, neplač," říkala babička; ,,což je to všecko platno, toť jsi věděla, co tě čeká, když si's ho brala, tedy musíš trpělivě snášet. — A vy, děti, mlčte; modlete se za tatínka, aby zůstal zdráv, a dá Pánbůh jaro, vrátí se zase k nám." — ,,Až přiletí vlaštovičky, viďte?" ptala se Adelka. — ,,To víš," dosvědčila babička, a děvčátko utřelo si slzy.

I v okolí bělidla začínalo být smutno a ticho. Les byl světlejší; když přicházela Viktorka s vrchu dolů, bylo ji zdaleka vidět. Stráň žloutla, vítr a vlny odnášely chumáče suchého listí bůh ví kam, ozdoba sadu uschována byla v komoře. V zahrádce kvetly jen astra, měsíčky a umrlčí kvítka, na louce za splavem růžověly se naháčky, a v noci prováděla tam světélka svoje rejdy. Když šla babička s dětmi na procházku, nezapomněli chlapci papírové draky, které pak na vrchu spouštěli. Adelka honila se za nimi, chytajíc na proutek hebounká vlákna babího léta v povětří poletujícího. Barunka sbírala po stráni babičce červené kaliny a trnky, které potřebovala za lék, nebo trhala šípky pro domácí potřebu, aneb klátila jeřáby, z nichž dělala Adelce korály na ruce i hrdlo. Ráda s nimi seděla babička na vrchu nad zámkem; tam odtud viděly do údolí na zelené lučiny, kde se páslo panské stádo, viděly až k městečku a zámek na

malém návrší uprostřed údolí, a pěkný park okolo něho ležel jim u nohou. Zelené jalousie u oken byly uzavírány, na balkoně nebylo květin, růže okolo bílého kamenného zábradlí povadly, místo premovaných sloužících a vrchnosti chodili po zahradě dělníci, přikrývali chvojem záhony, na nichž nebylo pestrobarevného kvítí, ale símě odpočívalo ku krásnějším ještě květům, jež těšit měly oko velitelky, až by se zase k nim navrátila. Vzácné, cizokrajné stromy, zbavené zeleného šatu, zatočeny byly v slámě, fontána, vystřikující stříbrné proudy, zakryta byla prkny a mechem, a zlaté rybičky ukryly se na dno rybníčku, jehož hladina, jindy tak čistá, všecka byla pokryta listím, žabincem a zeleným šlemem. Děti dívaly se dolů, vzpomínaly na ten den, když s Hortensií po zahradě chodily, když snídaly v salonu, jak to bylo všecko krásné, a myslily si: „Kde pak asi ona nyní je!“ Babička však ráda dívala se přes protější Žlickou stráň, přes vesnice, obory, háje, rybníky a lesy, k Novému Městu, k Opočnu až k Dobrušce, kde bydlel její syn, a za Dobrušku, mezi hory, kde byla malá vesnička a v ní tolik jí milých duší. A když zraky obrátila k východu, tu ležel před ní krásný polověnec Krkonošských hor, od dlouhého hřbetu Hejšoviny až k vrcholu do oblak čnějící Sněžky, pokryté sněhem. Babička, ukazujíc přes Hejšovinu, říkala dětem: „Tam znám každou stezku, tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam jsou Vambeřice a Varta, tam v těch krajinách ztrávila jsem několik šťastných let.“ Zamyslila se, ale Barunka vytrhla ji otázkou: „Tam ve Vartě sedí ta Sybilla na tom mramorovém koni, viďte?“ — „Povídá se, že u Varty na jednom vrchu. Sedí prý na mramorovém koni, sama též z mramoru vytesaná, a drží ruku zdviženou k nebesům. Až se prý celá do země propadne, že nebude vidět ani konce prstů, pak se proroctví její vyplní. Můj otec říkával, že ji viděl, a to že byl již kůň po prsa v zemi.“ — „A kdo byla ta Sybilla?“ ptala se Adelka. — „Sybilla byla moudrá žena, která uměla předpovídat budoucnost.“ — „A co předpověděla?“ ptali se chlapci. — „Nejednou jsem vám to již povídala,“ řekla babička. „My to už zapomněli.“ — „To si ale máte pamatovat.“ — „Já si, babičko, mnoho z toho pamatovala,“ pravila Barunka, která babičku velmi pozorně poslouchávala; „viďte, Sybilla prorokovala, že přijde na českou zem mnoho bídy, že budou vojny, hlad, mor; nejhůř ale že bude, až nebude otec synu, syn otci, bratr bratru rozumět, až nebude platit slovo ani slib, pak že bude nejhůř, pak prý česká země má být na koňských kopytech roznesena.“ — „Dobře jsi to pamatovala. Ale Pánbůh nedej, aby to kdy bylo,“ vzdychla babička. Barunka klečíc u nohou babičky, sepjaté ruce na jejích kolenou, jasné oči důvěrně na vážnou tvář upřeny majíc, ptala se dále: „Jaké to je proroctví, co jste nám povídala, víte, o Blanických rytířích, o svatém Václavu a o svatém Prokopu?“ — „To je proroctví slepého mládence zase,“ odpověděla babička. — „Ach, babičko, já mám někdy takový strach, že vám ho ani

vypovědít nemohu; viďte, vy byste také nechtěla, aby česká zem na koňských kopytech byla roznesena?" — „Bláhová, jak bych mohla takové neštěstí chtít, vždyť se každý den modlíme za zdar české země, vždyť je to naše matka. No, tedy když bych viděla matku ve zkázu upadat, mělo by mi to být jednostejné? Což byste vy dělaly, kdyby vám chtěl někdo maminku zabít?" — „Křičeli bychom a plakali," ozvali se chlapci a Adelka. — „Jste děti," usmála se babička. — „To bychom jí pomáhat musely, viďte babičko?" řekla Barunka, a oko jí zahořelo. — „Tak děvče, tak, to je pravé, křik a pláč nic nepomáhá," pravila stařena a položila ruku na hlavu vnučky. — „Ale, babičko, my jsme malí, jak bychom mohli pomoci?" mínil Jan, jehož mrzelo, že babička málo o něm soudí. — „Nevíte, co jsem vám povídala o malém Davídkovi, který skolil Goliaše? Vidíte, i ten malý mnoho může, když má pevnou důvěru v Boha — pamatujte si to. Až vyrostete, přijdete do světa, poznáte zlé i dobré, budou vás svádět, přijdete do pokušení. Pak si vzpomeňte na svou babičku, co vám říkávala, když s vámi chodívala. Víteť, že jsem zanechala dobré živobytí,

které mi pruský král podával, a raději pracovala do úpadu, než bych si byla nechala děti odcizit. Milujte tedy i vy českou zem co matku svoji nade všecko, pracujte pro ni jako hodné děti, a proroctví, jehož se bojíte, se nevyplní. Já se vás co mužných nedočkám, ale naděju se, že na babiččina slova pamatovat budete,“ dořekla babička pohnutým hlasem. — „Já je nikdy nezapomenu,“ šeptala Barunka, schovávajíc tvář do babiččina klínu. Chlapci tu stáli mlčky, oni slovům babičky nerozuměli tak jako Barunka, Adelka pak, tulíc se k babičce plačtivě povídala: „Ale babičko, vy neumřete, viďte že ne?“ — „Všecko je na světě do času, milá děvečko, i na mne Pánbůh zavolá,“ odpověděla babička Adelce, vroucně ji k sobě vinouc. Mlčky tak chvíli zůstaly; babička se zamyslila, děti nevěděly jak začít. Tu slyšely nad sebou šumot křídel, a když pozdvihly zraky vzhůru, viděly povětřím veslovat hejno ptáků. „To jsou divoké husy,“ pravila babička; „těch neletí nikdy mnoho, jedna rodina jen, a mají v letu jiné řadění; podívejte se, dvě letí napřed, dvě v zadu, ostatní vždy jedna vedle druhé, na délku nebo na šířku, leda že se někdy na půlkola zatočí. Kavky, vrány, vlaštovice letí ve velikých hejnech, několik jich letí napřed, ty hledají místa k odpočinku pro druhé, a v zadu a po stranách letí stráž, která hájí v čas nebezpečenství samičky a mláďata, neboť se mnohdy setkají s nepřátelským hejnem, a pak začne vojna.“ — „Ale babičko, jak pak mohou vést ptáci vojnu, když nemají rukou, aby mohli držet šavle a flinty?“ otázal se Vilím. — „Ti vedou vojnu svým způsobem a přirozenou jim zbraní. Zobáky setkají se, a křídloma tlukou do sebe tak krutě, jako lidé ostrou zbraní; pokaždé jich při takových vojnách mnoho spadne.“ — „To jsou hloupí,“ povídal si Jan. — „Inu, milý hochu, lidé mají rozum a také se perou pro málo a pro nic, až se uperou do smrti,“ odpověděla babička, vstávajíc s lavičky a pobízejíc děti k odchodu.

„Podívejte se, slunce je na sklonku a zachází v šarlatu, bude zítra pršet;“ obrátivši se pak k horám dodala: „a Sněžka má čepec.“ — „Chudák pan Beyer, ten zase vystojí, když musí chodit do lesa,“ útrpně řekl Vilím, vzpomenuv si na Krkonošského myslivce. — „Každý stav má své obtíže, a kdo si jaký zvolí, musí už snášet zlé s dobrým, kdyby tu i o krk šlo,“ řekla babička. — „Já budu přece myslivcem a půjdu k panu Beyerovi vesele,“ řekl Jan a pustiv do povětří draka, hnal se s vrchu dolů, a Vilím za ním, neboť se ozývalo sezvánění stáda, jež kravař s louky domů hnal, a děti měly radost z těch krásných krav, zvláště z těch, co šly v předu stáda, a na červených kožených obojkách mosazné zvonce nesly, které měly každý jiný hlas. Však to bylo na nich vidět, že tomu vyznamenání rozumějí; pyšně hlavami pohazovaly se strany na stranu, a rozhoupané zvonky si mile přizvukovaly. Adelka vidouc je jít, hned si začala notovat: „Hou a hou, krávy jdou, nesou mléko s smetanou,“ a táhla babičku s vrchu; ale babička ohlížela se po Barunce, která stála ještě na vrchu. Ona se

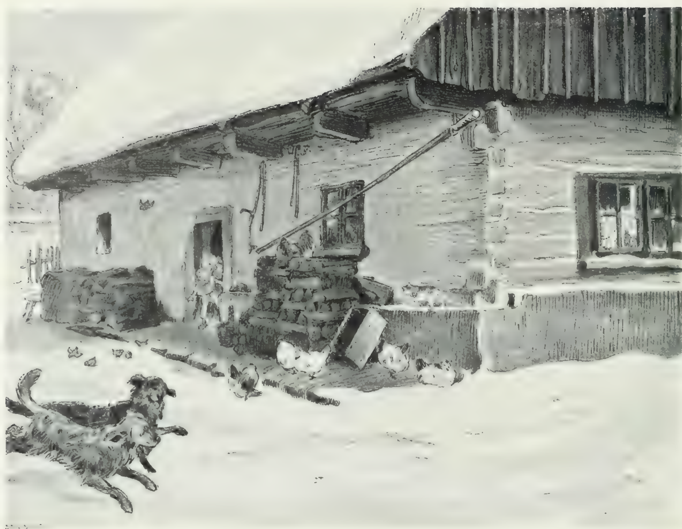

byla zahleděla na oblohu, na níž se tvořily blíže západu nejkrásnější obrazy. Tu vystupují na světlé půdě tmavé hory v ohromných rysech, podivných forem, tu dlouhé hřbety lesů, tu malé vrchy, na nich hrady a kostelíčky; tu na rovině zdvihají se štíhlé sloupy a oblouky bran, jako řecké stavby, na západu pak rudá zář lemována je zlatými hieroglyfy a arabeskami. A ty hory, lesy i hrady se rozcházejí, a podivnější ještě formy se na jich místě tvoří. Děvčeti se to tak líbí, že volá babičku nahoru, ale babičce se nechce ještě jednou na vrch, praví, že nemá již mladé nohy, a děvče musí sejít k ostatním.

O Všech Svatých ráno šly děti babičce jak obyčejně naproti a povídaly si po cestě: „Dnes nám přinese babička z kostela svíčičky.“ A přinesla babička svíčičky. „Když nemůžem jít na hřbitov obětovat za dušičky, rozsvítíme je doma,“ pravila. Tak slavila každý rok slavnost za zemřelé s dětmi jen v domácnosti. Na dušičky u večer přilepila rozžaté svíčičky po stole, při každé jmenujíc dušičku, za kterou ji rozsvěcuje. Ke konci přilepila několik ještě beze jména řkouc: „Ty ať hoří za ty, na něž nikdo nepamatuje.“ — „Babičko, já také jednu rozsvítím za tu nešťastnou svatbu v Hertinském lese?“ — „Rozsvěť, rozsvěť, děvečko, modlitba naše bude jim snad milá.“ Rozžala se ještě jedna, babička přiklekla s dětmi ke stolu, a modlily se, dokud svíčky hořely. „Světlo věčné ať jim svítí, ať odpočívají v pokoji,“ dokončovala babička modlení, děti pak musily říci: „amen“.

Za týden po dušičkách, když babička děti budila, oznamovala jim, že přijel svatý Martin na bílém koni. Děti rychle vyskočily s postelí, běžely k oknu — a hle, všude bílo. Na stráni o zeleném listu ani památky, ani na vrbách u řeky, na olších u potoka. V lese jedině zelenaly se jedle a smrky, ale větve jejich byly pod tíží sněhu dolů shýbené. Na jeřábu, který stál blíže stavení a na němž viselo několik zmrzlých stručků, seděla vrána, a drůbež na dvoře stála tiše a dívala se s podivením na tu novotu. Jen vrabci skákali vesele po záspi, sbírajíce ještě, co byly slepice ležet nechaly. Kočka vracejíc se z lovu oklepávala při každém kroku tlapky a rychle pospíchala na pícku. Psi však, zarousaní po kolena, vesele se proháněli ve sněhu.

„Sníh, sníh, to je dobře, budeme jezdit na saních,“ zavejskly si děti, vítajíce zimu, která jim přinášela zase jiných radostí. Svatý Martin přinesl jim dobré rohlíky, a po svatém Martinu držely se dračky. Děti měly ovšem přástvy mnohem radši, měly při přástvách více svobody. Když zasedly dračky v kuchyni okolo dlouhé tabule, a na tabuli se octla vysoká hromada peří, jako závěj sněhu, tu odháněla babička Adelku a chlapce ustavičně od tabule dále. Přihodilo se totiž jednou, že Jan jsa mezi dračkami, do té hromady upadl; jaký to byl rámus, snadno si pomyslit. Od té doby říkala babička o těch malých, že není radno vzít to ke stolu. Ba ani pořádně zadovádět si nesměly okolo stolu, ani

fouknout, ani dveře příliš otevřít, hned dostávaly lání. Ta jediná radost při těch dračkách byla pučálka, a pohádky o strašidlech a drábech, o světýlkách a ohnivých mužích. Za dlouhých mlhavých večerů, když dračky a přástevnice z chalupy a mnohdy ze vsi do vsi přecházely, bývalo za časté slyšet: tu přestrašilo něco tam, tu zase tam, a jak se jednou začalo o tom předmětu mluvit, nebylo konce, neboť věděla každá několik podobných příkladů. I Kramolenští zloději, jdouce z jara do kriminálu a na zimu domů přicházejíce — lidé říkali „že jdou ze studií", neboť se tam prý vždy něčemu přiučí — začasté zavdali příčiny, že lidé o nich mluvili. A za té řeči začalo se mluvit o zlodějích vůbec, a pak se vypravovaly pohádky o drábech neboli lesních loupežnících. Děti seděly jako úkropkové, ani nedutaly, ale ani za svět nebyly by šly za dveře, tak se bály. Proto babička neměla ráda, když se podobné rozumy vykládaly, ale nebyla někdy s to proud těch řečí zastavit.

Po Martině býval v městečku zimní trh; to šla paní Prošková s Bětkou [illegible]ou do městečka nakoupit zásoby nádobí a rozličných potřeb na celou

zimu. Děti se sotva dočkat mohly matky, neboť jim vždy přinesla nějakou hračku a dobrý marcipán, a babička dostala každý rok vlněné punčochy, bačkory a půl tuctu šňůr na kolovrat „jarmarku". — Když si je ukládala do šuplíku, říkala Janovi: „Kdyby tebe nebylo, měla bych jedné dost." — Adelka dostala tenkráte jarmarku dřevěnou desku, na níž byla abeceda. „Až přijde zítra pan učitel, můžeš se začít učit; je ti beztoho chvíle dlouhá, když se ostatní učí. A když si pamatuješ Otčenáš a písničky, budeš si pamatovat i abecedu," pravila matka. Děvče si radostí poskočilo a hned bedlivě písmenky prohlíželo; ochotný Vilím nabízel se, že ji naučí: i, e, a, o, u, ale ona, schovávajíc tabulku za záda, povídala: „Já nechci od tebe, ty to neumíš jako pan učitel." — „Bodejť, nebudu umět abecedu, když čtu z knihy," horšil se chlapec uražen. — „Ale v knize to není tak," odbývala ho sestřička. — „Jej, jej, tys hloupá!" spráskl ruce chlapec. — „Nešt si," pohodila hlavou Adelka a šla s tabulkou ke světlu. Co se ti dva o učenost hádali, dělal Jan v kuchyni Sultanovi a Tyrlovi koncert, troubil na trubku a spolu také bubnoval na bubínek, co mu byla matka z jarmarku přinesla. Psům nemusela být ta hudba velmi příjemná; měli čumáky zdviženy, Sultan štěkal, ale Tyrl vyl, až bylo hrůza poslouchat. Babička byla s dcerou v komoře, ukládaly nakoupené věci, zaslechši pak tu muziku úprkem přiběhla. „Vždyť pak jsem si to myslila, že je to ten luciper; v tobě není žíly dobré, chlapče! Budeš mlčet!" Jan vzal trubku z úst, ale jakoby byl neslyšel, co babička povídala, pustil se do smíchu, řka: „Jen se podívejte na ty psy, jak se zlobí, že jim dělám muziku!" — „Kdyby měli ti psi rozum, tak by ti řekli, takovou muziku aby kozel poslouchal, rozumíš? Hned mi to ulož! Věru, budeš-li takový nezbeda, že povím letos svatému Mikuláši, aby ti ničeho nenaděloval," hrozila babička, ukazujíc Janovi cestu do světnice. — „No, to bude čistá věc, a v městě povídali, že svatý Mikuláš nakoupil plný vůz darů a že bude letos štědrý, to jest tomu, kdo poslouchá!" pravila Vorša, zaslechši ve dveřích babiččina slova. Jakmile druhý den pan učite přišel, vytasila se Adelka se svojí tabulkou a přisedla k druhým; dávala dobrý pozor, a po hodině přiběhla k ba-

bičce s velikou radostí, že už umí všecka písmenka na prvních řádcích, a hned je také babičce říkala i se známkami, jaké jim pan učitel přivěsil, aby si je lépe pamatovala. Matka i babička byly s ní spokojeny, zvláště když i druhý den je uměla; ale proto že je často babičce ukazovala a vyslýchána od ní být chtěla, uměla je konečně babička jako vnučka. ,,Vidíme," povídala si, ,,jaktěživa jsem si nemyslila, že bych já se abecedě ještě kdy učit mohla, a teď na stará kolena se mi to stává Inu, člověk chce-li být s dětmi, musí se někdy stát dítětem s nimi."

Jednoho dne vrazil Jan do světnice s křikem: ,,Děti, děti, pojďte se podívat, babička snesla s půdy kolovrat!" — ,,Je to jaký div?" kárala matka děti, vidouc, že se všecky ze dveří ženou i Barunka. Ovšem, div to nebyl žádný, ale matka nepomněla, jakých radostí babička s kolovrátkem do sednice přinesla. S kolovrátkem přišly přástevnice a s nimi krásné pohádky a veselé písně. Matku ovšem, tu netěšily ani ty pohádky ani ty písně, ona raději seděla ve svém pokojíku a četla v knize ze zámecké knihovny, a když babička říkala: ,,Povídej pak nám jednou něco z těch kronik," a matka povídala, nezajímalo to děti ani [illegible] tak, jako když začala popisovat vídeňský život, to se všem líbilo, a jestli

řekly přástevnice: „To musí být krása v takovém městě," aniž by více si přály, děti zajisté myslily: „Kýž jsme již velky, bychom se tam podívat mohly!" — Ale nade všecko milo jim bylo všem, mimo matku, která je nerada poslouchala, když začala babička povídat pohádky o princeznách se zlatými hvězdami na čele, o rytířích a princích zakletých ve lvy a psy, aneb dokonce v kameny, o oříškách, v nichž složeny byly celé drahé obleky, o zlatých zámcích a mořích, na jichž dnu krásné vodní paní přebývají. Matka netušila, když se Barunka mnohdy při pletení zamyslila a oknem ven dívala na holé stráně a zasněžené údolíčko, že tam vidí rajskou zahradu, palác z drahého kamení, ptactvo ohnivých barev, paní, jimž zlaté vlasy od hlavy splývají, a zamrzlá řeka že se jí proměnila v modravé vlnící se moře, na jehož vlnách krásné víly v lasturách perlových se houpaly. Sultanovi, který natažen na podlaze chrápal, nesnilo se o té cti, kterou mu chlapci mnohdy prokazovali, majíce ho v zamyšlení za nějakého zakletého prince. — A jak bylo v sednici, když se smrklo! Vorša okenice zavřela, v kamnech praskaly smolné otýpky, do prostřed sednice vysoký dřevěný svícen se postavil, do železných ramenou plápolající louče se zastrčily, a kolem do kola lavice a stoličky se postavily přástevnicím, pro něž mimo to babička pokaždé vošatku křížal a švestek nachystala, pro poslinku. S jakou dychtivostí čeka'y děti, brzo-li dvéře u síně klapnou a přástevnice ve dveřích se ukážou! Neboť o přástvách babička dříve nezačala povídat, až se přadleny sešly. Přes den prozpěvovala si adventní písně. Dokud děti ještě babičku tak dobře neznaly, její dobré a špatné chvíle, myslily že musí a musí na ní vymořit povídačky. Babička však byla hnedlinko s nimi hotova Buď začala jim povídat o pastýři, kterak měl tři sta ovec a žena je na pastvu, k lávce přišel, která byla tak úzká, že nemohly ovce jinak než jedna za druhou přes ni jít. „Teď musíme počkat, až přejdou," doložila mlknouc; když se po chvíli děti ozvaly: „Babičko, už přešly?" říkala: „I co vás napadá, to bude dobré dvě hodiny trvat, než přejdou." Děti věděly už, co to znamená. Buď zase začala: „No, když nechcete jinak, budu povídat. Myslete si, že mám sedmdesát sedm kapes, a v každé jednu pohádku; z kolikáté kapsy pohádku chcete,

abych povídala?" — „Třebas z desáté!" volaly děti. — „Tedy z desáté; v desáté kapse je pohádka taková: Byl jeden král, ten měl na peci vál; na tom vále kocoura, poslouchejte, bude dlouhá." A bylo zase po povídce. Nejhůře však bylo, když se babička zmínila o červené karkulce. To děti slyšet nemohly, hned utekly; při každé jiné by byly mohly babičku uprosit, ale to nesměly ani špetnout, nechtěly-li poslouchat opakování vlastních slov. Znajíce již babičku, že jinak nedá, čekaly trpělivě na přadleny. Nejdříve přišla vždy Kristla, za ní Míla, pak Cilka Kudrnovic ze dvora, Bětčiny a Voršiny známé, někdy přišla i panímáma s Mančinkou, a paní myslivcová, a jednou za týden přivedla Kristla s sebou mladou Tomšovou, pro niž si pak obyčejně Tomeš přišel. Než se ženské ohřály a ke kolovratům zasedly, rozmlouvalo se chvíli o všeličem. Jestli se přihodilo které cos nového v domácnosti, nebo slyšela-li novinu jakou, povídalo se o tom; byl-li jaký svátek, s nímž byl národní jakýs obyčej neb pověra spojena, aneb byl-li to svátek zasvěcený, zavdalo i to příčinu k rozprávce. Ku příkladu večír před svatým Mikulášem hned se ptala Kristla Adelky, má-li již za oknem punčochu, že se již Mikuláši v okolí potloukají. „To mi babička dá, až půjdu spat," řeklo děvče. — „To si ale nedávejte svoji maličkou punčošku, řekněte babičce, aby vám půjčila velkou," naváděla Kristla. „To nejde," ozval se Jan, „to bychom byli my ošizeni." — „Vám beztoho Mikuláš nadělí jen metlu," škádlila Kristla. — „Však on ví svatý Mikuláš, že má babička metlu ještě od lonska schovanou a že nás nikdy nebije," řekl Jan; ale babička mínila, že by to mnohdy Jeník zasloužil.

Lucie den byl dětem velmi nemilý. Byla pověra, že chodí tu noc Lucie, bílá to, dlouhá, rozcuchaná žena, a strašily se jí děti, že je vezme, pakli jsou neposlušné.*) „Bojácnost jest pravá nemoudrost," říkala babička a neměla ráda, když se děti strašily něčím; ona je učila nebát se ničeho, leda hněvu božího, ale vymlouvat jim některé pověry, jako to otec vždy činil, když mu začaly povídku o vodníku, prašivci, světýlkách, o žhavých mužích, kteří se mnohdy před člověkem kutálejí jako otep slámy, ale jimž za takové posvícení na cestě pěkně poděkovat se musí, a pod. — to neuměla, poněvadž víra na ně příliš v ní vkořeněna byla. U ní byla veškerá příroda oduševněna, dobrými i škodnými duchy; věřila i ve zlého ducha pekelného, kterého Bůh na svět posílá, aby zkoušel lid boží, to vše věřila, ale nebála se, majíc v srdci pevnou, nezvratnou důvěru v Boha, v jehož moci celý svět, nebe i peklo, a bez jehož vůle člověku vlas s hlavy nesejde. Tu důvěru hleděla také vštěpovat v srdce dětské. Proto, když Vorša na den Lucie začala mluvit o bílé ženě, babička ji hned okřikla, dokládajíc, že Lucie jen noci upije. Nejlepší uměl Míla, vždy chlapcům

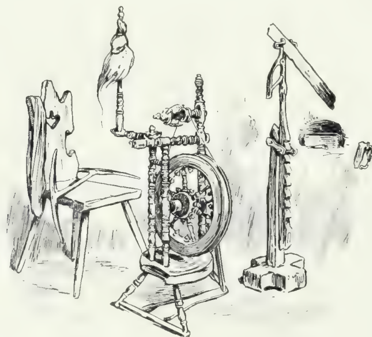
*) I na Slovensku pověra ta známa, že Lucie rozsochatá, v plachtě zaobalená žena, řešeto [illegible] po meste.

vyřezával buď sáňky, pluhy, vozíčky, nebo dělal louče, a chlapci se od něho nehnuli. Když byla o něčem strašlivém řeč, a Vilím se k němu tiskl, říkal: „Nic se nebojte, Vilímku, na čerta vezmeme kříž, na strašidlo hůl a vymlátíme jim.“ To se chlapcům líbilo a s Mílou byli by šli třebas o půlnoci kamkoli; a babička mu přikývnouc říkala: „Inu což je to všecko platno, muž je přece jen muž.“ — „To je pravda, a Jakub nebojí se ani čerta, ani pana správce, který je horší než čert,“ pravila Kristla. — „No, jak pak,“ vzpomněla babička, „že mluvíme o panu správci, máš přece, Jakube, čáku přijít do dvora?“ — „I myslím, že z toho nic nebude, žene se to na mne se dvou stran, a plete se do toho mnoho zlých ženských a ty mi odzpívají.“ — „I nemluv tak, snad se to dá ještě spravit,“ řekla Kristla zarmouceně. — „Přál bych si to jako ty, ale nevím. Slečinka správcovic se přeukrutně na mne hněvá, že jsme vyvedli ten kousek tomu Italianovi. Ona si prý naň myslila, a když ho paní kněžna k vůli tomu poslala na rychlo pryč, zkazila se jí všecka osnova. Leží ustavičně správci

v uších, aby mne do dvora nebral. To je jedna; druhá je rychtářovic Lucie. Ta vzpomněla si, abych byl jejím králem při „dlouhé noci", a poněvadž jí tu poctu nemohu udělat, bude mít rychtář zlost, a jak dá Pánbůh jaro, budu si myslím zpívat: Háj — háj — háječku zelený — už jsem já na vojnu chycený," — a Míla začal zpívat, děvčata spustila také, jen Kristla pustila se do pláče. „No mlč, holka, do jara ještě daleko, kdo ví, co Pánbůh dá," těšila babička. Kristla si ovšem oči utřela, ale přece jen byla smutná. „Nemysli na to, však on to tatík snad nějak spraví," pravil Míla, přisednuv k ní. — „A což bys nemohl přece tím králem být bez všelikých závazků?" zeptala se babička. — „Inu ovšem, babičko, oni chodí někteří chlapci u nás ke dvěma, ke třem děvčatům, než si na dobro jednu vezmou a děvčata dělají to také tak. Nebyl bych já Luciin první švihák, a nemusel bych posledním být, ale u nás nebylo slýcháno, aby hoch sváděl dvě děvčata najednou, a když jde za krále, je tolik, jako by šel na svatbu." „Pak ovšem dobře uděláš, že nejdeš," přisvědčila babička." — „Co tu Lucku napadlo, že zrovna jen tebe chce, jako by nebylo dost jiných hochů u vás," hněvala se Kristla. — „Pan otec řekl by: proti gustu žádný dišputát," usmála se babička.

Před vánočními svátky střídalo se povídání pohádek a zpívání písní s rozprávkami o pečení vánoček, jak má která bílou mouku, mnoho-li dá másla, děvčata povídala o „slívání" (olova), děti pak těšily se na vánočky, spouštění svíček, na Jezulátko a na koledu.

XII.

Byl to zvyk jak ve mlýně tak v myslivně i na Starém bělidle, že kdokoli přišel na štědrý den a Boží hod, jíst a pít dostal do sytosti, a kdyby nikdo byl nepřišel, babička byla by šla hledat hosta na rozcestí. Jakou radost však měla tenkráte, když z nenadání přišel před štědrým dnem syn Kašpar a bratruv syn z Olešnice. Celého půl dne radostí plakala a přes chvíli od pečení vánoček odběhovala do sednice, kde příchozí mezi dětmi seděli, aby se na syna podívala, aby se bratrovce zeptala, co dělá ten neb ta v Olešnici, a dětem opakovala ne jednou: „Jak tuhle vidíte strejčka, tak byl v tváři také váš dědeček, jen že zrůst po něm nemá.“ Děti prohlížely strejčky se všech stran, a velice se jim líbili, zvláště to, že mile na každou jejich otázku odpovídali. — Každý rok chtěly se děti postit, aby viděly zlaté prasátko, ale nikdy k tomu nedošlo, vůle byla dobrá, ale tělo slabé. Na štědrý den štědře podělen byl, kde kdo, i drůbež a dobytek dostaly vánočky, a po večeři vzala babička ode všeho, co k večeři bylo, po kousku, hodila polovičku do potoku, polovic zahrabala do sadu pod strom, aby voda čistá a zdráva zůstala a země úrodná byla, všecky pak drobty sesbíravši hodila „ohni“, aby „neškodil“. Za chlívem třásla Bětka bezem, volajíc: „Třesu, třesu bez, pověz ty mi pes, kde můj milý dnes;“ a v světnici slívaly olovo a vosk, a děti spouštěly svíčičky v ořechových skořepinách na vodu. Jan tajně postrkoval mísu, v níž voda byla, aby se hnula, a skořápky, představujíce loďky života, od kraje ku středu se houpaly; pak volal radostně: „Dívejte se,

jak se daleko, daleko dostanu do světa!" — „Ach milý hochu, až se dostaneš do proudu života, mezi víry a uskaliny, až budou vlny loďku tvého života smejkat, pak budeš vzpomínat toužebně na tichý přístav, z něhož jsi vyplul," řekla si tiše matka, rozkrajujíc jablko chlapcovo „na štěstí" ve příční polovice. Jádra tvořila hvězdu, tři čisté paprsky, dva pak byly neúplné, od červa sežrané. Odkládajíc je s povzdechem stranou rozkrojila druhé pro Barunku, a vidouc opět hvězdu zatemnělou, povídala si: „Tedy ani jeden ani druhý nebude úplně šťasten!" Rozkrojila ještě pro Vilímka i Adelku, a v těch byly zdravé hvězdičky o čtyřech paprscích. „Ty snad," myslila matka, a Adelka vytrhla ji z myšlení stěžujíc si právě, že její lodička nechce plout od kraje, a svíčička že už dohořívá. — „Však moje také shasíná a nepřišla daleko," pravil Vilím. V tom trkl zase někdo do nádoby, voda se rychle rozhoupala, a lodičky u prostřed plující se potopily. ‚Hečte, hečte, vy dříve umřete, než my!" zvolala Adelka s Vilímkem. — „Co je víc, jen když jsme byli daleko," odpověděla Barunka, a Jan přisvědčil, ale matka smutně dívala se na ta shaslá světla, a předtucha zmocnila se její duše, není-li přece ta nevinná dětská hra věštbou jich budoucnosti. — „Přinese nám Jezulátko něco?" ptaly se děti babičky potajmo, když se začalo uklízet se stolu. — „To já nemohu vědět, uslyšíte, jestli zazvoní," řekla babička. Děti menší postavily se k oknu, mínice, že Jezulátko musí jít okolo oken, a že je uslyší. — „Což nevíte, že není Jezulátko vidět ani slyšet?" pravila babička. „Jezulátko sedí v nebi na světlém trůnu a posílá dárky hodným dětem po andělích, kteří je přinášejí na zlatých oblacích. Neslyšíte nic, než zvonků hraní." Děti se dívaly do oken, nábožně babičku poslouchajíce. V tom kmitla okolo oken světlá zář, a z venku zazněl hlas zvonku. Děti sepjaly ruce, Adelka pak šeptala tiše: „Babičko, to světlo bylo Jezulátko, viďte?" Babička přisvědčila, v tom také matka do dveří vcházela, oznamujíc dětem, že v babiččině světnici Jezulátko jim nadělilo. To byl shon, to bylo radosti, když viděly osvětlený, okrášlený strom a pod ním krásných darů! Babička sice neznala ten způsob, mezi lidem se to nedělalo, ale líbil

se jí; dlouho před vánocemi vždy už sama pamatovala na strom a dceři okrašlovat ho pomohla. „V Nize a v Kladsku panuje vesměs ten způsob; víš-li pak se pamatovat, Kašpare, byl jsi tenkrát, když jsme tam byli, už hodný hoch?" pravila babička synovi, nechávajíc děti těšit se s dary a usedši vedle něho ke kamnům. — „Jak bych se nepamatoval, hezký to zvyk, a dobře, Terezko, děláš, že's ho zavedla; budou to někdy dětem krásné vzpomínky, až se octnou v trudech života. Na ten den si člověk dokonce v cizině nejraději vzpomíná, já to zkusil po kolik let, co jsem ve světě byl. Dost dobře jsem se mnohdy měl u mistra, ale vždy jsem si myslil: Kéž bych seděl raději u matky a měl kaši s medem, buchtičky s makovou odvárkou a hrách se zelím, všecka ta dobrá jídla bych vám za to dal." — „Naše jídla," usmála se babička a přikývla hlavou; „ale ještě jsi zapomněl sušenou míchaninu (ovoce)." „To víte, o to jsem nehrubě dbal; v Dobrušce říkají tomu muzika. Na něco jiného jsem vzpomínával, co jsme všichni rádi poslouchávali." — „Však já vím, co myslíš: pastýřskou koledu, to je zde také, uslyšíš to za nedlouho," pravila babička, a sotva to dořekla, ozvala se zvenčí u okna pastýřská trouba. Nejdřív odtroubil melodii pastýřské písně koledni, pak začal zpívat: „Vzhůru vstaňte, pastýřové, hlásná novina, Spasitel se nám narodil v Betlemě v chlívě a t. d. — „Máš pravdu Kašpare, kdybych neslyšela tu píseň, ani by mi boží hod nepřicházel tak veselý," pravila babička, poslouchajíc s potěšením. Pak šla ven a naložila pastýřovi do mošny výsluhu.

Na Štěpána šli chlapci na koledu do mlýna a do myslivny; kdyby nebyli přišli, panímáma byla by myslila, že na ně strop spadl, a sama by byla na Staré bělidlo přiběhla. Bertík a Frantík zase navzájem dolů přišli koledovat. Uběhly vánoční hody; děti povídaly si už zase, že přijdou tři krále, a pan učitel že přijde psát tři krále na dvéře a koledovat, a po třech králích slavily přástevnice teprv „dlouhou noc". Ovšem na Starém bělidle a ve mlýně nebylo to jako ve vsi, kde bylo mnoho chasy; tam si volili královnu a krále, byla muzika, strojila se přeslice a vrkoč se dával. Na Starém bělidle vystrojila se dobrá večeře, přástevnice sešly se, zpívalo se, jedlo, pilo, a když tu najednou za dveřmi ozval se flašinetl, začalo se v kuchyni tančit. Přišel také Tomeš, pan otec i myslivec, přišli ještě někteří, a taneček byl spořádán. Kuchyň byla ovšem cihlami vyložena, ale děvčata si z toho nic nedělala, a kterým líto bylo střevíců, tancovala bosa. „No, jak pak, babičko, mohli bychom spolu trochu faldy provětrat?" šklíbil se pan otec, přišed ze sednice, kde staří seděli, do kuchyně mezi tancující, kdež i babička byla, neboť musila dohlížet na tu malou drůbež, která se pletla vprostřed kole spolu se Sultanem a Tyrlem. „I milý pane otče, bývaly časy, kde jsem nedbala, třebas plné nohy krvavých mozolů byly, jen když jsem tančila. Jak jsem se v hospodě nebo v létě na mlatě ukázala, už křičeli hoši:

Madlena je tu, hrajte kalamajku, vrtáka! Hajdy, Madla letěla do kola. Ale teď, ty můj milý Bože, jsem jako pára nad hrncem.“ — „Což je o to, vy jste ještě jako křepelka, babičko, mohli bychom přece zkusit taneček,“ mínil pan otec, toče pykslou mezi prsty. — „Tuhle je tanečnice, pane otče, ta zná se točit jako vřeteno,“ smála se babička, berouc za ruku mladou Tomšovou, kteráž právě stála za panem otcem a rozmluvu jejich poslouchala. Vesele vzala mladá žena pana otce za ruku, Kudrnovi řekla, aby zahrál tu první zvolna. Kudrna drže v jedné ruce kus jahelníka, z něhož pro ukrácení chvíle jedl, spustil sousedskou, a pan otec musil chtěj nechtěj do kola, a chasa pustila se do tleskání, až panímámy vyšly ze sednice podívat se, co se to bylo přihodilo. Když tam byly, vzal Tomeš paní mlynářku k tanci, pan otec roztancován provedl hospodyni, a tak si chvíli i ti starší proskočili, babička pak se panu otci smála. — A sotva bylo po „dlouhé noci“, již byly zase hody ve mlýně, zabíjeli prase, smažili šišky, při čemž musili být přátelé ze Starého bělidla a pan myslivec; pan otec poslal pro ně sáně. Později byla ta sláva v myslivně, a nejposledněji u Prošků. A tu zase přišli jednoho dne s Dorotou. Králem Dioklecianem byl Kudrnův Václav, Dorota panna byla jeho sestra Lída, dva dvořenínové, soudce, kat a jeho holomci byli chlapci snad ze Žernova. Holomci a dvořenínové nesli

mošinky na dary. Před Proškovic byla dlouhá sklouzačka, tam se obyčejně páni herci zastavili a trochu se klouzali; Dorota panna se na ně dívala zkroušeně, zimou se třesouc. Pobízela je sice, aby šli, ale její hlas proti tolikerým hlasům nestačil, a musila mnohdy být svědkyní jejich hrudování se, jestli jeden druhého při klouzání strčil. Konečně vešli do stavení, kde je psi s náramným štěkotem vítali, ale děti s radostí. U kamen si spravovali šat a složili mošny. Byl to jednoduchý oblek; Dorota panna měla bratrovy boty, přes svoje sukně bílé kamrtuchové šaty, vypůjčené od Mančinky, na krku koróle, místo roušky máminu bílou plachetku a na ní papírovou korunku. Chlapci měli přes oblek bílé košile, okolo pasů strakaté šátky, papírové čepice. Dioklecian měl také korunu a měl plášť přes ramena viset, máminu květovanou nedělní zástěru, kterou mu se zvláštní ochotou zapůjčila. Když se trochu ohřáli, postavili se doprostřed sednice a začali svůj kus provozovat; děti jej sice slyšely každičký rok, ale vždy se jim velice líbil. Když pak král Dioklecian pohan Dorotu pannu křesťanku odsoudí, aby umřela rukou katovskou, vezmou ji holomci pod paždí a vedou na popraviště, kde na ni kat s napřaženým mečem čeká a s hrozným pathosem zvolá: „Doroto panno, klekej, nic se mého meče nelekej, skloň jen hlavu hrdinsky, setnu já ti ji mistrovsky!“ Dorota panna klekne, skloní hlavu, a kat setne jí korunku s hlavy, již holomci zdvihnou. Pak se všickni pokloní, Dorota panna dá si korunu zase na hlavu a postaví se ke dveřím do kouta. „Vidíme, jak to ty děti hezky umějí, až milo poslouchat,“ povídá Vorša. Babička je také velice pochválí, a hojně obdarováni vyhrnou se herci ze dveří. Za stavením prohlídnou si, co dostali; potravu král rozdělí hned, ale peníze strčí do své kapsy, poněvadž on jako ředitel celé výpravy jediné právo k tomu měl, a také výlohy a odpovědnost na sobě jedině nesl. Po takovém spravedlivém rozdělení pustili se herci k Riesenberku. Proškovic děti průpovědi opakovaly si po kolik dní z těch deklamací a provozovaly Dorotu. Jediná matka nemůže pochopit, jak se komu taková hloupost líbit může. — A tu už zase byly „ostatky“, a v neděli přijely z města pěkné sáně, na koních rolničky, které na dvorku tak silně zazvonily, kdykoli sebou koně pohnuli, že vrána, zimní to navštěvovatelka Proškovic záspí, rychle uletěla na jeřáb, a kury i vrabci s velikým podivením na spřežení se dívali, myslíce si asi: Pro pána krále, co pak to má být! Přijeli pro rodinu Proškovic, aby jeli na masopust ke kmotrovi Stanickému do města. Babička však nikdy nechtěla jeti, říkala: „Co tam, nechte mne doma, já se mezi panstvo nehodím.“ Stanických byli hodní, vlídní lidé, ale že tam byl hostinec, přišlo rozličných hostů, i na kolik mil, a to nebyla společnost pro skromnou babičku. Když večer přijeli domů, vypravovaly děti babičce, co měly dobrého, přinesly jí výsluhu, chválily hlučnou muziku, kterou slyšely, a povídaly, kdo tam všecko byl. „A hádejte, koho jsme tam ještě viděli?“

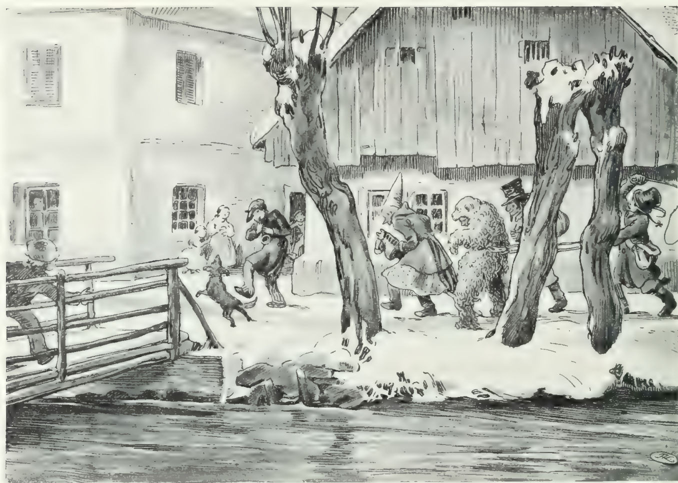
pravil Jan. — „Nu koho pak?“ babička na to. — „Kupce Vlacha, co k nám jezdí a co nám dává vždy fíky. Ale vy byste ho nepoznala, nebyl tak špinavý, jako když k nám přijede; ustrojen byl jako kníže pán a měl zlatý řetěz u hodinek.“ — „Čeho dost, snadno tím plýtvati,“ řekla babička; „ostatně,“ doložila, „vy také nejdete mezi lidi v šatech, v nichž se doma válíte, to je dlužen člověk společnosti i sobě, chodit si v čistém šatu, když to může být.“ — „Ale ten musí být bohatý, viďte?“ mínily děti. — „Nevím, nebyla jsem v jeho truhle, ale může být, umíť on dobře prodávat.“ — Poslední den masopustu přišly ještě s velikým povykem maškary, v čele sám masopust; byl celý ověšen hrachovinou jako medvěd. V každém stavení utrhly z něho hospodyně kousek a schovaly. Ten kousek hrachoviny z masopustu dávaly husám do hnizd, když je nasazovaly, aby prý dobře seděly.

Pochoval se masopust, a s ním konec učiněn zimním radovánkám. Babička zpívala u kolovrátku postní písně; když děti k ní přisedly, povídala jim o životu pána Krista, a první postní neděli oblékla smutkový oděv. Dny byly delší a slunce mocnější, teplý vítr sežíral sníh na stráních. Slepice již zase vesele krákoraly po dvoře, hospodyně, když se sešly, mluvily o nasazování vajec, o setí

lnu, hospodáři chystali pluhy a brány. Pan myslivec, když chtěl z protějšího lesa přímo na Staré bělidlo, nemohl již přes řeku, led pukal a pomalu se kus po kusu poroučel, jak pan otec říkal, když ráno k stavidlu dohlížet chodil a na záspí Proškovic chvilku u babičky postál. Přešla neděle černá, družebná, kýchavná, a pátou neděli, smrtnou, zaradovaly se děti: ,,Dnes budem vynášet smrt," a děvčata dodala: ,,Dnes je naše koleda!" Babička udělala Adelce líto, na které shromážděla kolik dní výdunky, navěsila je na ně, navázala červených fáborů, aby veselé bylo. Děvčata šla koledovat. Odpoledne se všecka děvčata shromáždila ve mlýně, kdež se strojila smrt. Cilka udělala slaměný došek, každá z děvčat dala něco ze šatstva na něj; čím byla Mařena pěknější, tím větší chlouba. Když byla ustrojena, vzala ji dvě děvčata pod paždí, ostatní do páru seřadila se za nimi a líty točíce zpívala: ,,Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi," jdouce ode mlýna ke splavu. Starší chasa šla opodál za nimi, ale chlapci s posměšnými posuňky je obskakovali, chtíce Mařeně strhnout čepec; ale děvčata ji bránila. Přišedše ke splavu rychle smrt odstrojila a s velikým jásotem hodila došek do vody; na to sebrali se chlapci s děvčaty a společně začali zpívat: ,,Smrt plave po vodě, nové léto k nám jede s červenými vejci, žlutými mazanci." Na to zase děvčata začala: ,,Líto, líto, líto, kdes tak dlouho bylo? U studánky u vody — mylo ruce i nohy. Fiala, růže kvésti nemůže, až jí Pánbůh zpomůže." — A zase chlapci spustili: ,,Svatý Petr z Říma, pošli flaši vína, abychom se napili, Pánaboha chválili." — ,,No, pojďte dále, koledníci," volala paní Prošková, poslouchajíc na záspí chasu; ,,pojďte dále, víno vám nedáme, ale něco přece, abyste se obveselili." Chasa vešla s domácími děvčaty do sednice, a Kristla i ostatní šly za nimi, veselíce se a zpívajíce s nimi.

Na květnou neděli ráno běžela Barunka k řece natrhat kočiček, ony vždy již kvetly, ,,jakby věděly, že jich na ten den třeba," myslilo si děvče. Když šla s babičkou do kostela na hrubou, nesly si jich každá hrst k svěcení. Na škaredou středu, když dopředla babička svůj úkol a kolovrat donášela na půdu, volala Adelka: ,,Oh je, už jde kolovrat na půdu, babička bude příst na vřetánko!" — ,,Až dá-li Pánbůh do zimy, pak ho zase sneseme," povídala jí babička. Na zelený čtvrtek věděly děti, že nebudou snídat nic jiného než jidášky s medem. Na Starém bělidle nebylo včel, ale pan otec poslal vždy plást medu, když přehlížel. Pan otec byl včelař a měl mnoho úlů; slíbil také Proškové, až se mu podaří roj, že dostanou, poněvadž nejednou slyšel od babičky, že by si ničeho nepřála u toho stavení než úl, že je veselo člověku, když vidí ty včeličky celý den lítat z úlu do úlu a pilně pracovat.

,,Barunko, vstávej, slunce hned vyjde!" budila babička na velký pátek ráno vnučku, zpolehoučku ji klepajíc na čelo. Barunka měla lehké spaní, hned se probudila a vidouc stát babičku u postele, vzpomněla, že byla prosila večer,

aby ji vzbudila k rannímu modlení. Vyskočila, přehodila přes se sukýnku a šátek a šla s babičkou. Voršu a Bětku také vzbudila; „děti necháme spát, ještě tomu nerozumějí, budeme se modlit za ně,“ povídala. Jak dvéře u síně zavrzly, hned se ozývala drůbež i dobytek, a psi vyskočili z bud. Babička je vlídně odstrčila a ostatním pravila: „Mějte strpení, až se pomodlíme!“ Když se byla Barunka na babiččin příkaz v struze umyla, šly na stráň modlit se „devět otčenášů a zdrávasků, aby jim Pánbůh popřál po celý rok čistotu těla“, jak to byl obyčej. Stará babička klekla, vroucně sepiala scvrklé ruce přes prsa, mírné oko její důvěrně obrátilo se k růžovým červánkům, které na východě zvěstovaly příchod slunce. Barunka klečela vedle ní, čerstvá, růžová jako poupátko. Modlila se i ona chvíli nábožně, ale pak se její jasné, veselé oči od východu točily po lese, po lukách a stráni. Rmutné vlny pomalu plynuly, unášejíce s sebou vždy ještě kusy ledu a sníh, v roklích na stráni bělel se také ještě sníh, ale sem tam zelenala se již tráva, ranné chudobky vykvétaly, stromy a křoviny začínaly pučet, příroda probouzela se k radostnému životu. Růžové červánky rozcházely se po obloze, ze záhor vystupovaly zlaté paprsky výše a výše, pozlacujíce vrcholky stromů, až pomalu slunce v celé své velebnosti se ukázalo a světlo svoje po

celé stráni rozlilo. Protější stráň byla ještě v polosvětle, za splavem padala mlha níž a níže, a nad jejími vlnami bylo vidět na vrchu nad pilou klečet ženské pilařovic. „Koukejte jen, babičko, jak krásně slunce vychází," povídala Barunka všecka pohroužena v podivu světla nebeského, „kýž bychom nyní klečely na Sněžce!" — „Chceš-li Boha vroucně vzývat, všude k tomu místo, zem Páně celá krásná," řekla babička udělavši kříž a vstávajíc se země. Jak se ohlédly, viděly nad sebou nejvýše na stráni Viktorku, opřenou o strom. Kučeravé vlasy, od rosy zvlhlé, visely jí kolem tváří, šat měla pocuchaný, hrdlo odhalené, černé oči planouce divým ohněm upřeny byly k slunci, v ruce pak držela rozkvetlý již petrklíč. Nezdálo se, že babičku vidí. „Kde pak ta ubohá zase chodila," povídala stařenka útrpně. „A hle, kde pak našla již petrklíč!" — „Někde vrch lesa, vždyť ona tam schodí každý kout." — „Já ji oň poprosím!" řeklo děvče a již běželo na stráň; tu se Viktorka ze svého zamyšlení probudila a rychle k odchodu se obrátila, ale když Barunka volala: „Prosím tě, Viktorko, dej mi ten kvítek," zůstala stát a se zrakem k zemi obráceným podala jí petrklíč. Ale pak se uškubla a jak šípka letěla po stráni dolů. Barunka sběhla k babičce. — „Už dávno, co si nepřišla pro potravu," mínila babička. — „I, včera, když jste byla v kostele, byla u nás, maminka jí dala bochník chleba a jidášky," pravila Barunka. — „Teď bude zase chudákovi lépe v létě; ale Bůh ví, ona jako by neměla cit. Celou zimu jen v lehkém šatu, bosa; vždyť pak krvavé stopy po ní zůstávaly na sněhu, a ona jakoby nic. Jak ráda by jí byla paní myslivcová každý den teplého jídla dala do syta, avšak nepřijme ničeho než kousek pečiva. Nešťastné stvoření!" — „Ono jí není snad zima v té jeskyňce, babičko, sice by někam šla; vždyť jsme ji mnohdykráte prosily, aby zůstala u nás." — „Pan myslivec povídal, že je v takových podzemních děrách v zimě teplo, a poněvadž Viktorka nikdy do vytopené sednice nepřijde, že zimu tak jako my necítí! To už Pánbůh tak řídí; on sesílá anděle strážce dítkám, aby střehli jich ode všeho zlého, a Viktorka je také ubohé dítě," pravila babička vcházejíc do stavení.

Jindy zaznívalo klekání a poledne s Žernovského vrchu s vížky nad kaplicí; ale ten den vyběhl Jan a Vilém s řehtačkami do sadu a řehtali, až vrabce se střechy vyplašili. Odpoledne šla babička s dětmi do městečka k božímu hrobu, stavily se pro panímámu a Mančinku. Panímáma vždy vedla babičku do komory a ukazovala plnou vošatku barevných vajec koledníkům, ukazovala celou řadu mazanců a tučného beránka. Také podala dětem vždy po hnětance, babičce nikoli, ona věděla, že stařenka od snídaně na zelený čtvrtek až do večeře po vzkříšení do úst nevezme; ona sama také se na velký pátek postila, ale přísný půst jako babička, to říkala, že by nevydržela. „Každý dle svého svědomí, milá panímámo; já myslím, má-li být půst, ať je půst." Prohlížejíc pak panímámino umění a chválíc, kde co, dokládala: „My se zítra do pečení pustíme, uchy-

stáno je vše; dnešní den ať je obětován modlitbě!" A takový způsob byl v Proškovic domácnosti, neboť babiččino slovo platilo. Na bílou sobotu bylo však na Starém bělidle od časného jitra jako na pražském mostě: v sednici, v kuchyni, ve dvoře, u pece, všude se potkávaly dělné ruce, a ke kterékoli z ženských se děti se svými záležitostmi obracely, každá si naříkala, že neví, kde jí hlava stojí, i Barunka měla tolik práce, že zapomněla jedno pro druhé! Za to bylo však k večeru v stavení všecko všude v pořádku, a babička s Barunkou i matkou šly na vzkříšení. Když pak v ozářeném, nábožnými naplněném chrámu zaznělo ze všech úst slavné: „Vstaltě této chvíle ctný vykupitel! Hallelujah!" tu se cítilo děvče uneseno mocným citem, prsa se jí dmula, pudilo ji to ven, ven do širé prostory, kde by mohla dát průchodu nevýslovnému jásotu, který jí v duši hlaholil. Celý večer bylo jí neobyčejně milo, a když jí dávala babička „dobrou noc", vzala ji okolo krku a pustila se do pláče. — „Co je ti, proč pláčeš?" ptala se jí babička. — „Nic mi není, babičko, v sobě mám radost, že musím plakat," odpovědělo děvče. A stařenka sehnula se, políbila vnučku na čelo a pohladila jí líce, neříkajíc ani slova. Znalať svoji Barunku! —

Na Boží hod vzala babička k svěcení s sebou do kostela mazanec, víno a vejce. Když to pak domů přinesla, rozkrájelo se svěcené, každý z domácích

dostal od obého po kousku a trochu vína. Drubež a dobytek dostaly zase od obojího jako na vánoce, aby prý byly domu příchylné a hojný užitek dávaly, povídala babička. V pondělí byl však na ženské zlý den, byla dynovačka a koleda. Sotva byly Proškovic ráno vstaly a se ustrojily, již ozývaly se za dveřmi hlasy: „Já jsem malý koledníček“ atd., a tu najednou zaklepal kdosi na dvéře; Bětka šla otevřít; ale opatrně otvírala, mohli to být i chlapci, neboť jisto bylo, že žádný ze známých vyšlehání nedaroval. Byl to pan otec, nejrannější ze všech. Přišel jako svatoušek, přál „šťastné a veselé hody“, ale pod kabátem měl schovanou vrbovou dynovačku; tu najednou s ušklíbnutím vytáhl a začal ženské šlehat. Dostaly všechny, i hospodyně, Adelka, i babičku šlehl přes faldy, „aby blechy neštípaly,“ dodal se smíchem. A jako každý jiný koledník dostal také pan otec po vajíčku, po jablíčku. „Co hoši, jak jste koledovali?“ ptal se pan otec chlapců. — „To jsou pěkní, jindy se jim nechce s lože, dnes ale sotva jsem vstala, už byli v sednici, aby mně vyšlehali,“ žalovala Barunka, a pan otec i chlapci se jí vysmáli. Přišel i pan myslivec dolů dynovat, i Míla i Tomeš, zkrátka nebyl pokoj celý den, a děvčata, jak zhlédla chlapce, schovávala holá ramena pod zástěry.

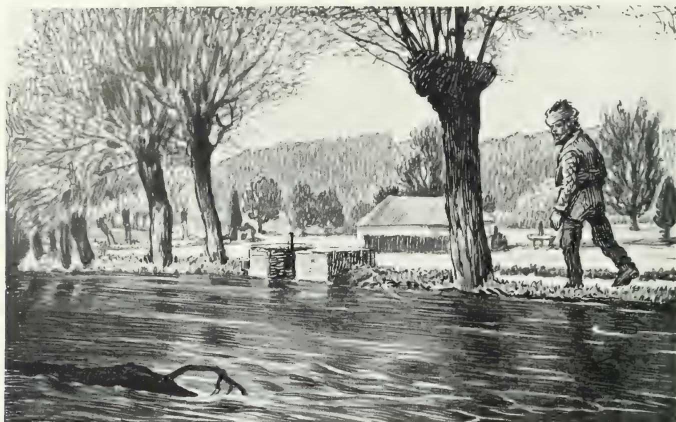

XIII.

Jara skokem přibývalo; lidé pracovali již v polích, na hoře na stráni vyhřívali se ještěrky a hadi, že se jich děti jdouce na podzámecký vrch fialky a konvalinky hledat, vždy lekly; ale babička jim říkala, že se nemají co bát, že do svatého Jiří žádné zvíře není jedovaté, že se může vzít do ruky, „ale pak když slunce už vysoko, pak je v nich jed,“ dokládala. Na louce za splavem rozkvétalo buličí očko, pryskyřník, na stráni modraly se podlésky a zlatově leskly se petrklíče. Děti sbíraly mladé lupénky do polívky, kopřivy přinášely housátkům, a kdykoli šla babička do chléva, slibovala Stračce, že už co nejdřív půjde na pastvu. Stromy úprkem obalovaly se listem, komáři vesele hráli ve vzduchu, skřivánek vznášel se vysoko v povětří, děti ho slyšely, ale málokdy malého zpěváčka viděly; také žežulku poslouchávaly a křičely do lesa: „Žežulko, pověz nám, jak dlouho budeme živy?“ Někdy zakukala, ale někdy se na ni Adelka

zlobila, že nechce schválně zakukat. Chlapci učili Adelku otloukat vrbové píšťalky; když pak jí nechtěla píšťalka pískat, dávali vinu, že nedobře při otloukání říkala. ,,Vy holky, neumíte ani píšťalku udělat," vysmíval se Jan. — ,,To není naše věc, ty ale zase neuděláš takovýto klobouček!" pravila Barunka, ukazujíc bratrům klobouček z olšových listů, okrášlený chudobkami, který byla celý jehlinami sešpendlila. — ,,Hm, to je kunšt!" pohodil hlavou chlapec. — ,,Pro mne ne, ale pro tebe," smála se Barunka, jdouc dělat ještě šaty ke kloboučku a tělo panenky z bezové duše. Ale Jan položil proutek na koleno a povídaje Adelce: ,,Teď poslouchej a dívej se, jak to budu dělat," a začínaje otloukat, říkal: ,,Otloukej se, píšťaličko, nebudeš-li se otloukati, budu na tě žalovati knížeti pánu, a on ti dá ránu, až odletíš ke zlatému džbánu. Huš, huš, huš, vrazím do tě nůž, vrazím do tě kudličku, vyrazím ti dušičku, vrazím do tě zavíráček, budeš zpívat jako ptáček." Píšťalka byla otlučena, udělána a pěkně pískala. Vilém však mínil, že dalece tak pěkně nepíská jako Václavova pasácká; omrzelo ho dělat píšťaly, udělal si z proutku vozík, připřáhl se k němu a začal rejdit po louce, a psi za ním. Barunka dávajíc sestře udělanou panenku povídala: ,,Na, ale uč se to dělat sama, kdo s tebou bude hrát, až začneme my chodit do školy, budeš tu sama." — ,,Bude tu babička," odpovědělo děvče s tváří, v níž bylo vidět, že jí ta samota byla nemilá sice, ale když jí babička zůstane, že jí zůstane všecko. V tom šel kolem pan mlynář a podávaje Barunce list, pravil: ,,Běžte s ním k mamince, řekněte, že byl prášek v městě a že mu ho na poště dali." — ,,To je od tatínka!" zajásaly děti běžíce do stavení. Paní Prošková čtla s radostnou tváří list, dočtouc zvěstovala všem, že přijede tatínek v polovici máje i paní kněžna. ,,Kolikrát se to ještě vyspíme?" ptala se Adelka. — ,,Asi čtyřicetkrát," řekla Barunka. — ,,Oh je, to nebude ještě dlouho," mračilo se děvče. — ,,Víš co," radil Vilém, ,,já si udělám čtyřicet čárek na dvéře, a vždycky když ráno vstanu, jednu umažu." — ,,To udělej, uběhne ti čas," smála se matka.

Pan mlynář šel od splavu a stavil se. Tvář jeho byla starostlivá, nešklíbil se ani nemžoural, pykslu držel v ruce, ale netočil jí, jen někdy dvěma prsty uhodil na víčko. ,,Víte-li, co nového, lidičky?" pravil vcházeje do sednice. — ,,Co se stalo?" ptala se babička i paní jednohlasně, vidouce že není pan otec, jako bývá. — ,,Máme tu horskou vodu." — ,,Bože, rač chránit, aby nebyla náhlá a zlá," pravila babička uleknuta. — ,,Bojím se toho," řekl mlynář; ,,měli jsme po kolik dní už polední větry, na to přišly deště v horách, jak mleči tam odtud přišlí povídají, jsou prý všecky potoky rozvodněné, a sníh úprkem taje. Bude to letos, myslím, nekalé! Já jdu nyní rychle domů, a uklidíme hned všecko zlému hostu z cesty. Radil bych, abyste se také přichystali, opatrnosti nikdy nezbývá. Odpoledne přijdu se podívat. Dávejte pozor na přibývání vody — vy ale, malá čečetko, nechoďte k vodě," doložil pan otec, štípnuv Adelku do tváři;

po té odešel ze stavení. Babička šla se podívat k splavu, po stranách splavu byly hráze stavěné z dubových dřevců, mezi nimiž vyrůstalo kapradí. Na stěnách hráze viděla babička, že vody přibylo, nejnižší sazeničky kapradin byly již ve vodě. Kusy dřev, drnu a ratolesti stromů unášel špinavý proud řeky přes splav. Starostlivě vrátila se babička domů. Když šly kry, stalo se mnohdy, že se nastavěly u splavu a proud řeky struhou se žena stavení zatopil; vždy býval strach, když začal led pukat; mlynářští chodívali ustavičně na stráži, aby se kde možná nebezpečenství předešlo roztrhováním krů stavících se v hory. Ale proti horské povodni nebylo úbrany. Jako na divém koni přihnala se s hor, vzala na cestě vše s sebou, co se jí v cestu stavělo; roztrhala hráz a břehy, vyvrátila stromy i stavení, a to vše v takovém kvapu, že se lidé ani vzpamatovat nemohli. Proto také babička zkušená toho, jak domů přišla, hned radila, aby se děly přípravy k odklizení věcí ze sednic na hůru, což se také hned dělo. Mezi tím přišel pan myslivec, který jda z lesa okolo pily byl již slyšel, že přichází velká voda, a stoupání řeky pozoroval. „Ty děti by vám jen překážely, a když by zle přišlo, co s nimi, já je vezmu s sebou nahoru,“ pravil, a hospodyně byly jeho nabídnutí rády. Odnášelo se, uklízelo, drůbež se odstěhovala na stráň. Stračka se odvedla k myslivcovům. „A vy jděte nyní za dětmi, aby ta paní neměla vše na starosti,“ pravila babička dceři a Bětce, když bylo vše uspořádáno, „já tu

s Voršou zůstanu. Přijde-li voda do stavení, vylezeme na hůru, a tak zle snad, dá Pánbůh, nebude, aby nás vzala i se stavením; není sem tak spádno jako ke mlýnu, ti chudáci jsou hůře na tom.“ Paní Prošková nechtěla dlouho přivolit, aby tam matka zůstala, ale když si říci nedala, musela jít. „Aby vám psi nezaběhli,“ upozornila odcházejíc ze stavení. — „Neboj se o to, ti vědí dobře, kde ochrany hledat, ti se nás nespustí.“ Vskutku také chodil Sultan i Tyrl v patách za babičkou, a když si sedla s vřetánkem k oknu, z něhož bylo vidět na řeku, lehli k jejím nohám; Vorša, zvyklá jsouc na ustavičné šukání, mytí a smejčení, dala se do poklízení prázdných chlívků, aby něco dělala, nepomyslíc, že za hodinu snad vodou a bahnem naplněny budou.

Smrklo se, vody víc a více přibývalo, sotva již koryto struhy postačovalo, louka za splavem byla již pod vodou, a kde tomu vrboví nepřekáželo, viděla babička z okna, ačkoliv stavení nízko leželo a břeh řeky vysoký byl, kolísání se vln. Odložila vřetánko, sepiala ruce a začala se modlit. Vorša přišla také do sednice. „Voda hučí, až je člověku ouzko poslouchat; zvěř jakoby cítila, že se něco bude dít, je schována, ani vrabce není vidět,“ povídala, oprašujíc u oken lavici. V tom se ozval koňský dusot, po silnici od splavu pádil jezdec; u stavení zarazil a křiknuv: „Chraňte se, lidé, voda jde!“ pádil jedním cvalem podél břehu ke mlýnu, ode mlýna k městečku. „Pánbůh s námi, nahoře je zle, posílají věštbu,“ pravila babička blednouc. Než přece Vorše domlouvala, aby se nebála; šla ještě jednou podívat se, zdali vše v bezpečí a voda se ještě nevylévá. Zastihla u řeky pana otce. Měl vysoké boty nad kolena a ukazoval babičce, že již z řeky se vylévá i ze struhy. Přišel také Míla a Kudrna, nabídnout se babičce k pomůcce, by sama v stavení zůstat nemusela; ale babička poslala Kudrnu domů. „Vy máte děti, kdyby Pánbůh dopustil neštěstí, dělala bych si z toho svědomí. Má-li kdo s námi zůstat, ať zůstane Jakub, jemu se to lépe přísluší; a v hospodě ho nepotřebujou, tam není strachu, leda by se jim voda do chlíva dostala.“ Rozešli se. Do půlnoci bylo již stavení obklopeno vodou. Po Žernovské stráni chodili lidé se světly; pan myslivec přišel také k stavení na stráň, a věda, že babička sotva spát bude, volal a hvízdal, chtě se dovědět, jak je. Jakub se mu ozval z okna ze sednice, že bdí, aby se paní Prošková o matku nestarala, načež pan myslivec odešel. Ráno bylo vidět teprv, že je celé údolí jedno jezero. V sednici museli chodit již po prknech, a Míla stíží jen se dostal na stráň k drůbeži, voda se takovou prudkostí hnala přes cestu, že mu div nohy nepodrazila. Mezi dnem přišli se všichni z myslivny podívat dolů. Děti vidouce stavení ve vodě a babičku chodit v sednici po prknech, pustily se na stráni do takového pláče a křiku, že sotva k upokojení byly. Psi se dívali z vikýře, a když na ně Jan volal, štěkali a vyli a rádi byli by dolů skočili, kdyby je Míla byl nedržel. Kudrna přišel, vypravoval, jaká spousta dál dole. Ve

Žliči že vzala voda dvě stavení, v jednom že byla stará žena, která nechtíc poslechnout volání posla, aby se vystěhovala, otálela, až bylo pozdě. Mosty, lávky, stromy že bere voda, zkrátka vše, co jí v cestě leží. Ve mlýně že již jsou v hořejších sednicích. Kristla se přišla podívat, mohla-li by zatopeným přinést něco teplého k jídlu, ale nebylo možná, a když smělý Míla přece k ní přebrodit se snažil, sama ho prosila, aby zůstal, kde je. Dva dni trval ten strach; třetí den teprv začala voda opadávat. Jak se divily děti, když se z myslivny vrátily; zahrádka byla zaplavena, v sadě bylo vysoko nánosu, místy hluboké výmoly, vrby a olše byly do polovice obaleny bahnem. Lávka strhána, chlívky podemleté, psí boudy odnešené. Chlapci šli s Adelkou podívat se za stavení. Měli tam sazené stromky, které si byli před rokem z lesa přinesli a jež babička jim zasadila, břízy děvčatům, chlapcům jedle. Stály tam beze škody. Pod hruškou byli si vystavěli malinkou chaloupku, udělali u ní zahrádku a plot, stroužku a na ní mlýnky, které se točily, když pršelo a stroužky se vodou naplnily. Byla tam i pícka, do níž dávala Adelka koláče a buchty z hlíny uplácané. Po celé malé živnosti nebylo ale ani památky. „Dětiny!" usmála se babička, slyšíc jak toho litují; „jak by mohla obstát vaše hračka před proudem rozkaceného živlu, který stověké stromy a pevné domy vyvracel."

Za krátký čas vysušilo slunce pole, luka i cesty, vítr roznesl nánosy, tráva svěžeji ještě se zelenala, škoda se všecka napravila, a zůstalo málo památek zhoubné povodně; jen lidé si o ní dlouho povídali. Vlaštovičky zase přilítly; děti s radostí je vítaly, těšily se již, že brzičko přijde pan Beyer, a po něm otec že přijede. Byl večer Filipo-Jakubský. Babička, když byla tříkrálovou křídou na všecky dvéře z venku u stavení, u chlívu a kurníku

tři kříže udělala, šla s dětmi na zámecký holý vrch. Chlapci nesli na ramenou stará košťata. Na vrchu byla již Kristla, Míla, všecka chasa ze dvora, ze mlýna, také Mančinka. Václav Kudrnův s bratry pomáhal Mílovi smolit košťata, a ostatní rovnali do hranice dřeva a chvoj k pálení ohně. Noc byla krásná; teplý větřík vlnil zelenou osivu a roznášel vůni květin z parku a z kvetoucího sadu po celém vrchu. Z lesa ozývalo se houkání sovy, na vysokém topole u silnice štěbetal kos, a z křoví v parku zanášely se líbezné zvuky slavíkovy písně až nahoru. Tu najednou vyšlehl plamen na Žličském kopci, v okamžení na to na Žernovském vrchu, a po stráních začaly se míhat a skákat plameny větší, menší. A dále na vrchách Náchodských, Novoměstských vzplanuly ohně, tancovala světla. Také Míla rozžal smolou napuštěné koště, hodiv je do hranice, která v malé chvíli vzplanula. Chasa začala výskat, každý uchvátil nasmolené koště, zapálil a jak vysoko mohl, do povětří vymrštil, křiče: ,,Leť, čarodějnice, leť!" Pak seřadili se a začali s hořícími pochodněmi tance provádět, děvčata však držíce se za ruce a zpívajíce točila se kolem hořící hranice; když spadávala, rozházela děvčata oheň a začala přeseň skákat, jak která daleko mohla.

,,Dívejte se, tahle stará čarodějnice musí nejvýše vyletět!" zvolal Míla, a popadnuv pometlo, tak prudce jím vyhodil, že v letu až zafičelo, vysoko vyletělo a skoro k zelenému osení zaletělo, kde stáli diváci. — ,,Ta prská!" smála se chasa, běžíc pro praskající nasmolené pometlo. Chlapci tleskali pochvalu. Také ze Žernovského a Žličského vrchu ozýval se výskot, smích a zpěv. Okolo rudého ohně kmitaly se v divém kolování postavy jako fantastické; chvíli po chvíli z jejich středu diblík do výše vyletěl, zatřásl v povětří ohnivou palicí, až tisíce jisker spršelo, a zase dolů padal za jásotu lidstva. ,,Hlele, ta vysoko letěla!" zvolala Mančinka, ukazujíc prstem na Žernovský vrch. Jedna z žen jí však ruku dolů stáhla napomínajíc, aby neukazovala na čarodějnice, že by jí mohla pustit některá střelu do prstu.

Bylo již pozdě, když se vracela babička s dětmi domů. ,,Babičko, neslyšíte nic?" šeptala Barunka, zastavujíc babičku uprostřed kvetoucího sadu, blíže stavení, ,,jakoby něco šumělo." — ,,Nic to není, větřík zahrává listím," odpověděla stařenka, dokládajíc: ,,Ten větřík dobře dělá." — ,,Proč dobře?" — ,,Protože stromy k sobě sklání. Říká se, když stromy ve květu se líbají a objímají, že bude hojná úroda." — ,,Oh, babičko, to je škoda, teď když začnou třešně, jahody, když tu bude veselo, musíme sedět celý den ve škole," smutně řekl Jan. — ,,To jinak nejde, hochu, vždy doma nemůžeš být, ani vždy hrát. Nyní vám nastanou jiné starosti a jiné radosti." — ,,I já ráda budu chodit do školy," pravila Barunka, ,,jen po vás, babičko, se mi bude stýskat, že celý den vidět se nebudem!" — ,,I mně budete chybět, milé děti, ale což je to všecko platno, stromek kvete, dítě roste; odkvétá strom, ovoce odpadne, odroste dítě, rodičům odběhne. Tak

to Bůh chce. Dokud je strom zdráv, dává užitek, když pak uschne, porazí ho, dají na oheň, boží oheň ho ztráví, popelem zmrví se zem, na níž vyrůstají zase jiné stromky. Také babička vaše úkol svůj dopřede, a uložíte ji k věčnému spánku,“ polohlasitě dodala stařenka. V křoví u zahrádky slavík začal zpívat, děti říkaly, že to jejich slavíček, poněvadž každý rok do křoví u zahrádky přiletěl a hnízdo si tam stavěl. Od splavu zaznívala smutná melodie ukolébavky Viktorčiny. Děti chtěly ještě zůstat venku, ale babička nutila je domů: „Víte, že zejtra už nastane škola a časné vstávání, pojďte spat, ať se matka nehněvá,“ pravila, pobízejíc jednoho po druhém přes práh.

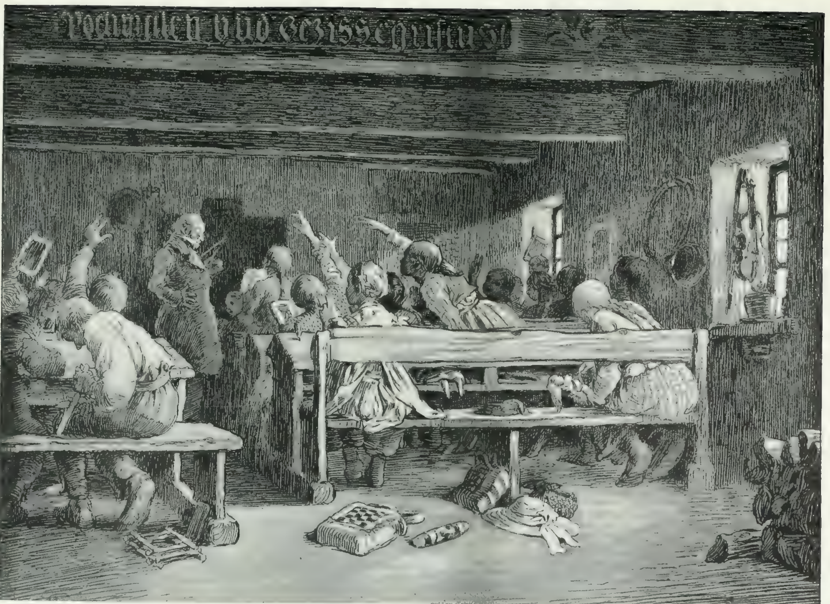
Ráno při snídaní kázala matka dětem, vyjmouc Adelku, která ještě spala, jak se mají učit, pana učitele poslouchat, na cestě jak mají slušně se chovat, dávala jim samá dobrá naučení, až bylo dětem do pláče. Babička chystala jim potravu. „Tu máte každý svoji porci,“ pravila, kladouc na stůl tři velikánské krajíce chleba, „tu máte každý kudličku, co jsem vám schovávala; vidíš, Jeníčku, ty bys ji byl dávno ztratil a nyní neměl bys čím chleba ukrojit,“ řekla, vytahujíc z kapsáře tři kudličky s červenými střenkami. Pak udělala do každého krajíce jamku, nacpala do ní másla, přikryla ji vydlábnutou střídou a položila jeden krajíc do rohožové mošinky Barunce, druhé dva do kožených kabelí chlapcům. K chlebu přidala však ještě sušeného ovoce. Nasnídavše se, vydaly se děti na cestu. „Jděte tedy s Kristem Pánem a nezapomeňte, co jsem vám řekla,“ napomínala matka ještě na prahu. Děti líbaly matce ruku, a oči se jim zalily. Babička nedávala jim s Bohem, ona je vyprovázela přes sad, a Sultan s Tyrlem běželi též s nimi. „Poslechněte, chlapci, Barunku, když vás napomene, ona je starší z vás,“ kázala babička; „nevyvádějte na cestě žádné takové skotáctví, až byste si ublížili. Ve škole neseďte nadarmo, sice toho budete někdy litovat. Každého slušně pozdravte; vozům a koňům se vyhněte. Ty, Vilímku, neobjímej kde kterého psa, některý je zlý, kousl by tě. Nelezte k vodě a uhřáti nepijte. Ty, Jeníku, nesněz chléb před časem a pak na ostatních nemámi! Nyní jděte Pánembohem, na večír vám přijdem s Adelkou naproti.“ — „Ale, babičko,

nezapomeňte nechat nám oběd a ode všeho, co budete mít,“ prosil Jan. — „I jdi, bloudku, bodejť bychom zapomněli,“ usmála se babička. Pak požehnala děti křížkem, a již chtěly jít, tu ještě vzpomněla na něco. „Kdyby měla přijít bouřka, myslím ale, že nepřijde, tedy nebojte se, jděte tiše svou cestou, modlete se, ale nestavte se pod strom, neboť do stromů rád hrom bije, rozumíte?“ — „Rozumíme, babičko, tatínek nám to také jednou povídal.“ — „No tedy jděte s Pánembohem a vyřiďte panu učiteli pozdravení.“ Na to se babička rychle obrátila, aby neviděly děti slze, které se jí mimovolně do očí draly. Psi obskakovali děti velikými skoky, myslíce, že půjdou s nimi na procházku, ale Jan pověděl jim, kam jde cesta, žena je nazpět. Na babiččino zavolání vrátili se k ní, ale ohlídli se několikrát, zda-li je přece některý nezavolá. Také babička se ohlížela a teprv když viděla, že děti už za mostek zacházejí, kde na ně Mančinka již čekala, kráčela bez přítrže domů. Byla celý den jaksi zamyšlená, chodila po stavení, jakby někoho hledala. Sotva kukačka v sednici odkukala čtvrtou hodinu, vzala vřetánko pod paždí a pravila Adelce: „Pojď, děvečko, půjdeme školáčkům naproti; počkáme na ně u mlýna.“ Šly. U statue pod lipami seděla

panímáma, pan otec, a několik mlečů tam stálo. „Jdete naproti chase, viďte?“ volala panímáma z daleka; „také čekáme na naši Manču. Posaďte se mezi nás, babičko!“ Babička sedla.

„Co máte nového?“ ptala se pana otce a ostatních. — „Právě tu vypravuju, že musí chasa ten týden k odvodu,“ ozval se jeden z mlečů. — „No, potěš je Pánbůh,“ pravila babička. — „Ba, milá babičko, bude to zase nářku dost; myslím, že je v Mílovi malá duše,“ řekla panímáma. — „Tak to bývá, když je člověk k světu podoben,“ ušklíbl se pan otec, mžouraje okem; „kdyby toho u Míly nebylo, byl by vojny svoboden, ale ta šlakovitá žehravost rychtářovic Lucie a zlost správcovic slečinky mu posvítily.“ — „Snad to otec jeho spraví,“ mínila babička, „na to alespoň Jakub doufal, když mu o vánocích pan správce službu odřekl.“ — „Inu,“ začal jeden z mlečů, „on by starý Míla jednu nebo dvě stovky za to dal.“ — „Dvě stovky, milá brachu, je ještě málo,“ řekl pan otec, „a tolik Míla dát nemůže, živnost není velká a kolik dětí na ní. Nejlíp by si ovšem pomohl, kdyby rychtářovic Lucii chtěl, ale proti gustu žádný dišputát. Já vím, jestli bude muset Míla jít k odvodu a bude mít ještě na vybranou, že raději bude vojákem, nežli by rychtářovým synem byl.“ — „Inu, bič jako bič,“ hodil hlavou jeden z mlečů, „kdo Lucii dostane, nemusí říci: ‚Bože, mne netrestej‘, ten bude trestán dost.“ — „Mně je nejlítěji toho děvčete Kristly,“ pravila babička, „ta bude dělat!“ — „Což děvče,“ zamžoural pan otec, „popláče, poheká a dost; Jakubovi bude hůř!“ — „Toť je jisto, kdo není rád vojákem, těžko přivyká, ale konečně by přece přivykl jako každý jiný. Vím já dobře, pane otče, jak to chodí; nebožtík Jiří, dej mu Pánbůh nebe, musel horšímu zvykat, a já s ním, ale u nás bylo to jinaké a s Kristlou je to také jiné. Jiří dostal dovolení k ženění, vzali jsme se a žili jsme spokojeně. Zde to ale být nemůže; a není se čemu divit, že Míla s nechutí jde, když si ti dva pomyslí, čtrnácte let na sebe čekat! No snad se přece podaří, že tomu ujde,“ dodala stařenka, a celá tvář se jí pojednou vyjasnila, neboť zahlédla zdaleka přicházet děti. Ty opět, spatřivše babičku, pustily se do běhu. — „No, Mančo, nemáš hlad?“ ptal se pan otec, když ho byla dcerka pozdravila. — „Ba že mám, tatínku, a všecky máme hlad, vždyť jsme neobědvaly,“ odpověděla. — „A ten krajíc chleba, křížaly, buchty, to byla rosa?“ mžikl pan otec, toče pykslu. — „Co pak, tatínku, to není žádný oběd,“ usmálo se děvče. — „A takový kus cesty klusat a tolik se učit, není-li pravda, děti, to se dostane hlad?“ zasmála se babička a kladouc si vřetánko pod paží dodala: „Půjdeme tedy, abych si vás zachovala a hladem jste mi neumřeli.“ Dali si dobrou noc. Mančinka povídala ještě Barunce, že bude zase ráno čekat na můstku, pak pospíchala za matkou do mlýna, Barunka chytila se babičky za ruku. „Povídejte mi tedy, jak se vám vedlo, čemu jste se učili a jak jste se chovali?“ ptala se babička po cestě. — „Hečte, babičko,

já jsem bankaufser," vyjel rychle Jan, před babičkou poskakuje. — ,,Prosím tě, hochu, co je to?" ptala se babička. — ,,Víte, babičko, kdo sedí na kraji ve škamně, ten dává na ostatní pozor, co vedle něho sedí, a který se nepořádně chová, toho si zapíše," vysvětlovala Barunka. — ,,Mně se zdá, že tomu u nás říkají dohlížitel, ale to musel dávat pozor vždy jen ten nejhodnější a nejpilnější hoch z celé lavice, a pan učitel ho neudělal hned dohlížitelem." — ,,Však nám to Kopřivovic Toník vyčítal, když jsme šli ze školy, že prý kdybychom nebyli Proškovic, že by s námi pan učitel tolik nenadělal," žalovala Barunka. — ,,To si nemyslete," pravila babička, ,,pan učitel nebude s vámi dělat výminky; když toho zasloužíte, potrestá vás jako Toníka; on to proto dělá, abyste si té pocty vážili, rádi do školy chodili a hleděli vždy hodnými být. A co jste se učili?" — ,,Diktando," odpověděla Barunka i chlapci. — ,,Co je to vlastně?" — ,,Pan učitel nám předříkává z knihy, my píšeme, a pak to musíme překládat z německého do českého, z českého do německého." — ,,A což rozumějí ty děti německy?" ptala se babička, majíc při všem svoje zvláštní mínění a vše ráda do podrobna vyzvídajíc jako paní kněžna. ,,I babičko, žádný neumí německy, jen my trochu, protože jsme se doma již učili, a tatínek na nás německy mluví; ale to nic neškodí, třebas tomu nerozuměli, jen když přinesou úlohy dobře," vykládala Barunka. — ,,No ale jak pak je udělají, když neumějí na ně německy ani koukat?" — ,,Však oni jsou dost trestáni, že je nedělají dobře; pan učitel jim buď udělá čárky do černé knihy, nebo musejí stát na místě hanby, a někdy dostanou také fláky na ruce. Dnes měla také stát u černé tabule, co vedle mne sedí, rychtářovic Anina, ona nikdy diktando německé neumí. Ona si mi v poledne stěžovala, když jsme před školou seděly, že neumí úlohu udělat. Ani strachem nejedla. Já jsem jí to tedy napsala a dostala jsem od ní dvě homolky za to." — ,,To's ale neměla brát," řekla babička. — ,,Vždyť já jsem je nechtěla vzít, ale ona povídala, že má ještě dvě; byla tolik ráda, že jsem jí úlohy napsala, a slíbila, že mi přinese každý den něco, jen abych jí s tou němčinou pomohla. Proč bych jí to neudělala, viďte?" — ,,Pomoci jí můžeš, ale ne dělat, sice se to nenaučí." — ,,I co pak z toho, to nemusí umět, to se učíme jen tak, že pan učitel chce." — ,,Protože pan učitel chce, aby z vás něco bylo, a čím více umíte, tím snáze ve světě projdete. A německá řeč je přece jen potřebná; vidíte, ani nemohu s vašim otcem si pohovořit." — ,,Ale tatínek vám přece všecko rozumí, a vy tatínkovi, a nemluvíte německy. Ale ve Žliči mluví se jen česky, tedy nemusí Anina umět německy; povídala, když bude chtít umět, že může jít do Němec. Pan učitel ale jinak nedá. A holečku, babičko, on se žádný rád neučí německé diktando, je těžké; kdyby české bylo, oh je, to by šlo jako otčenáš." — ,,Inu, když vy z toho ještě nemáte rozum, ale máte poslouchat a všemu se rádi učit. Jestli pak chlapci poslouchali?" — ,,I ano, jen že Jeník začal, když pan učitel

ze sednice odešel, s chlapci dovádět, až skákali po lavicích. Já jsem mu ale řekla . . ." — „Ty's mi řekla, ty, já jsem sám přestal, protože jsem slyšel pana učitele!" — „To se dovídám hezkých věcí; máš dohlížet na jiné a sám tropíš, jak to?" řekla babička. — „I babičko," ozval se Vilím, který byl posud tichý, ukazuje Adelce velký kus sladkého dřeva a knížtičku pozlátka, co vyměnil ve škole od jakéhos hocha za krejcar, „i babičko, to jsou rozpustilí ti kluci ve škole až hrůza. Kdybyste viděla, oni skáčou po škamnách a perou se, a dohlížitelé také s nimi." — „I pro pána krále, co tomu říká pan učitel?" — „To když pan učitel odejde ze školy ven. Když má přijít, to honem skákají na svá místa, dávají ruce na škamnu, a je ticho." — „Nezbedové," pravila babička. — „A holky si zase hrajou s pannami ve škole, však já jsem to dobře viděl," žaloval Jan. — „Jste vy to kvítkové z raráškovy zahrady, aby měl učitel s vámi svatou trpělivost," pravila babička. Děti jí povídaly ještě mnoho o škole, a jak se jim po cestě dařilo; byla to první jejich cesta, a nemálo se na svoji samostatnost pyšnily, jakby z Paříže se byly vrátily. „A kde máš homolky, snědli jste je?" ptala se ještě babička, zkoumajíc, co vše děti jedly, neboť o jejich zdraví starost měla. — „Jednu jsme snědli, druhou jsem si chtěla nechat domů, ale když jsem u tabule psala, vyšantročil mi ji Kopřiva z mošinky. On sedí za mnou. Kdybych mu byla co řekla, byl by mně, až bychom šly ze školy, nabuchcoval, ten je pěknej." Babička nedala dětem za pravdu, ale v duši si myslila: Vždyť jsme my nebyly lepší. Děti dobře věděly, že je babička shovívavější než matka, ona k mnohému dětskému šelmovství, co chlapci provedli, oko zamhouřila, nebránila, když si někdy Barunka zaskotačila, proto se jí také se vším svěřily spíše než matce, která dle své přísné povahy vše přísně brala.

XIV.

Bylo to za několik dní po prvním máji; byl čtvrtek, děti neměly školu a pomáhaly babičce v zahrádce zalívat květiny a víno, které se již po zdi zelenalo. Šly si také zalít svoje stromky; ony měly ten čtvrtek vůbec mnoho práce, neboť tři dni neprohlížela Barunka svoje panny, chlapci nemohli prohnat koníky, vozy, flinty a míče ležely v koutku. V holubníku také nebyli, a králíky krmila Adelka. Ve čtvrtek muselo se vše vynahradit. Babička hotova jsouc se zalíváním, nechala děti hrát, sedla na drnové sedátko pod modrý bez a pustila se do přádla, neboť nebyla zvyklá ani chvíli zahálet. Byla smutná, ani si nezpívala, ani si nevšímala černé slepice, která vešla otevřenými vrátky do zahrady, a když nikdo nebránil, na záhonku si hrabat začala. Sivá husa pásla se u plotu, žlutá její housátka prostrkovala hlavičky plotem, všetečně do zahrady nahlížejíce; babička měla je velmi ráda, ta housátka, a teď si jich ani nevšimla. Na kolikero stran myšlenky její zabíhaly. Přišla zvěst z Vídně od Jana, že nepřijedou v polovici máje, comtessa Hortensie že se těžce roznemohla. Dá-li jí Bůh zase zdraví, pak že by snad paní kněžna se podívala na panství, jisto však že to není. Paní Terezka, když list přišel, plakala, děti také plakaly. Vilím měl na dveřích jen několik čárek ještě k smazání, a tu najednou bylo všecko těšení nadarmo. A ta dobrá, milá Hortensie aby měla umřít, to jim nešlo ani do hlavy; nezapomněli při žádném modlení obětovat Otčenáš za její uzdravení. Ale což děti spokojily se zase, paní Terezka však beztoho málomluvná ještě méně mluvila, a kdykoliv babička do pokoje k ní přišla, viděla ji uplakanou. Posílala ji tedy raději na návštěvy, aby se vyrazila; ona byla babička vůbec ráda, když Terezka někam si vyšla, neboť viděla předobře, že se přece jen dceři v osamělém staveníčku mnohdy stýská, a že by raději živa byla v hlučném světě, jemuž po mnohá léta byla

uvykla. V manželství byla velmi šťastna, ale to zlé bylo při tom, že Jan největší část roku ve Vídni trávit musil, a ona ve strachu a stesku bez něho žít musila. A nyní neměla vidět manžela, děti otce snad celý rok. „Pro život zas život," povídala si babička. S Janem chtěla přijeti Johanka, druhá dcera babiččina; chtěla se přijít na matku podívat, s ní se potěšit, a také poradit, neboť se měla vdávat. Velice se již babička těšila a nyní měla též po naději. Mimo to vše trápil ji Mílův odvod. Míla byl švarný, upřímný hoch, Kristla byla hodné děvče, babička je měla oba velmi ráda, byla by přála, aby se za sebe dostali. „Když se rovný k rovnému sejde, bývá shoda, a Pánbůh sám radost má z takového manželství!" říkala. Avšak i té radosti hrozila těžká rána, Míla šel ráno s ostatními k odvodu. To všecko leželo babičce v hlavě, a proto byla smutná.

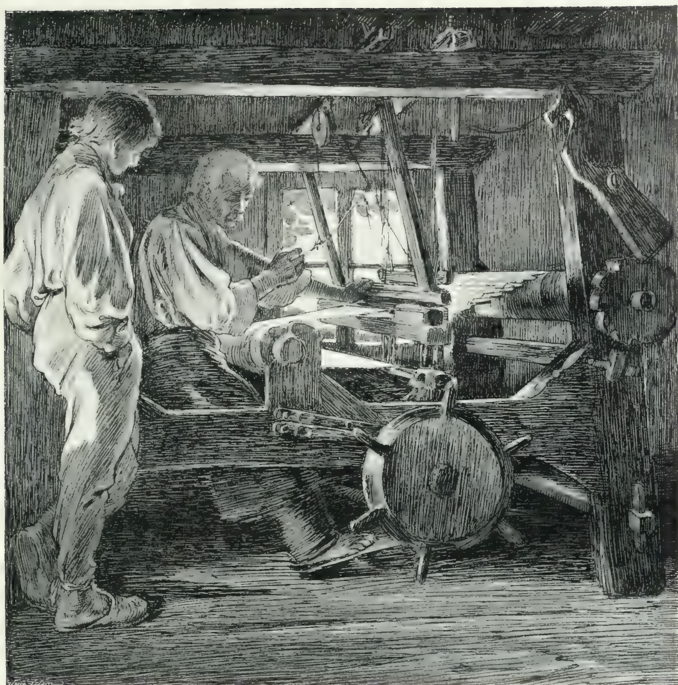
„Babičko, jen se dívejte, černá tu hrabe. Počkej ty opice! Všššа!" ozval se Barunčin hlas, a babička pozdvihši hlavu, viděla slepici letět ze zahrady a na záhonku vyhrabaný důl. „To je kůže, jak si chytře přišla! Vezmi hrábě, Barunko, a oprav záhonek. Hleďme ji, a husy jsou tu také. Ono mne to volá, je čas, šlo by to na hřad, já se trochu zapomněla. Musím jim nasypat." To řkouc odložila babička vřetánko a šla si nakrmit drůbež. Barunka zůstala v zahrádce, srovnávajíc záhon. Za chvíli přišla Kristla. „Jste tu sama?" ptala se nahlídnuvši přes plot. — „Jen pojď dále, babička přijde hned, šla sypat drůbeži," zvala Barunka. — „Kde pak je matka?" — „Šla do města navštívit kmotřinku; to víš, maminka pláče, poněvadž tatínek snad ani letos nepřijede, proto babička maminku raději posílá, kde by se trochu vyrazila. My se všecky tolik na tatínka těšily, a na comtessu také, a všecko nám sklaplo. Chudák Hortensie!" Po těch slovech Barunka, klečíc na jednom koleně na cestičce, opřela loket o druhé koleno, a položivši si ruku do dlaně, zamyslila se. Kristla sedla pod bez, ruce sepiaté položila v klín, hlava jí sklesla na prsa. Byla všecka ztracena, oči od pláče opuchlé. — „To musí být zlá nemoc, ta hlavnice; jestli ona umře, ach Bože! Kristlo, ty jsi neměla nikdy hlavnici?" ptala se po chvilkovém pomlčení Barunka. — „Ne, já jsem jaktěživa nestonala; ale teď bude po mém zdraví veta," smutně odpověděla Kristla. Tu se teprv Barunka dobře na ni podívala, a vidouc změněnou její tvář, vyskočila, popošla k ní, ptajíc se: „Co je ti? Což je Míla odveden?" Kristla místo odpovědi pusti a se do štkání. V tom přišla babička nazpět. „Už se vrátili?" ptala se rychle. — „Nevrátili ještě," zakroutila Kristla hlavou; „ale vždyť je darmo dělat si naděje. Lucka se prý zapřisáhla, že když ona Mílu nedostane, ani já ho dostat nemám. Co ona chce, to rychtář udělá, on je na ni tuze pyšný, a pan správce udělá zase mnoho k vůli rychtáři. Správcovic slečinka nemůže zapomenout, že byl milovník její od Míly pohaněn, přilívá též žluči, a je všeličeho ještě, milá babičko, co mi naději bere." — „Ale vždyť pan tatík Mílův byl na kanceláři, a jak slyším, nesl s sebou hezkých pár

zlatých; byla by tedy přece čáka." — „Pravda, to jediná naše naděje, když ho vyslechli, že snad přece pomohou; ale stalo se již nejednou, že vyslechli a nepomohli; řekli zkrátka, že to nešlo, a člověk musel být spokojen." — „Snad se to Mílovi nestane; a kdyby přece, myslila bych, aby otec jeho ty peníze, co obětuje na úplatky, když by se nepodařilo, sebral, tvůj tatík aby ostatní přidal a Mílu vyplatili dle práva; měli byste po starosti." — „Kdyby nebylo kdyby, milá babičko. Za jedno jsou peníze, co starý Míla již nyní dal, ty tam, za druhé nemá můj tatík na hotovosti víc, než co potřebuje do živnosti, a byť měl i Jakuba dost rád a vzít si ho mi dokonce nebránil, přece by mu bylo milejší, aby mu zeť do živnosti přinesl a ne odnesl. A konečně dejme tomu, že by je i chtěl sehnat, Míla je hrdé nátury, nechce ode mne čehož přijmout, nedopustil by, aby ho můj tatík vyplatil." — „On si snad myslí: ‚Dostaneš-li velikého věna, bude ti, muži, poroučet žena', a tomu se každý hrdý muž vyhýbá, milá holka; tu by mu ale povolnost k necti nesloužila. Ostatně nač mluvit o něčem, co snad udělat potřeba nebude, a kdyby byla, stěží se vykonat dá." — „Chyba, veliká chyba, že se to stalo s tím Talianem; já se tomu tenkrát smála, teď ale nad tím pláču," pravila Kristla. „Kdyby toho nebylo, byl by se dostal Míla do dvora, dvě léta byl by tam sloužil a sprostil se vojny. To mne nejvíc trápí, že já vlastně vinna jsem."

„Bláhová, proč bys vinila se, jakoby tuhle ta sedmikráska za to mohla, když bychom obě ji chtíce mít, o ni se pohádaly. Tož bych já se musela též vinit, že jsem přivedla mého nebožtíka do podobné nesnáze; byla to skoro podobná případnost, jako u tebe. Milá brachu, což pak člověk, když ho hněv, žehravost, láska aneb jakákoliv vášeň uchvátí, má tolik kdy, aby se s rozumem radil? Tu chvíli kdyby po něm bylo, nebude dbát. A což je to všecko platno, i ten nejdokonalejší člověk podléhá slabostem." — „Babičko, vy jste již lonský rok o svátku pana Proška řekla, že váš nebožtík podobného cos dokázal, zač utrpěl, a nyní jste se zmínila zase; já zapomněla jako na smrt tázat se vás od té doby, povězte mi to nyní. Ujde chvíle, přijdem na jiné myšlenky, a sedí se tu pod tím bezem až milo," prosila Kristla. — „Třebas," řekla babička; „ty, Barunko, jdi a dej mi pozor po těch dětech, ať mi to nejde k vodě!" Barunka odešla, a babička začala: „Byla jsem děvčice vyrostlá již, když začala Marie Terezie s Prusem vojnu. O něco se nepohodli.*) Císař Josef s vojskem přitáhl k Jaroměři, a Prus položil se u hranic. V celém okolí bylo vojsko rozloženo i po vesnicích. V naší živnosti měli jsme několik sprostých vojáků a jednoho důstojníka. Byl to člověk lehké mysli, z těch, jimž se zdá, že hned každé děvče do svých tenat vpletou jako pavouk mouchu. Já ho zkrátka odbyla, ale on si z mých

*) Spor o dědictví Bavorské 1777.

slov nic nedělal, střásl je se sebe jako rosu. Když řeč nic neprospěla, zařídila jsem si všecky pochodky tak, abych se s ním nikdež potkat nemusela samotná. To víš, jak to je, že musí děvče kolikrát za den běžet tu na pole, tu na trávu, že odejdou domácí a nechají ji samotnou, zkrátka, že není zvyk ani potřeba, aby kdo děvčata hlídal, že se musí hlídat samy, a tu naskytne se příležitosti dost pro svůdného člověka k pronásledování. Ale Pánbůh mne chránil. Na trávu chodívala jsem časninko z rána, když ještě všecko spalo. Já od mladosti časně ráno vstávala, matka mi vždy říkala: ‚Kdo časně vstává, tomu Pánbůh dává.' Měla pravdu, kdybych ani jiný užitek z toho byla neměla, tedy radost. Když jsem vešla z rána do sadu nebo do pole a viděla travičku pěkně zelenou, porosenou, srdce se mi na ni smálo. Každé kvítečko stálo jako panna, s pozdviženou hlavičkou, s vyspalýma očkama. Všude čpěla vůně, z každého lístečku, z každé travičky. Ptáčkové, chudinci malí, nade mnou se vznášeli, zpěvem Pánaboha chválíce; jinak všude svaté ticho. Když pak začalo slunce za horami vycházet, bývalo mi vždy, jak bych v kostele stála, zpívala jsem si, a práce mi šla od ruky, jak by hrál. Jednou tedy z rána kosím, bylo to v sadu, tu slyším za sebou: ‚Pomáhej Pánbůh, Madlenko!' Ohlídnu se, chci říci: ‚Dejž to Pánbůh!' ale nemohla jsem leknutím promluvit, srp mi vypadl z ruky." — „Byl to ten důstojník, ne?" vskočila jí do řeči Kristla. — „Počkej jen, pomalu," pokračovala babička; „nebyl to důstojník, sice bych byla srp nepustila. To bylo radostné leknutí. Jiří stál přede mnou! Musím ti říci, že jsem ho tři léta neviděla. To víš, že byl Jiřík syn naší sousedky Novotné, té samé, co se mnou byla, když jsme s císařem Josefem mluvily?" — „Ano, to vím; také jste nám povídala, že místo kněze z něho se stal tkadlec." — „No ano, to byl jeho strýc vinen; hochovi šlo učení, jak by hrál; kdykoliv tatík pro něho do Rychnova jel, vždy slyšel jen chválu o něm. V neděli, když byl doma na vakacích, čítal místo mého tatíka, který byl přece výborný čtenář, sousedům z bible, a tak mu to šlo, že jsme s radostí poslouchaly; Novotná říkávala: ‚Jako bych toho hocha už viděla kázat.' My se všichni k němu chovali, jakoby již vysvěcen byl, kde která co dobrého dělala, poslala mu, a jestli se omlouvala Novotná: ‚Ale Bože, co my vám zase dáme,' říkaly: ‚Až bude Jiřík panem páterem, dá nám požehnání.' My spolu rostli, co jeden, to druhý, ale když přišel z druhých, třetích vakací, neměla jsem už k němu té smělosti, styděla jsem se ho, a když mnohdy za mnou přišel do sadu a mermomocí mi pomohl trávu nést, dělala jsem si z toho hřích, že mu v tom povoluju, opakovala jsem mu, že se to pro pana pátera nesluší, ale on se mi smál; to prý ještě kolik košů vody uteče, než on kázat bude! Bývá tak, že lidé míní a Pánbůh mění. Najednou, když byl na třetích vakacích, přišlo vzkázání z Kladska od strýce Jiříkova, aby tam k němu přišel. Byl ten strýc tkadlec, tkal krásné činované věci; tím si vydělal hezkých

pár zlatých, a že neměl žádných dětí, vzpomněl si na Jiříka. Kmotra nechtěla ho poslat, ale tatík sám jí domlouval, aby ho nechala jít, že to může být k jeho štěstí, a bratr otcův že má přece jakési právo k němu. Šel; kmotra a můj tatík ho provázeli, jdouce spolu do Vambeřic na pouť. Oni přišli zpátky, Jiřík tam zůstal. Stýskalo se po něm všem, mně ale a kmotře nejvíc, jen že ona o tom mluvila, a já se nikomu nepochlubila. Strýc slíbil, že se bude o něho starat jako o svého. Kmotra myslila tedy, že chodí v Kladsku do škol; těšila se již, že dostane co nevidět první posvěcení, a medle — Jiří za rok přišel domů se podívat co vyučený tkadlec! Kmotra plakala až hrůza, ale co dělat. Jiří ji prosil

a přiznal se, že neměl prážádnou chuť na kněžství jít, ačkoliv by byl rád dále studoval. Ale strýc že mu to vymluvil, že mu představil, jak dlouho by se musel nuzovat a potloukat po školách, po úřadech, nežli by došel kousku chleba, domlouval mu, aby se chopil řemesla, to že ho uživí záhy, řemeslo že je zlaté dno a tím lepší pro něho, když i jinak je cvičen. Zkrátka, Jiří dal si říci, učil se tkalcovství, a že se všeho s celou chutí uchopil, prospíval i v řemesle. Strýc mu dal v roce za vyučenou; pak poslal ho do světa na zkušenou, a sice nejprve do města Berlína k svému známému, kde se měl ještě dotvrdit. Jiří ale stavil se dříve ještě v Čechách u nás. Tenkráte mi přinesl tu ten růženec z Vambeřic." To říkouc vytáhla babička ze záňadří klokočový růženec, který nikdy neodložila, chvilku se na něj s pohnutím dívala, pak zas políbivši jej, schovala a pokračovala dále: „Můj otec neměl Jiřímu za zlé, že se dal na řemeslo, domlouval Novotné, aby si z toho nic nedělala, že ji naděje zmehla. ‚Kdo ví, k čemu to dobré,' povídal; ‚nechte ho, jak si udělal, tak bude mít. Třebas cucky přepřádal, jen když svému dílu bude rozumět a zůstane poctivým, hodným člověkem, pak zaslouží takovou čest, jako kterýkoli pán.' Jiří byl rád, že se kmotr na něho nehněval, neboť ho měl co vlastního otce. I Novotná si dala říci — jak pak by nedala, vždyť to bylo její dítě, které milovala, nemohla tedy chtít, aby se cítilo nešťastné ve svém stavu. Pobyl u nás Jiří několik dní, pak odešel do světa, a tři léta jsme ho neviděli a hrubě ani o něm neslyšeli, až se tu ráno přede mnou vyskytl. Můžeš si pomyslit, jakou radost jsem měla. Hned jsem ho poznala, ačkoliv se velice změnil; vysoký byl neobyčejně, při tom tak pěkně urostlý, že by těžko bylo rovně mu pohledat. Sehnul se ke mně, vzal za ruku a povídá, proč jsem se ho tak lekla? ‚Jak se neleknout,' řku, ‚vždyť jsi se tu octnul, jak bys s oblak spadl. Odkud jsi přišel a kdy?' — ‚Jdu přímo z Kladska, strýc se bojí, poněvadž všude tam verbujou, aby mne někde nesebrali verbíři; poslal mne, sotva jsem se ze zkušené vrátil, do Čech a myslí, zde že se snáze skryju. Protloukl jsem se šťastně přes hory, a tu jsem.' — ‚Ale pro Pánaboha,' povídám mu, ‚jen aby tě tu nesebrali; co říká máma?' — ‚Já ji ještě neviděl. Ve dvě hodiny s půlnoci jsem dorazil na místo. Nechtěl jsem mámu budit. Lehneš si na trávu pod Madlenino okno, ona je ranná, počkáš, až vstane, pak půjdeš, myslil jsem, a lehl si na zelenou peřinu. Opravdu, o tobě se darmo neříká ve vsi: Než skřivan zpívat začne, Madlena nese trávu domů. Sotva svítá, a ty už kosíš. Já tě viděl u studně mýt, česat se, a sotva že jsem zdržet se mohl, abych k tobě nepřiskočil; když jsi se ale modlila, nechtěl jsem tě vytrhovat. Ale teď mi pověz, jestli mne máš ještě ráda?' Takovou řeč vedl; jak jsem měla jinak říci, nežli že mám, vždyť pak jsme se měli rádi od mladosti, a jaktěživa mi na jiného myšlenka nepřišla. Trochu jsme povídali, pak vklouzl Jiří do chalupy k mámě, já zase šla povědít tátovi, že přišel. Tatík byl

moudrý člověk, jemu se nelíbilo, že Jiří přišel v takovou nebezpečnou dobu. ‚Nevím,‘ povídal, ‚jestli zde ujde bílému kabátu; co možného bude, uděláme, abychom ho uklidili; jen žádnému neříkejte, že je tu.‘ Novotná, ačkoliv měla velikou radost, měla při tom přece hrozný strach, neboť byl Jiří k rekrutýrce vypsán, a jen tím ušel, že nevěděl nikdo, kde je. Tři dni seděl ukrytý na hůře v seně. Přes den byla u něho máma, na večer vklouzla jsem i já k němu, a vespolek jsme si potom o všeličem povídali. Měla jsem takový strach o něho, že jsem chodila celé dni jako zmámená ovce a zapomněla důstojníku se vyhýbat, tak že jsem mu několikrát přišla do rány. On, mysle snad, že se chci udobřit, začal hned zpívat starou notou; nechala jsem ho mluvit, ani jsem mu nepřišla tak zhruba, jako kdy jindy, protože jsem se bála o Jiříka. Jak povídám, Jiří byl ukryt; mimo mne, jeho mámu a mé rodiče nevěděl nikdo o něm; třetí večer jdu z chalupy, trochu jsem se u Jiříka déle zdržela, bylo už ticho všude a hodně tma, tu mi vleze do cesty důstojník. Vyčíhal mne, že chodím večer ke kmotře, a tu si u sadu na mne počkal. Co dělat? Mohla jsem jen křiknout, ale Jiří na hůře každé hlasité slovo byl by zaslechl, a svolat ho jsem se bála. Spolehla jsem se na svoji sílu, a když si nedal důstojník říci po dobrém, pustili jsme se spolu na pěst. Nesměj se, holka, nesměj, nekoukej na mne, jaká nyní jsem; bylať jsem ovšem nevelká, ale sporá, ruce moje, zvyklé na těžkou práci, byly tvrdé. Byla bych mu dobře odolala, kdyby byl ve vzteku nezačínal na mne lát a hřešit. Tím se prozradil, a najednou jako hromová rána octl se mezi námi Jiří, popadnuv ho za chřtán. Slyšel hřešení, vykoukl z vikýře, v polotmě mne poznal a také hned vikýřem dolů skočil, div to věru, že hlavu nesrazil. Ale což on pomyslil nač, nedbal, kdyby pod ním i hranice byla hořela. — ‚Je to způsob s poctivým děvčetem se tu v noci prát, pane?‘ křičel Jiří. Já ho chlácholila, prosila, aby pomyslil, v čem je, ale on držel pána jako v kleštích, zlostí se třesa. Přece si ale dal říci. ‚V jiné chvíli a na jiném místě bychom si něco jiného pověděli, ale není zde k tomu čas, tedy slyšte a pamatujte! To děvče je mojí nevěstou; nebude-li mít budoucně před vámi pokoj, promluvíme spolu jinak. Nyní jděte!‘ Po té přehodil pána přes vrátka jako hniličku; mne pak vzal okolo krku a povídá: ‚Madlenko, pamatuj na mne, pozdravuj mámu a buďte tu zdrávi, musím tu chvíli pryč, sice mne chytí. Nebojte se o mne, já znám každou stezku a jistě se protluču do Kladska, kde se přece nějak ukryju. Prosím tě, přijď do Vambeřic na pouť, tam se shledáme!‘ a než jsem se vzpamatovat mohla, byl ten tam. Já běžím hned k Novotné, povědít, co se stalo; jdeme k našim, všichni jsme byli jako bez smyslu. Každého šumotu jsme se lekali. Důstojník rozeslal vojáky na všecky cesty; nepoznav Jiřího, myslil, že je přespolní a že ho někde natrefí, ten ale jim šťastně uklouzl. Vyhýbala jsem se pánovi, jak jsem jen mohla, on ale nemoha se jinak pomstít, ostouzel mne po

vsi, jako bych špatné děvče byla. Znali mne všickni, nepodařilo se mu. Na štěstí přišel rozkaz, aby se vojsko hnulo zpět, Prus vtrhl přes hranice. Ono z celé té vojny nic nebylo, sedláci říkali jí ‚koláčová‘, proto že prý vojáci, když snědli po vesnicích koláče, domů se vrátili.“

„A jak se dělo s Jiřím?“ ptala se Kristla s napnutostí poslouchajíc. — „Nevěděli jsme o něm ničehož až do jara, poněvadž s těmi nepokoji nikdo nepřecházel. Byli jsme jako na trní. Přišlo jaro — a ještě nic; vydala jsem se na pouť, jak jsem byla Jiříkovi slíbila. Šlo více známých a naši mne jim dali na starost. Vůdce náš byl kolikráte v Kladsku, a tatík mu nařídil, aby mne tam dovedl, on tam znal každý kout. ‚Stavíme se u paní Lidušky, abychom se trochu spořádali,‘ řekl vůdce, když jsme přišli do města. Vešli jsme do malé hospody na předměstí. K paní Lidušce zacházeli všickni, kteří z Čech přišli; ona byla z naší krajiny. Tenkrát se ještě v Kladsku mluvilo všude česky, než to bývá tak, že se lidé rodilí z jedné krajiny rádi hledají. Paní Liduška nás s velikou radostí přivítala, musili jsme do její sedničky. ‚Jen se posaďte, já tu jsem hned, jen trochu vinné polívky vám přinesu,‘ pravila ochotně a ztratila se ze dveří. Já měla srdce jako v kleštích, byla to radost, že se s Jiřím shledám, i strach, že se mu snad cos přihodilo zatím, co jsme o něm neslyšeli. Tu najednou zaslechnu venku známý hlas pozdravovat paní Lidušku, a ji zase volat: ‚Jen dále, pane Jiříku, jsou tam poutníci z Čech!‘ Dvéře se rychle otevřely, a v nich ukázal se Jiří, avšak zhlídnouc ho, zůstala jsem jako hromem omráčena. Byl ve vojenském šatu. Mně se dělaly mžitky! Jiří mně podal ruku, vzal do náručí a skoro s pláčem povídal: ‚Vidíš, Madlenko, já jsem nešťastný člověk; sotva že jsem uchopil se řemesla a střásl se sebe, co se mi nelíbilo, již mám zase nové jho na krku. Z deště jsem utekl a dostal se pod okap. Kdybych v Čechách byl, alespoň bych sloužil svému císaři pánu a zde sloužit musím cizímu.‘ — ‚Pro Boha tě prosím, co's to dovedl, že tě vzali?‘ povídám mu. — ‚Inu, milá, mladost nerozum. Nevěřil jsem zkušenému strejci, když jsem od vás utekl, všude se mi stýskalo; všecko bylo mi proti mysli. Šel jsem jednou v neděli s několika kamarády do hospody, nedbaje na žádné domluvy. Pili jsme, až jsme se opili, tu přijdou do hospody verbíři.‘ — ‚Ti lotři,‘ vskočila mu do řeči paní Liduška, která právě polívku přinesla; ‚kdyby pan Jiřík byl u mne býval, nebylo by se mu nic stalo; já ty jejich klamy, mamy netrpím u sebe; však pan strýc jinam nejde než k Lidušce. Inu, člověk má svědomí, ten mladý lid — inu, co je dělat, když to nemá rozumu. Už si z toho nic nedělejte, pane Jiříku, jste čistý hoch, náš král má rád velké vojáky, nenechá vás dlouho bez hůlky.‘ — ‚Ať je to již, jak chce,‘ začal Jiří, ‚co se stalo, stalo se. My nebyli svoji, verbíři nás obalamutili, a když jsem vystřízlivěl, byli jsme já a Lhotský, můj nejmilejší kamarád, vojáky. Myslil jsem, že si hlavu strhnu, ale co dělat. Strýc také naříkal

dost; konečně přemýšlel, jak by se alespoň celá ta věc zlepšit dala, když ne napravit. Šel ke generálovi a ho uprosil, že jsem zůstal zde, že se co nejdřív kaprálem stanu a — no, to si povíme ještě. Jen mi teď nedělej těžké srdce, jsem rád, že tě vidím.' Museli jsme se potěšit, jakkoli se dalo. Později dovedl mne Jiří k strýcovi, který nás rád viděl. Večer přišel také jeho kamarád Lhotský, hodný to člověk. Však si zůstali s Jiřím věrni až do smrti. Jsou už oba na věčnosti, a já tu ještě jsem."

„Vy jste se už domů nevrátila, babičko, viďte, dědeček si vás vzal?" vytrhla Barunka, která se byla dávno již vrátila, babičku ze zamyšlení, do něhož padla při vzpomínce na ony blaženě ztrávené chvíle při tom shledání. — „Inu ovšem, nechtěl jinak dát. Dovolení k ženění, to bylo to, co mu strýc ještě vymohl. Čekali jen, až přijdem na pouť. Jiří na noc odešel, já zůstala noclehem u strýce. Byl to dobrý staroušek, Pánbůh mu dej nebe! Druhý den časně ráno Jiří přiběhl a dlouho se strýcem se o něco radili. Pak přišel ke mně a povídá: ‚Madlenko, řekni mi upřímně, na dobré svědomí, máš mne tak ráda, abys se mnou i zlé snášela, otce i matku opustila?' Já řku, že mám. ‚Když ano, tedy zůstaň zde a buď mojí ženou,' povídá, a uchopí mne za hlavu a líbá. Nikdy mne nelíbal, není ten zvyk mezi námi, ale to samou radostí nevěděl, chudák, ani co dělá. ‚Ale co řekne máma, co řeknou naši?' povídám, a srdce se mi třáslo radostí a tesknosti. — ‚Co by říkali, vždyť nás mají rádi, vždyť nebudou chtít, abych se usoužil.' — ‚Ale můj Bože, Jiříku, přece nám musí dát rodiče požehnání.' — Jiří neříkal na to nic, ale strýc přistoupil k nám, poslal Jiříka ven a povídá: ‚Madleno, tys nábožná dívčice, líbíš se mi, vidím, že bude Jiří šťasten, a že ne darmo po tobě si naříkal. Já bych mu bránil, kdyby to byl jiný člověk, ale on má svoji hlavu. Kdyby mne nebylo, byl by si zoufal, když ho odvedli, já trefil ho potěšit, a sice tím, že jsem mu vymohl dovolení k ženění. Nemohu zůstat ve lži. Do Čech nesmí; a kdybys ty zase domů šla, kdož ví, zdali by tě vaši nepřemlouvali. Až budete svoji, pak pojedem spolu do Olešnice, a rodiče ti požehnání neodeprou. Poutníkům dám s sebou list. Pozejtří budete mít oddavky ve vojenské kapli, já budu zastávat místo vašich rodičů a beru si to zodpovídání na svědomí. Madlenko, podívej se na mne, mám hlavu jako sníh, myslíš, že bych něco udělal, z čeho bych nemohl před Bohem odpovídat?' Tak mi řekl strýc a slze mu tekly po tvářích. Svolila jsem ke všemu. Jiří div se nezbláznil radostí. Neměla jsem více šatstva, než co jsem měla na těle. Jiří mi hned koupil sukni, kabátek a granáty na krk k oddavkám, ostatní mi zaopatřil strýc. Jsou to ty samé granáty, co mám, mezulánka naháčové barvy a oblakové barvy kabátek. Poutníci odešli, strýc jim dal s sebou list, že tam několik dní zůstanu a s ním přijedu, více nepsal nic. ‚Lepší bude, když si to povíme,' mínil. Třetí den ráno jsme měli oddavky, vojenský kněz nás

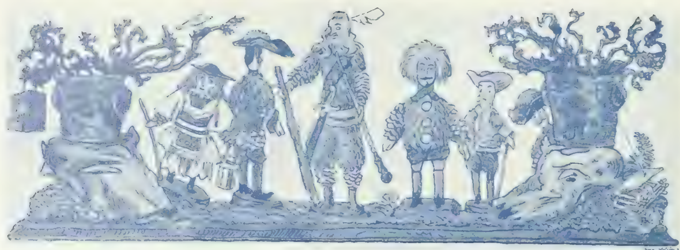
oddával. Paní Liduška byla starosvata, Lhotský byl mládkem, jeho sestra družice, strýc a ještě jeden měšťan svědky, ostatně tam nebyl nikdo. Paní Liduška nám vystrojila snídani, a tak jsme ten den v bázni boží a v radosti ztrávili, vzpomínajíce jen na naše domů. Paní Liduška škádlila Jiříka u stolu, ustavičně mu říkala: ‚Vy, vy, pane ženichu, ani vás nepoznávám, to není ten zamračený pan Jiřík; ale není divu, že vám tvář září!‘ Mluvilo se sem tam, jak to už bývá. Jiří chtěl hned, abych u něho zůstávala, strýc tomu ale nedopustil, až se prý vrátíme z Čech a z Vambeřické pouti. Za několik dní jsme jeli do Olešnice, já a strýc. To divení, že jsem ženou, a matčin pláč, že je Jiří vojákem, nemohu vám popsat. Moje máma lomila rukama a ustavičně naříkala, že ji chci opustit, do ciziny jít za vojákem, až mi při tom vlasy vstávaly. Tatík ale vždy rozumný a moudrý rozhodl. ‚Teď konec,‘ prál; ‚jak si ustlali, tak budou spát. Mají se rádi, ať spolu zkoušejí; ty, mámo, víš, že's pro mne opustila také otce i matku, a to je určení každého děvčete. Kdo za to, že Jiříka potrefila ta nehoda. Ostatně tam není služba dlouhá, až si tu robotu odbude, může přijít sem. A vy, kmotra, upokojte se, Jiřík je moudrý hoch, a stýskat se mu nebude, o to se už postaral. Ty, Madlo, neplač, Pánbůh ti dej štěstí, a s kým jsi šla k oltáři, s tím abys šla do hrobu.‘ Těmi slovy dal mi tatík požehnání, a slze ho polily. Mámy také plakaly. Moje máma, jak živa o vše starostlivá, měla hlavu plnou. ‚To je rozum od tebe,‘ kárala mne, ‚nemá tam kouska peřin, ani nářadí, ani šat, a vdá se. Co jsem na své nohy vstala, jsem neviděla takový obrácený svět.‘ Dostala jsem pořádné vybytí, a když jsem měla všecko v pořádku, vrátila jsem se k Jiříkovi a neopustila ho až do smrti. Ta nešťastná vojna, kdyby té nebylo, mohl tu být ještě. Vidíš, že vím, milá holka, co je radost a co je žalost, že vím, co je mladost a nerozum,“ dokončila babička, kladouc s mírným usmáním suchou ruku na Kristlino kulaté rámě.

„Mnoho jste zkusila, babičko, ale byla jste přece šťastna, dostala jste to, co srdce žádalo. Kdybych věděla, že budu i já po všem trápení šťastna, ráda bych je snášela, a byť musela na Mílu čtrnácte let čekat,“ pravila Kristla. — „Budoucnost má Bůh v rukou. Co bude, to bude, tomu se, holka, nevyhneš, a nejlíp, když se odevzdáš pevnou důvěrou do vůle boží!“ — „Jak pak jinak; ale člověk se nemůže mnohdy vzpamatovat, a jestli mi Jakuba odvedou, budu naříkat. S ním odejde všecka radost, s ním jediná moje podpora ztracena.“ — „Jak to mluvíš, Kristlo, nemáš-li otce?“ — „Mám otce hodného, Pánbůh mi ho zachovej, ale je přece již starý, broukavý. Již letos ustavičně chtěl, abych šla za muže, by ho měl kdo zastat; což budu dělat, až jestli Jakuba odvedou? A já si přece jiného nevezmu, a kdyby se všickni na hlavu postavili, pracovat budu do úpadu, aby neměl tatík co broukat, a když to nepůjde — nepůjde, vdávat se nebudu. Ach, babičko, vy ani nevěříte, jaké já mám trápení v té ho-

spodě! Nemysletež na práci, Bože chraň, z té já si málo dělám, ale to, co musím mnohdy přeslechnout, to mne mrzí.“ — ,,A od toho si nemůžeš pomoci?“ - ,,Prosím vás, jak? Kolikrát jsem řekla otci: ‚Vidíte, tatíku, tak a tak to je, netrpte takových hostů, ale on nerad komu co řekne, nerad by hosty zradil, a tu mně vždy říká: ‚Prosím tě, holka, řekni, co chceš, jen nebuď hrubá, ať se hosté nezradí, víš, že je to naše živnost.‘ Nemám být hrubá a nevlídná; jsem-li přívětivá, stanu se zase v lecjaké hubě ohryzkem; veselá, zpěvavá, jak jsem vždy byla, sotva budu, co si tedy počnu? Kdyby to byli jen nějací darmotlachové, já bych je brzy sklidila, ale pan správec a písař ze zámku, to jsou hořcí hosté, těch mám plný žaludek. Já se vám to stydím říci, jak mne ten starý kozel pronásleduje, a jako by mi to někdo šeptal, že on si dá záležet, aby dostal Mílu s krku, proto že ví, že to je můj obránce, že se bojí, aby se mu nestalo to, co Talianovi. Dělá, jak by chtěl rychtářovi udělat vděk, ba zase za dceru mstí se, vždy ale filuta myslí na sebe. Tatík se ho bojí, a máma chudák, to víte, jako by již na světě nebyla, víc leží než chodí, té nemohu s takovou věcí přijít. Kdybych vdaná byla, všecko by to bylo jinačí; když se mi někdo nelíbil, řekla jsem jen Mílovi, a jestli ho nemohl vystrnadit, pozoroval ho, že se netroufal ten člověk hrubě na mne kouknout. Ach, babičko, kdybych já vám to mohla vypovědít, jak on mne má rád, a já jeho, ale to se nedá,“ a děvče podepřevši lokte o kolena, vložilo tvář do dlaní a zamlčelo se.

V tom samém okamžení vstoupil tiše, nepozorován, Míla do zahrádky. Jeho krásná tvář byla bolestí rozryta, jasné oči zkaleny; tmavokaštanové kučery, okolo čela se točící, byly ustříhány, místo furiantské vydrovky měl na hlavě vojenskou čepici, na ní struček jedličí. Barunka se Míly lekla, babičce sklesly ruce do klínu, tvář jí zbledla, a tiše šeptala: ,,Potěš tě Pánbůh, hochu!“ Ale když Kristla hlavu pozdvihla, a Míla ruku jí podávaje skoro bezzvučným hlasem řekl: ,,Jsem voják, za tři dni musím do Hradce!“ padla mu bez smyslu do náručí.

XV.

Druhý den, když šla babička dětem jak obyčejně naproti, bylo její první slovo: „Hádejte, děti, kdo u nás je?“ — Děti se trochu zarazily, nenapadlo jim hned, až Barunka zvolala: „Pan Beyer, viďte, babičko?“ — „Uhodla's, a přivedl s sebou svého synka.“ — „I jé, to jsem rád, poběhneme k němu!“ vykřikl Jan a již také utíkal, a Vilím za ním, že jim kabely jen jen od boku odskakovaly. — Babička volala, aby šli jako lidé, a neletěli jako zvěř, ale kdež pak hoši byli! Skoro bez dechu vrazili do sednice; matka chtěla je kárat, ale pan Beyer natáhl po nich své dlouhé ruce, vyzdvihl jednoho po druhém a objav je, líce jim políbil. „A co jste celý rok dělali, jak jste se měli?“ ptal se hlubokým hlasem, který se v malé prostoře silně odrážel. Chlapci hned neodpovídali, zraky jejich utkvěly na chlapci, as v Barunčině stáří, který stál vedle pana Beyera. Byl to hezký hoch, zcela otci podoben, ovšem že údy jeho neměly té hranatosti co otcovy, tváře že měl kvetoucí, a z očí že zářila jen dětinská radost. „Aha, vy koukáte na mého hocha, no tedy se na něj podívejte, a podejte si ruce, abyste byli dobří kamarádi. To je ten můj Orel.“ Tak mluvě strčil synka ku předu, který bez ostýchání chlapcům ruce podával. V tom přišla Barunka s babičkou i s Adelkou. „No, a tu vidíš Barunku, o níž jsem vám doma povídával, že mi vždy nejprvnější přijde dát dobré jitro, když tu nocuju. Letos ale, jak vidím, je to jinaké, chodíte již do školy, a tu musí Jeník zároveň vstávat s Barunkou. A jak se vám líbí ve škole, nechtěl bys, Jene, raději po lese? Vidíš, můj Orlík musí se mnou na číhání, na hory, on bude umět hnedle tak střílet jako já,“ vyptával se a spolu vypravoval myslivec, jsa ob-

klopen dětmi. — „Ó ani jim to nepovídejte,“ pravila babička; „Jeník se hnedle poplaší a bude chtít Orlovu ručnici vidět.“ — „Nu což, ať se na ni podívá; jdi, Orlíku, přines mu ji, vždyť není nabita.“ — „Není, tatínku; poslední ranou střelil jsem, jak víš, po káněti,“ řekl chlapec. — „A zastřelil jsi je; tím se můžeš pochlubit. Jdi je chlapcům ukázat.“ Chlapci vyběhli radostně s Orlem ven; ale babičce to nedalo, ačkoliv ji pan Beyer ujišťoval, že Orlík pozor dá, přece šla za nimi. — „Ale ty se jmenuješ jako pták?“ ptala se Adelka Orla, když byli venku, a Jeník i Vilím zastřelené káně prohlíželi. „Já se jmenuju vlastně Aurel,“ usmál se synek na Adelku, „ale tatínkovi se lépe líbí, říkat mi Orel, a mně se to též líbí; orel je pěkný pták. Náš tatínek zastřelil jednou orla.“ — „To si myslím,“ povídal Jan; „já ti ukážu orla a mnoho zvířat, mám je namalované v knize, co jsem dostal loni vázaného; pojď se mnou!“ To řka, táhl Orla do sednice, kde mu hned knihu ukazoval. Orlovi se zvířata velmi líbila, a pan Beyer též s velkou libostí list od listu prohlížel. „To jsi loni neměl?“ ptal se Jana. — „To jsem dostal vázaného od comtessy, a ještě jsem dostal pár holubů od Kristly a králíčky od myslivců a od babičky dvacetník a od rodičů na šaty!“ chlubil se Jan. — „Ty jsi šťastný hoch,“ začal pan Beyer, dívaje se do knihy, a vida právě lišku, usmál se: „Jako živá; počkej, kůže, tobě musím posvítit!“ Vilím mysle, že to platí vymalované, divně se na něho podíval, až pan Beyer s usmáním řekl: „Neboj se, této lišce nic neudělám, ale jedné v horách, která jí je podobna, tu musíme skřípnout, dělá nám mnoho škody.“ — „Snad ji Petr chytne, já s ním byl pasti klást, než jsme odešli,“ mínil Orel. — „I hochu, liška je desetkrát chytřejší než Petr, ta má spády, že by si to člověk ani nepomyslil, a dokonce byla-li už jednou v pasti, jako ta, co na ni číhám. Mrcha, nalíkli jsme na ni pečeni, mínili jsme, že ji musíme dostati, měla hlad, i co neudělala, kůže, ukousla si přeraženou nohu a utekla. Teď ji sotva dostanem, škodou člověk zmoudří, a liška má věru tolik rozumu jako člověk,“ vypravoval myslivec, ustavičně listy obraceje. — „Vždyť se nadarmo neříká ‚chytrý jako liška‘ “, pravila babička. — „Tu je orel, tu!“ volali chlapci, dívajíce se na krásného ptáka s roztaženýma křídlama, jak se vrhá na lup. — „Právě takového jsem zastřelil; byl to krásný pták, skoro mi ho bylo líto, ale co dělat, taková příležitost se hned nenaskytne člověku. Trefil jsem ho dobře; a to je hlavní věc, jen ne zvíře mořit.“ — „To já také říkám,“ ozvala se zase babička. — „Ale že vám není líto té zvěři, pane Beyer, já bych nemohla zvíře zastřelit,“ povídala Barunka. — „Ale zaříznout můžete,“ usmál se pan myslivec, „a co lepší, když zvíře netušíc nebezpečenství, jednou ranou padne, anebo když je dříve chytáním uplašíte, přípravami ustrašíte a pak teprv podřezáte, mnohdy ještě tak nešikovně, že vám polozabité uletí.“ — „My nezařezujem drůbež,“ upírala Barunka, „to Vorša, ta je nelituje, a pak je hned po nich.“ Chvíli ještě

bavily se děti se zvířaty, pak je volala matka k večeři. — Jindy vyptávaly se děti pana Beyera na hory, chtěly vědět, zdali nezabloudil do Ribrcoulovy zahrádky, a všelicos jiného, tenkráte ptaly se ustavičně jen Orla, poslouchajíce s velikým podivením, když jim mladý chlapec povídal o nebezpečenstvích, co s otcem již přestál, o zvířatech, která zastřelil, když jim popisoval ohromné balvany sněhové, které v horách leží, jak zasypou celé vesnice, tak že jako pohřbeny pod nimi jsou, a lidé, chtějí-li na povrch, obyčejně komínem ven vylézají, a každý od svého stavení cestu klestit si musí. Ale to vše Jana neodstrašilo; on si přece jen přál být již v tom stáří, kde by mohl k panu Beyerovi jíti. „Až ty budeš u nás, pak mne dá tatínek na výměnu k Risenburskému myslivci, abych i lehčího myslivectví okusil.“ — „To je škoda, že nebudeš doma,“ mrzel se Jan. — „Nebude se ti stýskat, máme ještě dva mládence, bratr Ceněk je tak velký jako ty, a sestra Mařenka bude tě mít ráda,“ pravil

Orel. Co zatím děti sedíce na dvorku poslouchaly Orlovo vypravování a skrze krystaly, které jim byl přinesl, do světla nahlížely, poslouchal pan Beyer babičku, vypravující o povodni a o všelikých novinkách, které se byly za celý rok přihodily. ,,A rodina mého pana bratra na Risenburku zdráva?" ptal se myslivec. — ,,I zdráva," povídala paní Prošková. ,,Anuška hodně roste; chlapci chodí na Červenou Hůru do školy, mají tam blíž nežli do města; divno je mi, že tu ještě pan myslivec není; řekl, že se staví vás přivítat, až půjde na čekanou. Byl tu ráno a přinesl mi zprávu ze zámku, že došel z Vídně list. Šla jsem hned do zámku a dověděla se, že je comtesse lépe, že snad kněžna na obžinky přijede, as čtrnácte dní zde se zdrží, a pak do Florencie odjede. Mám tedy naději, že nám tatínek přes zimu zde zůstane; nevezme prý kněžna komonstvo s sebou. Za kolik let jednou budem zase delší čas pohromadě."

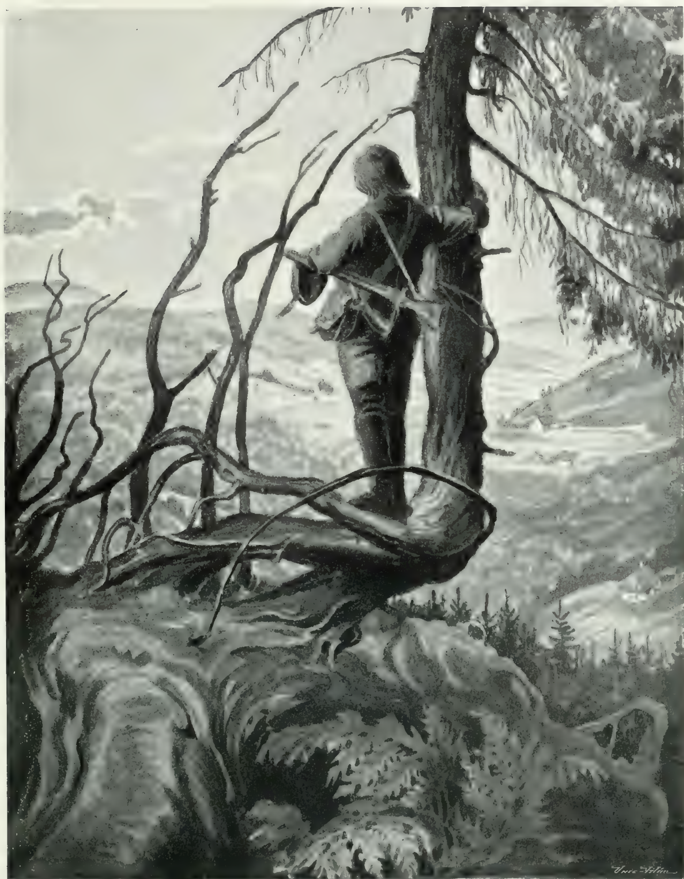
Dávno byla již paní Prošková tolik nemluvila, dávno tak spokojena nebyla, jako ten den, co dostala potěšitelnou novinu, že manžel přijede.

,,Chvála Pánubohu, že ta slečinka z té nemoci vyvázla, byla by věčná škoda toho mladého, dobrého stvoření. Všickni jsme prosili Pánaboha, aby jí pomohl; včera tu ještě Cilka Kudrnovic pro ni plakala." — ,,Měla by proč plakat," mínila paní Prošková. Pan Beyer ptal se, jak to míněno, a babička vypravovala mu svoji návštěvu v zámku, při čemž ovšem comtesse přičtla zásluhu, kterou o dobrobyt Kudrnovic rodiny měla. ,,Já slyšel," ptal se myslivec, ,,že je comteska dcera —" V tom zaťukal někdo na okno. — ,,To je pan kmotr, znám ho po ťukání; jen dále!" hodně hlasitě zavolala paní Prošková. ,,Lidé mají zlé huby," odpověděla babička na myslivcovu otázku; ,,a kdo v slunci chodí, stíny ho následují, to jinak není; co na tom, ať je, čí je." Pan kmotr Risenburský vešel do dveří, a oba myslivci srdečně se vítali. ,,Kde jste se zabavoval, že tak dlouho nejdete?" ptala se babička, úzkostně hodivši okem po ručnici, kterou pan myslivec na hřeb zavěšoval. — ,,Měl jsem roztomilého hosta, pana správce, přišel pro dříví; prodal si deputát, teď by rád měl napřed zase dříví a chtěl by člověka svádět k partikám. Ten by mi vypadl. Já hned čul, že s něčím podobným jde, poněvadž přišel jako milius. Ale pověděl jsem mu do pravdy! Také jsem mu dal ťafku za Mílu; toho hocha je mi líto a Kristly též. Dnes ráno stavě se u nich na holbičku, ulekl jsem se, jak vypadá. To má ten sa—fraport —" pan myslivec se plácl přes ústa, vzpomenuv, že sedí u babičky, ,,na svědomí." — ,,Co se stalo?" ptal se Beyer, a babička ráda vypravujíc pověděla mu Mílův odvod i příčiny jeho. — ,,Tak to je na tom světě, kam se člověk obrátí, všude najde trápení a bídu, mezi velkými i malými, a který žádné nemá, ten si je udělá," povídal pan Beyer. — ,,Neštěstím a bolestí očišťuje se člověk ode všech šlaků, jako zlato ohněm. Bez bolesti není radosti. Kdybych věděla jak, pomohla bych ráda tomu děvčeti, ale nemožno. Musí

prozatím snášet, jak se dá. Nejhůř jí bude zítra, až Míla odjede." — „Tedy zítra už odjede," divil se myslivec; „no, toť mají na spěch. Kam přijde?" — „Do Hradce." — „Konáme tedy stejnou cestu, jen že já s plavci na vorech po vodě, a on po zemi."

Chlapci přiběhli do sednice, Jan a Vilím ukazovali panu myslivcovi káně, jež byl Orlík zastřelil, Orlík pak otci povídal, že byli u splavu, a tam že viděl bláznivou Viktorku." — „Ještě je živa ta osoba?" divil se pan Beyer. — „Ba ubohá, lépe by jí bylo v zemi, nežli jí na zemi je," odpověděla babička. „Ale schází již, stárne; málo kdy je ji slyšet zpívat, leč za světlých nocí." — „Ale u splavu přece sedí, kouká do vody, mnohdy přes půlnoc," pravil myslivec. „Včera jsem šel okolo ní, trhala proutí vrbové a házela je do vody; bylo již pozdě. ‚Co tu děláš?' povídám. Ona nic, ptám se jí po druhé, tu se po mně obrátí, zajiskří očima; myslil jsem, že po mně skočí, ale snad že mne poznala, nebo co jí hlavou prolítlo, obrátila se zase k vodě a proutek za proutkem házela přes splav. Někdy s ní nemůže člověk ničehož pořídit. Je mi jí líto, přál bych jí ukončení toho bídného živobytí, ale kdybych ji neviděl sedět u splavu, kdybych neslyšel, když stojím na čekání, její písničku, chybělo by mi cosi, stýskalo by se mi," řekl myslivec, drže káně ustavičně v rukou. — „Když člověk na něco zvykne, těžko odvykat," pravil Beyer, klada rozžatou hubku do krátké hliněnky drátované, a když si několikrát pořádně zabafčil, pokračoval: „Ať to již na člověka, zvíře nebo věc. Tak já jsem zvyklý, když jdu na cestu, na tuto dýmku; moje matka z podobné kouřívala, jako bych ji viděl sedět na zápraží." — „Cože, vaše matka kouřila?" — s podivením zvolala Barunka. — „V horách ženské mnoho kouří, zvláště staré babičky, jen že místo tabáku bramborovou nať a dostanou-li, višňový list." — „Nemyslím, že je to chutné," pravil myslivec, nakuřuje si též, ale do malované porcelánky.

„Tak mám i jistá místa v lese rád," začal zase Beyer, „na nichž se vždy mimovolně zastavím, která jsem si zamiloval, že mne upomínají buď na jisté osoby aneb na milé neb nemilé okolnosti mého života. Kdyby chyběl na těchto místech jediný strom, jediný keř, chybělo by mi cosi. Na jednom místě, je to srázná výše, stojí osamělý smrk, je to starý strom, ratolesti jeho se s jedné strany chýlí nad hlubokou propastí, v jejíchž rozpuklinách sem a tam kapradí aneb keříček jalovce roste, a v dole žene se potok přes skaliska a tvoří samé vodopády. Nevím sám, jak se dělo, ale k tomu vždy jsem zabloudil, když mne něco soužilo a nějaké neštěstí mne potkalo. Tak když jsem chodil za mojí ženou a se domníval, že ji nedostanu; rodiče její bránili a později teprve svolili. Tak když mně umřel nejstarší synek, i když mi stará matka zemřela. jsem vyšel z domu, šel bez cíle, nekoukal se ani v pravo ani v levo, a

mimovolně nesly mne nohy do divokého dolu, a když jsem se octnul nad propastí u zasmušilého smrku, když jsem viděl před sebou vrcholy hor, jeden nad druhým: jako by se mne tíže spadla, já se nestyděl plakat. Když jsem drsné tělo stromu obejmul, zdálo se mi, že je v něm život, že rozumí mým žalobám, a ratolesti jeho chvílemi nade mnou zašuměly, jako by se mnou vzdychaly a povídat mi chtěly o stejných bolestech." Beyer se zamlčel, velké jeho oči byly obráceny na světlo, na stole hořící, z úst hrnuly se místo slov lehounké obláčky dýmu ke stropu, provázené jeho myšlenkami.

„Ba věru, člověku se někdy zdá, jako by ty stromy živy byly," řekl Risenburský myslivec. „Vím to ze zkušenosti. Jedenkráte — je tomu již několik let — vykázal jsem stromy k porážení. Hajný nemohl jít, já šel ku kácení dohlížet. Drvoštěpové přijdou a hotují se porazit nejdřív krásnou břízu; ani poskvrnky na ní nebylo, pěkně stála jako panna. Zahleděl jsem se na ni, a tu se mi zdálo — je to k smíchu, ale bylo mi tak — jako by se mi k nohoum skláněla, ratolestmi jak by mne objímala, a do uší mi znělo: ‚Proč chceš usmrtit můj mladý život, co jsem ti udělala?' V tom zaskřípělo ostří pily po kůře a vjelo jí do těla. Já nevím, jestli jsem vykřikl, ale to vím, že jsem chtěl zdržovat drvoštěpy, aby dále neřezali, ale když se na mne s podivením dívali, zastyděl jsem se, nechal je pracovat, ale utekl jsem do lesa. Celou hodinu jsem bloudil a ustavičně mne ta myšlenka pronásledovala, že mne bříza prosí, abych jí život nekazil. Když jsem se konečně přemohl a na místo došel, byla poražena, ani lístečku se na ní nehýbalo, jako mrtvé tělo ležela. Mne pojala lítost, jako bych byl vraždu spáchal. Kolik dní do mne nic nebylo, ale nezmínil jsem se nikomu, a kdyby právě dnes řeč o tom se nebyla strefila, nebyl bych se nikdy zmínil." — „Také se mi jednou podobně vedlo," začal svým hlubokým hlasem Beyer. „Měl jsem odvést zvěř do důchodu. Jdu na lov. Tu mi přijde do rány srna. Pěkné zvířátko, jak by ji vysoustruhoval. Vesele se ohlíželo po lese a popásalo. Napadla mne lítost; i myslím: nejsi-li blázen, k čemu je to? Střelím, ale ruka se mi třásla, trefil jsem srnu do běhu, sklesla, nemohla utéci. Pes se k ní hnal, já mu ale nedal, cosi mi bránilo nedat jí ublížit. Šel jsem k ní, a nemohu vypovědít, jak bolestně se to zvířátko na mne podívalo, prosebně a žalobně. Vytrhl jsem nůž a vrazil jí do srdce, zatřásly se jí údy, bylo po ní. Já se ale pustil do pláče a od té doby — no, co bych se za to styděl." — „Tatínek nechce střelit na srnu," rychle vyjel Orlík. — „Dobře's pověděl. Kdykoli mířím, vidím před sebou raněnou srnu, žalobné její oči, bojím se, že chybím, že zvíře poraním; raději nechám tak." — „Měl byste jen zlou zvěř zastřelit a dobrá zvířátka nechat, těch je škoda," ozval se Vilím, který skoro slzel. — „Ono není žádné zvíře tak dobré, aby nebylo zlé, jako zase žádné tak zlé není, aby dobré nebylo, jako to u lidí bývá. Je mýlka,

když myslíme, že zvíře, které má hezkou, mírnou tvář, musí být také tak dobré, a které se nám nelíbí, že je zlé. — Tvářka je mnohdy lhářka ve světě. Bývá tak, že člověk to, co se mu protiví, co ho nedojímá, snáze oželí, ani tak nelituje, jako to krásné, co se mu líbí, a proto bývá mnohdy k onomu nespravedliv. Byl jsem jednou před popravou dvou zločinců v Hradci. Ten jeden byl krásný člověk, druhý ale byl ohyzdný, nevlídný, divoký. První zabil svého kamaráda, poněvadž měl domnění, že mu svedl milou. Druhý byl rodič z naší krajiny; šel jsem k němu, když už byl odsouzen, do žaláře, abych se ho zeptal, nepřeje-li si čeho vzkázat domů, že bych mu to milerád vyřídil. Podíval se na mne, divoce se zasmál, pak zatřásl hlavou a povídá: ‚Já vzkázání, pozdravení, komu? Já neznám nikoho.' Odvrátil se ode mne, položil tvář do dlaní a chvíli zůstal tak sedět, pak vyskočil, postavil se se založenýma rukama přede mne, ptaje se: ‚Člověče, uděláš mi, oč tě požádám?' — ‚Udělám, milerád,' povídám a podal jsem mu ruku. V tom okamžení ležela v jeho tváři taková přenáramná bolest, že bych pro něho byl všecko udělal; tvář jeho ztratila všecku odpornost, jen útrpnost vzbuzovala a účastenství. Musel mi dobře nahlídnout do srdce, poněvadž mi ruku prudce popadl, stiskl a pohnutým hlasem pravil: ‚Kdybyste mně před třemi lety takto ruku byl mohl podat, nebyl bych tu. Proč jsme se nepotkali? proč mne potkávali jen lidé, kteří mne v prach šlapali, kteří si z mé tváře posměch tropili, kteří mne pelyňkem a jedem krmili! Matka mne nemilovala, bratr mne vyhnal, sestra se za mne styděla, a ta, o které jsem myslil, že mne má ráda, pro niž jsem život nasadil, za jejíž jediné milé usmání modré s nebe bych byl strhl, pro niž mi tolikráte líto bylo, že nemám deset životů, abych je obětoval za její lásku, ta si jen blázny ze mne dělala, a když jsem chtěl slyšet z jejích úst, co si všickni povídali, vyštvala mne ze dveří psem,' a divoký ten člověk plakal jako dítě. Za chvíli setřel slze, vzal mne za ruku a tiše doložil: ‚Až přijdete do Maršovského revíru, jděte do divokého dolu, nad propastí stojí osamělý smrk, tomu doneste moje pozdravení a těm dravým ptákům, co okolo něho litají, a těm vysokým horám. Pod jeho větvemi spával jsem celá léta, jemu jsem řekl, co nikdo neví, pod ním nebyl jsem takovým bídným lazarem, byl jsem —' Zamlčel se, sedl zase na lavici a víc nepromluvil, ani se na mne nepodíval. Odešel jsem s lítostí od něho; lidé láli, proklínali toho ošklivého, že zaslouží smrt, že mu lotrovství z očí kouká, že nechce ani kněze ani koho jiného vidět, že na lidi jazyk plazí a že jde k smrti jako na posvícení. Toho krásného litovali, drali se o písničku, kterou složil v žaláři, a každý přál, aby dostal milost, protože zabil jen ze žárlivosti kamaráda, ten ale že z pouhé zlomyslnosti děvče zastřelil, které prý mu nic neudělalo, a že zabíjel lidi. Tak soudí každý podle svého citu; kolik hlav, tolik smyslův; každému oku věc jiná, proto také těžko určovat: tohle je takové a nesmí být

jinaké. Bůh jedině zná svět, on nahlíží v nejtajnější skrýše lidského srdce a soudí je; on rozumí mluvě zvířat, před ním je světlý kalíšek každé bylinky, on zná cestičky každého broučka, šum větru řídí se jeho rozkazem, vody proudí, kam on jim vykázal cestu."

Myslivec se zase zamlčel, dýmka mu byla vyhasla; oko jeho krásně svítilo, obličej podobal se hornímu údolíčku, osvětlenému mírným svitem podzimního slunce, na němž však ještě zelena dost i kvítků, byť i na vrších sníh ležel. Všickni se na pana Beyera zahleděli, až se babička ozvala: „Máte pravdu, pane Beyer, milo vás poslouchat jako svatý výklad. Ale čas uložit chasu; váš synek bude od cesty umdlen, vy též; zítra si ostatní povíme."

„To káně mi, Orlíku, dej pro výra, co s ním?" řekl myslivec, bera ručnici na rameno. — „I s radostí." — „My ho k vám časninko ráno donesem," prosili chlapci. — „Vždyť musíte do školy." — „Zítra odpustila jsem jim školu, aby užili hosta," řekla matka. — „No já moje sojáky nechám také doma, abyste měli dobrý den. Přijďte tedy; dobrou noc! Buďte zdrávi!" — Přívětivý pan bratr dolňan, jak mu pan Beyer někdy říkal, podal přátelům ruku, zavolal Hektora, který se Orlíkovi velmi líbil, a vyšel ze dveří. Ráno, než se děti ob-

lékly, stál již Orlík na vorech, s kterými ku břehu připlouli. Po snídani šel pan Beyer s chlapci do myslivny, babička s Barunkou i Adelkou šly do hospody, dát Mílovi s Pánembohem. Sednice v hospodě byla nabita; matky a otcové loučících se vojáků, kamarádi, sestry i známé tam byli. Ačtě jedni druhým domlouvali, ač i hospodský i Kristla nestačili nalévat, ba i Míla nalévat pomáhal, ačtě i chasa zpívala rozličné vojenské i veselé písně, aby si srdce dodali, přece to všechno nic platno nebylo; ani se žádný neopil, jako když šli k odvodu. Tenkráte si nastrkali zelených chvojí na čepice, výskali rozpustile, pili, zpívali, aby zatopili, ohlušili strach a bázeň. Vždyť měl každý hrstku naděje i ten nejrovnější, ten nejhezčí hoch. Pak jim lichotilo litování děvčat, těšila je láska rodičů, která v takových okamženích jako vroucí proud, ukrytý v lůně země, na povrch se vyřinuje, pyšnili se úsudky známých: „Oh, ten se nevrátí, takový hoch — urostlý jako sosna — všecek jak by ho ulil — z takových vojáků mají radost.“

Takovými sladkými kapkami mírnila marnost hořký nápoj, který nutná povinnost před ně stavěla; a naopak to, co oslazovalo zdravým pěkným hochům trpkou tu cestu, to ji ztrpčovalo těm, kterým netřeba míti strachu, kteří si vědomi byli tělesné chyby; ale mnohý marnivý ji za to tak těžce nesl, že by raději vojákem se byl stal, než pokřiky poslouchal: „Nemusí pro tě máma plakat, však na buben přísahat nebudeš, jsi psu do podvazku“; anebo „Hochu! dej se k rejtharům, máš nohy jak vůl rohy!“ a podobné žehavky, jimiž je šlehali. Babička vešla do hospůdky, ale nešla do sednice; ne proto, že tam byl vzduch dusný, ale těžké mračno bolesti, které dusilo srdce všech a jako povlak na tvářích se jevilo, to ji zaleklo. Ona cítila, jak těm zarmouceným matkám je, z nichž tu jedna rukama lomila v němé bolesti, tu jiná tiše plakala nebo hlasitě si naříkala. Jak je těm děvčatům, která se ostýchají zármutek svůj na jevo dáti a přece bez pláče se podívat nemohou na ty bledé hochy, kteří pitím smutnějšími se stávají, a když zpívat chtějí, hlasu vynutit nemohou. Ona cítila, jak je těm tatíkům zasmušile za stolem sedícím, kteří o ničem nemluví, na nic nepřemýšlejíce, nežli kde budoucně vzít náhrady za pracovité hochy, kteří jim byli jako pravá ruka, jak bez nich si nestýskat, jak jich čtrnácte let pohřešovat. Babička sedla s dětmi do sadu. Za chvíli tam přišla Kristla, usoužená, uplakaná, bledá jako stěna. Chtěla mluvit, ale na prsou ležel jí kámen, a hrdlo měla jak stažené, že nemohla slova promluvit. Podepřela se o kmen kvetoucí jabloně. To byla ta samá jabloň, přes niž o Janu věneček házela. Přelítl, a nyní, kdy se jí měla vyplnit naděje, že s miláčkem spojena bude, musela se loučit. Přikryla si tvář bílou zástěrkou, pustíc se do hlasitého pláče. Babička jí nebránila. Přišel

Míla. Kam se poděla ta kvetoucí tvář, ta živost očí! Jak by ho z mramoru vytesal. Mlče podal babičce ruku, mlče obejmul milené děvče a vytáhnuv z náprsí vyšívaný šátek, který každý hoch v důkaz lásky od svého děvčete dostává, utíral jí jím oči.

Nepovídali si, jak hluboký jich zármutek, ale když zazněla z hospody sloka písně:

Pak až my se rozloučíme,
Dvě srdéčka zarmoutíme,
Dvě srdéčka, čtyry oči
Budou plakat ve dne, v noci.

objala Kristla prudce svého hocha a štkajíc ukryla tvář na jeho prsou. Píseň ta byla ozvěnou melodie, která i v jejich srdcích neustále zněla. Babička vstala, po tváři hrnula se jí slza, také Barunka plakala. Stařena položivši ruku na Mílovo rameno, pravila pohnutým hlasem: „Sprovázej a utěš tě Pánbůh, Jakube. Konej, co musíš, rád, a nebude ti to přicházet za těžko. Dá-li Bůh zdaru mému úmyslu, nebude loučení vaše na dlouho. Doufejte! Ty, holka, když ho máš ráda, nepřitěžuj mu svým nářkem. S Pánembohem!“ To řkouc, udělala Mílovi kříž, stiskla mu ruku, rychle se odvrátila a vzavši děvčátka za ruce, odcházela k domovu s tím sladkým vědomím, že potěšila zarmoucené. Milenci, do jejichž srdcí babiččina slova jako rosička na vadnoucí kvítek padla, k novému životu je křísíc, drželi se v obejmutí pod kvetoucí jabloní, jejíž květy, od vánku střásané, shůry na ně padaly. Před hospodou zarachotil žebřinový vůz, přijíždějící pro vojáky,[1] ze dvora voláno: „Mílo! — Kristlo!“ Ale oni neslyšeli. Drželi se v náručí — což jim bylo do světa, jeden v druhém objímal celý svůj svět.

Odpoledne rozloučil se i pan Beyer s vlídnými hostiteli. Paní Prošková jak obyčejně naložila otci i synovi plné tašky jídla na cestu. Chlapci dali Orlovi každý něco na památku, Barunka pásku okolo klobouku, Adelce poradila babička, když se jí ptala, co má dát, aby dala růžičku, co dostala od comtessy. „Ale vy jste povídala, že ji budu nosit za pasem, až budu velká,“ pravilo děvčátko. „Je tak pěkná.“ — „To, co ti milo a vzácno, musíš dát milému hostu, chceš-li ho poctit. Dej mu ji, děvčatům přísluší nejlépe, podat kvítko.“ Adelka zastrčila pěknou růžičku Orlovi za klobouk. „Oh, milá Adlo, nevím, jak dlouho ta růžička krásu svoji podrží, Orel je divoký pták, celý den lítá po skalách a vrších, v dešti a větru,“ pravil pan Beyer. Adelka tázavě obrátila očka

po Orlovi. „Nestarej se, tatínku,“ řekl chlapec, dívaje se s potěšením na dárek; „však já ji všední den, když budu v horách, dobře uschovám, jen ve svátek se s ní budu honosit, a to mi zůstane vždy pěkná.“ Adelka byla ráda. Žádný netušil, že ona sama je ta růžička, po níž někdy Orlík zatouží, kterou si odnese na sněžné hory a v úkrytu lesním pěstovat a chovat bude k svému potěšení, láska její že bude svit a blaženost jeho života.

XVI.

Bylo již po svatodušních svátcích, jimž babička „zelené" říkala, snad proto, že májemi z břízy okrášlila celé stavení, vnitř i zevnitř, tak že i u stolu i v posteli všickni pod zelenem byli. Již bylo i po krásném Božím Těle i po Janu Křtiteli. Slavíček již v křoví nezpíval, vlaštovičky vyváděly mláďata z pod střechy, na peci u koček leželo májové kotě, s kterým se Adelka ráda mazlila. Černá její slepice vodila již odrostlá kuřátka, a Sultan i Tyrl skákali zase noc co noc do vody po myších, což zavdalo starým přadlenám příčinu k povídačkám, že straší na lávce u Starého bělidla „hastrman". Adelka chodila s Voršou zavádět Stračku na pastvu, chodila s babičkou po bylinách, aneb seděla vedle ní na dvorku pod lipou, jejíž květy také již babička sušila, a odříkávala jí z knihy. A večer, když šly spolu naproti dětem, zašly si přes pole; babička si dohlížela

k lenu, ráda se dívala po širých panských polích, jichž bohaté klasy úprkem žloutly, a když vítr po nich vlnky házel, nemohla s nich ani oka spustit. Říkala Kudrnovi, který obcházeje pole obyčejně k ní se připojil: „Radost je z toho božího požehnání, nedopouštěj, Bože, pohromy!“ — „Ba, máme veliká parna,“ říkával Kudrna, obraceje při tom oči po obloze. Když šli okolo hrachu, neopomenul natrhat Adelce do klína mladých lusek, a vždy upokojil si svědomí tím, že by ani kněžna proti tomu nic neměla, „protože má babičku i dětičky ráda“. Barunka nenosila již sestře kousky sladkého dřeva neb sladké smůly, co si buď za krejcar koupila neb od děvčat dostala za dělání německých úloh. Jakmile se prodavačka nedaleko školy rozložila s třešněmi, pravidelně každé poledne krejcar za ně utratily. Když šly domů dubinou, sbíraly jahody; Barunka udělavši z kory březové kabelku, vždy sestře plnou nasbírala, a když jahod nebylo, paděrkovala trávnice a později borůvky a oříšky lískové přinášela. Babička pak přinášela z lesa houby, jež děti dobře rozeznávat učila. Zkrátka, bylo konec července, a na začátku srpna měla přijeti paní kněžna i otec, a mimo to těšily se děti, že bude konec škol. Paní Prošková dohlížela již zase celé dni v zámku, aby ani koutečka nezůstalo nevysmejčeného, a pan zahradník nohy si mohl uběhat po zahradě, dávaje pozor na každý záhůnek, zdali mu kvítka rostou, jak on chce, přehlížeje trávníky, jestli by přece některá travička bujněji nebyla vyhnala, aby ji mohl hned zároveň s druhými sestřihnout, prolízaje keř od keře, zdali tam podělkyně nezapomněly kopřivu, aby ji vytrhl a přes plot hodil. Všude bylo chystání k příjezdu velitelky. Mnozí, jimž příjezd paní užitek přinášel, těšili se na ni; mnozí se mrzeli, a správcovic každý den o píď hlavy ponižovali, a když se po dvoře mluvilo: „zítra jsou tu“, pan správce tak se snížil, že i na ponížené pozdravení poklasného poděkoval, čehož nikdy v zimě nečinil, když byl první osobou v zámku. Babička přála paní kněžně všecko dobré, modlila se za ni každodenně; ale kdyby s jejím příjezdem nebyl spojen býval i příjezd zeťův, bylo by jí to jednostejné bývalo, vidět ji nebo nevidět. Tenkráte však babička i paní kněžny sotva dočkat se mohla; měla cosi za lubem, o čemž se nikomu nezmínila.

Na začátku srpna začínaly pomalu žně, a paní kněžna vskutku také hned první dni přijela s celým komonstvem. Slečinka správcovic čekala Italiana, avšak se jí hned doneslo, že ho nechala paní kněžna v hlavním městě. Paní Prošková zářila radostí, děti měly zase svého milého tatínka; babičce se ovšem tvář trochu zasmutnila, když neviděla přijíždět s Janem dceru Johanku. Přinesl jí však list, v němž jí dcera vzkazovala tisíceré pozdravení od tety Dorotky i od strýce, a vědomost dávala, že pro churavost strýce přijeti nemůže, poněvadž tetě hospodářství i hlídání chorého nechat, nelaskavé by bylo. — Psala, že je ženich její hodný člověk, že je teta srozuměna, aby si ho vzala, a že jim chce

o Kateřině svatbu vystrojit, že čekají jen na babiččino svolení. „Až budem svoji, jakmile to bude možno, přijedem do Čech, abyste nám dala, mamičko, požehnání a poznala mého Jiřího, jemuž ale Jura říkáme. On také není Čech, je kdesi až z tureckých hranic, ale dobře se s ním srozumíte, já ho naučila česky dříve než Terezka Jana. Ráda bych si byla vzala Čecha, já vím, že by vás to bylo více těšilo; ale co dělat, mamičko, srdce si nedá někdy poroučet, mně se zalíbil ten můj krobot." Tak se list končil. Terezka předčítala, Jan byl přítomen a povídal si: „Jako bych ji slyšel, tu veselou Hanu, ale hodné děvče, a Jura je pořádný člověk, znám ho, je to první tovaryš u strýce, co Hana je, a kdykoliv jsem k nim do kovárny vešel, měl jsem radost z Jury. Chlap jako hora a řemeslník, aby ho pohledal." — „Ale jedno slovo tam bylo, Terezko, tomu jsem nerozuměla, někde tady dole, to mi ještě jednou čti," a babička ukazovala v listu na konec. — „To je krobot, ne?" — „Co je to, prosím tebe?" — „To tak přezdívají ve Vídni Chorvátům." — „Takové to tedy je. No, Pánbůh jí dej štěstí. Ale kdo by si to pomyslil, z jakých to končin se ty lidičky k sobě dostanou. A Jiří se jmenuje, jako nebožtík její otec!" S těmi slovy složila babička list, utřela slzu s oka a šla si jej uchovat do přítruhlíčku. Děti byly nevýslovně blaženy, že měly mileného otce doma. Nemohly

se ani dost na něho vynadívat, a jeden přes druhého dral se o slovo, chtíce otci vypovědít, co se za celý rok sběhlo, ale což mu všecko z listů matčiných dávno známo bylo. ,,Ale zůstaneš u nás přes zimu celou, viď, tatínku?" ptala se Adelka lichotně, hladíc otci vousy, což bývalo vždy jejím zalíbením. — ,,A viď, tatínku, až bude sanice, že nás svezeš na těch krásných saních a že na koně rolničky zavěsíš? Pan kmotr z města pro nás jednou poslal v zimě, byli jsme tam s maminkou, babička nechtěla jeti, ale to se jelo a to to zvonilo, každý v městečku vyběhl dívat se, kdo to as jede," vypravoval Vilím; ale otec nemohl se dostat k odpovědi, protože již zase Jan začal: ,,Víš-li pak, tatínku, že budu myslivcem? Až vyjdu ze školy, půjdu k panu Beyerovi do hor, a Orel půjde na Risenburk." — ,,Dobrá, jen se dříve pilně uč ve škole," usmál se otec, nechaje chlapci svobodu mínění. Přišli i přátelé, pan myslivec i pan mlynář vítat milého hosta. Staveníčko se obveselilo; i Sultán s Tyrlem jakousi neobyčejnou divou radostí se hnali proti Hektoru, jako by mu chtěli povídat novinu. Vždyť je měl pán rád; výprask nedostali od té doby, co kačátka zakousli, a kdykoli mu přišli naproti, pohladil je po hlavě. Babička také povídala, vidouc jich radování, že zvíře dobře si všimne, kdo je má rád, a že si to dlouho pamatuje.

,,A je-li pak comteska úplně zdráva?" ptala se paní myslivcová, jdouc s dětmi přivítat pana kmotra. — ,,Povídá se, že je, ale já myslím, že není. Něco ji musí trápit. Ona byla jakživa subtilná, ale nyní jí není než duch, a ty oči se již jako z nebe dívají. Plakal bych, když ji vidím, ona je anděl. Však je paní kněžna všecka utrápena, a co se comtessa roznemohla, přestaly v našem domě radovánky. Právě před nemocí měla být zasnoubena jednomu hraběti. Je z bohatého rodu, paní kněžna je za dobře s jeho rodiči a přeje si prý velmi ten sňatek." — ,,No nevím," doložil pan Prošek s nedověřivým povrtěním hlavy. — ,,A co tomu hrabě říká?" ptaly se ženské. — ,,Co by říkal, musí být spokojen a čekat, až se děvče uzdraví; a jestli umře, může nosit smutek, má-li ji opravdu rád. Chce prý jeti za kněžnou do Vlach." — ,,A má slečna hraběte ráda?" zeptala se babička. — ,,Kdož to může vědět. Nemá-li jiného v srdci, mohl by se jí zalíbit, je pěkný člověk," odpověděl Jan. — ,,Však to, jestli se jí jiný lépe nelíbí," řekl pan mlynář, podávaje panu Proškovi otevřenou pykslu; ,,proti gustu žádný dišputát." Bylo to jeho oblíbené přísloví. ,,Tuhle naše šenkýřka měla by už po svatbě a nechodila by jak pod vodu spuštěná, kdyby jí šlaci nebyli odvedli to, co se jí líbilo," dořekl mlynář, bera, když všem podal, i sám šňupec a mžiknuv při tom stranou po Kristle, která tam také byla.

,,Litoval jsem vás oba, když mi to Terezka psala," pravil pan Prošek, pohleděv na bledé děvče; ,,jestli pak se již Míla trochu vpravil do svého stavu?" — ,,Co má dělat, chudák! Musí, ač mu těžko dost," odpověděla Kristla, obrátivši se k oknu, aby ukryla slze. ,,To věřím," ozval se myslivec; ,,zavřete ptáka

třebas do zlaté klece, les mu bude přece milejší.“ — „Dokonce když tam samička po něm touží,“ ušklíbl se po straně pan mlynář. — „Já byl také vojákem,“ začal pan Prošek; úsměv pohrával okolo pěkných úst, když to řekl, a modré jeho oči obrátily se na paní Terezku. Usmála se též, pravíc: „Tys byl hrdina, ty!“ — „Jen se nesměj, Terezko; když jsi chodila se dívat na hradby s tetou Dorotkou, jak se exerciruju, plakaly jste obě dvě.“ — „A ty s námi,“ zasmála se paní Terezka. „Tenkráte nám ale žádnému nebylo do smíchu, leda těm, co se na nás dívali.“ — „Musím se přiznat,“ řekl dobrosrdečný hospodář, „že jsem si pranic z toho nedělal, má-li mne kdo za babu nebo za hrdinu — nebyl jsem té cti žádostiv. Celých těch čtrnácte dní, co jsem byl vojákem, provzdychal a proplakal jsem, hrubě nejedl ani nespal, tak že mne nebyl než stín, když jsem dostal propuštění.“ — „Tedy jen čtrnácte dní jste byl vojákem — no, to by si nechal Míla líbit, když by se mu počítaly dni za léta,“ řekl mlynář. — „Však bych já se byl netrápil, kdybych to byl napřed věděl, že dobrý přítel jedná o moje vyplacení, a bratr že se za mne staví! Přišlo mi to z čista jasna. Bratrovi se vojenský stav líbí, a také se všecek všudy lépe k němu hodí nežli já. Nemyslete však, že jsem zbabělec. Kdyby třeba bylo hájit rodinu a domov, byl bych první v řadě. Nu, nejsme všickni lidé stejni, jeden se hodí k tomu, jiný k jinému stavu. Viď, Terezko?“ To povídaje položil pan Prošek ruku na rameno paní Terezky a upřímně se jí podíval do očí. „Ano, ano, Jene, vy patříte jen mezi nás,“ odpověděla babička místo dcery, a všickni jí v duchu přisvědčili, znajíce útlocitnou povahu hospodářovu.

Když se přátelé rozcházeli, vklouzla Kristla do babiččiny sednice a vytáhnuvši ze záňadří psaníčko, na jehož pečeti byl otisk vojenského knoflíku, pravila tiše: „Od Jakuba!“ — „No to je hezké, co píše?“ řekla babička, těšíc se spolu s děvčetem. Kristla rozevřela list a pomalu četla: „Má drahá Kristinko! Nastokrát tě pozdravuju a líbám. Ach Bože, je to platno! já bych tě raději jednou opravdu políbil, než tisíckrát na papír, ale tři míle cesty leží mezi námi a k sobě nemužem. Já

vím, že ty si kolikráte za den myslíš: ‚Co asi Jakub dělá? Jak se mu as vede?‘ Dělat mám dost co, ale jaké je to dílo, tělo při práci a mysl všecka jinde. Zle se vede. Kdybych byl svoboden, jako je Vítkovic Tonda, snad by se mi vojenský stav zalíbil; kamarádi zvykají, a pomalu nebude jim nic těžké. I já se všemu učím, nereptám proti ničemu . . . ale mne nic netěší, a místo přivykání je mi den ode dne hnusněji . . . Od svitu do mraku myslím na tebe, má milá holubičko, a kdybych jen věděl, že's zdráva, kdybych jediné pozdraveníčko od tebe dostal, byl bych spokojen. Když stojím venku na stráži a vidím ptáky letět k vaší straně, myslím vždycky, proč nemají mluv, aby ti vzkázání moje vyřídili, aneb raději sám abych byl ptáčkem, tím malým slavíčkem, abych k tobě zaletěl. — Neříká ti babička Proškovic nic? Co tím jen myslila, že nebude snad loučení naše na dlouho? Nevíš? Já si, když mi je nejhůř, vždy na její poslední slova vzpomenu, a jako by Pán Bůh do mne vstoupil, tak mne občerství naděje, že ona poradí, jak a co dělat. Ona nemluví nadarmo. Jen mi pár řádečků pošli, abych se potěšil, však ti to někdo napíše; piš mi všecko, rozumíš? Sklidili jste sena za sucha? A co žatva? Tady již začínají sklízet. Když vidím žence jít do pole, praštil bych vším a utekl. Prosím tě, nechoď sama na robotu, já vím, oni se tě budou ptát, budou ti dělat těžké srdce — nechoď; a ten darmotlach, ten písák —“

„To je blázen, on se bojí, že bych já snad —“ zahněvala se Kristla, ale hned četla dále: „— nedal by ti pokoje. Jen se drž Tomše, já ho prosil, aby ti byl pravou rukou. Pozdravuj ho, i Anču. Dojdi také k našim a vyřiď jim pozdravení, a vaše také že nastokrát pozdravuju i babičku a dětičky i všecky známé a přátele. Měl bych ti ještě tolik co povídat, že by se to ani na takový kus papíru nevešlo, co by s ním Žernovský kopec se potáhl, ale už je čas na stráž. Když v noci chodím na stráži, zpívám si: ‚Vy krásné hvězdičky, což jste vy maličky.‘ Zpívali jsme ji spolu v předvečer, než jsme se rozloučili; ty's při ní plakala. Ba, Bože, těšívaly nás ty malé hvězdičky, těšívaly, ale Bůh ví sám, budou-li těšit kdy více. Zůstávej s Pánembohem!“ Kristla složila list, tázavým okem dívajíc se babičce do tváře. — „No, můžeš mít radost, hodný hoch; vyřiď mu pozdravení, aby doufal v Pána Boha, že nebylo ještě tak zle, aby nebylo dobře; i jemu slunce vysvítí. Abych ti ale řekla určitě: tak a tak to je, to nemohu, dokud nemám jistoty. Na robotu ale jdi, když bude třeba; ráda bych, abys podala paní kněžně o obžinkách věnec, beztoho že jiná ho nepodá, když budeš chodit na panské, než ty.“

Kristla byla těmi slovy dost potěšena a slíbila ve všem zachovat se dle babiččiny rady. Co se Jan vrátil, tázala se ho babička několikrát, kdy bývá paní kněžna doma, kam vychází, až se pan Prošek podivil. „Babička nebyla nikdy zvědavá, dovědít se, co se v zámku děje; zámku pro ni jak by nebylo, a nyní

se ptá a zase ptá. Co chce?" Ale babička neřekla, tázat se nechtěli, tedy se ničeho nedověděli a přičtli zvědavosti.

Za několik dní vyjel pan Prošek s paní a se všemi dětmi do městečka; chtěl jim udělat dobrý den. Vorša a Bětka šly na pole, babička hlídala dům. Sedla s vřetánkem pod lípu na dvorek, jak to býval její způsob. Přemýšlela na cosi, ani si nezpívala, vrtěla hlavou chvílemi, zase si na něco přikývla, až konečně jako by ustanovena si řekla: „Tak to uděláme." V tom viděla jít po stráni dolů okolo pecí na lávku comtessu. Měla bílý šat, na hlavě kulatý klobouk slaměný; lehounce vznášela se po cestě dolů jako víla, nožka její, v atlasovou botku vtěsněna, sotva země se dotýkala. Babička rychle vstala a s velikou radostí ji vítala; ale srdce ji zabolelo, když se podívala děvčeti do tváře bleďounké, skoro průhledné, v níž ležela taková mírnost a spolu hluboká bolest, že nemohl bez útrpnosti nikdo na ni pohleděť.

„Sama, a tak ticho zde?" ptala se Hortensie, když byla babičku srdečně pozdravila. — „Sama, sama, odjeli mi do městečka. Děti nemohou se otce ani nabažit, když ho tak dlouho neviděly," pravila babička, utírajíc fěrtochem čistou lavičku, dříve než by slečnu k posezení zvala. — „Ba ovšem že dlouho; toho jsem já vinna." — „I jak pak, milostslečno, když Pánbůh nemoc dopustí, co si může člověk při tom pomoci. Litovali jsme všickni a modlili se, aby Pánbůh milostslečně zdraví navrátil. Je to velký poklad, a člověk si ho teprv váží, když ho ztratí. Bylo by vás škoda, milostslečinko, jste mladinká, a milostivá paní kněžna měla by velikou lítost." — „Já to vím," povzdechla comtessa, kladouc sepnuté ruce na pěkně vázané album, jež si byla na klín položila. — „Jste bleďoučká, milostslečno, co je vám?" ptala se s velikým účastenstvím babička děvčete, které vedle ní sedělo jako vtělená žalost. — „Nic, babičko," odpověděla slečna, nutíc se k úsměvu, který však právě bolest srdce prozrazoval. Babička netroufala si ptát se víc, ale že slečna není jen tělesně chorá, to pozorovala.

Po chvíli začala se comtessa vyptávat, jak se všem v malém staveníčku dařilo, zdali děti vzpomněly i na ni, což jí babička všecko ráda pověděla, zase navzájem se ptajíc, jak se paní kněžna má a co dělá. „Paní kněžna jela do myslivny," odpověděla comtessa; „já ji prosila, že zůstanu, abych si údolíčko okreslila a vás navštívila. Staví se tu pro mne paní kněžna." — „I toť jako by ji Pánbůh poslal," zaradovala se babička; „musím si jít pro čistý fěrtoch, člověk se od toho pazdeří všecek upráší. Poshovte, milostslečno, hnedlinko se vrátím!" To dořekši vešla babička do stavení, a netrvalo dlouho, přišla v čistém fěrtochu a čistém šátku na hlavě i na krku, nesouc s sebou bílý chléb, med, máslo a smetánku. „Snad by vděk přišlo milostslečně, ukrojit si kousek chleba, je včera pečený. Ale sedneme si do sadu, je tam zeleněji. Lípa sice dává stín,

já pod ní ráda sedávám, proto již, že tu drůbež okolo sebe vidím hrabat, běhat a se batolit.“ — ,,Tedy jen zůstaňme zde, dobře se mi sedí,“ vskočila jí do řeči comtessa, odebírajíc přinešená jídla. Neupejpala se pranic, ukrojila chleba, jedla i pila; věděla již, že by zamrzelo babičku, kdyby ničehož nepožila. Mezi tím však rozevřela knihu a ukazovala babičce, co nakreslila. ,,I pane božíčku, totě celé údolíčko nad splavem, luka, stráně, les, splav, a na mou tě věru, tu je i Viktorka,“ zvolala babička udivená. — ,,Ona se hodí do té samoty. Potkala jsem ji na stráni, je hrozně sešlá! Což není možná pomoci jí?“ útrpně ptalo se děvče. — ,,Oh, milostslečno, tělu bylo by pomoci, ale což je to platno, když hlavní věc chybí, rozum. Duše její je zbloudilá, co dělá, dělá jako ve snu. Snad je to milost od Pána Boha, že jí vzal pamět na bolest, která zajisté hrozná musela být; kdyby přišla k vědomí, snad by v zoufání i svoji duši utratila, jako — no, Pánbůh jí odpustí, jestli zhřešila, také za to trpěla,“ přetrhla babička svoji řeč, obrátivši list. Nové podivení! ,,Spasiteli, toť je Staré bělidlo, dvorek, lípa — to jsem já, děti, psi, všecičko; ty můj Ježíši, čeho jsem se to nedočkala! Kdyby to naši viděli!“ přetrženě vykřikovala babička. — ,,Nezapomenu já nikdy,“ pravila comtessa, ,,na lidi, kteří mi jsou milí, ale aby mi podoby jich jasněji v duši zůstaly, tváře jejich si vykreslím. Tak i krajiny, kde jsem trávila milé dni, přenáším ráda na papír pro milou památku. A to údolíčko zde je rozkošné. Kdybys k tomu svolila, ráda bych tě, babičko, vymalovala, aby měly děti památku.“ Babička se začervenala, zakroutila hlavou, namítajíc s upejpáním: ,,Mne starou osobu; to by se ani, milostslečno, nehodilo.“ — ,,Jen nech, babičko, až budeš zase sama doma, přijdu sem a vymaluju tě; udělej to pro vnoučátka, aby měla tvoji podobu.“ — ,,Když tomu chcete, milostslečno, buď si tedy,“ odhodlala se babička; ,,ale za to prosím, aby se toho nikdo nedověděl, řeklo by se, že se babička chytá marnosti. Dokud jsem živa, netřeba jim obrazu; až mne nebude, pak se děj co děj.“ Slečna přivolila. ,,Ale kde se jen milostslečna tomu naučila, já jsem jaktěživa neslyšela, aby ženská malovala?“ ptala se babička, obrátivši opět nový list. — ,,V našem stavu musíme se mnohým a mnohým věcem učit, abychom věděly, čím dlouhé chvíle ukrátit. Mně se malířství obzvláštně zalíbilo,“ odpověděla slečna. — ,,Hezká to věc,“ mínila babička, dívajíc se na malovaný obrázek, který do knihy jen vložen byl. Na obrázku byla stromovím porostlá skála, od jejíž paty se odrážely vlny moře. Na skále stál mladý muž, držel v ruce růžové poupě a díval se na moře, na němž v dáli vidět bylo roztažené plachty lodi. — ,,To také milostslečna dělala?“ ptala se babička. — ,,Ne, malíř, od kterého jsem se učila malovat, dal mi ten obraz,“ odpověděla slečna polohlasně. — ,,To je snad on sám?“ — Comtessa neodpověděla, ruměncem polila se jí tvář; povstala. ,,Zdá se mi, paní kněžna že již jede.“ — Babička se dovtípila, ona věděla již, co slečně chybí. Nebyla

tu ještě paní kněžna. Comtessa se zase posadila, a babička po několika výtočkách začala mluvit o Kristle a o Mílovi; svěřila se comtesse, že by stranu toho ráda s paní kněžnou promluvila. Comtessa pak, chválíc její úmysl, slíbila ochotně přimluvit se. Kněžna se vrátila; přišla po stezce, prázdný kočár jel po silnici. Velmi srdečně pozdravila babičku; Hortensii podala kytku řkouc: „Ty miluješ divoké karafiátky! Natrhala jsem je po cestě." Comtessa se uklonila, políbila kněžně ruku, kytku zastrčila za pás. — „To jsou slzičky," pravila babička, pohlédši na kytku. — „Slzičky?" divily se dámy. — „Ano, slze Panny Marie. Povídá se tak o tom kvítku. Když Pána Krista židé na Kalvarii vedli, Panna Maria ho následovala, ačkoliv jí srdce pukalo. Když viděla na cestě krvavé stopy ran Kristových, hořce zaplakala, a z těch slzí Matky boží a krve Syna jejího vyrůstaly po cestě na Kalvarii prý takováto kvítka," pravila babička. — „Je to tedy kvítí bolesti a lásky," řekla kněžna. — „Milenci netrhají jeden druhému slzičky, myslí, že by museli plakat," začala zase babička a podávala paní kněžně sklenici smetany, prosíc spolu poníženě, aby přijala za vděk. Paní kněžna babičce neodepřela. „Ty můj Bože," pokračovala babička v předešlé řeči, „ono je vždy proč plakat, i kdyby slzičky se netrhaly, při lásce bývá hoře i radost. Jestli jsou milenci šťastni, jiní lidé jim pelyňku přisypou." — „Drahá kněžno, babička chce také orodovat za nešťastné milence, vyslyš ji a, prosím tě, drahá kněžno, pomoz!" Comtessa sepiala ruce a prosebně vzhlédla ku kněžně. „Mluv, stařenko, já ti již jednou řekla, abys obrátila se ke mně, že ráda vyslyším tvoji žádost; znám tě, že bys neprosila za nehodné," řekla kněžna, hladíc bohaté vlasy milené schovanky a dívajíc se při tom přívětivě na babičku. — „To bych se neopovážila, milostivá paní, kdybych věděla, že toho nezasluhují." A babička začala povídat o Kristle a o Mílovi, jak přišel k odvodu, jediné to zamlčela, že pan správce ustavičně děvče pronásleduje. Nechtěla mu škodit víc, než by třeba bylo. — „To je to samé děvče a ten hoch, co měli s Piccolou hádky?" — „To samé, milostivá paní." — „Je tak hezká, že se o ni mužští derou?" — „Děvče jako jahoda, milostivá paní; o obžinkách ponese věnec, to ji milostivá paní uvidí. Ovšem bolest krásy nepřidá; když láska děvče trápí, sklopí hned hlavinku, jako svadlý kvítek. Kristly je teď jen stín, ale jediné slovíčko ji vzkřísí, že bude brzičko, jak bývala. Milostslečna je také bleďoučká; ale dá Pánbůh, až uvidí svůj kraj a co srdci milo, že jí tvářinky rozkvetou jako růžové lístečky," dodala babička schválně a na slova „co srdci milo" položila takový důraz, že děvče do rozpaků přišlo. Kněžna bystře pohlédla na comtessu, pak na babičku, ale poslední dělala jako by nic, chtěla jen kněžnu upozornit, o více jí tu nešlo. „Jestli jí na štěstí toho děvčete záleží, bude si dalšího hledět," myslila si v duchu. Kněžna po chvilkovém pomlčení vstala, položila ruku na babiččino rameno a pravila svým příjemným hlasem: „O milence se postaráme.

Ty ale, stařenko, přijď zejtra v tu dobu ke mně,“ doložila polohlasně. — „Milá kněžno,“ pravila comtessa, berouc knihu pod paži, „babička svolila, abych ji malovala, ale chce, by to zůstalo tajné, dokud je živa. Jak to udělat?“ — „Přijď ty jen do zámku, stařenko, Hortensie tě vymaluje, a obraz zůstane u mne, dokud budeš živa. Vymaluje ti také vnoučata, a ten obraz si necháš ty, babičko, až ti odrostou, abys měla památku.“ Tak rozhodla kněžna, poklonila se přívětivě a vstoupla s Hortensií do kočáru. Babička všecka potěšena šla do stavení.

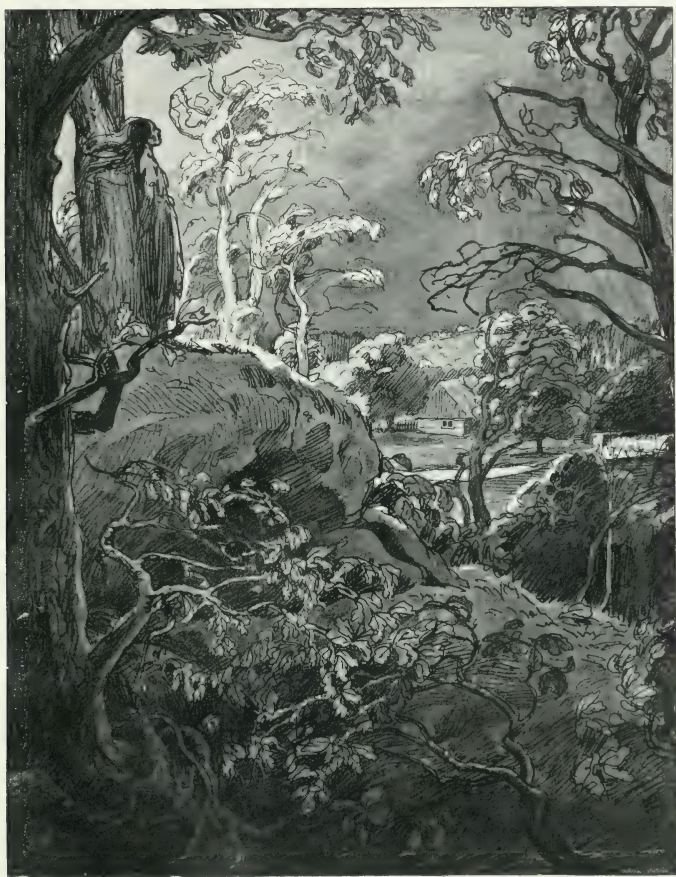

XVII.

Ráno bylo parné; kde kdo, staří, mladí pracovali v polích, aby se odvezlo alespoň to, co bylo sžato. Hospodáři noci nastavit museli, aby stačili svému hospodářství i robotě. Slunce jen pražilo, div že pod jeho žhoucími požáry zem nepukala. Lidem bylo dušno, kvítí vadlo, ptactvo létalo při samé zemi, zvířata hledala stín. Od rána již vystupovaly na obloze mráčky, s počátku maličké jen, šedé, bělavé, sem tam roztroušené, čím dále na den, tím více jich přibývalo, hromadily se, výše postupovaly, srážely se, tvoříce dlouhé šmáhy, barva jejich byla tmavší a tmavší — a k polední hodině byla celá obloha na západě potáhnuta černým těžkým mrakem, který se k slunci táhl. Se strachem dívali se ženci na oblohu, ačkoliv sotva dechu měli, přece se každý do práce hnal, byť i nebyl písař ustavičně křičel a nadával. Byl to již jeho zvyk, hulákat, aby nezapomněli lidé, že jim má co poroučet, a měli před ním respekt. Babička seděla na zápraží; ouzkostně dívala se na mračna, která stála již nad stavením. Chlapci s Adelkou hráli za stavením, ale tak horko jim bylo, že by byli se sebe všecko sházeli a do struhy skočili, kdyby je byla babička nechala. Adelka, vždy švitorná, skákavá jak čečetka, zívala, nechtělo se jí do hraní, a konečně se jí očka zavřela. Také babička cítila na očích tíži. Vlaštovičky nízce lítaly, ba schovávaly se do hnízd; pavouk, na kterého se babička ráno dívala, jak mouchy opřádá a dáví, zalezl do pavučiny; drůbež stavěla se po dvoře do chladu ve hromádky, psi leželi u nohou babiččiných, a jako by po divém honu bývali, rychle oddychovali, plazíce jazyky ven. Stromy stály nepohnutě, ani lísteček se nehýbal. Pan Prošek s paní přišli ze zámku. „Lidičky, žene se hrozná bouře, je všecko doma?“ ptala se hospodyně zdaleka již. Plátno s bělidla, drůbež, děti, všecko se bralo domů a sklízelo, babička položila na stůl chléb, uchystala hromničnou svíčku, okna se zavřela. Mrtvo bylo, slunce bylo zakryto mrakem. Pan Prošek stál na silnici, rozhlížel se kolem do kola. V lese pod stromem viděl stát Viktorku. Tu prudce zavál větřík, z hluboka zahřmělo,

černým mrakem prolítl blesk. „Bože, ta osoba, ona stojí pod stromem!“ řekl pan Prošek sám sobě a začal na druhou stranu volat a kývat, aby odešla. Viktorka však při každém zablesknutí zatleskala do rukou a chechtajíc se pana Proška si ani nevšímala. Veliké krůpěje začaly padat, blesky křižovaly se v černých mračnech, hrom začal burácet, bouře rozpustila se s celou zuřivostí. Pan Prošek vešel do stavení. Babička měla rozžatou hromničnou svíci, modlila se s dětmi, které při každém blesku a udeření zbledly. Pan Prošek chodil od okna k oknu, dívaje se ven. Lilo se jako z konve, nebe bylo ustavičně otevřené, blesk za bleskem, hrom za hromem, jakoby vzteklice v povětří lítaly. Okamžení ticho — tu zase modrožluté světlo v oknech se zakmitlo, blesk křížem a délkou projel oblohou, a — prásk — prásk — zrovna nad stavením. Babička chtěla říci: „Pánbůh s námi!“ ale slovo jí uvázlo v ústech; paní Prošková chytla se stolu, pan Prošek zbledl, Vorša a Bětka padly na kolena, děti se pustily do pláče. Bouře, jako by tím udeřením byla vztek svůj schladila, přestávala. Slaběji a slaběji zaznívalo rachocení hromu, mračna se rozcházela, měnila barvu, a již zase mezi šedými obláčky prokukovala modrá obloha. Blesky se ztrácely, přestalo i pršet, bouřka se zatáhla. Jaká to změna venku! Země ještě jako zemdlená odpočívá, údy se jí posud třesou, a slunce dívá se na ni zaroseným ještě ale zářícím okem; tu a tam vidět ještě na jeho tváři mráček, pozůstatek to vášnivého rozhárání. Tráva, kvítí, všecko jako k zemi přitlučené, po cestách tekou struhy, v potoku voda zkalená, stromy střásly se sebe tisíce krůpějí, třpytících se na jich zeleném šatu. Ptáčkové již zase v povětří krouží, husy a kachny těší se z louží a stružek, kterých jim déšť nadělal, slepice honí se po broucích, jichž se zase dost po zemi hemží, pavouk vylízá ze skrýše, všecko živočišstvo zotaveno spěchá k novému požívání rozkoší, k novému potýkání se a vraždění. Pan Prošek vyšel ven, obešel stavení dokola — a tu hle! stará hruška, co svými letorostmi po tolik let střechu přikrývala, byla od blesku roztříštěna. Polovice jí ležela na střeše, polovice schýlena byla k zemi. Nerodila již mnoho let ta stará, planá hruška, ovoce její nebylo valné, ale měli ji rádi, poněvadž střechu od jara do zimy zelenem krášlila. Na polích nadělal liják také škody, ale přece si lidé ještě libovali, že není tak zle, hůř že by bylo, kdyby kroupy byly padaly. Odpoledne již zase cestičky vysýchaly, pan otec šel k stavidlu jak obyčejně v pantoflích, babička ho potkala, jdouc do zámku. Povídal jí, že mu liják škody trochu nadělal na ovoci, dal babičce šňupnout, zeptal se jí, kam jde, a když slyšel, že do dvora, šel svou cestou a babička také svou.

Pan Leupold musel dostat rozkaz, aby babičku ku kněžně dovedl, až přijde, poněvadž jí hned bez všelikých rozpaků a roztahů, sotva se v předsíni ukázala, dvéře otevřel do malého salonu, kde kněžna seděla. Kněžna byla samotna. Pobídla babičku, aby se vedle ní posadila, a babička zpolehounku sedala.

„Tvoje prostosrdečnost a upřímnost je mi velice milá; věřím v ni s celou důvěrou a myslím, že mi upřímně řekneš, oč se tě tázat budu,“ začala kněžna. — „Jak pak jinak, milostivá paní, jen se ptejte,“ řekla babička, nemohši si pomyslit, co by kněžna od ní vědět chtěla. — „Tys včera řekla: až slečna do svého kraje přijde a uvidí, co srdci milo, že jí tváře zrůžoví. Položilas na ta slova důraz takový, že mi bylo nápadno. Mýlila jsem se, či jsi to zúmyslně řekla?“ Kněžna takto mluvíc bystře na stařenu hleděla. Babičku to nezmátlo. Chvilku přemýšlela, pak řekla upřímně: „Schválně jsem tak pověděla; co mi na mysli leželo, padlo mi na jazyk; chtěla jsem milostivé paní něco napovědít. Někdy bývá slovo v čas a k místu prospěšné,“ odpověděla babička. — „Řekla ti to comtessa?“ pátrala kněžna. — „Bože chraň; milostslečinka není z těch. jak vidím, kteří slze na ulici nosí, ale kdo sám zkusil, rozumí. Nedá se vždy utajit, co člověkem hýbe, já se dovtípila sama.“ — „Čeho jsi se dovtípila, cos slyšela? Pověz mi to, není to zvědavost, ale péče o moje dítě, které miluju jako vlastní, co mne donucuje, vědět to,“ úzkostně pravila kněžna. — „Mohu to říci, co jsem slyšela, není to nic zlého, ani jsem se na smlčení zapánbovat nemusela,“ řekla stařenka a povídala, co slyšela o zasnoubení a nemoci comtessy, „Myšlenka přivádí myšlenku,“ dokládala; „nač se člověk z daleka dívá, přijde jinak než z blízka, a co hlava, to rozum. Tak, milostivá paní, i mně přišlo na mysl, že by snad milostslečna toho pana hraběte nerada si brala, snad jen z povolnosti milostivé paní. Včera pozorovala jsem milostslečnu, byla bych plakala nad ní; dívaly jsme se na ty pěkné obrazy, co malovala — je to tu ku podivu — a tu mi přišel do ruky obrázek, který, jak milostslečna pověděla, učitel její maloval a jí dal. Ptala jsem se, zdali ten hezký pán on sám — starý člověk jako dítě všecko rád ví — zarděla se jako růže, vstala, neřekla tak ani tak, ale oči se jí zalily. Však mi toho dost bylo, a milostivá paní nejlépe bude vědět, jestli měla stará babička pravdu.“ — Kněžna vstala, přecházela po pokoji a jako sama sobě povídala: „Nepozorovala jsem ničeho, vždy veselá, povolná. Nikdy o něm nemluvila.“ — „Inu,“ ozvala se babička na toto hlasité myšlení, „každá nátura jiná. Některý člověk nebyl by šťasten, kdyby každou radost, každou žalost nemohl světu na odiv postavit; jiný nosí ji za ňadry po celičký život a vezme ji s sebou do hrobu. Těžko získat takové lidi, avšak láska lásku rodí. Mně přichází to s lidmi, jako s těmi bylinkami. Pro některou nemusím daleko jít, všude ji najdu, na každé louce, na každé mezi. Pro některou musím do stínu lesa, musím ji hledat pod lístečky, nesmí za těžko mi přijít lézt přes vrchy a kameny, nesmím se ohlížet po trní a bodláčí, které mi cestu brání. Za to mne bylinka stonásob odmění. Baba kořenářka, co k nám chodí s hor, vždy říká, když nám přináší vonný mech: ‚Mnoho práce mi dá, než ho najdu, ale odslouží se.‘ Mech ten voní jako fialky, a ta vůně člověku v zimě jaro při-

pomíná. Odpusťte, milostivá paní, já vždycky přijdu s cesty. Chtěla jsem ještě říci, že milostslečna snad proto veselá byla, že měla naději, a nyní, když ji zcela ztratila, že teprv dvojnásob lásku svoji poznává. Bývá tak, že nevíme, co máme, až když to ztratíme.“ — „Děkuji ti za pravdu, stařenko,“ řekla kněžna; „jestli já při ní získám, nevím, jen když ona bude šťastna. Tobě budu mít co děkovat, bez tebe nebyla bych na pravou cestu přišla. Nebudu tě déle zdržovat. Zítra chystá se comtessa k malování, přijď sem i s vnoučaty.“ Těmi slovy propustila kněžna babičku, která odnášela v srdci vědomí, že přispěla dobrým slovem ku blahu člověka.

Přicházejíc ku stavení potkala se babička s myslivcem; byl však velmi polekán, krok chvatný. „Poslyšte, co se stalo!“ pravil pohnutým hlasem babičce. — „Nelekejte mne a povězte rychle, co?“ — „Viktorku zasáhl Boží posel!“ Babička spráskla ruce, nemohla chvíli ani promluvit, až se jí pak dvě slze jako bohaté hráchy z oka vyhrnuly. „Pánbůh ji měl rád, přejme jí věčný pokoj,“ pravila tiše. — „Měla lehkou smrt,“ řekl myslivec. V tom děti, paní i pan Prošek vyšli ven a slyšíce od myslivce smutnou novinu, zůstali všickni jako omráčeni. „Vždyť mi bylo před bouřkou o ni ouzko, když jsem ji viděl stát pod stromem. Volal jsem, kýval jsem, ale ona se jen smála. Naposled jsem ji tedy viděl. Dobře jí.“ — „A kdo ji našel, kde?“ ptali se. — „Šel jsem,“ řekl myslivec, „když bouřka přestala, po lese dohlídnout, zdali škoda není; přišel jsem až na vrch k srostlým jedlím, víte, co stojí nad jeskyňkou Viktorčinou, vidím tam cosi ležet pod chvojem. Zavolám — ono nic, kouknu vzhůru, kde se ta chvůj vzala, obě jedle na vnitřní straně, jak by jim letorosti i s korou sloupl od hůry až dolů. Odhrnu rychle chvoj, pod ním leží Viktorka, zabitá. Hýbám jí, byla studená. Od ramena až k noze na levé straně šaty spáleny. Nejspíš že měla z bouře radost — ona vždy se smála, když blýskalo — že vyběhla na vrch, od jedlí je pěkný rozhled, pod ně sedla, a tam ji smrt zasáhla.“ — „Jako naši hrušku,“ povídala si babička. „A kam jste ji dali?“ — „Nechal jsem ji odnést do myslivny, je to nejblíže; já jí vystrojím pohřeb sám, ačkoliv přátelé tomu brání. Byl jsem na Žernově, oznámil jsem to. Nemyslil jsem, že ji tak brzy ztratíme. Bude se mi stýskat!“ řekl myslivec. V tom zazněl k nim z Žernova hlas zvonku. Udělali kříž — začali se modlit. Byl to umíráček za Viktorku.

„Půjdeme se na ni podívat,“ prosily děti rodiče a babičku. — „Až zítra přijďte, až bude ležet v rakvi ustrojená,“ řekl myslivec, pozdravil a smutně odešel. „No, už nebude k nám chodit Viktorka, už nebude více u splavu zpívat; už je v nebi!“ povídaly si děti, odcházejíce k svému zaměstnání, aniž by se byly samým překvapením ptaly babičky na comtessu. „Ba jistě že v nebi, vždyť zkusila dost na zemi,“ myslila si babička.

Zpráva o Viktorčině smrti roznesla se rychle jako po troubách v celém údolíčku; každý ji znal, každý ji litoval a proto smrt přál. Zvláště smrt takovou, kteréž prý Bůh jen málo lidem dopřává. Mluvívalo-li se o ní dříve s útrpností, mluvilo se pak s úctou. Když babička druhý den s dětmi do zámku šla, aby se nechala od comtessy vykreslit a malovat, začala paní kněžna také o Viktorce mluvit. Comtessa slyšíc, jak ji měli v myslivně i v Starém bělidle rádi, slíbila, že obkreslí onen obrázek, jejž babička viděla, kde Viktorka pod stromem stojí, pro pana myslivce i pro Proškovic. ,,Ona by každého ráda potěšila, než odjede, všecky by vás ráda s sebou odvedla," usmála se kněžna. — ,,A kde je lépe, než mezi lidmi, kteří nás mají rádi; jaká lepší radost, než radost činit jiným?" řekla babička.

Děti těšily se velice na svoje podobizny — o babiččině nevěděl nikdo — těšily se i na dary, co jim comtessa slíbila, když budou pokojny, a seděly jako pěny. Babička s radostí dívala se, jak pod umělým štětcem děvčete rysy milených tváří vždy živěji a živěji vystupují, a sama napomínala vnoučata, kdykoli hověla svým návykům. ,,Poseď, Jene, nepřešlápni, aby tě milostslečna dobře trefila. Ty, Barunko, nekrč nos jako králík, k čemu pak bys byla. Vilímku, nezdvíhej ustavičně ramena jako husa křídla, když jí vypadne brk." Ale když se Adelka tak zapomněla, že ukazováček pravé ruky do úst strčila, to ji babička kárala řkouc: ,,Styděla se, taková panna, že by si mohla už chleba krájet; já jí musím jednou na něj pepře nasypat." Comtessa měla velikou radost při tom malování a mnohdy se dětem zasmála. Ona vůbec byla den ode dne růžovější; babička mínila, že jí připadá milostslečna ne jako růžička, ale jako jabloně květ zarůžovělý. Byla i veselejší, oko měla jasnější a krásně jí svítilo; na každého se mile usmívala, s každým mluvívala jen o tom, co věděla, že ho těší. Někdy zahleděla se na babičku, oko jí zvlhlo, a to odhodila štětec, vzala babiččinu hlavu do svých rukou, líbala jí svraskatělé čelo, hladila bílé vlasy. Jednou shýbla se po její ruce a políbila ji. Toho se babička nenadála, zůstala, jako by ji spařil. ,,Co děláte, milostslečno, to se pro mne nepatří!" — ,,Já vím, co dělám, stařenko, zač ti mám co děkovat, tys byla mým andělem!" a comtessa klekla k nohám staré babičky. — ,,Tedy vás Bůh žehnej a dej vám štěstí, jakého si přejete," řekla babička, kladouc svoje ruce na čelo klečícího děvčete, čelo bílé, čisté jako list lilie. — ,,Budu se modlit za vás i paní kněžnu. Je to dokonalá paní!"

Pan myslivec stavil se druhý den po bouři na Starém bělidle, oznámil, že se mohou přijít s Viktorkou rozloučit. Paní Prošková nemohla vidět umrlce, zůstala doma; paní mlynářka se štítila, anebo jak pan mlynář nešetrně vyzradil, že se bojí, aby se jí v noci nezjevila. Kristla byla na panském, nešel nikdo s dětmi a s babičkou než Mančinka. Na cestě trhaly kvítí a z domácí zahrádky

vzaly s sebou resedky, chlapci vzali svěcené obrázky, co jim babička ze Svatoňovské pouti přinesla, babička růženec, Mančinka nesla také obrázky. ,,Kdo by se toho byl nadál, že budeme strojit pohřeb, viďte?" povídala paní myslivcová, vítajíc babičku na prahu. — ,,Jsme tu všickni na čas; ráno vstáváme, budeme-li večer lehat, nevíme," odpověděla babička. Srna přiběhla, strkala oči Adelce do klínu, chlapci myslivcovic a psi obskakovali je. ,,Kde ji máte ležet?" ptala se babička vstoupnuvši do síně. — ,,V zahradním domku," odpověděla myslivcová, vzala Anušku za ruku a vedla hosti do zahradního domečku. Domeček, vlastně jen salonek, byl uvnitř chvojem vyložen, uprostřed na marách z neotesaných březových dřevcí stála jednoduchá rakev otevřená, a v ní ležela Viktorka. Paní myslivcová dala jí bílý rubáš. Čelo ovinula jí věncem ze slziček, pod hlavu ustlala zeleného mechu. Ramena složila jí pod prsa jedno přes druhé, jak je za živa ráda nosila. Rakev i víko byly otočeny chvojem, u hlavy hořela lampička, u nohou byla v kalíšku svěcená voda a v ní kropáček ze žitných klasů. Paní myslivcová všecko sama ustrojila, přichystala, kolikrát za den v domečku byla, jí to už zevšednělo; ale babička přistoupivši k rakvi udělala kříž nad umrlou, klekla vedle na zem a modlila se. Děti dělaly, co ona. ,,Tak mi povězte, jestli se vám to líbí, a jestli jsme to všecko dobře udělali," ptala se paní myslivcová starostlivě, když babička od modlení povstala. ,,Více kvítí ani obrázků nedali jsme, protože jsem myslila, že vy jí budete chtít dát také nějaký dárek s sebou do hrobu." — ,,Dobře jste to udělala, paní kmotra, dobře," pochválila babička hospodyni. Paní myslivcová vzala od dětí kvítí a obrázky, kladouc to okolo těla zesnulé. Babička zatočila růženec okolo stuhlých rukou zemřelé, dívala se jí dlouho do tváře. To nebyla již tvář divoká! Černé, žhavé oči byly zavřeny, svit jejich uhasl. Černý, zcuchaný vlas ležel sčesán, a kolem čela co mramor chladného vinul se červený věneček, jako páska lásky. Na tváři nebylo

vidět divoké cukání, co ji v hněvu ošklivou činilo; ale na rtech ležela poslední její myšlenka, jakoby zaleknuta na nich byla umřela — trpký úsměšek.

„Co tě asi bolelo, ty ubohé srdce? co ti udělali?“ povídala si babička tichým hlasem. „No, už ti nikdo nenahradí, co's utrpěla; kdo je vinen, Bůh ho bude soudit, tys ve světle a v pokoji.“ — „Kovářka chtěla, abychom jí dali pod hlavu třísky, ale muž jí dal mech; bojím se jen, aby nás lidé nepomluvili a její příbuzní dokonce, že jsme si ji vzali na starost a jen tak ledabylo odbyli,“ starala se paní myslivcová. — „Nic nepomůže malované lůže. Milá paní kmotra, nemějte žádnou starost a nechte lidi mluvit. Po smrti zaobalili by do zlatohlavu a za živa se neptají: člověče, co je ti? Nechte jí jen tu zelenou podhlavničku, vždyť patnácte let na jiné nelíhala,“ doslovivši vzala babička kropáček, pokropila ji od hlavy do paty třikrát svěcenou vodou, udělala kříž, kázala dětem totéž učinit, a tiše opustili zahradní domek. Za Risenburkem v romantickém údolí u Boušínského kostelíčku, jejž někdy Turinský pán za uzdravení své němé dcery vystavět dal, je hřbitov; tam pochovali Viktorku. Na hrob zasadil jí pan myslivec jedli. „Ta je v zimě v létě zelená, a ona je měla ráda,“ řekl babičce, když o ní mluvili spolu. Nezapomnělo se na Viktorku, ač nezněla víc její ukolébavka u splavu, ač byla jeskyňka prázdna, jedle poražené; Viktorčino nešťastné jméno znělo v okolí dlouhá léta v smutné písni, kterou složila o ní Bára Žernovská.

XVIII.

Comtessa podržela si babiččinu podobiznu a podobizny vnoučat jí odevzdala, z nichž měli rodiče velkou radost, ale babička největší; comtessa znala vložit do těch tváří duši, a bylo pravda, co babička každému, komu je ukazovala — a museli je vidět všickni známí — říkala: „Jen ústa otevřít a mluvit.“ Mnohdy říkala po letech, když už vnoučata z domu byla: „Není to ovšem mezi sprostým lidem způsob, aby se dávali malovat, ale nadarmo to není. Já sice dobře pamatuju, jak který vypadá, ale přijdou léta, člověku pamět bledne, podoba se ztrácí z mysli. Pak je to radost, když se mohu na ten obrázek podívat.“

Vozily se poslední pšeniční mandele z panských polí. — Poněvadž se vědělo, že paní kněžna dlouho zdržet se nemíní na panství, spěchajíc s comtessou do Italie, určil pan správec slavení obžinek ku konci pšeničních žní. Kristla byla nejkrásnější děvče v celém okolí, všecka způsobná; babička dobře hádala, zvolili ji, aby podala paní kněžně věnec. Za dvorem bylo veliké prostranství dílem travou porostlé, dílem byly na něm vyrovnány vysoké stohy slámy. Na

trávník vztyčili chlapci vysokou tyč, okrášlenou chvojem, pentlemi, vlajícími červenými šátky jako praporečky. Mezi chvojem bylo plno polního kvítí a obilních klasů. Okolo stohů udělali lavice, z chvoje besídky vystavěli, okolo okrášleného stromu udupal se mlat k tanci. ,,Babičko, babičko," pravila Kristla, ,,vy jste mne po celý čas těšila, já v slovu vašem jen žila; Mílovi poslala jsem plnou náruč nadějí, máme už obžinky, a posud nevíme, čeho se nadít. Povězte mi, prosím vás, nebyla to jen těšínská jablka, jež jste nám ukazovala, abychom snáze odvykli?" — ,,Bylo by nemoudré, chtít vás na ten způsob těšit, bláhové děvče. Co jsem řekla, v tom stojím. Zítra se pěkně přistroj, paní kněžna to má ráda. Beztoho, budu-li živa a zdráva, že se tam přijdu podívat, pak, když se mne budeš ptát, budu ti moci povědít pravdu," odpověděla babička děvčeti a usmála se. Ovšem, ona věděla, jak se s Mílou ustanovilo, a kdyby nebyla kněžně slíbila mlčet, nebyla by meškala zbavit Kristlu trapného myšlení.

Všickni, kteří chodili na robotu, a chasa ze dvoru shromáždili se druhého dne svátečně ustrojeni na zeleném trávníku. Na vůz naložilo se mandelů trochu, koně samý fábor se připřáhli, jeden z hochů usedl na koně, vrch na mandele sedla pak Kristla a několik děvčat, ostatní mládež seřadila se pár a pár okolo vozu, staří za nimi. Ženci nesli srpy i kosy, ženské srpy a hrábě. Každá za šněrovačkou kytici z klasů, z chrpy a jiných polních kvítků, chlapci okytili si klobouky a čepice. Pacholek práskl bičem, pohnul koně, ženci pustili se do zpěvu a zpívajíce ubírali se k zámku. Před zámkem zůstal vůz stát, děvčata slezla, Kristla vzala na červeném šatu položený věnec z klasů, chasa seřadila se za ní a zpívajíce vešli do předsíně, kamž kněžna zároveň s nimi vstoupila. Kristla strachem se třásla, studem se zapýřila, sklopeným okem a zajíkavým hlasem odříkávala paní přání k hojnému a šťastnému sklizení, přejíc spolu bohatou žeň na budoucí rok a kladouc s poklonou velitelce věnec k nohám. Ženci zdvihše klobouky vyvolávali paní, aby dlouho živa a zdráva byla, začež se jim kněžna přívětivě děkovala, odkazujíc je k jídlu, pití na pana správce. ,,Tobě ale, milé děvče, jsem za hezké přání a věnec zvláště povděčna," pravila Kristle, zavěšujíc si věnec na rámě; ,,vidím, že všecko v páru a ty sama, zavděčím se ti snad nejlíp, když ti zaopatřím tanečníka!" Usmála se, otevřela dvéře salonu, a z nich vešel Míla v selském šatu. ,,Ježíš Maria, Jakube!" vykřiklo děvče a bylo by padlo radostným uleknutím překonané na zem, kdyby je byl hoch neuchytil pod paží. Kněžna vešla tiše do salonu. ,,Pojďte, pojďte," pobízel Míla, ,,paní kněžna nechce, abychom jí děkovali," a když byli venku, zdvihl plný měšec do výše řka: ,,To mi dala milostslečna, abych vám rozdělil. Vezmi, kamaráde, a rozděl sám!" dodal podávaje peníze Tomšovi, který též celý udiven jako všickni ostatní na Mílu se díval. Teprv za zámkem výskli si z plného hrdla, a Jakub upřímně svoje děvče objal a vypravoval všem, že za svoje vy-

koupení paní kněžně děkuje. ,,A babičce," dodala Kristla; ,,kdyby jí nebylo, nebylo by ničeho." Šlo se k tanci. Přišli mezi žence i úředníci se svými rodinami, Proškovic, myslivcovic i mlynářovic; ale babička byla nejprvnější, radost nad shledáním dvou milých jí lidí popoháněla ji tam. Kristla i Míla div že ji neobjímali. ,,Mně neděkujte; já se jen zmínila, paní kněžna pomohla, Pánbůh dal svého požehnání." — ,,Ale vy, babičko," hrozila žertem Kristla, ,,věděla jste včera, že Míla přišel, že je u Václava schován, a neřekla jste!" — ,,Nesměla jsem. Ostatně mělo ti moje slovo dostačit, že ho záhy uvidíš. Pamatuj, holka, že trpělivému všecko na dobré vyjde."

Hudba, výskot, zpěv a smích ozýval se okolo okrášleného stromu. Páni písaři brali k tanci selská děvčata, a úřednické dcerky nestyděly se vstoupit do kola s chlapci selskými, jedni i druhé libujíce si tanečnice i tanečníky. Hojnost piva, sladké rosolky, tanec rozohnily hlavy všech, a když paní kněžna s comtessou podívat se přišla a chasa před ní národní tanec prováděla, dosáhla radost nejvyššího stupně, přestalo všecko ostýchání, čepice, klobouky lítaly do povětří, každý křičel: ,,Ať je dlouho živa naše paní kněžna!" pilo a pilo se na její zdraví neustále. Kněžna a comtessa měly radost, promluvily s tím a s onou několik slov; comtessa přála také Kristle, když jí ruku líbala, štěstí k sňatku, oslovila pana mlynáře i myslivce, důvěrně obrátily se k babičce, nad čímž paní správcová zlostí sežloutla i slečinka; nemohlyť vystát babičku, která všecky jejich zámysly překazila. Když však u stolů sedící tatíkové, majíce hlavy již pod víchy, nadávat začali, nejvíce písařům a panu správci, a když jeden z nich holbu popadl, že dá paní kněžně zavdanou, a nadávat začal, když mu Tomeš zbraňoval, nebylo tam paní kněžny více. — Za několik dní po obžinkách odjela s comtessou do Italie; comtessa odevzdala před odjezdem babičce krásné granáty pro Kristlu k svatbě.

Babička byla spokojena, všecko se podařilo dle jejího úmyslu. Ještě jedna starost ji tížila, ta byla list Johance dceři. Terezka by to byla také vyřídila, ale ono by to nebývalo takové, jak to chtěla babička. Proto také jednoho dne zavolala Barunku do své sedničky, zavřela, a ukazujíc na stůl, kde byl přichystán arch papíru, inkoust a péro, pravila: ,,Posaď se, Barunko, budeš psát tetě Johance." Barunka se posadila, babička vedle ní, tak aby viděla na papír, a začala diktovat: ,,Pochválen buď Ježíš Kristus!" — ,,Ale babičko," namítala Barunka, ,,to se tak nezačíná psaní, to musí se nahoru napsat: milá Johanko!" — ,,Nic to, děvečko, tvůj pradědeček i tvůj dědeček vždycky tak psávali, a já dětem jinak nepsala. Přijdeš-li k někomu do dveří, tak dáš nejdřív pozdravení. Tedy jen začni: ,,Pochválen buď Ježíš Kristus! Nastokrát tě pozdravuju a líbám, milá dcero Johanko, a vědomost ti dávám, že jsem chvála Pánubohu zdráva. Trochu mne sice kašel moří, ale není divu, vždyť budu pomalu počítat mého

věku osm křížků. Je to hezký věk, milá dcero, a Bohu zač děkovat, když ho kdo tak ve zdraví tráví jako já; slyším dobře, vidím, mohla bych si ještě záplatovat, kdyby mně to Barunka neudělala. Na nohy jsem také dost čerstva. Doufám, že i tebe tento list při dobrém zdraví vynatreff i Dorotku. Jak jsem z tvého listu vyrozuměla, je strýc nemocen; je mi toho líto, ale doufám, že to nebude dlouho trvat. On často postonává, a říká se: časté stonky nepřivádí zvonky. — Také mi píšeš, že se chceš vdávat, a žádáš moje svolení. Milá dcero, co mohu říci, když si už podle srdce svého zvolila, než aby ti dal Pánbůh štěstí a požehnal vás oba, abyste ku cti a chvále Boží živi byli a světu prospívali. Proč bych ti bránila, když je Jiří hodný člověk, a ty ho ráda máš; nebudu s ním já živa, nýbrž ty. Myslila jsem si ovšem, že alespoň ty Čecha vyvolíš, svůj k svému nejlépe se hodí, ale nebyl ti souzen, nelaju ti. Jsme všickni děti jednoho otce, jedna matka nás živí, a máme se tedy milovati, bysme i krajané nebyli. Pozdravuj Jiřího, a dá-li vám Pánbůh zdraví, až si živnost zařídíte a nic vám překážet nebude, podívejte se k nám. Děti se již také na tetku těší. Dej vám Pánbůh všem zdraví a Boží požehnání. S Pánembohem!“ Ještě jednou musila Barunka babičce list přečíst, pak jej složily spolu, zapečetily, a babička schovala si jej do přítruhlíčku, až by šla do kostela, by si jej sama na poštu dala. —

Několik dní před svatou Kateřinou k večeru scházela se do hospody mladá chasa, děvčata i chlapci. Celé stavení zevně i v nitru jen se lesklo; okolo dveří věnce z chvoje, za každým obrázkem v sednici zelený struček, záclonky u oken jako sníh a podlaha jako křída. Dlouhý lípový stůl, pokrytý bílým ubrusem a na něm plno rozmariny, bílých a červených fáborů, okolo něho pak družičky, jakby nasázel růží a karafiátů. Sešli se k vití věnečků Kristle, mladé nevěstě, která hore stolu v koutku mezi nimi seděla, nejpěknější ze všech. Ona byla sproštěna všech domácích povinností, byla dána pod poručnictví tlampače a starosvaty, kteréžto čestné úřady zastávali jeden vůdce poutníků Martinec a druhý babička. Nemohla to Kristle odepřít, ačkoliv se podobným veřejnostem vyhýbala. Panímáma zastávala místo staré, na nohy sešlé hospodské, a Kudrnova i Cilka přisluhovaly jí. Babička seděla mezi družičkami, a byť i neměla co vít ani vázat, byla její pomoc i rada ustavičně potřebna. Nevěsta vázala fábor na krásný prut rozmariny družbovi a tlampačovi, mladší družička měla na starosti uvití věnečku pro nevěstu, starší pro ženicha, ostatní družičky každá svému mládenci. Z ostatní rozmariny měly se uvázat proutky s mašlemi pro hosty, ba i koňům, co nevěstu vézt měli, chystala se rozmarina a fábory na okrášlení hlav a náčiní.

Nevěstino oko zářilo láskou a radostí, kdykoli zapolítlo na statného ženicha, který popocházel okolo stolu s ostatními mládenci, z nichž každý

větší svobody měl se svou milou si pohovořit, nežli on s nevěstou, na niž jen toužebně chvílemi pohlédl. Nevěstu obsluhoval družba, a ženich musil si hledět starší družice. Všem bylo dovoleno být veselými, dovádět, zpívat, dělat vtipy, čehož se ovšem především na tlampači požadovalo, jen nevěsta a ženich nesměli svoji radost příliš ukazovat. Kristla také málo mluvila, seděla s očima sklopenýma na stůl, poházený zelenou rozmarinou. Když pak mladší a starší družice začala vít svatební věnečky, a všichni zpívat počali:

„Kdes, holubičko, litala,
Ach litala,
Žes bílé peříčko zmáchala,
Ach zmáchala“ —

tu si přikryla obličej bílou zástěrkou a pustila se do pláče. Ženich se na ni skoro úzkostně podíval řka tlampačovi: „Proč tak pláče?“ — „To víš, ženichu,“ odpověděl mu tento vesele, „radost i žalost v lůžku jednom spějí, proto i mnohdy jedno druhé budí. Jen nech, dnes pláč, zítra radost.“ — Po této úvodní následovala píseň za písní, směšné i vážné po sobě; zpívala se chvála mladosti, krásy a lásky, chvála svobodného stavu junáckého, ale konečně přece mládenci i panny začali prozpěvovat, jak krásný je stav manželský, když se dva milujou jako ty hrdličky, když svorně žijou jako zrnka v jednom klásku. Do jejich chvalozpěvů se jim však vždy vmísil posměšný hlas tlampače. Když začali o manželské svornosti, poručil si dokonce sólo sám pro sebe, že prý on jim zazpívá z brusu novou. „Ode mne samého na světlo vydanou, potmě vytištěnou,“ dodal. — „Tedy kokrhejte!“ křičeli chlapci, „uslyšíme, co umíte.“ Tlampač postaviv se do prostřed sednice, spustil posměšným hlasem, který mu byl o svatbě tak přirozený jako o pouti vážný:

„Ó andělská radost,
Není přes manželskou svornost!
Pravím-li: uvař hrách,
Uvaří kroupy;

Pravím-li o mase,
Uvaří z mouky,
Ó andělská radost,
Není přes manželskou svornost!“

„Nedáme za písničku i se zpěváčkem ani zlámaného haléře!“ volala děvčata, a hned začala sama zpívat, aby překazila chlapcům radost, kteří si přáli slyšet pokračování. Při ustavičném zpěvu a žertování uvázaly se kytice, upletly věnečky, děvčata vstala od stolu, popadla se za ruce a točíce se v kole zpívala:

„Už je to uděláno,
Už je to hotovy,
Koláče jsou napečeny,
Věnce jsou uvity.“

A v tom se již také do dveří panímáma přihnala nesouc s ostatní ženskou čeládkou plné ruce jídel. Pan otec a družba přinášeli pití. Sedlo se zase ke stolu, který pokryt byl na místě rozmariny vařením a pečivem. Mládenci seděli vedle družic, ženich uprostřed starší družičky a starosvatky, nevěsta uprostřed družby a mladší družičky, která jí také jídlo sama krájela a předkládala, jakož starší družice ženichovi. Tlampač ustavičně stůl obskakoval, nechal se od družic krmit, nechal se od nich i vylát, ale ony mu prominout musely každý žert, byť i hrubý trochu býval. Konečně když se všechny mísy odklidily se stolu, přinesl tlampač tři mísy na stůl, co dar nevěstě od něho podaný. V první byla pšenice, kterou jí podával s přáním, aby „úrodná" byla, v druhé bylo trochu popele s porem smíchaného, který musela nevěsta vybírat, aby se cvičila v „trpělivosti", a třetí byla mísa „tajná", celá zakrytá. Nevěsta ovšem neměla být zvědavá, měla přijmout mísu a nedívat se do ní, ale která pak by to byla vydržela, i Kristle nedalo to pokoje; zpolehounka, když ji nikdo nepozoroval, odkryla růžek bílého šatu, jímž mísa přikryta byla, a — frrrr — vrabec tam ukrytý vyletěl do stropu. „Vidíš, milá panno nevěsto," pravila babička, klep-

nouc jí na rameno, „tak to je s tou zvědavostí. Člověk by raději umřel, než aby nezkoumal, co před ním ukryto, a když pod roušku nahlídne, nechytl přece nic.“ Pozdě do noci byla mládež pohromadě, neboť se po jídle tancovalo ještě. Ženich s družbou vyprovázeli starosvatku domů, připomínajíce při rozchodu, že se časně z rána zase dostaví.

Ráno byli obyvatelé údolíčka i Žernova záhy na nohou. Část šla s sebou do kostela, část jen ke stolu a k tanci, a kteří nešli, nemohli přece zvědavosti odolat podívat se na svatbu, o níž se již tolik neděl mluvilo, jak hlučná bude, a že pojede nevěsta na panském kočáře s panskými koňmi do kostela, že bude mít drahé granáty na krku, vyšívaný bílý fěrtoch, z růžové dykyty kabátek a barvy oblakové sukni, to všecko věděli již na Žernově dříve snad ještě, než nevěsta na to pomyslila. Oni věděli všecko do podrobna, mnoho-li a jaká jídla při svatbě budou, v jakém pořádku na stůl přijdou, kolik kusů košil, kolik kusů peřin, jaké nářadí nevěsta věnem dostala, všecko věděli, jak by jim to byla psala. Na takovou hlučnou svatbu nejít se podívat, nepodívat se, jak nevěstě věneček sluší, mnoho-li slzí vylije, jak hosté ustrojeni jsou, nebylo by nikomu ani k odpuštění bývalo. Toť bylo zase kus děje v historii jejich, toť zavdalo látky k řečem na půl léta nejméně — jak toho prominout?

Když Proškovic a myslivcovic, kteří se byli na Starém bělidle stavili, k hospodě přišli, musili se na dvorku tlačit nastavěným lidstvem. V hospodě byli již hosté z nevěstiny strany shromážděni; pan otec byl vyfintěn, botky se mu leskly jako zrcadlo, a v ruce držel stříbrnou pykslu. Byl nevěstin svědek. Panímáma byla v hedbáví, pod lalouškem bělely se jí drobné perličky, na hlavě třpytil se jí zlatý čepec. Babička měla též svatební svoje šaty, na hlavě sváteční holubičku. Družičky, mládenci, tlampač nebyli v hospodě, ti šli pro ženicha na Žernov, a nevěsty také nebylo v sednici, byla schována v komoře. Najednou se rozlehl na dvorku křik: „Už jdou, už jdou!“ a ode mlýna zaznívaly tóny klarinetu, fleten a houslí. Přiváděli ženicha. Mezi diváky nastal šepot. „Dívejte se, dívejte!“ strkal jeden druhého. „Mílova Téra je mladší družičkou, Tichánkovic starší. Inu ovšem, kdyby Tomšová byla svobodná, jiná by nebyla starší družičkou.“ — „Tomeš je ženichův svědek!“ — „A kde je Tomšová, není ji vidět.“ — „Pomáhá nevěstě se strojit. Do kostela ona nepojede, vždyť je na každou chvíli,“ povídaly si ženy mezi sebou. — „No, může chystat nevěsta hned do vínku, však nebude jiná kmotrou, ony jsou nerozdílná ruka.“ — „To se ví.“ — „Ale hlehle, rychtář také jde; toť je divná věc, že ho Mílovic pozvali, však byl jen on vinen, že ho odvedli!“ nastalo zase udivení. — „Což, rychtář není tak zlý člověk; Lucka ho naváděla, pan správec přisoloval, není divu. Dobře udělal Jakub, to ho nejlépe vytrestal, když mu nesplácí, a Lucku dokonce, ta žlučí pukne.“ — „Vždyť má také po námluvách,“ ozval se jiný

hlas. — „Jak pak by to bylo, vždyť jsem o tom neslyšela?“ ozvala se opět jiná. — „Předevčírem, s Josefem Nyvltovic.“ — „Však dávno za ní už chodí.“ – „Bodejť, jen že ho nechtěla dříve, dokud myslila, že dostane Jakuba.“ — „Ale je to chlapík ten ženich, sakulajda, milo se na něho podívat.“ — „Krásný šátek mu dala nevěsta, to je pravda, desítka asi naň praskla,“ mínily zase ženské. Takové a podobné hlasy se ozývaly na dvorku, když ženich k prahu přicházel, kde hospodář s plnou sklenicí ho vítal. Když si ženich svoji nevěstu v komoře našel, kde plakat musila, předstoupli před rodiče, tlampač říkal místo nich dlouhou řeč, poděkování to za vychování a prosbu o požehnání. Všecko to plakalo. Když dostali snoubenci požehnání, vzal družba nevěstu pod jednu paži, mladší družičku pod druhou, ženich vzal starší družičku, svědkové připojili se k starosvatce, družice k mládencům, a tak pár za párem, jen tlampač v čele všech sám a sám vystoupli ze stavení, berouce se k vozům a kočárům, které na ně čekaly. Družice točily šatkami, zpívaly, chlapci jim přizvukovali, jen nevěsta tiše plakala, chvílemi se ohlídajíc za sebe, kde v druhém voze ženich se svědky a se starosvatkou jel. Diváci se rozběhli, a sednice zůstala na chvilku prázdna, jen stará matka seděla u okna, dívala se za odjíždějícími, modlíc se za dítě, které již tolik let místo její zastávalo a se svatou trpělivostí rozmary její mrzuté snášelo, přičítajíc je pouze její nepřemožitelné, dlouho trvající chorobě. Avšak brzy začaly se stoly sestrkovat, přikrývat, kam se kdo podíval, stála kuchařka aneb alespoň kuchtička. První osoba však, které všecko svěřeno bylo, to byla mladá Tomšová. Přijala starost zastávat hospodyni mileráda na se, jakož to paní mlynářka při vití věnečků učinila. Když se svatebníci z kostela vrátili, přivítal je hospodář opět na prahu s plným pohárem. Nevěsta se převlékla do jiných šatů, a sedlo se ke stolu. V čele všech seděl ženich vedle nevěsty, družba staral se o družice, které mu dělaly na svých talířích výsluhu, mimo to mu nejlepší sousta předkládajíce. Tlampač mu také vyčítal, že se má jako „Pánbůh v ráji“. Babička byla též veselá a mnohým vtipným slovem odsekla tlampači, který všude uši nastrkoval, všudy se pletl a všude svojí velikou hranatou postavou narazil. Doma by byla babička nedopustila, aby se zrnko hrachu bylo na zem hodilo, ale když začali hosté po sobě házet pšenicí a hrachem, i sama hrstku vzala a na ženicha a nevěstu je hodila, pravíc: „Aby je Pánbůh také tak obsypal božím požehnáním.“ — Však se tu hrách ani pšenice nerozšlapaly; babička viděla dobře, jak ochočení holubi pod stolem to vyzobávají.

Bylo po jídle; mnohá hlava těžká od pití klímala se strany na stranu, každý měl před sebou velikou výsluhu vyrovnanou, a kdo by jí byl si neudělal, zajisté by mu ji byla Tomšová vyrovnala; hanba by to bylo přijít ze svatby bez výsluhy. Vždyť bylo všeho dost, kdo šel kolem hospody, dostal jíst a pít, všecky ty děti, co přišly „na čumendu“, nesly plné klíny pečiva

domů. Po jídle dávaly se nevěstě dary ,,na kolíbku", a nevěsta se až lekala, když jí i křížové tolary do klínu padly. Mládencům zase, když přinesli na mísách vodu a bílé ručníky a děvčatům podávali, by si ruce umyla, hodila každá z družic do vody peníz. Žádná se ovšem nechtěla dán zahanbit, proto se lesklo ve vodě jen stříbro; to zase chlapci s družicemi druhého dne protancovali a propili.

Na to šla se nevěsta opět převléknout do jiných šatů, a tak i družice, neboť měl nastat tanec. Babička použila té chvíle a odvedla si domů děti, které hodovaly v Kristinčině sedničce; ona sama musila k svatebníkům se vrátit, neboť později v noci nastalo ,,čepení" a při tom jí bylo třeba. Vzala si také z domu čepec, který byla s dcerou Terezkou pro nevěstu koupila, jak to její povinnost co starosvatky byla. Když se už dost vytancovali všickni, a nevěsta sotva dechu popadat mohla, neboť s ní musil každičký tancovat, a kdyby se byl měl jen jednou zatočit, pokývla babička ženám, že je po půl noci, že patří nevěsta ,,ženám". Začaly se trochu hádat, trochu tahat o ni, ženich i družba opírali se proti tomu, aby nevěstu zbavili krásného věnce, ale nic platno, ženy si ji dobyly a odvedly do sedničky. Děvčata za dveřmi zpívala smutným hlasem, aby si nenechala brát vínek zelený, jak si ho jednou sundat nechá, že se s ním více neshledá.

Ale darmo bylo. Už seděla nevěsta na stoličce, už jí rozplétala Tomšová žíhon, už ležela květinová koruna i zelený věneček na stole, a babička chystala čepec s portami. Plakala nevěsta; ale bylo darmo. Ženy zpívaly, výskaly, jen babička zůstala vážná, a chvilkami přelítl přes její mírnou tvář blažený úsměv, oko jí zvlhlo, vzpomněla na dceru Johanku, která snad také svatbu slavila. Nevěsta měla čepeček na hlavě, slušel jí výborně, paní mlynářka tvrdila, že v něm vypadá jako ,,míšenské jablíčko". ,,A nyní půjdem k ženichovi; která z vás půjde ho poškádlit?" ptala se babička. — ,,Ta nejstarší," rozhodla panímáma. — ,,Počkejte, já mu jednu přivedu," rychle se ozvala Tomšová, vyběhla ven a přivedla mu starou přadlenu, která v kuchyni umývala. Přehodily jí bílou plachetku přes hlavu, starosvatka ji vzala pod paží a vedla k ženichovi, ,,aby ji koupil". Ženich si ji obcházel, prohlížel tak dlouho, až se mu poštěstilo zdvihnout plachetku; viděl starou svraštělou tvář, všecku zapopelenou. Bylo trochu smíchu, ženich nechtěl se k takové nevěstě znát; starosvatka strkala se s ní ze dveří. Přivedla mu druhou. Ta zdála se ženichovi i tlampačovi onačejší, už ji chtěli koupit, ale tu tlampač rozhodně se ozval: ,,Eh což, kdo bude kupovat zajíce v pytli!" zdvihl jí plachetku, a ukázala se jim tlustá tvář paní mlynářky, jejíž černá očka se na tlampače potutelně smála. — ,,Kupte ji, kupte, dám vám ji lacino," šklíbil se pan otec a točil pykslu v prstech, ale zvolna, buď že byla těžká, buď že měl neohebné prsty. —

„I mlčte, pantáto,“ smála se tlustá panímáma, „dnes prodal byste, zítra byste rád koupil. Kdo haní, rád má.“ — Do třetice všeho dobrého. Ta třetí byla štíhlá vysoká postava nevěsty. Tlampač dával za ni starý dantes, ale ženich hned sypal stříbro a dostal ji. Ženy přihrnuly se do sednice, zatáhly kolo, ženicha vzaly mezi sebe a vesele začaly zpívat. „Už je to uděláno, už je to hotovy, nevěsta je očepena, koláče jsou snědeny“ atd. Nevěsta patřila ženám. Peníze, které ženich za ni dal, ženy prohodovaly druhý den před polednem, když se k „stlání postele“ sešly, při čemž ovšem zase bylo mnoho zpěvu a žertu. Tlampač povídal, že „pořádná svatba osm dní trvat má“, a ono to obyčejně při každé hlučné svatbě tak bylo. Vití věnečků před svatbou, svatba, stlání postele, přátelský oběd u nevěsty, druhý zase u ženicha, propíjení věnečku: a tak se pomalu vypořádal celý týden, než přišli mladí manželé k oddechu, aby mohli říci: „Nyní jsme sami.“

Za několik týdnů po Kristlině svatbě dostala paní Prošková list z Italie od komorné, v němž jí psala, že comtessa Hortensie sňatek slavit bude s mladým malířem, svým někdejším učitelem, že je všecka blažena, že jako růže zase kvete, a paní kněžna že je nad ní všecka potěšená. — Babička slyšíc tu radostnou novinu, přikývla hlavou řkouc: „Chvála Pánubohu, všecko se to dobře spořádalo!“

* * *

Není účel tohoto spisku, vyličovati život mládeže, která okolo babičky žila, aniž chci čtenáře nudit voděním ho od myslivny ke mlýnu a zase zpět malým údolíčkem, v němž panoval vždy stejný život. Mladí dorůstali a dorostli; někteří zůstali doma, vdaly se, oženili, a starší ustoupili jim místa, tak jako na dubu starý list upadává, když mladý vyráží. Někteří opustili tiché údolíčko, hledajíce štěstí svoje jinde, jako semínka od větru zavátá, od vody daleko zanešená, by na jiných luzích a březích kořínky svoje založila.

Babička neopustila malé údolíčko, kde našla druhý domov. Klidnou myslí dívala se, jak to vše okolo ní roste a kvete, radovala se nad štěstím bližního, těšila zarmoucené, pomohla, komu možno bylo pomoci, a když ji vnoučátka jeden po druhém opouštěli, odletujíce jako vlašťovice z pod střechy, pohlížívala za nimi uslzeným okem, těšíc se: „Snad dá Bůh, že se zase shledáme.“ A shledali se zase. Rok co rok přicházeli zase domů se podívat, a tu babička stará zářícím okem se dívala, když jinoši mladí před ní obrazy světa rozkládali, přisvědčovala jich plánům ohnivým duchem malovaným, promíjela pokléskům mladosti, kterých před ní netajili, oni pak, byť je i ne vždy zachovali, přece rádi zkušené její rady poslouchali, ctili babiččino slovo i mrav.

Vzrostlá děvčata svěřovala babičce svoje tajemství, svoje tajné sny a vzdechy, vědouce, že najdou shovívání a vroucí slovo. Tak i Mančinka mlynářovic u babičky útočiště hledala, když jí pan otec bránil milovat chudého ale hezkého mládka. Babička dovedla nasadit panu otci ,,hlavu na pravé topůrko", jak sám se vyjádřil, a když po letech dcera jeho šťastna byla a živnost pod vedením usilovného zetě zkvétala, který pana otce ctil a miloval, říkal vždy: ,,Babička měla pravdu, za chudým chodí s pokladničkou Pánbůh!" Děti pak mladých žen milovala babička, jako by její vnoučátka byly, vždyť ji také jinak nejmenovaly než babičko. Také paní kněžna, když po dvou letech po Kristlině svatbě na panství se vrátila, hned babičku k sobě volat kázala, ukazujíc jí s pláčem krásného chlapečka, památku to po comtesse, která po roce svého manželství zemřela, zanechavši zarmoucenému manželu a kněžně to děcko. Babička chovajíc je zkropila hedvábnou pokrývku slzami; tanula jí na mysli mladinká, dobrá, krásná matka jeho, ale kladouc je do náručí kněžně, pravila mírným svým hlasem: ,,Neplačme, přejme jí nebe, pro ni svět nebyl, proto ji Bůh s něho vzal. Toho má Bůh zvláště rád, koho vezme k sobě, kdy je nejšťastnější! A milostivá paní neosiřela."

Lidé ani neviděli, jak babička stárne a schází, jen ona sama to cítila. Mnohdy říkala Adelce, z níž se stalo pěkné děvče, ukazujíc na starou jabloň, která rok co rok více schla a spořeji zelenem se odívala: ,,My jsme si rovny, půjdeme asi zároveň také spat." A jednoho jara všecky stromy zelenaly se, jen stará jabloň smutně stála bez listu. Musili ji vykopat a spálit. Babička to samé jaro velice kašlala, nemohla už dojít do městečka do božího kostelíčka, jak říkala. Ruce víc a víc schly, hlava byla jako sníh, hlas slabší a slabší. Jednoho dne rozeslala paní Terezka listy na vše strany, aby se děti sešly. Babička ulehla, nemohla už vřetánko udržet. Z myslivny, ze mlýna, z hospody i ze Žernova chodili kolikrát za den ptát se, jak je babičce; nebylo jí lépe. Adelka se s ní modlívala; musila jí povídat každé ráno, každý večer, jak je v sadu, v zahradě, co dělá drůbež, co Stračka, musila babičce počítat, za kolik dní ještě by měl pan Beyer přijít. ,,Snad s ním přijde Jan," říkávala při tom. Pamět ji opouštěla. Často volávala místo Adelky Barunku, a když jí Adelka připomínala, že není Barunka doma, vzpamatovala se vzdychnouc si: ,,Ba že není, tu já už neuvidím. Je-li pak šťastna?" A dočkala se jich babička. Přijel pan Prošek a s ním student Vilím i dcera Johanka; přišel syn Kašpar, a z Krkonošských hor přivedl starý pan Beyer statného mládence Jana; také Orlík přišel z lesnické školy, kamž ho paní kněžna dala, poznavši v něm znamenité vlohy pro lesnictví. Vždyť ho počítala babička také mezi svoje vnuky, poznávajíc vzrůstající lásku mezi ním a Adelkou a ušlechtilý jeho mrav. Všichni sešli se okolo babiččina lože, ale nejprvnější ze všech byla Barunka, ta přišla zároveň se slavíkem; on

se usadil ve svém hnízdečku u babiččina okna. Barunka se ubytovala v babiččině sednici, kde stávalo kdys její lůžko, kde poslouchávaly spolu líbezné zpěvy blízkého zpěváčka, kde ji babička vstávajíc lehajíc žehnala. Byly zase spolu, ty samé tóny k nim zaznívaly, byly to ty samé hvězdičky, na něž se kdysi spolu dívávaly — ty samé ruce spočívaly na hlavě Barunčině, byla to ta samá hlava, ale jiné myšlenky se v ní rodily, a jinými city byly ty slze vyroněny, které viděla babička nyní téci po tváři své milené vnučky, než ty slzičky, které s usmáním milým utírala s růžového líce tehdáž, kdy ještě děvče v malé postýlce líhalo. Ty zrosily jen, ale nezkalily oči. Babička cítila dobře, že života jejího na mále, proto si jako dobrá, moudrá hospodyně všecko v pořádek uvedla. Nejdříve smířila se s Pánembohem a s lidmi, pak rozdělila svůj malý stateček. Každý dostal památku. Pro každého, kdo k ní přišel, měla milé slovo, každého, kdo ji opouštěl, provázel její zrak, a když i paní kněžna s Hortensiiným synem navštívivše ji odcházeli, dlouho se za nimi dívala; ona věděla, že se s nimi na světě více nesetká! I tu němou tvář, kočky a psy k sobě zavolala, pohladila je a nechala si od Sultana ruku lízat. „Hleďte jich," pravila Adelce a služkám; „každé zvíře, když je má člověk rád, je vděčné." Voršu však zavolala k sobě a přikazovala jí: „Až umru, Voršilko — já vím, že to nebude už dlouho se mnou trvat, zdálo se mi dnes v noci, že Jiří pro mne přišel — až tedy umru, nezapomeň říci to včeličkám, aby vám nepomřely. Ostatní by třebas zapomněli." Babička věděla, že Vorša to udělá, poněvadž věřila, nač ostatní nevěřili, a tehdy snadno by udělat opomenuli v čas, byť i babičce k vůli udělat chtěli.

Bylo to druhý den k večeru po návratu dětí, když babička tiše skonávala. Barunka jí předříkávala modlitbu umírajících; babička modlila se s ní, až najednou ústa se nehýbala, oko upřené zůstalo na krucifix, nad ložem visící, dech se zatajil. — Plamínek života jejího zhasl, jako zhasíná pomalu dohořívající kahánek, v němž palivo vše ztráveno.

Barunka zatlačila jí oči, mladá Mílová otevřela okno, „aby duše volnost měla k odletu". Vorša nemeškajíc mezi plačícími pospíchala k úlu, který pan otec babičce před kolika roky postavil, a zaklepavši naň, volala třikrát: „Včeličky, včeličky, babička nám umřela!" pak teprv sedla na lavičku pod bez a pustila se do štkání. Pan myslivec kráčel cestou k Žernovu, aby dal zvonit umíráčkem; sám se nabídl k té službě. Bylo mu ouzko v stavení, musil ven, by se mohl vyplakat. „Stýskalo se mi po Viktorce, jak pak zapomenu babičku," povídal si cestou. Když zazněl umíráček, hlásaje všemu lidu: „že není více babičky," a zaplakalo celé údolíčko.

Třetí den ráno, když se pohřební průvod, záležející z velikého množství lidstva, neboť každý, kdo babičku znal, chtěl ji doprovodit ku hrobu, ubíral okolo zámku, rozhrnula bílá ruka těžké záclony u okna, a paní kněžna se mezi nimi objevila. Jak dlouho bylo průvod vidět, tak dlouho smutný zrak její jej provázel, až pak záclonu spustivši a hluboce si vzdechši zašeptala:

„Šťastná to žena!“ —

Dodatkem

ke druhému vydání této knihy budiž poznamenáno, že prvé její vydání vyšlo r. 1903 na památku původního vydání ,,Babičky" před 50 lety r. 1855, a náhoda tomu chtěla, že toto druhé vydání víže se opětovně k jubilejnímu letopočtu, k padesátiletí úmrtí Boženy Němcové r. 1862.

Tištěno jest opětně dle textu původního 1. vydání z r. 1855, kterému dávám přednost před textem vydání druhého, nijak autorkou nekorrigovaným ke prospěchu věci. Vymýtil jsem pouze zřejmé chyby tiskové a mluvnické.

Nakladatelství ,,Unie" pořizujíc skvělou tuto edici mělo na mysli umožniti jí přístup co nejšíře, neboť milá tato naše ,,Babička" je nám tak drahá jako bible. Prvé vydání však, jež stálo ještě K 25·—, nemohlo vyplniti tento úkol. To nastává teprve tomuto lacinému vydání, jemuž značně nízkou kupní cenou dána jest podmínka rozšíření. V úpravě, po stránce illustrační a vůbec vnějškem neliší se tato edice v ničem od první, což nutno zvláště připomenouti.

V Praze, v červenci 1912.

Fr. S. Procházka,
redaktor „Unie".

